Selyem.

A selyemtermelés Széchenyinek korábban tett külföldi utazásai alatt, különösen Lombardiában, megfigyelései és számitgatásai egyik legérdekesebb tárgyát képezte. (V. ö. Gr. Sz. I. uti rajzai 314. stb.) A kisérlet költségei, ugy véli, nem nagyok, s ha tizenkét év alatt csak egyszer sikerül, már behozza a kiadást. Többek közt Nizzában egy ur 1000 munkást foglalkoztat s 24—40 ezer frank évi jövedelmet élvez, anélkül, hogy csak fáradságot venne magának utána nézni szederfáinak. Miért ne kaphatnék hát én is egy fa után 5 vagy legalább 1 frtot? sat. (Turin aug. 1825.) Föl is tette magában, hogy haza érve, szorgalmasan hozzá lát a szederfa ültetéséhez. Ha nem sikerül a selyembogár, megmarad az árnyék, a zöldje és a fája.

Selyemrül.

Gróf Széchenyi István.

Pest 1840. okt. 17. (Társalkodó 1840. 84. sz. okt. 17.)

Előszó.

Huszonöt esztendeje: látván, milly felette nagy haszonnal űzik Olasz- és Franciaországban a selyemtenyésztést, és aránylag milly csekélylyel nálunk, forró kivánat ébredt bennem »a nemzeti gazdagulás e forrásának tágasb megnyitásához saját erőmmel is járulni jószágimon.« De szándékommal csakhamar ismét felhagytam, s pedig azért, mert — mint most látom, valóban bünös hanyagságomban — mind azon előitéleteket, mellyek a tárgy ellen Magyarországban honositást nyertek, minden vizsgálat nélkül axiomáknak vettem, s magammal elhitetni engedém, hogy Magyarországban selyemtenyésztést jó sikerrel egyáltaljában nem üzhetni. Tizenegy év leforgása

után azonban — s ennyi időt kellett vesztenem, mit fájdalommal emlitek, míg felfogásomban lépcsőnként el tudám oszlatni a belém öntött tárgy iránti balhiedelmeket — tökéletes tisztaságban állott előttem t. i. 1826ban, hogy a selyemtenyésztést Magyarországban koránsem hátráltatják azon felületes okok, mellyek által magam elijesztetni hagyám, de közönségessé-tételének egyedül polgári állományunk fejletlensége vet gátot; hanem hogy addig is, míg e részben segíttetni fog — minek rövid idő alatti megtörténését mindig s így már akkor is biztosan reméllettem — türhető sikerrel üzhetik azt honunk nagyobb birtokosai, kik elkülönzött ingatlant birnak, s kiket nem nyom örökségül ajándékba nyert, vagy saját iparral vásárlott »Cassae-defectus«; minthogy selyemtenyésztést közös mezőn nem üzhetni, s arra sok előlegezett költség kivántatik meg. — S igy lőn, hogy 1826-ban szederfakertet állíték Czenken Soprony-megyei jószágomon, s szederfák kiültetésivel azóta ugy iparkodtam, mikép e pillanatban 16,096 szál részint fasorokba, részint dülőkre, részint csoportosan kiültetett szederfáknak, 8064 □öl bokornak s 3685 folyó öl gyepünek birtokában vagyok. — Selymet több izben készitettünk, sőt három évre szederfáim egy részét bérbe is adám, ugy hogy körülbelül három huszasával fizeték meg mázsáját levelének; de ezt — másoktul rábirva — eredeti szándékom ellen cselekedtem, melly szerint csak akkor akartam a selyemtenyésztést megkezdeni, mikor azt nagyban üzhetném; s ekkép nehogy fáimat csekély haszonért elrontsam s azon mindennapi hibába essem, miszerint csak kevés tudja bevárni a gyümölcs tökéletes megérését, azzal egy időre ismét felhagytam. Tett költségeim nem csekélyek, de viszont már szép jövedelem is kerekedett fáim eladásábul; mert 1, 2, sőt 3 ezer pengő forint árnyit is adtam el egy évben, s mi több, annyi oldalrul kérik, hogy 10 ezer pengő forintért is adhatnék el ültetvényt, ha saját kiültetési fogyasztásomon tul elég maradna. Most ennyi azonban nincs, de lesz nem sokára, s miután az ausztriai birodalomban, tudtomra, senkinek sincs a czenkihez hasonló szederfa-iskolája, s a mezőre kiültetett fáimnak erősödése, s ujaknak szünetnélküli

kiültetése a selyemnek nagyban-tenyésztését is meg fogják engedni idővel: ugy hiszem, a tojásáruló-leánynak képzeleti tehetsége nélkül azon reményben ringattathatom magam, hogy gyermekim egykor, ha mások nem, legalább »elég selymesek lesznek« és hogy ekkép e tárgyban körülményeinkhez képest meglehetősen eltalálám a szegnek fejét. — De az utolsó évek lefolyta alatt egybevetésimbül azt vontam ki, hogy jóllehet szép és tartós hasznát reménlhetem szederfa-iskolámnak, s annál erősben, mert eddig, ugy szólván egyedüli az, s ekkép egy darabig monopolizálhatnám a kétségkivül mindinkább divatba jövő tárgyat: azért valódi hasznát elvetett magomnak csak akkor aratandom, mikor jószágomon selyem tenyésztetik; ez azonban kezdetben, mielőtt népünk jobban megismerkednék a dologgal, csak akkor történhetik sikerrel, ha nagyobb kereskedő-házaknak jön kedvük számosb évekre bérbe venni fáimat vesződni az egészszel s a készpénzt tenni le asztalomra. — De kedvük nagykereskedőknek illyesmire, felfogásom szerint, csak akkor fog ébredni, ha például tizezer mázsa szederfalevélnek évenkinti rendes kiállitása biztosittathatik számosb évekre, minthogy 10 ezer mázsa szederfalevéllel körülbelül 50 mázsa selymet nyerhetni, sőt némiek állitása szerint, ha t. i. lehető legnagyobb tökéletességgel vitetik a dolog, 100 mázsát is;[1] mikép igen-igen megérdemli nagyobb summák előlegezését s az egy kissé korább felkelést s később lefekvést; vagy más szavakkal: fog találkozni pénzes ember, ki felvállalja! S ekkép 10,000 mázsa szederfa-levél évenkénti kiállithatására kell törekedni. — Mielőtt saját erőmmel ki tudnék állitni évenként 10,000 mázsa szederlevelet, — jóllehet nem kételkedem, ha élek, elérem — számosb évek fognak leforogni; mi tehát a teendő? Csekélyebb szederfa-levéllel kezdeni meg a tenyésztést? Ezt meg lehetne ugyan tenni, mert kedvezőbb körülmények mellett igy is kerekednék haszon; de azért még sem tanácsos, minthogy csekély haszonért pénzes emberek nem igen fáradoznak, s igy könnyen kolduskezekbe jöhetne a

[1] A selyem ára változik, 900 pgő forinttal 1200ig, mázsánként. *Sz. I.*

dolog, illyesek pedig bármilly szentek s csókolásra méltók legyenek is, effélékre nem valók. S közvetlen saját kormány (eigene Regie) alatt tenyészteni selymet, nem igér nagy sikert, minthogy két szerepet jól egyszerre nem könnyen játszhatni, s a mezei gazda-kereskedő és gyáros rendszerint tönkrejut és viszont. — Tán be kell tehát várni azon időt, mig magam állithatom ki a 10,000 mázsát? De ez még kevésbé józan, mert kérdés: elérhetem-e ezen időt? Hanem ha elérem is, minden esetre mennyi már megmegerősödött és igy tökéletesen használható szederfának levele fog addig hiába elveszni, s e felett milly sokáig fog előlegezett pénzem kamatlan maradni? S igy ez sem tanácsos. Mit kell tehát cselekedni? »Minden tétovázás nélkül segitségre kell híni másokat.« Igen, segitségre nagy- és kicsit — —! De ugyan fognak-e segiteni e századnak — ha önzőknek nem akarjuk is mondani — de felette meggondolt s másokért nem szivesen dolgozó fijai? Felfogásom szerint, fognak! S pedig, mert a hozzájok intézett felszólitás nem igy hangzik: »Megsülyedtünk, huzzatok ki: lábaink nem hordanak, hadd üljünk rátok; beletört a késünk, vonjátok ki; tönkrejutottunk, folytassátok a munkát.« — Mert ha igy hangzanék, akkor mai időkben nagy segedelemre valóban nem lehetne számot tartani. De midőn selyemtenyésztés végett kéretik segitség, akkor, jóllehet nem mindenkitül értve, betüről betüre igy szól a felhivás: »Jertek emelni azon kincset, melylyel magunk nem birunk, s melly addig tán elenyészik vagy másoktul vitetik el, mig erősödve magunk is elbirnók. Fogjatok velünk kezet, hogy egyesült erővel annál előbb s annál hathatósabban mozdithassuk elő a közjót s egy uttal saját hasznunkat is. Jőjetek osztozni azon édes öntudatban, hogy midőn polgári kötelességünknek erőnk szerint, hol csak lehetett, megfelelni iparkodánk, magunkat is jó állapotba helyeztük, s otthoninknak sem lehet panasza ellenünk egykor, ha többé nem vagyunk. stb. stb.« — S miután illy szinekben mutatkozott előttem a dolog, természetes, hogy már jó idő óta hordom keblemben azon kivánatot: »Bár elég szerencsés lehetnék, a kérdésben levő tárgy jobb kifejtése végett is, egyesitni a honban létező,

de fájdalom, még mindig felette szétágazó erőket.« Melly kivánat az utolsó országgyülésnek bevégzése óta forró óhajtássá vált, minthogy ujabb törvényeink polgári állományunk javitása által azon gátat is megszüntetendi némileg, melly eddigelé a selyemtenyésztésnek közönségessé-tételét hátráltatá.

Tettě azonban szándékom, több okbul, s valóban legfőkép mert gyenge vállaim azt is alig birják, mi már rajtok van, még sem alakult mindaddig, mig Soprony Vármegyének lelkes Rendei folyó évi julius 13diki gyülésökön nem parancsolának velem, hogy a megyében már fenálló szederfa-küldöttségnek elnökségét vállalnám el. — E minőségemben az ide mellékelt Kitételt, Rendszabásokat stb. vetettem papirosra, mik is auguszt 24kén a választmánynyal számosb egyéb hazafiak jelenlétében közöltettek. — Miután azonban az általam közlött nem egyéb mint terv, mellybe kiki szivesen beletekint egy kissé, mielőtt benne részt venne, az határoztatott: ‚iratnék le', mit az által kivánék teljesitni, jóllehet némi módositással, hogy köz-irat helyett egyenesen sajtó alá bocsátám az egészet; mint azt e lapok bizonyitják. Igy könnyebben esik az illetőknek az olvasás, és hazánk más részeiben is inkább szőnyegre kerül a tárgy, mit igen ohajtok — mintha az csak irományban fejtetnék; melly utolsó ok, t. i. hogy tán több kézben forduland meg e néhány lap, birt engem leginkább ezen előszónak elmondására, minthogy nélküle a dolog előmenetelében avatatlan nem igen tudhatná valódilag, kihez szól s ki számára van szerkesztve e közlemény.

Kitétel.

(Folytatás.) (Társalkodó 1840. 85. sz. okt. 21.)

Már közel századja, hogy a selyemtenyésztésnek felette érdekes tárgya Magyarországban is szőnyegre került. Valódi siker azt azonban eddigelé nemcsak nem kisérte, sőt bátran mondhatni, felette kevés kivétellel, ha mindenütt egészen semmibe nem ment is, bizony csak felette pangó állapotban létezik az, s inkább a forma, mint a haszon végett tartatik fen.

Okát illy kevés sikernek különbfélében keresik. Sokan az ország éjszakibb s átaljában mostohább fekvésében keresik, mintha a szederfa — egyedüli táplálék-forrása a selyembogárnak — Magyarország zordonabb éghajlata alatt nem igen diszelhetnék; vagy mivel tavaszink változékonysága és a nem ritka késő derek következésében olly sokszor meg volnának rontva a szederfalevelek, s ekép meg lenne semmisitve a selyembogarak egyedüli tápláléka; vagy mintha a nálunk néha olly sürü mennydörgések, mellyek alatt — mint állitják — annyi hernyó elvesz, tiltanák tőlünk azon kincset el, mellyhez az olasz és franczia olly könnyen jut. — Mások népességünk gyér létét, a kezek csekély számát nézik azon oknak, melly hazánkban a selyemtenyésztés sikerét lehetlenné teszi. — Megint mások azért tartják a dolgot valódi sikerrel nem valósithatónak, mivel dicső M. Terézia és boldogult József császár olly nagy tüzzel s erővel fáradtak már körülötte, a nélkül mégis, hogy czélt értek legyen, miszerint felette nagy elbizottság volna azt képzelni, hogy majd egyesek fognák feloldani azt, mi olly hatalmas fejedelmek előtt is bizony csak csomó maradt. — Sokan végre egyenesen részint a későbbi kormány elmulasztásinak tulajdonitják a fenforgó tárgy pangó létét, részint hogy a legközelebb kormány — állitásuk szerint — azon szerződések által, mellyeket egyes kereskedőkkel, legujabban Hoffmannékkal, kötött, s mellyek következtében kirekesztőleg nekik adta át a magyarhoni selyem-épitvények és előkészületek használatát, e tárgyat is mint sok egyebet monopolizál.

És ezek körülbelül azon nehézségek, mellyek mai nap e tárgy ujra felelevenitése ellen szoktak gördíttetni leginkább, mellyek azonban — jóllehet épen meg nem vetendők, sőt figyelmet érdemelnek — koránsem hatnak a dolog velejére. S ugyan is: épen nem áll, hogy szederfa nálunk nem diszelhetnék, mert honunk határi között mindenütt akadunk egészséges és némi vidékeken ugyancsak terepélyes agg szederfára, bár nem nagy számban is. De ha olasz és franczia országokban jobban diszlenék is a szederfa, — mi egyébiránt még nagy kérdés, — minden esetre nálunk több a hely, s igy több lehet

a fa is, miszerint a fáknak netalán minemüsége által okozott rövidség, azok nagyobb száma által kérdésen kivül kipótoltathatnék. Mi a szederfalevelek valtozékony tavaszaink s késő dereink általi megkárositását illeti: igaz, ez sokszor megtörténik, s tán egyike azon legfontosabb nehézségeknek, mellyeken honunkban csak akkor fogunk diadalmaskodhatni jobb sikerrel, midőn magasb s általányos kifejlés következésiben éghajlatunk is megjavuland némileg. De mindaddig, mig az ország egy harmada undok mocsár s disztelen sivatag, két harmadának pedig csak felette kevés része müveltetik 19ik századhoz illőleg, mindaddig nemcsak a szederlevelekben fogunk tapasztalni hiányt, de a földmüvelés s mezei gazdaság minden ágiban is felette sürüen fognak minket érni mindazon csapások, mellyeknek ugy szólván mindennapi áldozati vagyunk, s mellyeknek ceteris paribus korán sincsenek olly sokszor kitéve a polgári viszonyokban kifejlettebb nemzetek. Mert ugyan hányszor nem veri el vetésink- és szőleinket a jég, hányszor nem rontja meg szénáinkat a zápor, s hányszor nem pusztul, a hazánkban olly sokszori szárazság következtében, még a földalatti burgonya is el, midőn dögleletes kipárolgása számtalan mocsárinknak, honunk némi vidékein kivált, marháinkat évrül évre elragadja, s annak tenyésztését valóságos Sisyphus munkájává teszi? Hanem azért, mert illyesek néha, sőt gyakran, de még is mindig csak kivételkép, megtörténnek, s a szántóvetőnek, tenyésztőnek reménye sokszor csuffá lesz, azért általányosan véve még is nagy haszonnal vettetik gabona, kapáltatik szőlő, kaszáltatik széna, ültettetik burgonya, s neveltetik marha. Igy áll a dolog a szederfa leveleivel is. Azok franczia- és olasz országokban, keleti Indiában, Chinában, szinte megromlanak néha több s kevesebbé, de azért általányosan véve az ottani gazdaságnak még is igen nevezetes kutfejét alkotják; s minden bizonnyal saját hasznukat is eszközlenők szerfelett, ha valósággal jól, azaz: kezdeténél fognók valahára fel a dolgot; mert hiszen ha nagy is a hazánk és olasz és franczia országi éghajlat s kivált mezei müveltség közti különbség, azért még sincs ok — jóllehet az olasz- és franczia selyembül eredő

felényi haszonnal is jól járnánk, mert abban minden egyéb mostani jövedelmeink fölött részesülnénk, — hogy ész, szorgalom s mesterség által javitván a természet nyereségein, hazánk selyemtenyésztésben aránylag akármelly országot is el ne érjen; magában értődik: nem rögtön de idővel, mikor az ég által annyira megáldott országunk — nem tespedvén örökig istenadta állapotjában — saját eszközlésünk által is megnyerendi végkép azon kifejlést, mellynek következésében éghajlatunk is szelidülni fog; midőn most s addig is, mig azon szebb napok lassanként ránk derülendnek, épen olyan bizonytalanul, igaz, de mégis épen olly nagy, sőt tán nagyobb nyereséggel fogjuk üzhetni a selyemtenyésztést, mint honi gazdaságunk egyéb ágait, ha annak is ugy megvetjük természetes alapját, mint imezeknek; mert rontsák meg változékony tavaszink s hideg dereink szeder-ültetvényeink leveleit bár többször is, — mi egyébiránt eddigi tapasztalás szerint nem fog megesni olly igen sürün — s még is olly haszonban fogunk részesülni csak egykét szerencsésb év után, melly nagy uzsorával fogja helyreütni költséginket s bőven jutalmazni fáradozásinkat, mellynek most tökéletes hijával vagyunk s melly semmi eddigi jövedelminket legkevésbbé sem rekeszti ki. — Mi pedig a dörgések által állitólag meggyilkolt selyemhernyókat illeti, ugy látszik, mintha itt is, mint sok egyébben, a bajnak oka kivált a néptül, melly tulajdonkép egyedüli terjesztője az érintett hiedelemnek, inkább valami csudálatosban mint természetesben, s inkább valami közelebb mint távulabb levőben kerestetnék. S ugyan is, dörgések alkalmával rendszerint sokat esik, s ekép szerfelett megáznak a fák, a nedves levél a selyemhernyóknak pedig ártalmas, azok megszáritására nincs idő, vagy nem fordittatik elég gond, s igy elpusztul sok hernyó: vagy, a mi még hihetőbb, hogy eső alkalmával nem igen szed levelet a magára hagyott cseléd, hanem a szebb időt bevárván, inkább honu hernyél, mikép sokszor több napig eledel nélkül marad a hernyó, mi vesztének egyedüli oka; hanem miután csak később pusztul el, a magokban hibát találni nem akarók nem a nedves levelek nyujtásának, nem a hernyók éhenhagyásának, hanem a leve-

gőben levő villanyosságnak tulajdonitják a bajt, mit vajon, s vizsgálat nélkül rögtön fel is fog a magát olly szivesen ámitgató közönség. Egyébiránt meglehet, — mirül bizonyos adatok nem léteznek, — hogy a villanynak van káros befolyása a hernyókra, valamint a sok esőzés, kivált nagyobb telepitvényekben valóban igen megnehezíti a munkát; melly tekintetben, meglehet, nem olly kedvező állásunk mint az olasz s franczia országiaké, hol rendszerint nincs annyi mennydörgés, s tavaszkor koránsem annyi az eső s jégeső, mint nálunk. Ha azonban éghajlatunk alatt ez a rövidség, mennyivel nagyobbat szenvednek az olasz és francziák a szerfeletti melegtül, minél selyemhernyókra nézve az eddigi tapasztalások után károsb nincs, de egyszersmind semmi nehezebben elhárithatő sem; minthogy a hideget fütés által kellőleg mérsékelhetni, a meleget viszont nem mérsékli eléggé a szellőztetés, ennél pedig, kivált nagyban, más mód nincs.

A magyar népesség gyérsége, a kezek csekély száma, mellyet sokan mint nehézségeket hoznak fel, látszólag fontos ellenvetés; mert mikép érjen kivált a szántóvető, még a selyemtenyésztésre is, ki olly igen el van foglalva jobbra, balra s mindenfelé, első tekintetre nem igen foghatni fel; de csak kissé mélyebb vizsgálattal önként kiviláglik, miszerint nem a népesség gyérléte, nem a kezek csekély száma, de inkább a fáknak csekély száma s rossz minősége s mindenek fölött a kezek nem elég szabad léte, — mert hiszen tán sehol nincs aránylag annyi henyélő kéz, mint épen Magyarországban — s több illyesmi teszik, vagy már most némileg azt mondhatni, »tették« a sikert lehetlenné.

M. Terézia és József császár auctoritására állitott észrevétel, tagadhatatlan, nem csekély ellenvetés; mert ott, hol királyi hatalom, akarat s tehetség nem ér czélt, ott az akadályok bizonyára nem lehetnek csekélyek. Azonban itt is azt mutatja a tapasztalás, hogy sokszor az, miben — földileg szólva — a leghatalmasbak hiában fáradoztak, a látszólag kevés hatalmuak által, tán kedvezőbb körülményektül elősegitve, végre még is sikerült, s hogy kivált a diadalt jól elrendelt egyesületek még ott is kivitták, hol a leghatalmasb

egyesek hasztalan erőködének; miszerint az érintett, jóllehet felette nagy auctoritásoknak nimbusza által sem illik visszarettenni, s minden további vizsgálat s próbatét nélkül felhagyni a dologgal. — A kormány elmulasztásira tolni akarni végül a siker híját, vagy a kormányt arról vádolni, mintha selyem dolgában a közönség kárára valami monopoliumot állitana fel, nemcsak helytelen, hanem egyenesen azon már most, hála az égnek, ritkulni kezdő, de azelőtt nagyobb divatú, valóban felette mocskos bünnek viseli szinét, melly szerint némelly »népszerüség-hajhász« minden hátramaradást, minden bajt, a helyett hogy inkább saját személyében keresné azt, mindig s legkisebb vizsgálat nélkül egyenesen a kormányra akarja tolni. Ki a Hoffmannékkal kötött szerződést s mind azt kezdettül fogva végig ismeri, mit müvelt a kormány majd egy század óta a selyemtenyésztés előmozditása végett honunkban, valóban sem atyáskodó gondnak, sem a legtisztább szándéknak hijáról kormányunkat nem vádolhatja; s ha van ellene vád, az egyedül abban központositthatik, hogy alap nélkül kezdé meg a dolgot, vagy más szavakkal: hogy mielőtt a selyembogarak elégséges és folytonos élelmérül gondoskodott s azt előlegesen biztositotta volna, drága commissariusokat nevezett, költséges kiköltő-lefonó stb. épületeket rakatott, s mi több, fonák parancsai s részint saját alapnélküli példaadása által, honunk törvényhatóságit szintugy mint honunk vagyonosbjait hasonló czéltalan cselekvésmódra birá s csábitgatá, miszerint a vármegyék kiadák a parancsot: hogy a szántóvetőbe jó móddal csepegtetnék a selyemtenyésztés iránti kedvet a tisztviselők, mig a nagyobb földesurak számosa — közbevetőleg legyen mondva — a felhivásra nem ügyelvén, ugynevezett angolkertek alkotása s egyuttal tán a szántóvetőnek az ügyhez édesgetése végett (!) kivágatta a már több helyen létező, de czifra kertnek — nézete szerint — nem eléggé csinos szederfát; a kormány utmutatása után indult nagyobb rész pedig szintugy a kikerülhetlen szükségesnek, t. i. az elégséges és folyton tartó eledelnek előleges biztositása nélkül, hasonló logikával ment elő, s nagy mohón felfogván a dolgot, a hernyókkal fölöslegül

maga és saját házánál bajlódott; a nagy-uri asszony viszont, dicséretre méltó de rosszul irányzott lelkesedéstül vezéreltetve, saját kezeivel törekedett legombolyitgatni a selymet, — természetesen igen kevés sikerrel, s forró víztül okozott nem csekély kinok közt, stb. stb., mig elvégre s csak kevés idő mulva a nagy erőködéssel felfútt de tápláléknélküli tüz ismét elaludt; a sok fáradozásnak, s költségnek s lepergett időnek pedig nemcsak legkisebb haszna sőt inkább visszalökő hatása lőn; mert mi roszul sül el, az a szerencsétlen próba után, kivált olly honban, mint Magyarország, hol minden ujtól rettegnek, sokkal hátrább esik, mint az minden próba előtt állott vala; miszerint valóban komoly kötelesség akár kormány, akár egyes polgár részérül minden kezdendőt előbb szigorún fontolatra venni s igy soha semmi ollyast meg nem kezdeni, mi már kezdetkor a bizonyos elpusztulásnak magvát hordja keblében.

A selyemtenyésztésnek Magyarországban fél századdal vagy többel ezelőtti megindítása pedig olly ügy vala, melly már kezdetkor a bizonyos enyészetnek csiráját rejté magában, s csak azon egyszerü ok miatt, mert olly éghajlat alatt, mint a magyarországi, hol a szederfa nem a nyers természet bölcsőlegi adománya, mint például Chinában, keleti India- s Perzsiában, Törökország nagy részében stb., ott annak kipótolhatásával sőt felülhaladásával kellett volna mindenek előtt megkezdeni a dolgot, mit a természet, negédjei közt — vagy hogy az embert munkára, s a föld külön tájait sajátságos javaik kölcsönös kicserélésire kényszeritse — Magyarországtul megtagadott, minek élvezetétül Magyarországot azonban épen olly kevéssé tiltja el, valamint számtalan idegen, de később meghonositott javaktól, például a burgonyától sem tiltá el, jóllehet ezt is eredeti állapotjában, vagy legalább azon időkig, melylyekig visszahat tudomásunk, tőle megtagadá, azaz: ajándékba nem adá, de magától megvásároltatni szivesen engedé. Szóval: valamint marhatartásban legelő s téli szüleség biztositása azon feltét, melly nélkül a siker lehetetlen, ugy kellett vala a selyemtenyésztés végett is szederfát, szederfát s szederfát ültetni mindenek előtt; minthogy selyemtenyésztésre a szederfa

levele szintolly elkerülhetlen szükséges, mint fű és széna marhanevelésre, sőt szükségesb, mert szederfa-levélnek valódi surrogatuma nincs, fűnek, szénának pedig van. S nemcsak mindenek előtt kellett vala szederfát ültetni, de szünet nélkül s végnélküli számban. Szederfát azonban sem a kormány, sem a nagybirtokos százezernyi s milliói számban nem ültetett, de a helyett azon keveset is, mellyet ültetgetett, ismét el hagyá veszni, s mindent tett, mit csak a már némileg meghonositott szederfa, azaz: a szederfának ugyszólván kiirthatlan mennyiségű tenyésztése után kellett vala tennie; miszerint épen megforditott renddel kezdé meg s vitte a dolgot. — Ezen emberi gyarlóságunknál fogva csak felette nehezen kikerülhető s igy megbocsátható tévedésbe pedig azért esett, mert nem birá felfogni, mikép olly éghajlat alatt mint Magyarországé, hol a szederfa nem a természet eredeti adománya, mint például a cserfa, hanem az egyedül szorgalom s állhatatosság által vásároltathatik meg, a selyemtenyésztésnek csak ugy lehet valódi s nem félszeg, vagy egyedül képzelődésben létező sikere — és ez a dolog fő tengelye. — »ha minden zsibbasztó köteléktül ment az ország, s természetileg szabadok a polgári viszonyok.« — Chinában, keleti Indiában, Perzsiában, Törökország egy részében stb., a selyemtenyésztés sikere végett, nem elkerülhetlenül szükséges a polgári viszonyok kifejlettebb s nagyobb igazsággal elrendezett léte — jóllehet ezen legnagyobb áldás az érintett országokban is kimondhatlanul könnyitné s nagyobb tökélyre birná az ügyet, mert a szederfa ott, mint mi tudjuk, a természet bölcsőlegi ajándéka. Igy Magyarország éghajlata alatt sem volna kikerülhetlenül szükséges a tökéletesb rendszerbül folyó magasb csinosodás a selyem sikeres tenyésztésére, ha például cser- vagy bükfa-levelekkel lehetne elérni azt, minthogy cser- és bükfa a nyers természet kimerithetlen ajándéka hazánkban; miután azonban sem cser- sem bükfa-levéllel nem nyerhetni selymet, hanem ennek önámitgatás nélküli sikeres tenyésztésére nem egy két, nem néhány száz, nem néhány ezer, hanem felszámithatlan mennyiségű szederfa szük-

séges, ezekkel azonban a természet meg nem ajándékozta Hunniát: szoros igazságilag következik, hogy vagy minden czélra nem vezethető eszközlések- s hiábavaló erőködésekkel fel kellett vala hagyni s a tárgyat meg sem inditni, vagy mindenek előtt azon alapot rakni meg, melly szerint az ország lakosinak tehetségök s igy kedvök is lehessen ész és tenyér által megvásárlani azon kincset, mellyet Magyarországtul megtagadott ugyan, de nem tiltott el a természet. Magyarország polgári viszonyai azonban csak kevéssel ezelőtt nem valának elég kifejlett fokon illy alap általános megvetésére, vagy a selyemtenyésztésnek jó sikerreli üzhetésére.

Hogy pedig Magyarország polgári viszonyai csak kevéssel ez előtt nem állának azon fokon, miszerint jó siker reményével meg lehete vetni a selyemtenyésztés mellőzhetetlen alapját, azt nem tagadhatni, ha meg akarjuk engedni, hogy a selyemtenyésztés mellőzhetlen alapját a szederfa tökéletes honositása vagyis felszámithatlan mennyisége alkotja. Mert ha ezt megengedjük, azt is meg kell engednünk, hogy miután Magyarországban a szederfa honositva nincs, vagy is felszámithatlan mennyiségben nem létezik, mindenek előtt a szederfa honositása, azaz felszámithatlan mennyiségü ültetése volt volna napirenden. Ez azonban nem volt, nem lehetett napirenden azért, mert olly hazában, hol a legtehetősbek is csak képzeletileg birnak ingatlan vagyont, a nép nagy tömege pedig nem is birhat; hol az ingatlan azon tul, hogy felette ingó, még végnélkül el is diriboltatik, hol átaljan véve egyedül néptelen sivatagok biratnak némileg sajátként, a többi ellenben mind közös birtok s bitang, hol már, nem a 19dik század viszonyaihoz illő rendszereknél fogva, épen olly sok a munka, mint kevés a munka eredvénye; hol nem a törvény, de a kisebb résznek önkénye uralkodik a nagyobb részen; szóval: hol szinte még minden a régi sötétség szinét viseli, s szinte még minden az elmult lovagi-kor kinövésének terjeszti szagát, ott millió fának költséges ültetése, gondos ápolása s állhatatos fentartása, ha szorosan véve lehetséges, bizonyára még is azon kisérletek (Experiment) sorába valók, mellyek a mostani időkben semmi

esetre nem sikerülnek, most, midőn a puszta parancs varázsa naprul napra szünik, s a népek egyedül a józan parancsoknak kezdenek hódolni.

S magyar hazánk csak néhány évvel ezelőtt ezen állásban vala! Ugy, hogy valósággal nem létezett azon fokon, miszerint jó siker reményivel határai közt meg lehetett vetni a selyemtenyésztés sark-alapját! Melly alkalommal az világlik ki, hogy valamint vannak népek, mellyek, hibás viszonyiknál fogva, felséges éghajlatok kedvezése mellett is, a föld számos kincseitül eltiltvák, és például még a birkatenyésztést sem üzhetik sikerrel: ugy léteznek nemkülönben polgári viszonyaikban annyira kifejlett nemzetek, mellyek, jóllehet hazájok fekvése mostohább, a földnek még is szinte minden kincseit képesek megvásárlani; mibül megint az foly, hogy a polgárosodásnak minél magasb fokára birja emelni magát egy nemzet, annál hatalmasb urává lesz még a természetnek is, s ekép annál vagyonosb, annál függetlenebb, annál boldogabb.

(Folytatás.) (Társalkodó 1840. 86. sz. okt. 24.)

Az eddigi sikeretlen erőködések oka a kérdésben levő tárgy közül tehát sem a mennydörgésben, sem a magyar éghajlat mostohaságában, sem a kezek csekély számában, sem a kormány elmulasztásiban valódilag nem fekszik, hanem valami sokkal mélyebben, t. i. abban, hogy e nemzeti kincsnek sajátunkká tételére nem voltunk általányosan s elegendőleg megérve, és ekkép csak egyeseknek rendkivüli buzgósága által nyerhetett volna az ügy, de így is csak félszeg sikert; illy rendkivüli buzgóság azonban, mint szinte minden egyébben, a kérdésben levő tárgy iránt is hiányzott honunkban, s általában véve hijányzik minden nehezebbnek tetsző kivitel iránt szinte mindenütt. — Az egész hiba továbbá, melly az ügy körül elkövettetett, egyedül abban áll, hogy éretlen létünk nem ismértetett el, s általában olly kevés tétetett nemzetünk egészséges érlelésére. Ezt pedig kirekesztőleg senkinek nem hány-

hatni igazsággal szemére: mert a dolgok fel nem fogása emberi, s ekkép akárkiben menthető; nemzeti éretlenségünk okai pedig többesek. S ha volna vád, az tán csak azon rendet illethetné, melly születése s vagyona után mindenek előtt köteles volt volna nagyobb kifejlésre emelni a hazát. Hogy azonban ezen osztály e tárgyat is mint számtalan egyebet a kormányra bizta, s mindent attul várt, vagy az adózó népnek nyakára kivánta tolni az egészet, midőn a fáradságtul rettegvén maga a kész hasznot szándéklotta bevárni dologtalan, — arrul legjobb ez alkalommal hallgatni, s gyötrő visszaemlékezet helyett inkább kezet fogni, vállat vetni: mikép egyeseknek rendszerint semmire nem vezető erőködése végre megszünjék s számos rokonkeblüek együttmunkálása által Magyarország virágzása, mint minden egyébben, ugy a kérdésben levő tárgyban is, bizonyossá váljék. S erre most van idő, most, midőn néhány szerencsésb év és főkép a legközelebb országgyülésnek bevégzete óta, ha még nem sok ment is át nemzeti életünkbe, s annyi a tennivaló még, el van legalább vetve egy igazságosb rendszernek nemzetünkre egykor diszt s hasznot árasztó magva; s itt az idő, hol, valamint számtalan egyéb a nemzeti gazdaságot előmozditó tárgyban tenni kell s tenni lehet, s nem tenni többé már nem hiba, de megbocsáthatlan vétek: ugy ütött Magyarországban már a selyem sikeres tenyészthetésének órája is, mellyet a hazai kötelességek megszegése nélkül el nem mulaszthatni ezentul.

Néhány szerencsésb év, és kivált a legközelebbi országgyülés óta megtöretett az önkény hatalma, s csökkent, ha egészen meg nem szünt is, az ingatlannak közös birtoki s bitang léte; s mi nem kevésb sőt nagyobb áldást fog árasztani hazánkra, — mert áldozatba került —, ki van végkép mondva s el van feloldhatlan törvény által határozva, hogy nemcsak a véletlenül született nemes, s fájdalom olly sokszor épen nemnemes, de a szántóvető is birhasson esze, tenyere, szorgalma s ezekkel nyert pénze, vagy — ha adott isten — szerencséje után ingatlant; de mi még több, mindezeknél sokkal több: el van ismerve az ember méltósága, honnan vissza-

lépés többé nincs, miszerint már szabad azon gyönyörteli előérzetben részesülnünk: hogy nem sokára s elmulhatlanul ránk derülend azon nap, ha mi magunk nem hátráltatjuk otrombául, és az olly szépen s szerencsésen kezdetteket mi magunk nem semmisítjük ismét meg, mikor köznevelés s közcsinosodásnak következésében, távul minden tulságoktul s lágyvelejü képzelődésektül, egy lelkes de egyszersmind földi szükségeit is méltányló nemzeti családba fogunk egybeforrni, a születésnek bármilly fokán s bármilly fogalmak közt üdvözlöttük volna is éltünk legelső napját. — S hogy illy érzelmek közt, mellyek nem ábrándképek, de jelen álladalmunk hü rajzai, midőn a lelkesb ember még a levegőt is már könnyebben kezdi színi mint az előtt, minden munka s még a később jutalmazó is könnyebben, nagyobb kedvvel s igy nagyobb sikerrel vitetik végbe, mint azelőtt, természetes.

Számtalan egyéb, egészen mostani álladalmunkhoz illő vállalatok mellett tehát a selyemtenyésztésnek is megvethetjük alapját a szederfa-honositás által; mert hiszen nemcsak a városi telkek s nemcsak a puszták viselik a sajátnak természetét, de az összesitési törvény és az 1839/40ki 7ik czikk 9dik §. következtében a haza minden talpalatti földje, ha az ősiségnek még el nem törlött de már magában bomladozó kötelékei miatt, nem is tiszta saját, eddigelé, olly szabad és biztos birtoknak viseli mégis már természetét, hogy nyerjenek az érintett törvények csak alkalmazást, azaz: menjen csak végbe az elkülönzés, s váltsa csak örökre meg telkét a jobbágy, s minden háborgatástul menten mindent, és ekkép szederfát is, tenyészthetni a hazában mindenütt. — A dolog megkezdésének órája tehát minden kétségen kivül ütött, ugy hogy csak azon két kérdés marad eldöntendő; először: valljon azon gondot, költséget s időt, melylyet kimeríthetlen mennyiségü szederfák ültetésire, ápolására s jó karban tartására előlegezni elkerülhetlenül kell, nem lehetne é valami elébb megforduló s nagyobb haszonnal járó tárgyra fordítni?; s másodszor: valljon kit illet leginkább, vagyis: tulajdonkép kinek volna kötelessége a tárgyat, most midőn javult polgári viszo-

nyinknál fogva a selyemtenyésztés sikere többé nemcsak nem lehetetlen, de felette hihető, sőt bizonyos, hazánkban azt ujra megindítni? —

Mi az elsőt illeti: nem tagadhatni, hogy Magyarországban bizonyosan felette sok tárgy szaporábban kamatoz, s némi vidékeken, hol sok a mocsár, sok az erdő, sok a sivatag, tán jobban is, mint a selyemtenyésztés végett előlegesen kiültetett szederfa; hanem hogy ott, hol némileg már rendezve van a gazdaság, és szükebb s rosszabb minőségű a határ, s hol ekkép mocsárok lecsapolása, erdők ritkítása, vagy egészen uj gazdaságok felállitása által nem müvelhetni többé ugy szólván csodákat, hogy illyes helyzetekben, mostani körülményeink közt, valami más, bár szaporábban is, de egyszersmind épen olly nagy sőt nagyobb nyereséggel, s olly kiterjedésben jutalmazza meg bizonyos idő leforgása után a mezei gazda fáradozásit s nagyobb uzsorával téritse vissza költségeit, habár később is, mint a selyemtenyésztés végetti előlegezések, azt a selyemtenyésztésben eddig nyert tapasztalás a sok egyéb körülti sikeretlen próba s az előreható felszámitás nemcsak nem igazolják, sőt épen az ellenkezőt bizonyitják be.

Mezei gazdaság — s azzal szorosabban egybekapcsolt iparágakban Magyarország fő kincse: gabna, marha s gyapju. S minden hihetőség szerint nemcsak e pillanatban s a mostani menynyiségben fogja hazánkat e három fő kincs gazdagítni, de számtalan évekig s nagyobb mértékben is. — Mert gabnát többet is állithatunk ki, s közlekedéseink javitása, s gabnánk lisztté-tétele által többet is szállithatunk külföldre jó nyereséggel, s igy marhát is nagyobb számban tenyészthetünk jobb törvényeink következésiben; s ha többé ki sem is vinnék, — mi azonban nem hihető — biztosan elkel nálunk, minthogy a szabadabb ember, kinek száma most hazánkban naponként szaporodik, rendesebben s igy nagyobb mennyiségben fogyaszthat; a gyapjuból pedig, ha a tömérdek concurrentia következtében csökkenne is kapóssága külföldön, szinte nagyobb belső fogyasztás után épen olly szép sőt szebb jövedelmeket fogunk húzni idővel, mint mostanság. — E három fő jövedelmi

kútfőn kivül azonban felette nehéz jó sikerrel s nagy kiterjedésben egy negyediket megnyitni.

A bor szebb időszaka némileg elmult; s alkalmasint sokszor fog a nap még kelni s le is alkonyodni, míg az ismét visszajő. — A pálinka-főzés, nem tagadhatni, nagy nyereséggel jár, s még sokkal nagyobbal járhat, de ugyan milly áron? Nem csekélyebbért, mint számtalan embertársainknak lealacsonyitásával, testi s lelki meggyilkoltatásával; mikép pálinkát hazánkban — a csak most lábbadozó hazánkban — valóban egyedül az égethet nagyban, vagy egyedül az mozdithatja elé annak égetését nagy mennyiségben, ki föl nem fogta, vagy nem akarta felfogni azon polgári kötelesség szellemét, melly szerint szabad, sőt mindenkinek kötelessége vagyon után törekedni, mert csak ekkép fejlődhetik közszorgalom, s mert az egyes polgárok gazdag s tehetős léte alkotja a közállodalom gazdag s tehetős létét is, csakhogy — s ez teszi a különbséget — vannak a gazdagulásnak olly kutfejei, mellyek a közgazdagságot is előmozditják egyszersmind; ellenben vannak olly jövedelmi források is, mellyek viszont egyedül a közgyarapodás megröviditésivel sőt kárositásával járnak s nyittathatnak meg. — A gabna, marha, gyapju, midőn meggazdagítja az egyes polgárokat, a közálladalom gazdagságát is eszközli egyszersmind; de nem úgy, például a közlekedések szántszándékkali rossz karban vagy egész határoknak készakarva vízben tartása, miszerint termőbb vidékek ki legyenek zárva bizonyos vásároktul, vagy egyesek drágábban adhassák a közhiány miatt termesztvényiket; mert illyesek sohasem emelik a közgazdagságot, noha egyeseknek jövedelmi forrásul szolgálnak is nem ritkán. S valóban éppen olly kevéssé eszközli a közhasznot a pálinkának nagy mennyiségben égetése s ez által olly felette olcsóra állitása, azon különbséggel egyébként, hogy midőn a rossz közlekedésnek s mocsárnak önző pártolója, saját erszénye megtömése végett, a hazának egyedül anyagi jólétét csortíbja, a pálinka-égető pénzszomjának lecsillapitására alkalmasint nem is sejditvén, mennyi kárt okoz, nemcsak a jelen élőkbe, de a jövő nemzedékekbe is olly mérget önt, melly a

testet s lelket egyiránt gyilkolja; miszerint addig is, mig a törvényhozás, melly e tárgy körül elhibázta a józan utat, mert nemzetünk még csak serdülő korát nem vette elég tekintetbe, gátot fog vetni ezen közmegmérgezés és közlealacsonyitás ellen, addig is, a meggondoltabb s lelkesb azon nyomorult ürügy alatt, hogy ha nem cselekszi ő, cselekszi más — nem fog a mérgezők s a nemzet jövendőjét hiusitók sorába állni.

S igy a pálinka-égetés, — mellyet sok mint valami felette ártalmast meg sem kezd, vagy önként abban hagy, a kevésbbé kétkedőket pedig egyenesen el fogja attul tiltani a törvény, — remélhetőleg soha vagy legalább mindaddig nem fogja alkotni mezei gazdaságunk nevezetesebb ágazatát, mig jobb s közönségesb nevelés utáni csinosodás meg nem semmisíti a pálinka csábjait.

Repcze, kender, répaczukor a mezei gazdaság felette szép ágai, mert nem kevésbbé gazdagitják az egyest, mint a nagy közönséget; de csak jobb földben tenyészthetők, miszerint kevés kivétellel hazánk szinte minden tájaiban némileg vagy csorbát ütnek a máskép nagyobb mennyiségben aratandó gabnában, vagy egyenesen kirekesztik a marha- s birkatartásra olly hasznos fűnemek termesztését, s ekkép, mert nem mindenütt, vagy rendszerint csak valami másnak feláldozásával tenyészthetők, — nem alkothatják, legalább még most, a magyar mezei gazdaságnak egy fő s közönséges ágozatát valódi sikerrel. — A gyapotnak s risnek, jóllehet tán egykor, éghajlatunk szeliditésivel honositásuk nem volna lehetetlen, a nagy keletben olly igen tágas hazájok, s olly kimondhatatlan könnyüséggel nőnek ott, s ekkép aránylag olly felette olcsók, hogy valóban azon termesztvények sorába valóknak látszanak lenni, mellyek a földgolyó bizonyos vidékihez kötve azon árukat képezik, mellyeket csere vagy pénz által szerezhetni meg legjutányosabban, s mellyek nélkül kereskedés által legalább soha érintkezésbe nem jönnének a népek, s igy honunkban a gazdaság nevezetes ágát hihetőleg soha nem fogják tehetni.

Az érintetteken kivül pedig, ha számtalan kisebb forrásai vannak is a magyar mezei gazdaságnak, ugy látszik egy

tárgy sincs, melly most rögtön s a nélkül, hogy némileg a bányászati vagy gyári körbe ne vágna, a honi mezei gazdaságnak valami fő ágát képezhetné. — És ha van tárgy, melly olly kifejlésre képes, miszerint bárha nem rögtön is, de egykor mezei gazdaságunk egy igen nevezetes ágát alkossa, s hazánknak felette szép kincsforrásul szolgáljon, az bizonyára nem egyéb, mint a selyemtenyésztés. — A selyem becse naprul napra nő, s mindegyre fog nőni; mert a világ vezető nemzetei elmebeli viszonsurlódás, — s ennek legnagyobb agense, a sajtó által, már alkalmasint megegyeztek abban: hogy, ha bár halni szép is a hazáért, élni még is szebb, s használni földijeinek s embertársainak még mindenek fölött szebb; minélfogva jövő századunkban s a messzebb jövendőben ugy lesz hihetőleg a békesség a nemzetek rendes állapotja s a háboru a kivétel, valamint a mult században s kivált régibb időkben — főleg Magyarhazánkat tekintve — megint a béke volt a kivétel, s a háboru a rendes állapot; köz és hosszu békesség idején pedig, a polgári kifejlődésben haladó nemzetek százannyi életkellemekben kivánnak részesülni, mint a sötétségben s szolgaságban tespedő népek, ugy hogy nagy és kicsi, számtalan más kellemek vadászata közt, házi butorzatára, öltözet- s egyéb kényelmére is inkább olly szövetet fog használni akarni, melly könnyü és még is meleg, nem veszti szinét és nem válik olly könnyen moly prédájává, mint a gyapju- vagy gyapot-szövet, és ez nem egyéb, mint selyem.

Selymet azonban, valamint bort, nem mindenütt tenyésztheti sikerrel. Hol alkalmas arra az éghajlat, ott a népek alacsony állása gátolja az ügy tökéletes kifejtését számtalan tájon; hol ellenben magasb fokon áll a polgárisodás, ott megint az éghajlat nem mindig kedvező a dolog tökéletes sikeritésére, mint például Angliában, Németország éjszaki részében, Svéd- és Dánországokban, Curland és szövetséges Amerika legnagyobb részében stb. Már Magyarországban a selyemtenyésztésre nézve mind az éghajlat, mind a nemzet haladó kora kedvező; mert az éghajlat sem olly hideg, hogy nem tenyészhetnék szederfa s nem élhetne selyembogár, sem olly meleg

miszerint a hőségtül nem lehetne könnyen őrizkednie; az élet — s kivált házi kellemek utáni vágy ellenben annyira ébredt honunkban, de egy uttal annyira fejlődik ujabb törvényeink következésiben azon lehetőség is, mikép naprul napra nagyobb szám ki is elégithesse ezen vágyat, hogy nincs akadály, miszerint a helyett, hogy az eddigelő aránylag felette csekély selyemfogyasztásnak daczára is sok pénzt valánk kénytelenek megvásárlásaért küldeni külföldre, jövendőben a legnagyobb belfogyasztás után még a külföld számára is ne tenyésztessünk eleget, hol szintugy nő a selyemutáni vágy, jóllehet kiállitása nem olly könnyü, sőt némi tájakon szinte lehetetlen. És selyem dolgában illy kifejlésre képes Magyarország! s pedig nemcsak, mert mérsékeltebb éghajlata vagy polgári állása arra olly kedvező, hanem még némi más fontos okokbul is.

Honunk nagy része még századokig is legjobb haszonnal csak birka-legelőre lesz fordithatő, de erre felette nagy haszonnal. Roppant legelőink, valamint tág gabnás mezeink igen nagy fogyatkozása azonban: a minden árnyék nélküli s igen is nyilt lét; fák ültetése tehát részint legelőink javitására, részint mezeink ótalmazására a nagy szelektül ha valahol, valójában nálunk áll napi renden, ugy hogy ha létezik valahol szederfák ültetésire elégséges hely, de nem más termesztmények kirekesztésével, sőt ezeknek mindenek fölötti előmozditásával — mi fő dolog —, az bizonyosan Magyarország határai közt találtatik bőségesen. Miszerint alig vethetni meg a selyemtenyésztésnek alapját akárhol is könnyebben és több oldalu haszonnal, mint Magyarországban. Milly felette dicső gazdasági ág ezen felül a selyemtenyésztés, milly tiszta minden monopolium büzétül! mert egyenként nem boldogulhat általa senki; ugy hogy ha van tárgy, melly másnak kirekesztésivel egyátaljában nem üzethetik, de ugy szólván, egy közös tálban leli általa élelmi forrását nagy és kicsi, s egy sem lakhatik jól másnak megkoplaltatásával, az valóban a selyemtenyésztés, minthogy még el nem döntött kérdés: valljon ki szedi annak hasznát aránylag nagyobb mértékben, a szederfákat biró földesur, a selyemgubó alját tépő, semmi egyébre többé nem alkalmas vén

asszony s nyavalygó-e, vagy az ezek közti gubókiállitó, gubólefonó, selyemfestő stb. vagy tulajdonképen ki? — Mit ha az előbb mondottakkal egybevonunk, magától mutatkozik, hogy nincs tárgy, mellynek kifejtése — gabnán, marhán s gyapjun kivül — hazánkra több hasznot volna képes árasztani, mint a selyemtenyésztés, s hogy ekkép nálunk sem gondot, sem költséget, sem időt nagyobb haszonra nem fordithatni, mint kimerithetlen mennyiségü szederfáknak ültetésire, ápolása- s fentartására.

Kimeríthetlen mennyiségű szederfák ültetése, ápolása, fentartása tehát hazai kötelesség, ha kötelesség a honi gazdagulás s ekkép nemzeti erő minden s még legkisebb forrását is megnyitni, s csak egyik mezejét a hazai iparnak parlagon hagyni bün, s ha kötelesség mindenek előtt olly tárgyat mozdítni elő, mellynek haszna nem egyes kiváltságosakra háramlik egyedül, hanem jótékonysága, mint a napsugár, mindenkit egyenlőn érint. — De kimeríthetlen mennyiségű szederfát ugyan ki ültethet, ki ápolhat, ki tarthat fen? ki teljesítheti e hazai kötelességet? vagy más szavakkal: ki indíthatja a selyemtenyésztés tárgyát ujra meg? ezen olly nagy nehézségekkel járó tárgyat, jólleheť javult polgári viszonyainknál fogva annak sikere többé nemcsak nem lehetetlen, de felette hihető, sőt bizonyos, s ekkép ujra megindítása sem olly nehéz. Kit illethet a tárgy, kit a kötelesség? — A kormányt, a törvényhatóságokat csak közvetve illeti, mert ollyas tárgy, melly egyedül legkisebb részleteinek minden oldalróli tekintetbe-vétele után sikerülhet, sem a kormány, sem a törvényhatóságok kezeibe nem való, s beleavatkozásuk, ha az ébresztésen s pártoláson túl megyen, rendszerint többet árt, mintsem használna. A szegényebb sorsút, kisebb tehetségüt pedig azon igen egyszerü okbul nem illetheti a dolog megindítása, mert a kisebb tehetségü legjobb akarattal sem költhet olly tárgyra tetemesen, mellynek haszna csak több év után fordul meg s melly nagy előköltséggel jár. De a fő s nemesi rend, a polgár, a szántóvető sem indíthatja meg, mint hazánknak úgy szólván mind annyi elkülönzött osztálya e tárgyat a siker lehető legbiztosb

reményével s pedig azért, mert jóllehet hazánknak némi fő s nemes urai, polgárai, sőt vagyonosb szántóvetői is tetemesb költségeket képesek érzékeny megterheltetésük nélkül előlegezni, s ekkép a selyemügynek dolgát egyenként is emelhetik a siker némi fokára, azért még sem fogják egyesek, egy egy sorban elkülönzöttek, más rendekkel össze nem vegyülők s ekkép aránylag felette gyengék, a szederfák ültetését vagy is a selyemtenyésztést olly közönségessé tenni, s annyira honositni, miszerint valódi haszon is áradjon abbul a hazára. — Illy nagyszerüt, illy nemzeti életbe vágót csak az egyesületek lelke bir létesitni diadallal! Igen is a haza vagyonosbjainak s lelkesebbjeinek őszinte egyesülete, az anyagi s szellemi erők együttmunkálása. — S kivált mostani időkben elkerülhetlenül szükséges az illyféle nagyobbszerüekre az egyesülés, most, midőn az önkény békóitól megszabadult, de a törvény s rend parancsi iránt hódolni csak most kezdő nemzet s egyes polgár, életének épen azon szakában van, mikor legkevésbbé képes valami nagyot s kivált állhatatossággal járót kivinni; minthogy a vak engedelmesség utáni együttmunkálásnak, kivált régi időkben, olly óriási hatása megtört; a mindenen diadalmaskodó polgári közlélek ellenben még koránsem fejlék ki annyira, hogy az, a közengedelmességbül folyó együttmunkálásnak hatását elégségesen kipótolná. A selyemtenyésztés Magyarországban pedig olly nagy összes munkásságot, olly különös állhatatosságot, béketürést s annyi időt, s előleges költséget kiván, miszerint csak akkor várhatni tökéletes sikerültét s meghonositását teljes biztossággal, ha az ország minden rendeibül képezett egyesület indítja meg azt; ez pedig több s több egyesületre szakadoz mindaddig, míg az ügy illyes közmunkálás következtében elvégre a nemzetnek sajátjává nem válik.

Illyes megindító egyesületnek képzése volna tehát legelső, s az a dolog megkezdése végett úgy állhatna fel legczélszerübben, mint azt az idecsatolt terv mutatja.

Soprony-Vasi Szederfa-Egyesület Szabályai.

(Társalkodó. 1840. 87. sz. okt. 28.)

A jelen Egyesület szabályai két részre oszlanak: Alkotó-szabályokra, mellyek az intézetnek alapul szolgálván, az egész aláírás ideje alatt változatlanul megmaradnak; és Rendeletekre, mellyek az aláírás ideje alatt is időrül időre a körülményekhez képest változhatnak.

Alkotó-szabályok: I. A jelen Egyesület olly férfiak társulata, kik a magyarhoni selyemtenyésztés-sikereltetése végett mindenek előtt a szederfa czélszerü ültetését, ápolását s terjesztését tüzték ki magoknak czélul. Ugy mindazáltal, hogy midőn illykép a közjót mozditják elő, magok is részesüljenek a lehető legnagyobb pénzbeli nyereségben. — II. Egyesületi taggá Soprony- és Vas-megyéknek, minden férfihoz illő viseletü s becsületében tiszta lakosa lehet. Más megyékben, vagy a hazán kün lakók azonban semmi ürügy alatt az Egyesületnek tagjai nem lehetnek; valamint senki sem lehet a társaság tiszteleti tagja. — III. Az Egyesület előlegesen 12 évre alakul, s ugyanis 1841-tül 1853-ig, mikor a Társaság a körülményekhez képest vagy a jelen szabályok szerint folytatja müködését, vagy másképen alakul, vagy kisebb társaságokra szakadoz, vagy egészen el is oszlik; valamint t. i. az akkori tagok fognak rendelkezni akarni; mikép a jelen szabályok ereje a tagokat csak 12 év leforgása alatt kötelezi, az érintett időszak lefolyása után ellenben minden további kötelezés megszünik. — IV. A Társaságba léphetni 5, 10, 50, 100, 200 pgő for. járulékkal; sem több sem kevesebbel, csak ezen kerek sommákkal. — V. Az egyesületi tagok száma nincs meghatározva. — VI. A választmányi tagok, kik minden három évben választatnak s ismét választhatók, ezek: Elnök. Alelnök. Harmincz választmányi tag. Igazgató. Pénztárnok. Jegyző. Ügyész. — VII. A választmányi tagok választásában a 10, 50, 100 és 200 forintosok egyenlő szavazattal birnak, csakhogy az elnöknek és 20 választmányi tagnak a két és egy száz forin-

tosokbul, ha kikerülnek, vagy ha nem, az ötven forintosokbul kell választatniok; ha pedig ezekbül sem kerülnének ki, akkor s csak akkor megyen a választhatás a tíz forintosakra át: midőn az alelnök, tíz választmányi tag, az igazgató, a pénztárnok, a jegyző és az ügyész a társaság ötven és tiz forintosaiból is választhatók. A választáson kivüli, az ügyet magát illető, kérdésekben azonban, a tíz forintosak egy, az ötven forintosak két, a száz forintosak három és a kétszáz forintosak négy szavazattal birnak. Az öt forintosak végre mind választási alkalomkor, mind más kérdések eldöntésiben csak ugy birhatnak szavazattal, s pedig egygyel, ha kettő összeáll, s közülök egyike képviseli a másikát, s egyszersmind magát is. — VIII. Az Egyesület müködési körét Sopronyban kezdi meg. S e czélra — mennyire tehetsége engedi — egy kisebb vagy nagyobb telket veszen bérbe, vagy vásárol meg, hogy mindenek előtt szederfa-iskolát alkothasson. — IX. A Társaság minden évben nagy gyülést tart Sopronyban. — X. A nagy gyülésekben, — mellyek határnapját a Rendeletek mutatják, s mellyekben az elnök, s ha ez nem volna jelen, az alelnök, s ennek jelen nem létében a legidősb választottsági tag viseli az elnökséget, — minden tag megjelenhetik s szólhat; szavazata azonban ugy áll, mint azt a VII-ik szakasz tartja, csakhogy az eljáró elnök szükség esetén, ha t. i. a szavazatok egyenlősége miatt valami tárgy el nem döntethetnék, saját szavazatán vagy szavazatin tul még egy eldöntő szavazattal bir. — XI. A nagygyüléseknek, hol egyedül a jelenlevők határoznak, és sem szó, sem irásbeli meghatalmazásnak helye nincs — müködései ezek: *A)* A választottsági jelentések felolvasása. *B)* Az ügyről való tanácskozás. *C)* A számadások s a pénztár megvizsgálása. *D)* A netalán magokat megbecstelenitett tagoknak az Egyesületbül kitörlése. *E)* A Rendeletek netáni megváltoztatása, eltörlése vagy uj rendeletek alkotása. *F)* A választmány minden három évbeni, vagy az időközben kimult választmányi tagok pótlása. *G)* Minden pénzbeli, s egyátaljában minden fontosb kérdés eldöntése. — XII. A választmány minden hónapban ül össze, s ha szükséges, még többször is.

Minden tagja egyenlő szavazattal bir s csak az elnökséget viselő — ki mindig az elnökök egyike, vagy a legidősb jelenvaló választmányi tag — szavazhat eldöntő alkalommal kétszerte. (Müködései a Rendeletekben foglalvák.) — XIII. Ki járulékának befizetésivel, mellynek határnapját a Rendeletek mutatják, saját hibája által egy éven tul elkésnék, mint a Társaságot megnembecsülő, és az Egyesület sikerét szivén nem hordó tag, a társaságbul kiesik, mikép neve nagy gyülés alkalmával a tagok névsorábul kitörültetik, hacsak őt a többség kimélni nem kivánná, mit azonban csak egyszer tehet. — XIV. Miután a Társaság czélja: a közjónak előmozditása mellett a lehető legnagyobb pénzbeli nyereségben részesültetni a tagokat, az Egyesület müködéseit nemcsak a legnagyobb takarékossággal fogja vinni, de azon is lesz, hogy a szederfák eladásábul minél több nyereség valósittassék. — XV. Azon ürügy alatt, mivel valaki a Társaságnak tagja, nem kaphat szederfákat a Társaság csemete iskolájábul olcsóbb áron, mint akárki más, minthogy ez igen egybebonyolitná az Egyesület pénzbeli dolgait; hanem mindenki járuléka arányában részesül a pénzbeli tiszta nyereségben, s e felül minden tag egyenlőn azon jogban, hogy valami emberét — ha kivánja — a soproni szederfa-iskolában a tanitásért minden legkisebb költség nélkül mindenben kitanittathassa, mit a szederfa sikeres tenyésztése végett tudni kell. — XVI. Minden nagy gyülés alkalmával egy köz-ebéd tartatik s pedig a következő szabályok szerint: *A)* Minél olcsóbb legyen az ebéd, minthogy illy alkalommal nem finom tálak éldelése a czél, hanem az, hogy a társasági tagok egymást közelebbrül megismerjék, a nyert siker felett örvendezzenek, egymást állhatatosságra buzditsák, szóval: hogy lelki surlódás által mind jobban kifejtessék az Egyesület dolga. — *B)* Szeszes italok lehető legkisebb mennyiségben használtassanak, kirekesztőleg csak honiak. Zene pedig soha ne zavarja az ünnepélyt. — *C)* Minden nagy gyülésrül a másikra a jelen levő tagokbul előlegesen megválasztassék egy gazda, kinek tisztje tüstént aláirási ivet forogtatni, mellyre minden tag, ki az ünnepélyben részt venni akar, már előre följegyez-

hesse nevét; s azon áron, mellyet a nagy gyülés többsége szabni fog, valami alkalmas helyzetben, annak idején, egy izletes ebédet készittetni. — *D)* Minden tag, ki az ebédben részt venni kiván, s az aláirási iv megnyitásakor nevét fel nem jegyzé, a végett később is jelentheti magát, s pedig az eljáró gazdánál, csakhogy legalább 24 órával az ebéd előtt vegye ez a jelentést, minthogy máskép — ha sokan jelentenék magokat, és ezt az utolsó pillanatig tehetnék — okvetlen rövidséget szenvednének az Egyesület előbb feljegyzett tagjai. — *E)* Ki feljegyzette nevét, azt 8 nappal az ebéd előtt még kitörölheti, de később nem; midőn, akár jelenik meg, akár nem, fizetni tartozik. — *F)* Evőhelyettest magáért senki nem küldhet, minthogy a közebéd czélja nem evők, de a társasági tagoknak egybecsőditése. — *G)* Fizetés mellett egyedül a Társaság tagjai vehetnek részt illyes ebédekben, vendéget azonban minden tag hozhat, de csak egyet, kiért fizetni tartozik. Ha azonban egy tag több vendéget kivánna részesültetni az ebédben, érettöki fizetés mellett teheti azt, de más tagok nevére, ha t. i. vannak ollyasok, kik vendéget nem hoznak. — *H)* A fenérintett okoknál fogva a vendégek is csak akkor részesülhetnek az ebédben, ha legalább 24 órával az ebéd előtt be valának jelentve. Itt azonban lehetnek kivételek, ha valami jeles, kivált külföldi vendéget kivánna valaki részesültetni a közünnepélyben, ki olly későn jött, mikép nem vala lehetség őt 24 órával az ebéd előtt bejelenteni; de ez is csak ugy történhetik, ha általa a rendes tagok sem helyben, sem ételben rövidséget nem szenvednek, ha t. i. több felirott mint megjelenő van; minek felszámitása az eljáró gazdát illeti, valamint az ebédnek rendje is; mikép ő ül a gazdai székben, s eszközlései ellen soha semmi alkalommal nem lehet kifogás. — XVII. Ha a hihetőség ellenére rosszul mennének a Társaság dolgai, s ezért vagy akármilly más ok miatt annak eloszlatása sürgettetnék, az még a 12 év leforgása előtt is végbemehet, csakhogy abban a tagok legalább is két harmadának meg kell egyeznie — Illyes esetben, valamint akkor is, ha a kitüzött 12 év lefolyta után a Társaság müködéseit nem akarná többé foly-

tatni, mi a szavazatok többsége által döntetik el, az Egyesületnek minden vagyona pénzzé tétetik, és az a tagok közt járulékaik arányában elosztatik. Ha ellenben egy harmadánál több gátolná az Egyesület 12 év előtti eloszlatását, vagy a többség a 12 év lefolyta után is kivánná folytatni az ügyet, akkor sem az egyik sem a másik esetben nincs helye az eloszlatásnak, és az Egyesület vagyona azokra száll örökségül, kik a Társaságban megmaradnak, ugy hogy azok, kik a Társaságbul netalán kilépnének, legkisebb jogot sem követelhetnek azon pénzekre, mellyeket tagdijul a Társaság pénztárába évenként befizetének. Ha a Társaságnak valamellyik tagja halál által kimulnék, a nélkül, hogy az Egyesületben levő vagyonárul rendelkezett volna, akkor az a Társaságra megyen át; ha ellenben rendelkezett arrul, akkor az hagyományosát illeti, ki, ha az Egyesület tagja, nagyobb mértékben részesül öröksége arányában annak minden hasznaiban; a Társaságnak nem tagja viszont, és ki azzá lenni nem kivánna, vagy meg nem választatnék, az Egyesület pénztárábul kapja ki járandóságát. — XVIII. Miután a Társaság czélja nem egyéb, mint a selyem-ügyet emelni és terjeszteni a hazában s szederfa-tenyésztés által, magától következik, hogy az Egyesület pénzét semmi egyébre forditni nem szabad, mint a selyemtenyésztést előmozditó, de egyszersmind a Társaságnak hasznot is igérő czélokra. — XIX. Jóllehet a selyemtenyésztés közönségessé tétele mellett, a szederfa-eladásbul egyes tagokra háramló pénzbeli nyereség a Társaság fő feladata, azért még sem fog az Egyesület a későbbi nagyobb haszonnak fejében 6 év leforgása előtt legkisebb pénzbeli elosztást is eszközleni tagjai közt; hanem minden netaláni nyereséget, melly természetesen illy rövid idő alatt nem lehet tetemes, vagy vállalata öregbitésére forditni vagy tőkére verni. A 6 év leforgása után pedig a tagok többsége határozza el: a támadható haszon egyáltaljában elosztatik e, s milly része szolgáljon a tagoknak osztalékul, s mily része tartalék-tőkéül. — XX. A Társaság a selyemtenyésztés alapját szederfák ültetése által kivánja megvetni, mikép fő foglalatossága mindig a szederfa nemesitése s ter-

jesztése fog lenni. Miután azonban a selyemtenyésztés a szederfatenyésztéssel kapcsolatban van, s egyik a másikbul foly, a Társaság többsége fogja eldönteni, mikor s mennyiben vegye a jelen Egyesület a selyemtenyésztés ügyét is figyelme alá.

Rendeletek.

I. Ha valaki a Társaságba kiván lépni, megkeres két társasági tagot, kik, ha őt a választmánynak ajánlják, és ez őt beveszi, tüstént a Társaságnak tagjává válik. — II. Választáshoz, melly golyóvetés által történik, s hol az egyszerü többség határoz, — egy elnököt, és a jegyzőt beszámitván — legalább 8 választmányi tag jelenléte szükséges. Az ajánlás, habár röviden, de mindig irásban tétetik, s az elnökök egyikéhez utasitandó, kik az illyféle ajánló leveleket mindig a legközelebbi választmányi ülésnek kötelesek bemutatni, melly mindig elmulhatlanul választással kezdendő. Ha illy alkalommal az ajánlott nem nyerne többséget, legott még egyszer golyóvetés alá esik, nehogy tán tévedésbül maradjon ki; ha azonban ekkor sem választatnék meg, ügyét a választmány többé el nem rendelheti, de azt a kimaradt — ha kedve van — a nagy gyülések elébe viheti, hol illyesek körül mindig a többség határoz. — III. Egyéb a választmányt illető kérdések eldöntésében elegendő egy elnök s három választmányi tag. Az elnökök távollétiben pedig 5 választmányi tag jelenléte, a jegyzőt mindig beleszámitva, szükséges. — IV. Azon határvonalt, mellynek a közgyülések s a választmányi ülések hatásai között léteznie kell, nehogy az egyes tagok rövidséget szenvedjenek jogaikban, vagy az Egyesületnek müködései aránytuli beleavatkozás által megakasztassanak, csak az idő jelelheti némi tökélylyel ki. Addig is azonban mig ezt elrendelendi az idő, minden nevezetesb kérdések, valamint minden pénzbeli dolgok is, hol többrül, mint 100 pengő forintrul van szó, a közgyülések elibe valók. — V. Elnök- s alelnökül olly férfiak választassanak, kiknek legalább egyike Sopronyban lakik. — VI. A közgyülések, mig ebben nem határoz máskép a Társaság, minden január első és julius utósó vasárnapján fognak tartatni, mely-

lyekre mint előlegesen és változtatás nélkül kitüzött napokra, a tagok minden további megkeresés nélkül hivatalosak. — VII. A választmány tagjai fizetést nem vesznek. A jegyző húz egyedül 100 pengő forintot s azt sem mint fizetést, hanem levelezési költségek fejében. — VIII. A választmányi ülések vagy az elnökök vagy a választmányi tagok szállásain tartandók, kik ezt megengedni szivesek. A közgyülések tartása végett ellenben, ha dij mellett is, mindig előlegesen gondoskodik a Választmány alkalmas helyrül. — IX. Miután e Társaságban egyedül férfiuhoz illő viselet és becsületi tisztaság minősithet tagságra, s a társasági becsület, jó hir és név szeplőtelen fentartása minden tagnak egyaránt fekszik érdekében: önként következik, hogy valamint csak illy tulajdonokkal birók választathatnak meg, ugy a Társaságnak tagjai azok többé nem maradhatnak, kik e tulajdonokban netalán szeplőt szenvedtek volna. A tagok ekkép az Egyesületből ki is eshetnek. — Nehogy azonban, egy általányosan felette üdvös czél elérése végett, netalán a felhevült indulatoknak nyittassék kör, csak akkor esik valamelly tag a Társaságbul ki, ha a társasági tagoknak legalább is egy harmada sürgeti azt, s e kivánsága — mellyet irásban tesz — a legközelebbi nagy gyülés többsége által, — ide nem számitván a Társaság vádló harmadát, — el is fogadtatik; — midőn a Társaság jegyzője az illetőnek levél által tudtára adja az eseményt, neki az Egyesületbe fektetett pénzét is visszautasitván egyszersmind. — X. Az Egyesület szabályai, a tagok névsora, valamint a gyüléseknek rendelkezései, és általjában az Egyesület eredményei, lehető rövidséggel évenként kinyomtatnak, minden tagnak joga levén egy ingyenpéldányhoz. — A dijak befizetése mindig előlegesen történik, nehogy a Társaság ügye pénzhija miatt hátramaradást szenvedjen, és ekkép például: az 1841ik évre eső dij legvégsőbben 1840 deczember 31keig leszen fizetendő a pénztárnok kezeibe, és igy tovább.

Tudnivalók.

A Társaság azon pillanatban, midőn évenkénti három ezer pengő forintrul biztositva van, alakultnak tekinti magát;

és ezt minden tagnak tüstént béjelentvén, négy hét után rendkivüli közgyülést tart, szinte Sopronyban, mellynek fő czélja 1ör: Egy ideig-óráigi választmány kinevezése; minthogy a rendes választmány megválasztása mindig a juliusi közgyülésen történhetnék legalkalmasban, s ekkép akármilly szaporán alakulna is meg a Társaság, csak 1841diki julius utolsó vasárnapján mehet végbe a rendes választás. — 2or: Az ügy megindítása, t. i. egy alkalmas hely megvásárlása vagy kibérlése; a netalán szükséges épitvényekrül előleges gondoskodás; valami ügyes kertésznek felfogadása, szedermag és fák hozatala, stb. stb. Miután a Rendeletek szerint a dijak befizetésének mindig előlegesen kell történnie, a Társaság megalakulásának napja azonban előre még tudva nincs: a dolog megkezdésire az volna legtanácsosb, hogy minden tag első, azaz 1841-iki díját, a rendkivüli közgyülés alkalmával fizesse be, ezen közgyülés akár december 31ke előtt, akár utána tartatnék. — Mielőtt 3000 pgő forint 12 évre biztositva nincs, legkisebb befizetésnek sem lehet helye, minthogy csak akkor áll fel a befizetési kötelesség, midőn a Társaság már megalakult; ez pedig csak 12 évig folyó 3000 pgő forint biztositása következésiben történik, mi ha 1841nek julius végeig mint utolsó határnapig nem megyen végbe, nem leszen ez alkalommal az egészben semmi, — az ideig-óráigi aláirás széttépetik, s szeder dolgában Soprony és Vas megyék megint ott állnak, a hol ma. — Jóllehet már 3000 pgő forinttal is megkezdhetni a tárgyat, minél számosb tag egyesül azonban és igy minél több pénz jő egybe, annál jobb.

Az aláirás illy czim alatt van már megnyitva: »Előleges aláirás a' soprony-vasi szederfa-Egyesületre.« Mi alulirottak, akár az idén, akár a jövő évben indulna meg a kérdésben levő ügy, tizenkét egymás után következő évre kötelezzük magunkat az itt feljegyzett évenkénti járulékainkkal annak előmozditására; azon feltétel alatt mindazáltal, hogy az Egyesület az ide mellékelt terv szerint rendeltessék el s általjában semmi ne határoztassék körülötte hozzájárulásunk nélkül. — (August 24. 1 40.) Badicz Endre 10 pgő ft., Batthyány

Lajos gr. 100, Bezerédj Pál 50, Bognár Lajos 5, Chernel Lajos 10, Dőry Ádám 10, Horvát László 10, Ihász Imre 10, Jankovics Gyula 10, Kéry Péter 5, Konkoly Lajos 10, Lunkányi János 10, Niczky Sándor 100, Noszlopy Antal 50, Rohonczy Ignácz 50, Roth Sándor 10, Simon Nep. János 10, Szemerey Sándor 10, Széchenyi István gr. 100, Széchenyi Lajos gr. 100, Tar János 10, Tatay János 10, Tóth Bálint 10, Tóth Sámuel 5, Vághy Ferencz 10, Viczay Héder gr. 50, (August 28.) Viczay Adolf gr. 50, (Aug. 29kén) Jankovics Izidor 100, (Sept. 6kán) Széchenyi Pál gr. 100 for. p. p.

Bérekesztés.

(Társalkodó 1840. 88. sz. okt. 31.)

Midőn az előhordottak nyomtatás alá valának bocsátandók, megvallom, nem csekély aggodalom támadt bennem: valljon a kérdésben forgó felette érdekes tárgyat nem volna-e kötelességem, miután az a sajtó által az eleinte szándéklottnál sokkal tágasb körbe jő, jobb rendbe állítani, és egykissé részletesebben kidolgozni? De ezt nem mertem cselekedni, és igy magamba valék kénytelen temetni aggodalmamat; minthogy a tek. Soprony-megyei küldöttségnek beadottakat olly sajátnak tartom, mellyhez — tán némi, egyedül a szerkezetet illető módositásokon kivül — nekem, legalább ez alkalommal, nyulni többé nem szabad, s mellyet ekkép — bár érjen gáncs bár ne — csonkitatlan eredeti mivoltában vagyok köteles visszaadni ismét. Az egész egyébiránt nem más mint terv, vagyis inkább: szőnyegre hozása olly tárgynak, mellyrül csak egy nappal is később értekezni valóban vétek; miszerint megpenditésében, ugy hiszem, megbocsátható a »sat cito«, sőt ez következményére tán hasznosb lesz, mint lett volna a »sat bene«. Többnyire nem is volt volna kedvem ez uttal sok részletbe bocsátkozni; minthogy, valamint számos adott már jó tanácsot: »mikép kellene utakat csinálni«, de nem látja át, hogy ez csak felülépitvény, és az ebbeli költségnek közös-hordása a sarkalat;

valamint számtalan jó koholtatott a gazdaság czélirányosb folytatása iránt, de csak felette kevés fogá fel, hogy annak jobb sikere nem az illy vagy efféle rotatióktul függ, de a törvények czélszerübb elrendezésiben alapszik; s valamint sok jámbor, némi jót ohajtott már hazánknak, de bajaink gyökérokaiba nem birt hatni: ugy irattak számtalan könyvek a selyemtenyésztés körül is, mellyek leghasznosb részletekkel telvék, s mellyek közül némellyek itt följegyezvék.[1] Elég utmutatás van azokban: mellyik a leghasznosb szederfanem; miképp

[1] Selyemtenyésztést illető némelly könyvek: 1.) Gründliche Abhandlung von Entstehung der Seide und ihrer Vortheile, von Joseph Blaskovits; Ofen, 1796. — 2.) Oekonomisch-Veterinärische Hefte von der Zucht, Wartung und Stallung der vorzüglichsten Haus- und Nutzthiere, von Johann Riem und Gottlob Sigismund Reitter; Siebentes Heft; Leipzig, 1801. — 3.) Über die Unzweckmässigkeit und Schädlichkeit der bisher bei uns übliche Methode Seide zu erzeugen, von Jos. Blaskovits; Ofen 1803. — 4.) Die Seidenraupe von Joh. Christian Gotthard; Erfurt 1804. — 5.) Unterricht über die Maulbeerbaum- und Seidenraupenzucht zum Gebrauche der Landschulen vom Abt Ludw. Mitterpacher; Ofen, 1805. — 6.) Darstellung des gegenwärtigen Zustandes der Seidenzucht in Ungarn, von Jos. Blaskovits; Ofen, 1807. — Des Manufactures de Soie et du Mûrier, par M. E. Mayet; à Paris, 1810. — 8.) Anleitung den Seidenbau im Freyen zu betreiben, von Franz Ritter Edlen von Heintl; 1815. — 9.) De l'education des Vers à soie d'après la méthode du Comte Dandolo, par Matthieu Bonafeus; seconde edition; à Paris et à Lyon. 1824. — 10.) L'art d'élever les Vers à Soie, ouvrage de M. le Comte Dandolo, traduit de l'italien par F. Philibert Fontaneilles, deuxième édition; à Lyon 1825. — 11.) Lehrbuch des Seidenbaues für Deutschland und besonders für Bayern, vom Staatsrath von Hazzi; München, 1826. — 12.) Anweisung zum Seidenbau überhaupt und insbesonders im Bezuge auf das nördliche Deutschland, von J. L. Th. Fr. Zincken, genannt Sommer; Braunschweig, 1829. — 13.) Anleitung der Seidenzucht für den Landmann Ungarns, von Emanuel Hoffmann; Wien, 1833. — 14.) Oktatás a selyemtenyésztésben a magyarországi földmüvelő számára, irta Hofmann Emmanuel; néhány bővitéssel magyarázta J. A. M. A. Pesten, 1834. — 15.) Aufmunterung zur Seidenzucht im Deutschland, besonders im Grossherzogthume Baden, von L. Hout; 2-te Aufl.; Mannheim, 1834. — 16.) A figyelmeztetett ügyes selyemtenyésztő; irta Czambert János; Budán, 1836. — 17.) Description d'une Magnanière salubre etc. par M. D'Arcet; Paris, 1836. — 18.) Über Maulbeerbaumzucht und Erziehung der Seideraupen aus dem Chinesischen ins Französiche übersetzt von Stanislaus Julien; auf Befehl Sr. Maj. des Königs von Württemberg aus dem Französischen übersetzt und bearbeitet von Fr. Ludw. Lindner; Stuttgart und Tübingen. 1837. — 19.) Les Mûriers et les Vers à soie en Suisse; par Alleman di Ehinger; publication annuelle; No 1er 1837. — 20.) Seidenbau in Böhmen und seine grossen Vortheile aus wirklicher Erfahrung dargestellt von Christoph Liebich; Prag, 1837. — 21.) Neue Naturgemässe und vortheilhafteste Anpflanzungs- und Behandlungsweise des Maulbeerbaums, von E. H. Nebiem Wirtschaftsrath; Leipzig, 1838. — 22.) Memoria sopra uno nuovo metodo di propagare i gelsi domestici del perito agrimensore Domenico Rizzi.

kell a fákat szemezni, kiültetni, ápolni; egy uncia selyembogártojásbul mennyi hernyó kel ki, és ezeket milly mérsékletű légben kell tartani; hány gubó megyen egy fontra stb.; ugy hogy illyesektül ez uttal a közönséget s magamat is megmenthetem. Nehogy azonban némiekben értetlen maradjak, vagy netaláni félreértésekre adjak alkalmat, e csekély felvilágositó sorokat vagyok bátor e kis közleményhez csatolni.

A pályinkafőzés elleni kikelésemen[1] sokan egy kissé megbotránykoztak. Ezt sajnálom; mert egyesre nem céloztam, de egyedül a pályinkafőzés általányos elvét kivántam megtámadni. — S ebben nincs-e igazságom? kérdem. Tegyük kezeinket mellünkre, s tagadjuk, ha merjük. A pálinka csak lassan harapózik maga körül, s mivel rendszerint csak későbbi nemzedékekben bünteti áldozatit, nem tünik fel kártékonysága olly visszarettentő szinben, mikép készitése valami elmenyugtalansággal, valami önszemrehányással járna; s igy lassanként legjobb hiszemben, mintha égetése csak olly kereseti ág volna, mint valami más, és mert nem annyira emberek, mint gyárok és effélék számára készitetnék, mindinkább növekedik a pálinkaégetők száma; mig az alatt naprul napra állatibb, lelketlenebb lesz a csábtul körülfogott s annak ellen nem állható s igy mindig mélyebbre sülyedő nemzet. Mutatná magát az eleinte olly észrevehetlenül ható méreg végkövetkezeteiben: bizonyos vagyok, tüstént divatkünti lenne Magyarországban, legalább magyarok közt a pályinkaégetés. — Ha azonban theoria s ábrándozás az, mit álliték, bocsánatért esedezem. — De én nem tudok kereskedőileg számolni s bennem minden gazdai gyakorlat rögtön hallgat, ha földieimet — kiket eddig szerencse tartott fen s ezentul csak bölcseség menthet meg, — tapasztalni vagyok kénytelen: mint dulnak saját kebleikben, s égettbori mámorokban sokszor milly különös egyetértéssel szorgoskodnak nemzetünk erkölcsi lealacsonyitása körül; mitül mentsen meg Isten, s inkább soha se engedje az avulsák Magyarországhoz visszacsatoltát, sőt szakitson bölcsesége sze-

[1] Lásd Társalk. 86. 342. d. lapj.

rint tőlünk inkább néhány vármegyét el. Ki nemzeti nagyságot irigyel, ki sejti: milly gyönyörérzés lehet az, virágzó nemzetnek tagja lenni; tudom, felfog. — Az alkotószabályok közt előhozott közebéd iránti pedantismus sem tetszett soknak. S valóban kicsinységnek látszik mind az, mi ott elősoroltatik. Maradjon tehát ki. De ha meggondoljuk, mennyi dicsőt vihetünk mi ki Magyarországban egyesületek által, és egyszersmind azt is meg akarjuk engedni, hogy csak olly egyesületekkel lehet nevezetesbet létesítni, mellyekbül egy rendnek capacitása sincs kirekesztve, t. i. olly egyesületekkel, mellyek eddigelé nálunk még nem léteztek, s mind addig nem is fognak létezhetni soha, mig a legkicsinységesb rendhez nem fogunk szokni; vagy más szavakkal: mig a közönségnek lehető legszabadabb mozgása végett nem fogjuk egyes szenvedelminket kissé megzaboláztatni engedni, természetesen: józanabb óráinkban s mindig »magunkszabtuk rendszabályok által«; ha meggondoljuk mindezt, és hogy milly kicsinységes rendtartás kell olly tarka társaságban, mint a millyen a kérdésben levő egyesület eleinte alkalmasint lenni fog, minthogy az csak bizonyos idő lefolyta után ölthet magára egyszinüséget: akkor gáncsolt pedantismusom, habár nem nyer is méltánylást, legalább érthetővé lesz.

Mindenkinek kirekesztésivel egyedül Soprony- és Vasmegyéknek lakosibul képezni társaságot, azért gondolám legczélirányosbnak[1], minthogy valamint némi tárgyak a legrégibb s legujab tapasztalás szerint kétségkivül egyesek által kezeltetnek legjobban, némieket ellenben egyedül lehető legkiterjedtebb egyesületek vihetnek ki sikerrel: ugy vannak olly tárgyak is, melyek körül általányosan véve sem egyesek, sem igen is kiterjedt testületek nem szoktak boldogulni, s mellyek ekkép meghatározottabb társaságok köreibe valók. — Már pedig a kérdésben levő tárgy, itéletem szerint, az itt kifejtett harmadik sorba helyzendő, minthogy egyesek soha nem, vagy csak későn állíthatnak olly mennyiségű szederfa-levelet ki,

[1] Lásd Társalk. 87d. szám. 345 d. l.

mikép elégséges haszon is kerekedjék azokbul; igen távullakókat ellenben nem érdekelhet elégségesen olly ügy, melly ugy szólván inkább csak szomszédok körében foroghat. — Hogy pedig csak akkor kerekedik becse a szederfa-levélnek, ha sok állittatik ki, — s becse mindegyre nő, minél több van, azt könnyü bebizonyitani; s ugyan is:

Száztul öt nagyobb nyereség, mint száztul száz, ha t. i. igen sok száztul kerekedik öt percent, s csak kevés száztul száz percent. — Igy például igen szép az 5 száztuli tiszta nyereség, ha egy millió pengő forint van mozgásban, mert akkor a nyereség 50,000 forint; midőn a tiz pengő ft utáni száz percent nyereség csak felette csekély haszon, mert nem több, mint 10 frt. S igy annál többet ér a szederfa-levél is, azaz: annál többet adnak érette, mennél több van; minthogy teszem: a 10 font selyem utáni legnagyobb nyereség nem olly nagy haszon, mint a 100 mázsa utáni legmérséklettebb: mikép könnyen felfogható, hogy éppen az, ki egy mázsa szederfa-levélért — mert nincs sok — 1 frtot sem bir fizetni, szivesen ad 2 frtot is, ha sok van. — De még más ok is birt arra, hogy soprony- és vasmegyei lakosokon kivül, mindeniknek kirekesztetését hozzam javaslatba. Én hazámban mindenütt ohajtanék látni selyemtenyésztés körülti társulatokat, mert semmi sem egyesitné hazánk intelligentiáit s pénztehetségit olly szeliden s egyszersmind olly hasznosan, mint azok; s erre nagy a szükségünk; ha azonban országunk minden lakosa vehet részt az általam tervezett társaságban, ugyan fognak-e annyi egyesületek honunk külön részében lábra kapni, mint ohajtható volna? Én nem hiszem. Mert ugyan miért törekedjék valaki más vidéken állitani társaságot, ha már hasonló társaságban a mi vidékünkön tag? de viszont miért is álljon az körünkbe, kinek hatásköre másutt van? Szükséges azért a határ, s tán azon psychologiai okbul hasznos is, minthogy sok éppen azért, mert a soprony-vasi társaságnak tagjává semmi módon nem lehet, fog ahhoz igen nagy kedvet nyerni; mi ha sokban s kivált néhány szilárdabb lelkületüben, ébred fel, azt fogja következtetni, hogy valamint Soprony és Vas áll össze, ugy

fognak más megyék is egyesülni, sőt egyes megyék és városok lakosi is. — A szabályok XIdik pontja ellen is volt -- mint értésemre jött — kifogás, hogy t. i. nem lehet helye a meghatalmazásnak stb. S miután magam is átlátom ennek helytelenségét, igy vélem módositandónak az érintett pontot. »A nagy gyüléseknek — hol egyedül a jelenlevők határoznak, de minden tagnak joga van magát más által is képviseltetni, mi mindig hitelesen bebizonyitandó működései ezek«: — Az is értésemre jutott, hogy kár volna a nemzetnek felét, t. i. némbereket egészen kirekeszteni a társaságbul, annál is inkább, minthogy Magyarországban annyi némber földesur, vagy is »földes asszony«. És ez is tökéletesen igaz, mikép az alapszabályokat tán e szabálylyal lehet toldani s harmadik helyre tenni: »Némberek is vehetnek részt az Egyesületben, de egyedül meghatalmazottaik által.« — Némellyek azon gondolatra jöttek, — miért azonban egészen jót nem állhatok, mert csak szemeikbül gondolám olvashatni — mikép nekem legalázatosb szolgájoknak nem volna más czélom, s az egész historiának fenekén nem volna egyéb, mint: szederfáimat, mellyek olly költségesek, s mellyekbe — miután annyit mozditottak kaczajra, — már bele untam, a felállitandó társaságnak »átengedni« magában értődik, jó pénzért. — De ezen ötletre valóban nem jutottam; nehogy azonban egymás iránti vélekedésünkben e pont iránt ismét tévedésbe jőjjünk, az itt következő pontot lehetne tán az alapszabályokhoz ragasztatni: »Miután nem az akar eléretni, hogy a czenki szederfaiskola és a czenki szederfák a sopronyi határba tétessenek át, hanem az, hogy Czenken és Sopronyban is legyen szederfaiskola, szederfa pedig, ha Isten engedné, Vas és Soprony megyék minden határiban: A soprony-vasi Szederfa-egyesület szederfaiskolájának számára mindenünnen hozhatni szederfa-magot s szederfát, csak a czenki határbul soha.«

Végre röviden meg kell magyaráznom, mikép képzelem én a dolog további kifejlését, minthogy e közleményben sehol sincs részletesen előadva: »mikor s hogyan kezdődnék a selyemtenyésztés.« — A kérdésben levő Egyesület egyedül szederfa-

iskoláknak megállapitására áll össze, és anyagi hasznát a fák eladásában keresi. Selyemtenyésztéssel tehát e Társaság, szederfa-társaság minőségben soha nem fog foglalatoskodni, nehogy egybe bonyolódjanak dolgai, mire nem eléggé vigyázhatni; de mindenek előtt arra fog törekedni, hogy minél többen ültessenek sok szederfát s lehető legjobb móddal, illető ingatlanikon; s pedig nemcsak azért, mert ez által közvetlen haszon háramlik a szederfa-társaságra, hanem azért is, mert csak akkor kezdhetni meg a selyemtenyésztést jó sikerrel, t. i. csak akkor kezdődik meg ugy szólván az aratás ideje, mikor például A. 1000, B. 4000, C. 200, s igy tovább, mázsa szederlevelet tud kiállitni, azaz: mikor egymástul nem felette távul eső határokban 10, 15, 20 ezer — minél több, annál jobb — mázsa szederfalevelet találhatni biztosan évenként. Már mikor ezen idő eljött, — és az alapszabályok XXdik pontja szerint a szederfa-társaság többsége fogja ezt meghatározni — akkor megint egy más társaság alapitása leszen napi renden, melly, minden egybebonyolódást szinte gondosan kikerülvén, egyedül selyemtenyésztéssel foglalkodandik, mindazáltal ugy, hogy a szederfatársaság tagjai, — kik, ha másért nem, a selyemtenyésztés megkezdése végett koránsem oszlanak el, sőt, miután a fák használása megkezdődik, kettőztetett erővel folytatják munkálkodásikat — mennyire kedvök tartja, s érdekökben fekszik, egyszersmind a selyemtenyésztő-társaságban is vehessenek részt; de magától értődik, nem mint a szederfa- hanem mint a selyem-tenyésztési társaság tagjai. Előre nem mondhatni, mikor viradand fel a selyemtenyésztési egyesület napja, minthogy az egyedül attul függ: »kevés vagy számos fák, gyepük s bokrok fognak-e ültettetni, vagy sem, s egyátaljában mily szellem uralkodandik az egész körül«; — annyi azonban igaz, hogy a legjobb földben sem igen használhatni a szederfát 12dik esztendeje előtt, mikor, nem igen hiszem, 10 fontnál többet nyomnának levelei, miszerint 100 ezer efféle fa volna szükséges 10 ezer mázsa levél kiállitására és 200 ezer fa, ha csak minden másodévben használtatnának; mi, ha soknak véleménye szerint olly szorosan nem is szükséges, saját

belátásom szerint legalább semmi esetre nem árt. — Mennyi költség, mennyi gond s mindenek felett mennyi idő kivántatik meg a dolog megalapitására, illy számolások alkalmával tünik visszarettentőleg elő! S pedig nincs máskép, valóban nincs. Miszerint inkább meg sem kell kezdeni a dolgot, vagy nehézségivel megbarátkozván, azokon győzni.

Több évvel ezelőtt Bowring emlékkönyvében Virág Benedeknek, ki már akkor nem volt többé, e sorait olvasám: »Jó hazafinak lenni nehéz, de nem lehetetlen.« Ej be sokra illik e sor, és egy kis változással valóban a kérdésben levő tárgyra is! — Minthogy nem épen lehetetlen Magyarországban a selyemtenyésztést virágzásba hozni; de valóban felette nehéz. — Igen is, felette nehéz, s csupán olly érzelemmel eszközölhető, mint milyennel olly tárgyak körül is fáradoznak a gyermekeik egykori jobblétükért aggódó szülék, mellyeknek sikerét semmi esetre el nem érhetik. — Azonban, valamint mindenben, ugy itt is csak a kezdet nehéz; mert a 18—20 évű szederfa, hasonlólag jó földben 100 sőt több font levelet is ad évenként[1]; mikép 200 ezer 17—20 évű fa után, mellynek kiültetési terhe 12 évi olly csekély eredményéhez képest a dologhoz eleinte valóban nem felette édesget, 200 ezer mázsa sőt több szederlevélre számithatni, mellynek évenként csak felével dolgozván, 500 sőt több mázsa selymet készithetni; mikép minden esetre több százezer pengő forint jó keringésbe.[2] — Mi pedig 200,000 fa Soprony és Vas vármegyékre s mi egész Magyarországra? Hiszen egyedül czenki jószágomon szándékozom kiültetni legalább is 100 ezret. És mi 100

[1] A 12 és 18 vagy 20 évü fa közt — levelei mennyiségét tekintve — azért olly nagy a különbség, mert a magbul termett s később nemesitett fa csak 6dik vagy 7dik évi korában ültettetik ki mezőre, s ott 4, 5 év leforgása előtt alig otthonosodik meg; mikép természetesen csak később virul és diszlik. *Sz. I.*

[2] Igen különböznek állitásaikban a selyemtenyésztők, hogy mennyi levél szükséges egy bizonyos mennyiségü selyem készitésére. A régiebbek szinte 300 font levelet emésztetnek meg egy font tiszta selyemért, midőn a legujabbak 100 font levéllel is dicsekednek készithetni szintannyit; s ekkép tán nem hibázunk, ha a selyem mennyiségét mindig egy fél percenttel számitjuk a szederlevelekhez, miszerint 200 font levélből 1 font selyemnek kellene kerekednie. *Sz. I.*

font fátul, miután olly szederfa is van, melly ha teljes erejére jut, 3, 4 mázsa levelet is hord lombjain? — Nehéz a dolog, ne csaljuk meg magunkat; de felette jutalmazó, min viszont ne kétkedjünk. — Elvégre hogy mikép fog a selyemtenyésztő-társaság alakulni; ki fogja a selymet kiállitni; ki lefonni; hogy nem lesz-e később, — mikor már átment a dolog csínja a nép vér- és nedvébe, — hasznosb az egészet minden közbevetés nélkül — melly eleinte tán el nem kerülhető — saját kormány alá venni; nem volna-e tanácsos, többnek kezet fogni, selyemnek nemcsak nagybani lefonása s festése, de szövetekké tétele végett is stb. stb.; ez mindannyi kérdés, mellyeket a tárgy körül fölébresztett intelligentiák s az idő fognak bizonyosan leggyakorlatibban eldönteni. — Legyen csak elég szederfalevél, a többi bizonyosan el nem marad.[1]

Már sajtó alatt volt e közlemény, midőn az itt következő észrevételeket kezeimhez vevém; s ekkép nagy idő-vesztés nélkül nem vala többé hatalmamban az adott tanács szerint módosítni állitásimat. Miután azonban koránsem czélom, mások véleményeit kirekeszteni, sőt legőszintébben ohajtom, hogy a szőnyegre hozott kérdések minél több oldalrul vitattassanak meg: azt hiszem, nem hibázok, ha állitásimat eredetileg adom, de egyszersmind a velem közlötteket is, ugy mint beküldetének, ezennel a közönség elibe terjesztem: hadd hozza ez arány-sulyba azt, miben én tán ugy mentem tul, mint az itt közlendő jegyzetek beküldője tán megint igen is innen maradt.

A pályinkárul
(beküldve)

I. *Haszna.* 1. Gyógymesterségben minden szesz (spiritus) lél (essentia) festvény (tinctura) azzal készül. 2. Homoeopathiának alapját teszi, mert minden kivonat (extractus) azzal tétetik. 3. A sok firnáczokra használtatik,

[1] A Társalkodó 94. száma közli uj és végleges szövegét a Sopron-Vasi Szederegylet Szabályainak Simon Nep. János jegyző aláirással. *Z. A.*

a sok ezer drágább kocsihoz azzal készül a lák, ugy a viólák satb. 4. A festés mesterségben főszerepet játszik mindig az indigo, (mert csak egyedül az s a cochenille állja ki változatlan a napsugárit) s annak feloszlatása csak léllel eshetik meg. 5. A divatvilágban oly kedves parfum-ök alapját teszi. 6. De a most annyira kedvelt s minden polgárházakra elterjedt politirozott bútorok is egyedül azzal készülnek. 7. A tengeri hajókon mint a skorbútot visszatartó szer elkerülhetlen szükséges, és ha a helyett bort akarnának a hajókra rakni, hol vennék a tizszer annyi szükséges ürt? — Még ezeken kivül ezer apróbb használati vannak, p. o. a foltok kivételénél, aranyozásnál, éjjeli lámpákra, satb. satb. Mindezekre egész Európában esztendőnként millió és millió akó égettborra van szükség s a nélkül Európának igaza *(fölénye?)* ha az indigóvali festés s a bútorok politirozása elmulnék, — bizonyosan megszünne.

II. *Kára.* 1. Éjszak-azsiában, Éjszak-amerikában a vad müveletlen lakosok szenvedélyesen szeretik s ha azt egy pár nap bőven ihatják, egész esztendei keresetjöket oda adják. 2. Europában itt-ott (de bortermő honban ritkábban, mint sörös tájékokon) egy v. más semmire való gazember azzal részegeskedik.

Összehasonlitván a kárt a haszonnal, az ugy áll ehez, mint 1 : 1000; és ha csekély kárért melly egy vagy más dolog visszaélésibül néha ered, azt azonnal kárhoztatnók s megszüntetnők, ugy lent és kendert sem kellene termesztenünk, mert néha bódult magát felakasztá; ugy vasat sem kellene készitenünk, mert azzal sokan magokat megmetszették. Itéletem szerint a pályinkával is igy van, mint mindennel a földgolyón, s igy annak is két oldala van, és hála istennek, hogy jobb oldala nagyobb. Éljenek s gyarapodjanak tehát mind azok, kik annak égetését üzik.[1] Ezen okoknál fogva igen kivánnám, hogy a

[1] Lapszerkesztő észrevétele. Egy lelkes hazafinak bizonyos alkalmi pohár elköszöntése szerint mely körülbelül igy hangzott: Éljenek a halálos emberei és szaporodjanak; a tespedés hősei is éljenek, de ne szaporodjanak! hasonlót kivánnék a pálinkafőzőket tekintve, t. i. hogy éljenek ugyan, de istenért, ne szaporodjanak!

szederfatenyésztésrüli értekezésben a Szerző a pályinkát épen ne is emlitené. Kivánnám továbbá, hogy a Szerző az egyesületi ebédrül csak azt mondaná: Az igazgatóságnak legyen arra gondja, hogy azon ebéd oly olcsó legyen, hogy minden sorsbeli abban részt vehetvén, ott összeforrjon sat. De a részletek bizvást elmaradhatnak, hogy ugy ne járjunk mint bizonyos főtábornok, ki a patrontáskában levő tűket is megszámlálta, a czérnát is megmérte; csatát ellenben soha sem nyert.

Széchenyi István gr. elköszöntő beszédei.

(A' szederegyleti ebéd felett julius 26kán 1841. Sopronyban.)

(Társalkodó 1841. 64 sz.)

I. Tisztelt Egyesület! Legtisztább öröm tölti-el keblemet, itt honunk minden szinezetű és állásu lakosit egybegyülve látni; 's egybegyülve nem véletlen, nem minden következmény nélküli időtöltés és lakoma végett, de egybegyülve magvat hintő egyesület által! Több évvel ezelőtt azt valék bátor állitani: Magyarország mindenben hátra van; 's jóllehet állításom akkor úgyszólván közbotrányt szült, most alkalmasint a' nagyobb rész velem nemcsak egyértelemben van, de a' legélénkebb ohajtás is él benne: kilépni minélelőbb a' hátramaradás és középszerüség azon köréből, mellynek disztelen határi közt még mindig sovárgunk, és mellyek közt olly nemzetnek, mint a' magyar lehetne, létezni valóban szégyen! — 'S miután hála az egeknek, illyest óhajt, illyes után szomjadoz hazánknak igen sok, tán legtöbb lakosa, lám itt van ideje, hátramaradásunk okait is minden oldalról kinyomozni, 's minden öncsalás és mások ámitgatása nélkül. Midőn én tétova nélkül ki merem mondani, hogy a' magyar közléleknek parányi volta, lehet mondani hija, teszi egyik legfőbb okát nemzeti fejletlenségünk'- 's pangásunknak. — Nem értjük egymást. 'S hogyanis értenők, hiszen úgyszólván soha nem jövünk barátságos, kezet fogó, vállat vető érintkezésbe. 'S igy nem csuda, ha honunkban minden pang, mi gyakorlati, 's inkább csak

sikeretlen theoriakba párolog el azon erő, melly felébrede s munkában van. — Áldom azért a' mai napot, mert hiszem, és erősen hiszem, hogy, jóllehet csak szederlevelekről, és egy disztelen féregről van szó, és bizonyosan gunykaczajt gerjesztendünk azokban, kik semmiben valami nemesbet, 's magasbat nem képesek látni — olly intézet lép életbe, melly a' hon legkülön- és szétágazóbb lakosit összesiti egybe; 's legyenek ezek csak összesitve, mi nem egyéb, mint közlélek, 's Magyarország előmenetele bizonyos. Mi pedig a' tárgyat magát illeti, az által nyeri fontosságát, hogy okvetlen neveli, ha jól kezeltetik, a' nemzet gazdagságát, mi pedig a' nemzet gazdagságát legkisebb mértékben neveli is, azt mindenkinek tehetsége szerint előmozdítani legszentebb kötelessége, minthogy — és ezen axiomát soha ne felejtsük-el — koldus nemzet a' mai körülmények és emberi események közt, de még csak a' vak függetlenség határi közt sem tarthatja-fen többé magát, emberhez illő polgári szabadságra pedig soha, de soha sem emelkedhetik fel. — Legyen azért honunk gazdag, erős és dicső, és e' czél elérésére járuljon Magyarország minden lakosa őszintén és tehetsége szerint! — Ámde ki mozdíthatna illyest inkább elő, és nagyobb hatással, mint a' fejedelem és felséges családja? Mindenek előtt mélyen tisztelt Urunk fenséges nevére, 's fejdelmi házának megtiszteltetésére emelem tehát e' poharat. Adja az egek ura, hogy a' békesség ezen áldott szaka alatt a' kormánynak bölcs tanácsa és lelkes útmutatása után mindinkább viruljon sokszor félre ismert, és tán soha nem méltatott nemzetünk, és egy illy dicső aerának időszaka a' mostan uralkodó fejdelmünk élete alatt vegye kezdetét. Éljen! Éljenek!

II. Legközelebbről Magyarország hölgyeinek megtiszteltetésére emelem e' poharat, kiknek olly száma szerencsésit ma megtisztelő jelenlétével. Ők azok kik a' legnemesbre buzdithatják az ifjut, kiknek fenséges tisztük, szilárd állhatatosságra lelkesitni a férfiut, 's kik kezeiből reményli a' honáért élő aggastyán egykor megnyerhetni a' megismerésnek koszorujját is. O! az egek ura ismertesse-meg velük gyönyörű hivatásu-

kat: 's Magyarországnak felvirulása bizonyos. — Jóllehet igen ohajtám, és vajmi jól esett volna lelkemnek, egyesületünknek számosb tagjait tisztelhetni itt, mert hiszen nem annyira pénzre van itt szükség, mint kézfogásra és értelmi kifejtésre: nem mulaszthatom-el mégis az itt nem levők 's egyszersmind a' tisztelt itt levő tagtársaimnak legmélyebb háladatomat kijelenteni hogy csekély fáradozásimat olly nagylelkűleg pártolni méltóztattak. Nem fogok pihenni mig lihegek, hogy mennyire tőlem telik bőkezűségüket ne bánják meg. Adjon Isten mindnyájoknak szerencsét 's boldogságot, 's legalább az ifjabbaknak életet: Magyarországot egykor olly fényben láthatni, mint az képzeletimen villan néha keresztül, mit átni is fognak ha minden magyar bizonyos kötelességérzést ébreszt, 's tart magának fen, melly szerint kész legyen bár nagyban bár kicsinben szolgálni a' hont.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A Marseillaise.

Eléggé szőrmentiben czirógatja azt a »nehány ifjat«, kit a nagy többség féken tartani nem birt; forradalmi hajlamokat egyáltalában nem akar nálunk észre venni. Czikke csonkitatlan megjelenését erőltetnie kellett, és Cseh könyvvizsgálóval komoly összetüzése volt e miatt. Orosz (a Hirnökben) ez egy czikket a Társalkodó egész évi folyamával felérőnek mondja, és siet azt olvasóival egész terjedelmében közölni. (Kis Futár nov. 26.) A nádor mindazonáltal nem vette oly könnyedén a dolgot, s Veszter bandáját, miután az a hires Marseillaiset másnap közkivánatra (bár a Ça ira nélkül) még egyszer elhúzta, a városból kiutasittatta.

A Pesti Hirlap védelmökre kelt a heveskedőknek; s e szóváltásban mintegy előjátékát szemlélhetjük a nem sokára kifejlett nagy harcznak Széchenyi és Kossuth, illetőleg a magyar ellenzék közt. (Kelet népe, satb.) V. ö. Német szinházi botrány stb.

A Marseillaise.

Pest, 1840. nov. 5. (Társalkodó 1840. 93. sz. nov. 17.)

»Hallotta már, mi történt tegnap estve? én úgy megijedtem« így szólitott meg engem az utczán kevés nappal ezelőtt egy magyar asszonyság, s pedig nem azon magyar asszonyságok egyike, kik nem igen aggódnak honunk kifejlése s előmenetele körül; de valóban hazánk olly leánya, ki tökéletesen felfogá nemzeti ujjá-születésünk komoly de még is gyönyörteli kérdését. »Én bizony semmi különöst nem hallottam« így válaszolék. Mire ő: »Elmondom tehát. Gondolja csak: Veszter bandája játszott a magyar szinházban, s egyszerre több s a szokottnál hangosb felkiáltások hallatszottak a földszintrül s karzatrul, s csak hamar olly zaj és lárma lőn — én megvallom, igen igen otthonitlannak (unheimlich) érzém maga-

mat — mikép nem tudta senki, vagy legalább én s a velem egy páholyban lévők nem: tűz, földrengés, vagy mi különös veszély van, míg lassankint észrevesszük, hogy az ifjúság a híres Marseillaiset kivánja játszatni. Erre a szegény zenészek nem tudván, mit legyenek tévők, vonakodnak s nagy zavarban látszanak lenni; a lárma pedig mindegyre nő, míg végre leperdül a kárpit. Most a zaj, legvadabb orditásokkal vegyülve olly fokra hág, hogy már tanakodunk: mikép menekedhessünk meg legkönnyebben; mikor ismét felvonatik a kárpit, és a magyar színészi személyzet egyike lehető legnagyobb szerénységgel, de láthatólag igen nagy zavarulatban, kéri a mindegyre zajlókat: méltóztatnának felhagyni kivánatukkal, minthogy Veszter úr bandája valóban nem tudná játszani a Marseillaiset. De ők nem; s miután semmi mód meg nem akar szünni ezen, már mintegy valami tettleges kitöréssel fenyegető zsinat, végkép előad az érintett zenésztársaság egy zenét, melly legalább azon benyomás szerint, mellyet rám tőn, inkább egy igen szelid melodiának mint valami felingerlő tárogatónak themája, s mellyet sokan éppen el nem akarnak az elhiresült franczia Marseillaisenek ismerni; mellyet azonban az ifjúság a megelégedésnek olly mennydörgéshez hasonló jeleivel fogad, hogy mi valóban örültünk, mikor a szinházbul megint kilépheténk, mellybe olly hamar ismét visszatérni nem szándékozunk s a t. s a t.« — Alig megyek két lépést, s megint egy uri ember, s valóban az uri embereknek nem legrosszabbika, tartóztat e szavakkal fel: »Már tudja ugy-e, hogy tegnap az ifjuság a Veszter-féle zenészkart a Marseillaisenek eljátszására kényszerité? hagyán; de ma a szinházczédulán áll jelentve, hogy a közönség kivánságára a hires marseillei nóta fog adatni elő; s ezt megengedi a censura! s a t. s a t.« — Tovább ballagok, s minden léptemen előhozza valaki az érintett magyar szinházi eseményt; de, jóllehet a lehető legkülönb szinűek nyilatkoznak előttem lepletlen, senki sincs, ki azt javalná, s csak a kárhoztatásnak vannak árnyéklatai, mellyek szerint midőn a magyar nemzeti kifejlés ellenségei koholt terv szerinti bünös czimboraságot látnak benne nagy indignatiőval, a magyarság

őszinte barátai elszomorodnak, s egyedül azok maradnak egykedvüek vagy kaczagnak felette, kik nem bánják, akár előre akár hátra megy a világ s kivált Magyarország, csak azon hely ne rengjen, ne sülyedjen el, mellyen ők léteznek; s kik ez okbul nem is ellenségei egy esti bohózatnak, mely az idegeket egy kissé felrázza, bár milly drágán legyen is az megvásárolva, csakhogy ők — midőn ekkép mulattatják magokat — ne fizessenek hozzá! — S pedig általán véve valóban nem más benyomást tőn a nyers viszketegnek ezen szüleménye, mi tüstént elhatároztatá velem e sorok közlését, hadd lássa az elfogultlan, hogy számosban vannak e honban — s nem kételkedem, nézetemet többen osztják — kik, jóllehet mennyekbe kiáltó bünt az ifjuságnak, vagy jobban mondva: az ifjuság néhányainak illyféle kicsapongásiban nem látnak, mégis igen távul vannak azok helyeslésétül, sőt igen szeretnék, ha azon néhányak, kiknek legtisztább szándékárul egy cseppet sem akarnak kétkedni, át birnák vagy át akarnák látni: nemzeti nevünk-, jó hirünk- s hitelünket tekintve, mennyire játszák illy tulságok által az »ügyetlen barátnak« szerepét, mellynél, mint a franczia közmondás felette jól tartja, nagyobb szerencsétlenség nincs, s mellytül mint én mondom s tán nem hibásan, mentsen meg a nagy Isten!

»Nem vagyok fizetve« — mint szokás mondani — hogy a pesti magyar szinház előmenetele körül kelletén tul aggódjam, mert felállitásában, hogy magyarán mondjam ki, rajtam méltatlanság történt. Ezt azonban rég felejtém; mert akarom hinni, hogy ez alkalommal is az igenis tulcsapongó hév, melly hidegebb vérü számolásimmal csapott össze, okozá, hogy terveim: mi módon gondolnám én a szinészetet Budapesten megállapitandónak, még csak megvizsgálásra sem levének méltatva; felejteni, megbocsátni tudom mind ezt, mondom, sőt reméllvén, hogy az egyes jó szándéku polgár megsértését soha meg nem fogja boszulni az engesztelhetlen Nemesis a nagy közönség rovására — mi egyébiránt a világon már többször történt — őszintén és tiszta lélekkel közlegénykedni is tudok és fogok az ügy körül, s pedig mert gyávaság, lelki törpeség volna

egyesek iránti kisded szenvedelmektül elvakitva, szem elül veszteni a nagy közönség dolgát; mit öntudattal mondom, eddigi cselekvéseim által már bebizonyíték s bebizonyitok ismét most, midőn félreértéstül, gáncstul, iránti tökéletes elhidegüléstül nem rettegvén, bátran felszólalok ott — s pedig egyedül a közügynek szolgálni kivánásbul — hol saját magamat tekintve, tán okosabb s hasznosb lenne a hallgatás.

Mennyi áldozatba került a szinház felállitása! S még mennyivel többe annak eddigi föntartása! Ha némi egyes hazánkfiainak éjjel nappal gondja, s minden nehézségek és gáncsok elleni hajthatlan lelkesedése nem ápolja azt anyailag, valóban romját látjuk e hazai intézetnek is, még mielőtt a nemzet kézfogása segithet azon némileg! — Négyszáz ötven ezer forintot ajánl azonban a nemzet, melly tőke, ha azzal, kivált rövid idő alatt, csudákat nem mivelhetni is, legalább annak bizonysága, — mert ugyan máskép mért áldozott volna Zala, Turócz, Marmaros, Krassó s több olly távul fekvő megye egy Pesten felállitandó szinházra — hogy a nemzet a budapesti szinház felállitása által valami magasb czélt tüzött ki magának, mint a budapesti lakosok kényelmei nevelését, vagy éppen, hogy az ifjuságnak valami tanyát üssön fel, hol szembe tünőbben, nagyobb közönség előtt, s többek boszuságára önthesse ki képzeleti ittassága s pajkos viszketege fölöslegét. — Nem. Ez a nemzetnek soha nem volt szándéka, sőt ha szándékát illy kevéssé méltányolva, illy gyermeki mód kijátszatva látná, azt, mit áldozott, ismét vissza is vehetné s valami másra, polgári kifejlődését biztosabban eszközlőre fordithatná. — Ha valami bohózati szinház, egy magyar »Kasperl« áll fel, mellynek egyedüli czélja: az esti órák unalmait enyhitni, ám, legyen az a hallgatók parancsainak s az egész torokbuli kurjongásoknak arenája s folytassa szinpadoni s azon-kivüli kettős komédiáját, mig birja, mit árt? Semmit. Sőt tán mint cloaca még használhat is, mikép keblébe vonja a társaság rosszabb szagúit, s ez által tisztábbá válik másutt a lég! — De ha visszatekintünk, milly közel vala nemzetünk az enyészethez, s milly csudálatosan tartá magát fen, mit tán régibb időkben

élt — mert most már hála az Égnek, minden könnyebb — egyes nagy erényü hazafiaknak köszönhetünk leginkább, kiknek kedveért a nagy Istenek, a maga keblében szünet nélkül duló s egymás ellen agyarkodó egész keleti rajnak is megkegyelmeztek; ha nem akarjuk felejteni, hogy nemzetünk él ismét, bár századi nyavalygása után csak felette bágyadtan még; ha érezzük, milly elragadtató kéj egy virágzásnak indult nemzet tagja lenni; ha felfogjuk, milly szent, de egyszersmind édes kötelesség, habár csak egy csepp mézzel is járulnunk azelőtt rideg s most mindinkább viruló anyakasunk gazdagitásához; s ha viszont ennyi szép remény s nemesb érzelem közt nem ragad költői mámorunk vagy igen is meleg vérünk el, de önámitgatás nélkül mind azon akadályokat s mind azon számtalan veszélyeket is elénkbe sorozni elég szilárdak vagyunk, mellyek nemzeti kifejlésünk ellen szegülnek, s mellyek közt alig lábadozó jóllehet olly felette szép jövendőt igérő nemzetünk, még mindig s könnyebben mint gondolnók, elsülyedhet; ha mondom, mind ezt férfiui komolysággal mérjük s fontolóra vesszük, akkor valóban nemzeti színházunknak becsukását és ismeti elpusztulását kell ohajtanunk inkább, mintsem hogy annak reméllett szép virágai annyi burjánzó gaz közt örökké bágyadt létben alig illatozhassanak.

Nem szapora nyavalya sujtotta nemzetünket, mellyet ekkép — mint a magában egészséges de pillanatra rendetlenségbe jött testet — szapora gyógyszer hozhatna helyre. Nem. Nyavalyánk századi. »Lassu méreg emészté a kevély tölgyet!« Nem is használ azért egészségi kifejtésünkben a gyorsanható szer, de inkább visszaesést okoz, s a heves gyógyász, bár milly jámborok legyenek is óhajtási, ki azonban nyavalyánk diagnosisát s azon fokozatot, mellyen nemzeti testünk mindinkább sülyedett s tér most egy idő óta az élethez megint vissza, nem ismeri, vagy méltánylani nem birja, az pillanat alatt egy, állományunkhoz nem illő adat által, annyi kárt okozhat, s olly annyira vetheti hátra tökéletes helyreállásunk óráját, mikép hosszu évek gondja, s a legjózanabb eszközlés sem képes kipótolni többé a vesztett időt, s helyrehozni a fejledezésében

gátolt erőt. — Ha mint tán valamelly önálló s már tökéletes férfiuságra virult nemzetnek a közvélemény birálatától nem kellene annyira tartanunk, vagy ez iránt kedvező s engedékeny volna, akkor illyféle kitérések a férfiui komoly tartás utjából — mint millyen az általam szőnyegre hozott magyar szinházi esemény vala — tán nem érdemlenének annyi figyelmet, jóllehet akkor sem volnának dicséretre méltók! A magyar azonban — mint, ugy szólván, kezdő nemzet — még vajmi távol van attul, hogysem a régibb külföldnek véleményét merhetné fitymálni, az annyival fölötte álló külföldnek, melly előtt, ha nem akarjuk magunkat csalni, eddigelé — igazságtalanul-e vagy igazsággal, ez alkalommal nem vizsgálom — valóban nem a legjobb hir- és szagban álla; mi okbul legnagyobb érdekében fekszik is, ha régi elvonulása- és az egész világtuli elszigetüléséből kiemelkedvén, mint az emberiségnek lelkesebb családja a civilisáltabb nemzetek sorába kiván lépni, hogy megszégyenitse, lealacsonyitsa ócsárló elleneit, s mindenütt a lehető legnagyobb tisztaságba helyezze hir s nevét. — Erre van szükségünk, s ennek elérésére kellene lovagi felemelkedéssel törekednünk, s kivált most, midőn nemzetünk éppen ujjászületési időszakában létez, mikor minden salakjaibul kitisztulva arany tisztaságban kellene Hunniának régi sötétségeibül kibontakoznia. Egy nemzetnek ujjászületési forradalma azonban valamint nem mehet végbe rövid idő alatt, ugy nem is eszközöltethetik egy két polgárnak bármi fényes cselekedete által. Illy nagyot, az emberiség évrajziban illy felette ritkát, egyedül sok évek munkája s számtalan mindent kitürni s magokat mindenben megtagadni tudó hazafiak kézfogása birhat kivíni. Midőn viszont elég — valamint egy csepp tinta is megront egész korsó vizet — egyetlen egy bárdolatlannak kicsapongása, hogy az egészre homályt vessen, és sokak hosszadalmas munkáját rögtön semmisitse meg. — Ehhez képest az ifjuságnak vagy inkább »némi ifjaknak« lármája s zajongása s kivált utolsó szinházi bajnoksága, mellyet egyébiránt senki sem tart energiának, sőt kiki a kiállító tehetség, s a tettlegi erő nyomorult surrogatumának vesz, sem emeli magasb

fénybe a magyarnak hirét s nevét; ám de valamint egy szálfa veti sokszor meg egy nagy sziget alapját, ugy efféle hazai sérelmek is — bármilly kicsinységeseknek látszassanak is lenni a felszines elmék és optimisták előtt — untig elégségesek arra, hogy midőn a hazának lelkesbjei megunják végre Augias istállói tisztogatását, ha a selejtesek meg nem szünnek abban undokoskodni, soha ne jöjön a magyar azon szép fény s jó szagba, melly nélkül, akár ki mit mond, legalább azokra nézve, kik nem nélkülözhetik a testi és lelki tisztaságot, nem létezhet valóságos társasági élvezet s nemzet a csinosodás legmagasb fokára soha nem juthat. Igen tudom magamat a fiatal kor azon szakába visszaképzelni, mikor az élet- s egészségtül pezsgő, ki előtt tárva áll a világ minden reménye- s kecseivel, alig férhet bőrébe; nem osztom tehát azok szigoruságát, kik takarójokban már váltig helyt lelvén, az ifjuság néhai kicsapongásit nem képesek engedékeny birálattal illetni. Tudom ezen fölül, hogy az ifjuságot csupán a közönséges szójárás keveri össze »némi ifjakkal«, minthogy az ifjuság általányos komoly magaviseletét s férfiui tartását — melly bizonysága: mennyire fogja fel a jelen kornak zordon de olly dicső hivatását — nem eléggé dicsérhetni; miszerint nem is átallom ezennel kijelenteni — sőt ezt gyönyörteli érzéssel cselekszem, mert inkább honunk jövendőjében mint a jelenben élek — hogy a mai ifjuság jóval többet ér, mint a régi — magamat is ide számitva — s hogy ekkép a haza tőle méltán többet is várhat, mint a régi ifjaktul! Valóban az emberi történetek nem legkisebb csudája, mikép a magyar s kivált a magyar nemes, jóllehet nincs olly mezeje mint az angolnak gyarmatai, gallusnak Algir, muszkának Circasszia, hol néha néha egy kissé kipuskázhatná magát az igen is élesen töltött, sőt ollykor egy kis jótékony érvágásra is tehetne szert az igen is szilaj telivér, mi tagadhatlanul felette nagy rövidség (!); más részrül pedig szinte minden fék s korlát nélkül mozoghat a nemes: ugy hogy őt alig sujthatja de még csak a törvény sem, s ekkép jobbadán egyedül saját discretiójára van hagyva; s hogy ő mind e mellett meleg vérének daczára még is olly keveset

csapong ki, s rendszerint olly példás magaviseletü, mi azt bizonyitja, »mi minden lehetne még e szittya sarjadék,« hacsak a mostani világban nélkülözhetlen formákat akarná egy kissé jobban magára ölteni! — Nálamnál engedékenyebb birálót, vagy is őszintébb barátot tehát bizonyosan nem talál az ifjuság senkiben, sőt azon »néhány ifju« iránt sem viseltetem antipathiával, kik, mint egy kicsapongóbb fajnak ivadéki, ugy dulnak e hazán most, mint dultak egykor apáink, s azért nem gyülölhetem őket, mert szegénykék valóban nem tudják, mit müvelnek, vagy ha tudják, még nem látszanak felfogni: hogy herostratusi hirnél nyomorultabb s becstelenebb hír és név e földön nincs! De mind ezen szeretetem s mentegetési hangulatom mellett még is egyáltalában igen igen neheztelek az ifjuságra, »némi ifjaknak« pedig saját kezemmel volnék kész kiszolgáltatni a legutolsó viaticumot; s ugyan is, mert lehet e annál boszantóbb, mint látni, miként hagyja olly nagy többsége a legférfiasb viseletü ifjuságnak, mint gyáva birkasereg magát »néhány pajkos« által minden önállásából kivetkőztetni; holott fővárosunk erőteljes gyönyörü ifjusága még oroszlánokkal is megvíni volna képes, a zavaró pajkosok ellenben éppen nem éles fogú vadfarkasok, de vajmi könnyen megjuhászodó házi állatok, kikkel bírni egy kis összetartással valóban nem volna olly nehéz, s kiknek tökéletes gyökerestüli kiirtását azért óhajtom szivembül, s azért volnék kész őket — mint mondám — minden sympathiám daczára a legkisebb megilletődés nélkül rendre s kivétel nélkül útnak inditni, mert a kérdés: köztök és a hazának becsülete közt forog — néhány híg velejü rendbontók megsemmisitése s nemzetünk ujjászületése közt — s igy a választás vajmi könnyü! S nincs másképp, s nem kisebb ellentétben áll a dolog! — bár tudná ezt minden honfitársam keblébe eléggé mélyen bevésni! — Mert: »mind addig, míg honunk tarka népsége közt ügyünk nem lesz csábitó, és a szépnem nem vonzódik tudta nélkül sőt akaratja ellen is hozzánk, mint valami varázserő által lebüvölve, mindaddig idegen marad a szegény magyar saját hazájában; csábitó s magához varázsló ellenben soha soha nem lesz ügyünk.

míg nincs kiirtva, vagy legalább közmegvetés által tökéletesen lesujtva, minden rendbontó!«

Országunk törvényhozói nemzetünk kifejlődését korán sem függesztik a budapesti magyar színháztul egyedül fel, mintha nélküle ránk nézve nem volna üdv; de ezen intézetet is ugy tekintik, mint azon száz meg száz karikák egyikét, mellyeknek együttmunkálása egy kis istenáldással tán előmozdithatná a közügyet. Tiszta erkölcs, nemzetiség, s férfiui magatartás terjesztését azonban minden intézvényeiken keresztül, olly feltételnek tartják, mellynek szelleme ha nedv- és vérünkbe nem megyen tökéletesen át, ujjászületésünk, felemelkedésünk eszközei is hatásnélküliek maradnak örökké; miszerint a pesti színházat illetőleg, ha nem akarjuk legfőbb czélját: nemzeti nyelvünk megkedveltetését és a szép társasági szellem terjesztését legotrombábbul megrontani, megsemmisitni, szoros kötelesség még néhai legártatlanabb kiömlési, kitörési negédünket is magunkba fojtani s mindent elkövetnünk, hogy ott mindig legtisztább legyen a lég, s kivált a szépnem sehol se találjon több védőre, több lovagi pártolóra, a rendbontónak, a magán uralkodni nemtudónak viszont sehol ne legyen az egész haza térén rosszabb dolga, sőt kevesebb helye, mint éppen ott. Szivesen fogja akkor türni a közönség, a nem eléggé tiszta szeszlángnak néha szinte kiállhatlan büzét; engedékeny hangulattal fogja birálgatni a szinészek ollykori középszerüségét, hiszen ők is csak kezdők; sőt még a távul s a városnak aránylag olly ronda helyén fekvő szinházzal is meg fog barátkozni végkép — holott az a város legszebb helyén éppen annyi költséggel s szinte olly kevés idő alatt felépülhetett volna; — mindezt szivesen fogja türni, csakhogy — mint mondám — a szellemi, a társasági szag legyen benne mindig kivétel nélkül tiszta, minthogy aljas vegyületnek barlangi tanyájában sem Thalia, sem Melpomene, sem nemzetiség, sem semmi szép nem virulhat, és athmosphaerája egyáltalában ki nem állható.

Ne kerülje azért szinházunkat azon lelkes dáma, ki nekem legelsőben adá elő a marseillaisei eseményt — kérjük alázattal; mert hiszen lelkesek közt nem kell tartani a vélet-

leni botlás ismétléseitül. Azon jó úr pedig, az se maradjon el, ki a censort kárhoztatá, mert hiszen a censor vajmi bölcsen cselekedett, hogy nem avatkozott a dologba, hanem az egésznek elrendelését magára a közönségre bizta, melly engedé ugyan későbbi alkalomkor is a Marseillaisenek mint valami különös s annyiszor szóban forgott themának eljátszatását, s mellyet csak kiváncsiságbul is kiki szeretne hallani, mellynek bevégeztével azonban jóllehet erősen hangzott a karzatrul »Marczi, Marczel, Marczali«[1] — mi valami felette mély s ördögi (!) czimboraságnak árulá el jeleit (!) — elég sziszegés hallatszott más részrül az »ujra« ellen, s ez alkalommal is csak :: zúgni és bőgni szerető zúgott és bőgött minden rejtett s kuruczi gondolat nélkül szintugy, mint mikor »Rákóczyét« húzzák, vagy mikor a »regék dalzengő leánya« hivja ki párviadalra a fülemülét. — Nemzeti kifejlésünk ellenei, kik minden lépteinkben bűnös czimboraságot látnak, a kisértetlátók, a külföld végre higyjék el, hogy ezen egész bohózat egyedül néhány rosszul nevelt suhancznak volt műve, kik féllábbal még az iskolában levén — hol egyébiránt fejük soha nem volt — némi időtöltést éreznek, a magister truczczára valamit elkövetni, kinek hijával boszantói kedvöket ollykor másokra is alkalmazzák, s kiket a józanabb rész azért nem vetett legott ki, sőt kiknek kivánatát hasonló zajgási összhangzás által bizonyosan csak azért mozditá elő — nehogy a zsinat még hosszabbra terjedjen. Egyéb valósággal semmi nincs benne, s legkevésbé valami politikai demonstratio, minthogy mi Magyarok igen távul vagyunk — s itt mint hazánk organuma merek lépni fel — mind azon éretlenségeket s rend elleni kicsapongásokat helyesleni vagy éppen azokban osztakozni akarni, mellyek a marseillei nótával némileg — legalább a közvélemény szerint — egybekapcsolvák; sőt mélyen sajnáljuk, hogy tapasztalni vagyunk kénytelenek: aránylag milly kevés hasznot aratott egy a természettül különben olly kedvező körülmények közé helyzett nép, hosszadalmas s annyi keserü könnyek- s kiontott

[1] Pál testvérbátyámnak felette kies jószága Somogyban! *Sz. I.*

nemes vérrel járt ujjászületési forradalmából; milly kevéssé józanult, s mint sülyed ott a szabadságban örökké ujoncz s annak áldásit elviselni soha nem képes anarchiai felekezet mind mélyebbre azon örvénybe, hol a szünetlen ingerlésben tartott képzelődésnek s a legvadabb theoriák s politikai kisérleteknek ördögi fanatismussá fajult törvénye uralkodik egyedül, s hol, minden felforgatva, mint az idő-előtti chaosban, a népnek legaljasb, legutálatosb söpredéke hiszi magát még fejedelmek fölötti itélethozásra is meghíva. Illy irányokban, mellyekből azonban, reméllni akarjuk, a franczia nemzet minden felekezete is kiforrand végre, nem osztozunk, valóban nem; de midőn szégyenlenők magunkat, ha a szabadsággal józanabban élni nem tudnánk, s annyi leczke után olly felszinüek s olly könnyelmüek maradtunk volna, mint ezen népnek mindig gyermeki korban maradó része, utálattal, megvetéssel löknők azokat magunktul vissza, kik rólunk az ugy nevezett »Ifju Gallia« nyomorult hőseivel, vagy a »franczia propaganda sáfárival« legkisebb egyetértést, sőt a lehető legkisebb összefüggést is merészlenének feltenni. Azért, mert alkotmányos jogunknál fogva nem állunk mindnyájan mindig s rögtön kormányunk nézetihez, s maga helyén a világos nap alatt hangos szóval ki is merjük azt mondani, szivünkön mi fekszik, s keblünkben mi fáj, azért fejedelmünk- s kormányunknak nem vagyunk csekélyebb tisztelői; sőt, midőn nem szégyeneljük megvallani, s inkább büszkélkedünk azzal, hogy elcsábíthatlan hű jobbágyai vagyunk törvényes fejedelmünknek, ugy sereglünk össze trónja körül, ha veszély környezi azt — mit már többször megmutatánk és ezentul is legutolsó csepp vérünkkel bebizonyitni készek vagyunk — mint viszont készen és mindig ébren állunk szilárd elszánással Istentül hagyományként ránk szállott igazainkat védeni, csak hogy — s illy magas becsben tudjuk tartani a király méltóságát — zivataros időkben még megsértett igazaink helyreállitásárul is képesek vagyunk ideig óráig megfelejtkezni, Urunk iránti kötelességünkről azonban soha, egy pillanatig sem.

Játszák tehát a marseillaiset akárhol s akár hányszor,

sőt még a »Ça ira, ça ira-t« is húzzák mindenütt. Nem fog azért nálunk divatba jőni a nivellatiói szellem; mert nálunk a legutolsó ember is tudja, hogy valamint homokbuczkákat nem lehet egy napiglan is simára húzni, de a legelső szellő ismét buczkákká sőt dombokká változtatja a kiegyenlitett homokot, hasonlólag a világ javait sem lehet csak egy pillanatra is az emberek közt egyiránt felosztani, hanem miként eddig, ugy ezentul is, s pedig földi golyónk elenyésztéig, vagy mig emberek fogják lakni azt, mindig parton lesz az okos, szorgalmas és szerencsés, a szerencsétlen, rest s oktalan viszont örökleg árokban; mihezképest nálunk Magyaroknál nem is az a kérdés, hogy mindenkinek »l e g y e n«, s igy a tunya és az iparkodó egy sorba állitassanak, hanem hogy mindenkinek »l e h e s s e n«, ki esze, szorgalma s polgári erényei által magához tudja bűvölni a szerencsét. Ne hátráltassa, ne akadályozza tehát a kormány az illyes a franczia rendbontók közt tán vajmi szép jövendőt igérő, vajmi szép sejditéseket ébresztő, de nálunk valóban minden józan értelem nélküli nóták eljátszását, Istenért ne hátráltassa, nehogy a tilalom és titoknak a nép képzelgési tehetségére mindig olly erősen ható varázsa által, maga adjon valami jelentőséget, s fontosságot annak, miben semmi de legkisebb sincs. Hadd muzsikáltassanak magoknak a muzsikakedvelők kényök szerint akármit, hadd emelkedjék a rokon érzelmek által elragadtatott hallgatók keble magasan — Isten tudja mitül, én nem tudom —; jóllehet »j ó m a g y a r n á l« magamis alig birom, hogy néha negédes kedvemben fel ne rugjam a port — hiszen velem együtt nem veszedelmes embereke zek s a tárogatónak bűvereje már megszünt, s mint egykori erős Jerichónak falai, trombitaszónak, ma, de még egy deszkafal sem enged többé. S mi a közvéleményt illeti, ne higyje a kormány, ne higyje senki se, hogy néhány éretlen pajkosnak kurjongásit, s néhány mámoros politikai ábrándozónak utánrivalgásit a világon valaki közvélemény organumának tartsa. — Lám, mennyiszer halljuk most Rákóczyét, s minek gátot nem vetni, a bölcseség diadalma volt, mert ugyan mi lett belőle? Semmi! S annál kevesebb lesz, minél többszer, több helyen, s ekkép

minden sajátságából kivetkőztetve fog előadatni, mig idővel éppen ez okbul majd még a Cosararával s Tantipalpitival is egy categoriába jő, mellyek a helyett, hogy elragadtatásra birnák a hallgatót, mint egykor, azt most inkább megszökésre késztik. S igy lesz, fájdalom, szerencsétlen Rákóczy nótájával is valaha, s annál szaporábban, minél kevesebbet tiltják, jóllehet szomorú sorsán lehetetlen meg nem illetődni; mert hogy valaki, kinek öt érzéke nem ficzamult gyökerébül tökéletesen ki, a Rákóczy-féle kurucz időket Heisterjeik —, ónodi gyüléseik —, szatmári pacificatióik — s egyéb kiséreteikkel hazánkban még egyszer szőnyegre kivánná hozni, azt már soha el nem hiszem, valamint azt sem hiszem, hogy a Marseillaisenek valami más következése lenne — ha t. i. a titok lepleivel s a tiltott gyümölcs csábjaival nem ruházzák fel azt — mint lárma és zaj, melly eltompul egy nap, holott tilalomba s titokba burkolva még a böszörményi »Boldog volt a pillantás, mellyben megláttuk egymást« is elragadtatásig népszerüvé válnék. Mihezképest ha nekem volna szabad parancsolnom, — — semmit sem parancsolnék; ha pedig parancsolnom kikerülhetlenül kellene, tilalom helyett inkább azt parancsolnám, hogy minden bandának, minden zenészkarnak, sőt a csárda egyes hegedüsének is tizenkét egymás után folyó évig, naponként háromszor kelljen előadni, zenézni s húzni kemény büntetés terhe alatt a Marseillaiset; s nem tudom: a »néhány ifjak« megkimélnék e ablakaimat.

Félre tehát hazánk s nemzeti hirünk szántszándékos és szándéknélküli gyilkosi! Mi pedig, kik honunk jövendőjérül őszintén aggódunk, fogjunk kezet, vessünk vállat, s becsültessük meg a Magyar nevét mindenütt és mindenkor!

Hid.

A *Hid*, t. i. Magyarország iker fővárosának: Budának és Pestnek állandó összeköttetése volt talán az első eszme, melyért Széchenyi már ifjabb éveiben lángra gyuladt. Az a nemes elhatározás, mely szerint egy évi jövedelmét, adandó alkalommal, a haza oltárára fogja letenni, melyet később a m. tud. akadémia alapitásakor valósitott meg, már akkor csirázott agyában, s ama bizonynyal elég nagyszerü, hazafias vállalatra volt irányulva. Többek közt gróf Sándor is egyszer ily szándékát nyilvánitotta előtte. Nem csoda tehát, hogy oly szivós kitartással, oly reszketö örömmel, minőt e czikke is tanusit, csüggött a vállalaton, melynek évek hosszu során át ereje legnagyobb részét szentelé. A Kelet népének megjelenése után egy bizonyos »faj« azzal gyanusitgatá, hogy a hid-vállalatnál a közérdek rovására valami anyagi nyereségre törekszik. Erre azzal válaszolt, hogy összes 160 db részvényét b. Eötvösnél letétbe helyezte s hirlapi hirdetés utján a közönség rendelkezésére bocsátotta. Decz. 13. 1841. Vevő nem találkozott. Alapkő letétele aug. 24. 1842.

Néhány szó a' budapesti lánczhid ügye körül.

Pest 1841. dec. 21. (Jelenkor 1841. 102. sz. dec. 22.)

Mielőtt alkalmam lenne a' most épülő budapesti lánczhídnak eredetérül és kifejlési lépcsőzetérül bővebben szólni, 's egy uttal azt is felhozni: milly erkölcsi és anyagi gyümölcsöket várok én e' munkábul, és e' nagyobbszerü kezdetet mikép és milly rendben ohajtanám én fejledeztetni hazánk lépcsőnkénti kiképzésére és egykori felvirágoztatására; mielőtt mondom mind ezekrül bővebben volna szólni alkalmam, legyen szabad addig is néhány sor által a' tisztelt Közönséget némiekről, mik személyemet közelebbrül illetik, előlegesen tudósítni,

némieket tekintve pedig, a' tisztelt közönséget egyenesen részvétre felhívni.

Miután Isten és néhány messzebbre látó becsületes hazafiak segedelmével elvégre megszületett a' budapesti láncz-híd épitését parancsoló 1832/6ki 26dik törvényczikk, az volt a' teendők során — nehogy papiroson maradjon a' nyomtatásban már álló, vagy inkább könyvben már létező hid — »miszerint találkozzék is a' törvény parancsának engedelmeskedő ember«. Illyest keresni, illyest találni vala tehát most a' fő munka, mellyben én is — 's előre bocsánatot kérek, hogy ismét autobiographiai adatokkal merek lépni a' tisztelt közönség színe elé, — vettem egy kicsi részt; 's hogy siker jutalmazza lépésim, mindenek előtt a' vállalat hasznos voltának megmutatása körül buzgólkodtam leginkább. Mire nézve — minthogy illyesekben a tettlegi részvétnek, vagy ha így akarjuk mondani: a ténynek nagyobb sulya szokott lenni, mint a' legszebb szavaknak, vagy ha szabad mondani: phrasisoknak — a' dologbani részvétemet is ajánlám, 's pedig körülményeimhez képest ugyancsak tetemes sommával. 'S így lőn — volt-e, nem volt-e e' tettlegi ajánlatomnak némi sulya, nem nem tudom — hogy elvégre egynél több vállalkozója is kerekedett a' hidnak, és ez nemcsak megszünt egyedül papiroson lenni, de mindinkább lép életbe.

Felfogásom szerint — 's valóban itt volna ideje már, illyesek iránt tisztába jőni — nemcsak nem bűn, sőt erény: becsületes kereset után, 's emelve a' haza kincs- és diszét, fáradozás-dijként mérséklettel sajátlag is gyarapodni egyszersmind, mert csak a' közjó rovására gazdagodni bűn; 's ekkép egy cseppet sem lett vala — és itt bátor vagyok minden elfogulatlanra hivatkozni — erény és becsület elleni, »ha személyem némileg gyarapul a hidi vállalat által«, mert hiszen becsületesen fáradtam az ügy körül; és mi a hidat magát illeti, azt hiszem: tán senki sincs már, akármit mondjon is, ki őszintén merné állítni, hogy ezen nagyobb szabásu munkának életbe hozása csorbát ütne a' nemzet kincsén, vagy homályosítná a' magyar hír' s nevét. De én mind ezen nézetim

mellett — millyeket több alkalommal nyilváníték — jobbnak és állásomhoz illőbbnek tartám: »legkisebb pénzbeli részt sem venni a' dologban«; legyen bár azon okbul, hogy az e' részbeni előítélettel tettlegesen megvívni nem tartám még napi renden levőnek, vagy pedig: mert tagja valék azon küldöttségnek, melly több oldalrul azon váddal illetteték, mintha a' haza iszonyú kárára és a' vállalkozók roppant hasznára köté vala azon hídépitési szerződést, melly annyi dicső rágalomnak — dicsőnek mondom, mert ártatlanul és a' közjóért türetett — volt pletyka-borított alapja. — S így esett, hogy miután elhatározám magamat — akár higye a' világ, akár nem, csak higyem és hihessem bona fide én magam — semmi pénzbeli részt nem venni a' budapesti hid épitésében, hogy bizonyos alkalommal — midőn a' vállalat még felette jó hitelben állott —: egy uttal az illetőket is tudositám, több jeles barátim előtt is nyiltan kimondám: mikép én, visszalökvén a' rám minden oldalrul hajított rágalmi sárt és epét, a' hid felépítése körül csak fáradni, de pénzileg semmiben részesülni nem fognék. Ámde csak kevéssel később a' másik oldalrul becsületemnél fogva szólítatám fel: még pénzbeli tekintetben sem hagyni el azon vállalatot, mellynek én valék legelső inditója. És ez által azon dilemmába szoríttatám: vagy 1ső ajánlatommal, mellyet akkor tevék, mikor még a hidnak vállalata senkinek sem kellett, ellenkezésbe jőni; vagy jőni ellenkezésbe későbbi nyilatkozatommal, mikor az érintett vállalat viszont nemcsak már kézben, de pénzügyileg felette jó szagban is vala; míg nem kevés habzás és nem kicsi elmebeli surlódás után a' becsület és nagyobb kötelességnek szavára hajolva elvégre arra határzám el magamat: most midőn megint nem igen tetszik a' közönségnek a' tárgy, hűn kiállani a' velem egyesültekkel a' vészt, s velük becsületesen vagy bukni vagy elérni a kitűzött czélt. Minélfogva 160,000 pengő forinttal állok a' vállalatban.

Nehogy azonban ezen valóban felette nyomasztó állásbul soha ki ne bontakozhassam 's azok előtt szavamszegettként álljak, kik előtt nyilványítám, mikép semmi pénzbeli részt

nem fognék venni a' hídban: im ezennel napvilágra hozom az egészet. Ám lássuk e gyönyörü fénynek szelid sugarai óvszerként fognak e szolgálni ez esetben és megmentenek e sártul, epétül, vagy hozzájárultukkal még inkább be fogok-e piszkoltatni? 'S hogy egészen rendbe jőjünk, vegye a' tisztelt közönség nyájas indulattal e' következő őszinte nyilatkozatomat.

A budapesti hid — mint előre vala számitva, és most életbe lépése által még nagyobb tisztaságba jő — vállalkozási tekintetben sem perui aranybánya, sem csődnek substratuma, de olly vállalat, mellyben kedvetlen körülmények közt ugyan veszteni is, kedvező körülmények közt ellenben a' rendes kamati lábnál jóval többet is nyerhetni. — A' nemzet, ha többet kivánt, mint az egész világot és saját magát mystificálni, azaz ha valóban hidat akart, nem érhetett volna jutányosabban czélt, mint a milly áron vásárlá meg azt; mi abból is kitünik meg nem czáfolhatólag, hogy a kibocsájtott részvények nem kapósak; mit, igaz, tán a mostoha pénzbeli körülményeknek is tulajdonithatni; de hiszen illyes időszakok sokszor tünnek elő, és ekkép egy nagyobb vállalatnak horoscopjából sem kihagyandók, ha t. i. illyesekben homokra épitést vagy szerencsejáték-játszást kellőleg kerülni kivánunk, mi hazai kötelesség, kivált olly fejledezni csak most kezdő honban, mint Magyarország, hol egy elhibázott terv, egy uj rom több kárt és több hátramaradást okoz, mint a' mennyit aztán — példabeszéd szerint — százezer bölcs helyre tudna hozni vagy pótlani ismét. Vállalkozási, mint nemkülönben hazai tekintetben tehát kellő helyén áll az ügy. A ránk vetett súly sem túlnyomó, és a' vállalat sem szükölködik a' sikernek és szép jutalomnak hihetőségében annyira, miszerint el lenne ijesztve a' közönség — csak álljon egyszer a hid — illyféle vállalatok isméti kisérletétül; mi fő, és eddig tán még nem eléggé méltatott győz-ok.

Mi azonban saját személyemet illeti, családi 's egyéb körülményeimet tekintve, valóban a' legkellemetlenebb és tán szabad volna mondani: a' legigazságtalanabb, a' legkevésbé érdemlett pénzügyi helyzetben vagyok. 'S ugyanis: ha veszitek részvényeim után, kárpótlást nem ad senki; ellenben ha nyere-

ségre emelkednének a részvények, a' nyereségnek barátim előtt adott szavam értelmében, nem lehetnék ura; miszerint legtisztább szándékomért, és tán a' hazának tett nem legkisebb szolgálatomért, mind azon gyanusitgatáson és rágalmon felül, mellyet már e' tárgy miatt tűrnöm kelle, még pénzbeli büntetést sem kerülhetnék el semmi esetre: mert akármikép dülne is a' koczka, csak vesztes, de nyertes semmi esetre nem lehetnék. 'S illy állásbani megmaradást, azt hiszem, egy igazságos ember sem követelhet tőlem; mihezképest azon 160,000 pgő forintot illetőleg, mellyekkel érdekesítve vagyok a' hidban, e' következő ajánlatot vagyok bátor tenni a' tisztelt közönségnek, 's őt ezennel részvétre egyenesen felhívni:

Három hónapot tűzök ki, 's pedig 1842iki január 1sö napjától egész ugyanazon évi marcz utolsó napjáig, melly idő alatt ki leteendi az egész járandóságot vagy annak részét, átveheti minden részvényemet vagy ezek aránylagos részét. Ki aranybányának hiszi a' vállalatot, lépjen elő 's vigye el részvényeimet — értetődik: készpénzért; ki ellenben azt hiszi: vízbe esik az egész, az hagyja azokat viszont rám száradni; csakhogy a' kitűzött három hónap leforgása után senki ne követelje azt tőlem, hogy a' netaláni nyereségemet lágy-szivű — és még lágyabb velejüleg, mintha az valami összeköttetésben volna a' barátimnak tett fentebb érintett nyilatkozatommal, mint nem sajátomat kezeimbül kiadjam, — mert ha ki vagyok kénytelen állani a' veszteség phasisait, azt hiszem, a nyereség phasisaiban is van jogom aránylagos részt venni; mihezképest elhatározottan jelentem is, hogy a' mi a' 320 részvénybül — mi 160,000 pgő forintot teszen — kezeim közt marad 1842 marcz végeig, azokrul senkinek többé számolni nem fogok.

Miután azonban a' gyanusítgatás időszakát éljük ------ legyen szabad m. báró Eötvös József urat — kinek egyébiránt e' tekintetben már megnyerém jóváhagyását — ezennel mint azt kijelelnem, kihez volnának utasítandók — kérjük bérmentve — a' részvényekért magokat jelentők levelei. — Illy ellenőrség alatt bizonyosan napvilágra jő, mennyi részvény kivántaték, és e' tárgy körül annyira gyanusitott személyem

nem kerülend legalább még azon gyanu alá is, mintha álnevek alatt kijátszottam volna részvényeimnek azon kezek közé letételét, a' mellyek bona fide megszerezni ohajták azokat.[1] Nehogy pedig ez uttal a' nyilvánosságnak egy organuma is elmellőztessék: e' sorokat minden honi ujságok által, mennyire lehet, egyszerre közlöm; magamnak fentartván e' mostani közlésem eredvényét, mint netalán némi szükségessé vált felvilágositásokat annak idejében a' tisztelt közönséggel tudatni.

Minden tévedés elkerülése végett, még azt vagyok bátor a' felhozottakhoz ragasztani, hogy most, mert eddigelé a' részvényi járandóságoknak csak 20 percentje fizettetett be, nem kell a' 320 hidrészvény megvásárlására több, mint 32,000 pgő forint; miszerint kinek kedve van könnyen részesülhet a' kérdéses vállalatban. Pest, dec. 21kén gr. Széchenyi István.

[1] B. Eötvös József azért látszott ily megbizásra legalkalmasabbnak, mert a Kelet Népe világgá bocsátása után külön röpiratban Kossuth védelmére foglalt állást Széchenyi támadásai ellen, s igy e tekintetben elég részrehajlatlan volt. *Z. A.*

Német szinházi botrány.

A német szinházi botrányt, mellynek kellő meg nem rovását Széchenyitől rosz néven vették, Frankenburg a Kossuth Pesti Hirlapjának akkori ujdonság irója igy adja elő: »Normát adták. » s Minkné asszony, elég vakmerő volt magát a czimszerepben » ismét az őt megúnt közönség nyakába tolni. A bérlett tapsviharok » közé pár éles füttyök is vegyültek, melyek oly következetesen » érték és válták fel egymást, hogy a pártnak nem volt mit tennie, » mint a fütyölőkre rohanni s velök vitézül, egyre százan röffen- » vén, megverekedni. Az egész szinház, a muzsáknak szentelt hely » csatatérré változott, s a legrégibb szinházlátogatók sem emlékez- » nek hasonló botrányra. A »vétkes« (!) primadonnát ki- és lefü- » tyülték, tojásokkal hajigálták, a scandalum majdnem két óráig » tartott. Ideges asszonyságok elájultak, sokan a szinházat elhagy- » ták, a jegyszedők elüzettek, az ajtókon bérkocsisok, lámpagyere- » kek, kóborlók stb. betódultak. Kün a csarnokban, lépcsőzeteken » öklökre került a dolog, stb. Kijutott ez alkalommal a német szin- » ház némely buzgóbb pártolóinak is, t. k. egy Forgácsnak, egy » Salmnak stb.«

Érdemetlenül tán; de Sz. ebben is azt az »otromba« erőltetést látta, mely a jó ügynek többet árt mint használ, s mely ellen akkor már a Kelet Népével és Akademiai beszédével sikra lépett. Magából a tudósitásból eléggé kitünik, hogy irója nem a védekezők, hanem a támadók pártján állott. De aztán egyenest neki megy Széchenyinek, a következő zársoraival; »Ad vocem: » nemzeti szinház! Ott egykor a jurátusok egy kis botrányt követ- » tek el (V. ö. Marseillaise) s jött egy mennydörgő rovás több » napokon át: most az egész dolgot nem jurátusok initiálták, nem » is ők voltak a botrány fő hősei. Nem kétkedünk, hogy a rend » és illedelem érdekében ugyanazon szózat mennydörgése ujolag » meg fog harsanni; mert az nála bizonnyal nem tesz különb- » séget, hogy most nem a jurátusi kar, hanem más *kar* szerepelt. » Vederemo.« (Pesti Hirlap 1842. 202. sz.)

A főszerkesztő (Kossuth) a tragicomoedia további kifejlődéseig még felfüggeszti véleményét. De nehány nap mulva már, névaláirás nélkül ugyan, nyilván maga szóllal meg, komolyabb oldalról tárgyalva a különben elég silány eseményt. »A német szinház két

» énekesnőjére nézve a közönség két pártra szakadt, magyarok » istene, oh be fontos ügy! — — Mig a minden tekintetben jele- » sebb, müvészibb szinház örökös részvétlenséggel küzd, s Magyar- » hon fővárosában összesereglett förendeink közt még csak 30 » egynehány páholyainak csak felére sem talál bérlőt, addig ma- » gyar förangu férfiak az undorodásig rosz német szinházba men- » nek, egy német énekesnőt kifütyülni, s czivódnak, verekednek stb. » Végre is a harcz és háboru oka *(belli teterrima causa)* nem több » mint két német énekesnő!«

De áttér aztán a városi rendőrségre, mely nagy uraink ellenében (ekkor is) tehetetlennek bizonyult, áttér a városoknak akkor már napi renden volt rendezése kérdésére, mely azon képtelenségnek, miszerint a társadalom egész osztályai fölibe helyezik magokat a helyhatósági hatalomnak remélhetőleg, majd csak véget fog vetni. (Pesti Hirlap 204. sz.)

Széchenyinek e tekintetben szemrehányást bizonnyal nem lehetett tenni. A városok jogait és rendezését, régi kiváltságok, visszaélések megszüntetését, s törvény előtti egyenlőséget, ő sokkal korábban is sürgeté s minden alkalommal, szavának és tollának egész súlyával pártolá. (V. ö. Beszédei. Naplói stb.)

Német szinházi botrány, s ahhoz még egy kis advány.

Pest 1842. decemb. 30. (Jelenkor 1843. 1. sz. jan. 5.)

I. Mióta Franklin anekdotája[1], mellyhez képest az agg Yankeet kis fiával mindig szidták, mindig lekaczagták, akár vezette legyen a vásáron vett szamarát, akár ült legyen maga, vagy fia, vagy végre mindkettő egyszerre rajta, mióta mondom Franklin ezen anekdotája mintegy vérembe ment át: azóta biz én nem igen törődöm, az emberek bármit szólnak is rólam, és bármit követelnek is tőlem. »Tégy helyesen, és ne tarts senkitül.« Mindenkinek tetszeni nem lehet. — S ez mit követek; miszerint — a hosszú leveleket természetesen ide nem értve — nem igen ügyelek másnemü citatiókra, egyébiránt sem lévén felette hajlandó minden kisbiróság előtt cselekedetim vagy omissióim fölött számot adni. Nincs azonban olly szilárd szabály, mellynek néha kivétele ne volna. És valamint hazánkra sulyosodtak (!) az idők, ugy sulyosodott ezen néha most rám.

[1] Tulajdonkép' La Fontaine meséje. *Z. A.*

mert lehetlen, hogy most, miután ismét hirlapot is akarok használni, lehető legnagyobb alázattal — mi magától értődik — azon magas forum előtt meg ne jelenjek, mellyet egy idő óta a Pesti Hirlap ujdonságok-irója, meg maga az érintett lap főszerkesztője képeztek e hazában. S ugyanis, mindkettő, az első táborszemileg vagy inkább trombitásilag, mert azt fújja: vederemo! — (Pesti hirl. 202. sz.) a másik tartalék-seregileg (Pesti hirl. 204. sz.) — és ez valóban nem épen rosz manoeuvre-felelősségre vonnak, nem ugyan e szavakkal, de directe és indirecte körülbelül ez értelemben: »Miért nem eresztém körmeimet a német szinházi botrány ügyében is olly nyilványosan ki — nyilványosan, mondom, mert ki tudja, sub rosa mi minden nem történt — mint hosszacskán kibocsátám azokat, mikor Hunniának fiatal reménye, melly sorban — köztünk maradjon a szó — nem egy elég idős mágnás is találkozott az alkalommal, megüdvözlé a marczi-lézt (-Marseillaise). — Rosz tacticát mutatok ugyan, mikép ismét fellépésemkor megtámadó szerep helyett kezdetül a védelmi rendszert választom, minthogy annyi erő van az aggressióban! mit mind háború mind béke egyiránt mutat, mert sokszor felette kis szám mássza a legnagyobb szám láttára meg a falat, és veszi be a várat; a csendes átalakulás (!) szóharczos idején pedig néhány kevés beszél le, csak szája legyen jó és merészsége untig egész bármi nagy közönséget, s azt lánczon tartván, képez, mint napontai a példa, ifju óriást, az az: meghatározott szabad közvéleményt (!); mint mondom, felette fonák tacticát választok, hogy kivált most, új s véres vagy inkább »tentás« háborúkezdetkor megtámadásokkal épen nem vesződvén, ez alkalommal egész kis tehetségemet egyedül védelemben pontositom össze. Ámde mégis igy cselekszem, s humilissime megjelenek a kettős vállvetett magas forum előtt. Teszem ezt pedig, — hadd mondjam okaimat, minthogy ok nélkül kedvcsosszanásként nem igen szoktam tenni valamit — mert nemcsak azon gyöngéd modestián örülök mód nélkül, mellyhez képest, a Pesti hirlap saját hivatását egy sorra állitja az angol Times hivatásával tágkeblüleg, — s bár hozna, ha mást nem, legalább annyi jöve-

delmet — de azon még inkább örvendek, hogy meg nem foghatólag az aristocratiai institutiók fentartásárul is hoz fel, bajtárs-lapjától t. i. a Timestül kölcsönözve, egy gyönyörü mondatot, mi annál kevesebbé megfogható, minthogy eddigelé legalább, én legalább: sem a Pesti hirlapban sem szerkesztőjében nemcsak nagy, de legkisebb hajlamot sem tapasztaltam az aristocratiai institutiók bármilly feltétel alatti fentartását illetőleg is, midőn bennük, t. i. lapjában és ő magában annál több lappangó, sőt néha egészen kitörő symptomát tapasztaltam, mellyhez képest — ha nem csalatkozom — az aristocratiai institutiókat rakásostul mint nemkülönben az aristocratiát gyökerestül és seregestül inkább ma pusztitná ki hazánk tág terérül, mint holnap, vagy plane holnapután, minthogy Magyarország pillanatai olly annyira drágák (!) ha t. i. volna annyi ereje, mint van tiszta szándoka, meg van férfiúi lelkülete. E bekanyarodás, melly szerint bizonyos feltételek alatt mégis kimélni akarja az érintett institutiókat, s megenged azoknak, meg némi véletlen nemes-, báró-, gróf- és herczegeknek, maga is megérdemli tehát a nagyobb udvariasságot, a kivételt és ekkép a megjelenést. De ezen felül, jóllehet már ez is elég ok volna — mert nincs is arrul szó: ki milly elveket hord keblében, s valljon aristocrat, democrat vagy republican-e valaki, s in ultima analysi, például ezer évre előre hová gondolkozik; hanem az forog fen, hogy megcsontosult aristocratiai formák közt létezünk, vagy nem bánom, azok közé sülyedtünk, honnan egyedül két módon emelkedhetünk ki, t. i. vagy aristocratiai formákban és lépcsőzeteken, meglehet tán a respublicáig, mikor azonban a nagy közönségnek mai felette kicsinosult (!) léte után itélve, alkalmasint sem mi, sem fiaink, sem unokáink élni többé nem fognak, vagy minden fékek és kötelékek teljes tágitása sőt szétbontása vagy más szavakkal: anarchia által, mitül mentsen isten — már, mondom, az is elég ok volna, legpontosabban jelenni meg olly forum előtt, melly jó indulóban vala csak kevéssel ezelőtt, hogy majd majd a comité du salut publique szagát terjessze, most azonban bajtársának a nagy Timesnak hozzájárulása által egy olly forum színét

ölté magára, melly előtt nem sujtják az embert egyedül azért, mert az ember titulussal, s tán egy adósságban s nedvességben uszó kastélyban jött a világra és kezei fehérek és megmosvák, mi sok szerencsétlent vitt a nyaktiló alá, hanem melly forum, nagy generose és sans façon nem is törülvén ki »husz, harmincz nemzetségi historiai nevet« hathatósan emeli szavát: »hadd teljesitse mindenki, s kivált a magasb születésü, kötelességét, nehogy az egész valami többé ki nem bonyolitható chaosba keveredjék össze«; — ismételve mondom, jóllehet nem eléggé bókolhatni illy megjavult fórumnak, azért az az előtti megjelenésre mégis egy sokkal fontosabb ok mozdit, az t. i. hogy miután én lépek lehető legnagyobb compunctióval ma az érintett forum elibe, magamat ott lehetőleg védelmezendő és megmosandó — és ettül nem vonakodom — a lovagiság törvényénél fogva, melyet most annyiszor hallunk pengetni, viszont én is reméllhetem, hogy majd a Pesti hirlap szerkesztője és társai is meg fognak jelenni akkoron az én forumon előtt, ott magokat hasonló compunctióval védelmezendők és megmosandók, jóllehet arra sem a »nemzet« sem saját bitorlásom részirül hivatásom nincs, ha őket majd én leszek a nagy felelet terhe alá idéző s vonandó: olly felette kevés mélységgel, olly igen silány körülményismerettel, annyi önámitással, mikép merték, mikép bátorkodtak, mint valami kimagyarázhatlan (?) hévtül szélvészként sodortatva, hazánk legszentebb érdekeit olly könnyelmüleg compromittálni, mikép ha nemzeti testünk beveszi, mielőtt késő volna, azon legsürgetőbb táplálékot, melly nélkül nincs ránk nézve többé üdv, de sokáig már nem is élhetünk, mint például: hogy egy váll se létezzék e honban ezentul, mellyet közteher valami mód ne tisztelne, mert tisztelet a munkás teherhordó méhnek, becsmérlet a herének; hogy szünjünk meg végkép mint kuruttyolók kigázolhatlan mocsárok közt felfuvalkodva civilisatiorul gagyogni, vagy mint lépre ragadt madarak a szabadság legkeserübb satyrájaként, feneketlen utak közt fuladozni sat.; mikép ha, mondom, mind ez életbe lép, de csak fele is: isten tudja, nem bünük s egészen ártatlanok, mert bizony mindent elkövettek

— legyünk méltányosak — »hogy mozdulatlan csökönyösségre« hajtsák azokat — s megmaradjon a status quo, mert még a veszteglés is jobb mint a felforgatás — kik nelkül, bár lármázzanak bár ne, de egy tapodtat sem fognak mozdulni semmiben is, ha erőszak által nem, melly hasonlólag anyagi erőt fejtend ki, és az által okvetlen leveretik, ugy hogy ha okkal győzés által nem, indiscret fenyegetés, terrorismus és effélék által bizony soha nem lép ki nyomorult honunk nemcsak aljas, de naprul napra aggasztóbb létébül. Ugyan de a napi renden volt és még most is minduntalan előforduló előzvények után — mert hiszen fele pályáján elvégezte a Pesti hirlap remek-müvét már (!) — nem pergett-é le önámitás nélkül legyen megfontolva — az okkalgyőzésnek minden vagy legalább legjobb ideje eddigelé?

Azonban hagyjunk most ezekkel fel, mert hiszen most rajtam a védelem sora, és azért minden további kikerülések helyett, mellyek, nem tagadhatom, igen elárulják, mennyire nyom lelkiesméretem, és milly zavarban (embarras) érzem magam: plausibiliter mit feleljek és mentségemre mit hozzak elő, meg akarom elvégre kezdeni e kettős vallatás átellenében szerény védelmemet azon vádra, hogy t. i. miért nem villámoztam, dörögtem és ütöttem be, s ütöttem ki az érintett botrány után, s miért nem keféltem meg az illetőket egy kissé, hogy ugyan mit kereshettek oda fenn az ütlegek magas sphaeráiban, hol a kifizetésben à vista és au porteur néha sokkal pontosabbak szoktak lenni, mint bármilly jószagu és jó társaságú csődben, meg aztán miért nem sat. canto l'arme pietose e 'l capitano etc.[1] de itt mint szegény választott polgár kezébül, ki mindennek fölibe állitja a rendet meg az illedelmet, mert nélküle csak tanya van, meg csorda, vagy dissolut sardanapali ünneplet, de társaság nincs, e nélkül pedig nem alakulhat nemzet, kiesik a toll kezeimbül, s busulva hallgatok: volnék énekes, énekleném, bár fütyülnének tojással vagy nélküle: »Sofrii tortura — — — pene orrende

[1] Tasso la Gerusaleme liberata, eposzát igy kezdi. *Sz. I.*

— — — la fral natura etc.«[1] S itt a baj, la fral natura — t. i. a gyarló természet!! — mellyet respublicai szó tán igen, de érzet és viselet annál kevesebbé szilárdit és aczéloz fel Csevegni könnyü, cselekedni nehezebb.

Ámde elég a praeambulum. S azért most a dologra t. i. a védelemre, melly, hála az ég, nyilvános, és ekkép ha teljes absolutiot tán nem is nyerek, legalább sajnálkozni fog bekövetkező sorsomon, s velem tán sympathiát érezni a jószivü közönség.

Semmit nem irtam, semmit nem mondottam nyilvánosan tehát legelőszer azért, mert valóban, s minden enyelgés nélkül legyen mondva, nemcsak mint választott polgár és több megye érdemetlen táblabirája, de legfőkép mint Magyarország hü polgára s nemzeti felemelkedés után őszintén sovárgó hazafi, olly mély búba esett lelkem, hogy valóban egészen elállt szavam. S ugyanis kérdem, ha illyesek esnek, s jóllehet aránylag csak kicsiségek, de azért mégis minden egy kissé továbblátók előtt nemcsak symptomái egy felette kór állapotnak, de legkézzelfoghatóbb propylaeumi egy tökéletes szétbomlásra sietö babeli zavarnak; — s ha most és nálunk esnek illyesek, mikor és hol a legszebb reggel viradhatna hazánkra, ha legalább a jobb rész komolyul állná helyét, s abbul meggondolatlanul ki nem kalandozna, midőn csekély számunk, gyengeségünk és olly annyira egybebonyolódott létünkhöz képest olly bizonyos mint kétszer kettő négy, hogy tán még egy darabi vonaglások után elmulhatlanul halálos hatalom teendi kérlelhetlen jégkezét ránk, ha iskolai negédtül hajtva, nyers viszketegtül felbőszitve, mi, kiket annyi előjogokkal, és ekkép olly szép hatáskörrel ajándékozott meg a sors, csak egy pillanatra is tudnók felejteni, mit vár tőlünk a hon, és hogy bármilly szentek legyenek is a barátság és bajtársság kötelékei különben, azért valamint mennyben az isten, ugy áll földön minden kötelesség-éber előtt legelső helyt a haza, mellynek érdeke, becsülete ha összeütközésbe jő akármivel is, mindennek, bár a legmelegebb barátságnak is háttérbe vonulnia kell; — s ha illyesek esnek, s most és nálunk esnek, s tán még sürübben történendnek, kér-

[1] Beatrice di Tenda czimü operában elöforduló dalbul. *Sz. I.*

dem: ugyan millyes volna azon hazafiui zománcz, melly meg ne gyengülne, és illy esetek sürübb ismétlése által elvégre egészen meg ne törnék? Valóban alig létezhetik illyes; miszerint tán jobb is volna, minden további fáradozás és szorgalommal felhagyva, az egészet a puszta vak véletlennek hagyni át, hadd menjen, mig mehet, s a hogy akar.

Nem irtam, nem szóltam tehát, mert fájdalmas görcstül összevonva teljesen elállott szavam; azonban mégis összeszedtem volna magam legalább később, most miután van ujságom megint — vagy inkább én vagyok azé — s alkalmasint mormolok legkisebb felhivás nélkül én is valamit, ha történetesen eszembe nem jut, hogy mikor én illustrálám a Marseillaiset, akkor még nem áldotta meg az ég a magyar eget olly derék és hathatós két illem-oktatóval (Sittenprediger) mint a Pesti hirlap ujdonságok-irójában és magában a Pesti hirlapi főszerkesztő úrnak személyében van birni szerencsénk. Minek ennélfogva a gyengébb munka, igy gondolám, ha az ugy is s pedig kettős erővel alkalmasint feleslegen túl végre lesz hajtva. S nincs-e igazam?

Harmadik okom pedig — miért nem lelék magamban olly nagy, ha szabad mondani, hivatást, a német szinházi botrány iránt nyilatkoznom, és ma sem lelek, s hihetőleg soha sem is fogok lelni keblemben annyi hivatást érdekeiért küzdeni, mint a mennyi kötelességérzettel hiszem magamat a magyar szinház átellenében lekötve lenni — harmadik okom, mondom, egyedül az, mert a magyar szinházat templomként tekintem, mellyet a nemzet nagy áldozattal emelt oda, nem ugyan »oda« hol áll — mert ezt másoknak köszönhetjük, de legalább »emelt«, meglehet, in ultima analysi lépten lépve tán a levegőbe vagy inkább sárba, ámde a nemzetnek mindig tulajdona marad az, s mi több, egyike azon felette kevés műhelyeinek, mellyekből szinte bármi kicsit is, nyelvére és ezzel olly szorosan összefüggő nemzetiségére nézve mégis egy kissé csinosultabban és fényesültebben kellene kilépni az árva magyarnak. Már ugyan állnak-e ezen tekintetek a pesti német szinház mellett is? kérdem. Én azt hiszem, nem; s ugyanis

aljasodjék ez például egészen el: és mi baj éri azért a magyart, és egyátaljában mi baj a civilisatiót, melly, ha nem fonák, bármilly kicsi nép sajátsági csorbitásához s kifejtésének gátlásához sem nyujt segédkezet soha; mi baj éri a magyart, a civilisatiót? kérdem. Bizony felette kevés, mert német szinház, fogadok, van több mint száz. De ha magyar szinházunk aljasodik, süllyed el, azon első — és ne adja isten, de igen könnyen meglehet — azon utolsó, mellyet újainkon felette könnyen elszámithatunk, habár kilenczczel kevesb volna is a szokottnál: ugyanakkor, ha meg nem is törik, legalább nem csorbul-e e tekintetben is a magyarság, ezen még mindig olly sok oldalú és olly sok részletű ápolást megkivánó elem felette nagyot? És nem veszt-e az egész civilisált világ egy ujra születendő nemzet bármilly parányi megröviditése által szintugy? — Istenért ne csaljuk magunkat, és csak ne hanyagoljuk el fentartásunk és felemelkedésünk legmákszemnyibb száztulját is, mellyhez magyar szinházunkat nem számitnunk valóban megbocsáthatlan túlbizottság és felfuvalkodás volna, minthogy annyi bajaink orvoslására nem létezik universalis panacea, de ahhoz százezer kis részletnek kell összejárulnia. Nem világlik-e csak azon kevésbül is tökéletesen ki, milly csekély összefüggés van a pesti két szinház becsülete és hire közt, s milly igen lehet minden következetlenség nélkül az egyiknek sorsárul különösen aggódni, a másiknak mibenlétérül pedig épen nem törődni; vagy más szayakkal és a jelen kérésre és általányos körülményinkre alkalmazva, mily igen lehet legkisebb következetlenség nélkül a haza szent érdekeit ereklye gyanánt hordani lelkünkön, a nélkül, hogy azért bizonyos viszketeget s hivatást éreznénk magunkban a politia dolgát is kezelni, s minden cloaca undokságiba is bocsátkozni egy uttal. Nemde ugy? Minek erkölcsi tanulsága az: hogy habár számtalan honfitársunk repül is örökleg a magasokban, azért még sem jutott mindenkinek ok és mód, és főkép elég égi malaszt, a dolgokat mindig kellő magasságu szempontbul is itélhetni meg. S ekkép nem venni észre a különbséget, hogy mig a Marseillaisenek dörgő megtapsolása

valami kis takaros — gentil — politicai sansculotte és sans esprit demonstratio akart lenni, mikép a magyar nemzetnek (!) hite, fénye emelkedjék — ha ha ha — addig a német szinházi fütty és üss minden eredvényivel együtt nem volt egyéb, mint közönséges csapszéki diadal, egyébiránt tán sokkal kárhoztatandóbb, mi egyenesen individualis felfogástul függ, mint a magyar szinházi franczhoni (!) demonstratio; de azért minden esetre más categoriába esik.

Mind ezeknél azonban még sokkal erősebben parancsolá hallgatásomat egy negyedik ok, mellytül — jóllehet igen nehezen esik errül szólanom, nehogy saját magamat dicsérni látszassam — leginkább reméllem az irgalomra — kivált ha ez pénzben nem telik — olly könnyen inditható nagy közönség előtt tökéletes absolutiómat. És ez, méltóztassanak elhinni, valóban nem egyéb, mint a jószivüség! Tudom ugyan, mikép most a gyanusitások idején igen könnyen vádoltatik az ember, hogy szive rosz, vagy az egyedül egy darab hús, ha minden csirkehalálnál nem pityereg s nagy lamentot nem intonál, meg szívbeli dolgokkal egyátaljában nemellyek példája szerint aránytuli parádét nem csinál, mi egyébiránt nem egynek Lafontaine életbül vett meséihez képest, mint naponta tapasztaljuk, felette jól succedál; tudom én mindezt, s tudom, hogy nem egy itél embertársa szivérül illy igazságtalan s keményszivüleg. De én, bizony mondom, mi legalább engem illet, félreismertetem, és nem viseltetnek elég méltánylattal irántam, mert valóban — s bár ne kellene ezt magamnak mondani — sokkal jobb teremtvény vagyok, mint ellenzőim vagy inkább »biráim« azt a világgal elhitetni akarnák. Nem nem, irigységet nem ismerek, s másnak mulatságit szükkeblüleg megrontani nem vagyok képes. Mikép lehettem volna ennélfogva olly superlativlag önző, olly felette udvariatlan s olly kimondhatlan szűklelkü, hogy a Pesti hirlap szerkesztőjét, kinek olly gyönyörü alkalom jutott, de csak legtávulabbrul is akarhattam volna megröviditni lehető legjobb mulatság és időtöltésében, őt, kire nézve illy esetek valódi ternók, s ki — előre volt látható — olly bizonyosan, mint »Él Ma-

gyar, áll Buda még« con amore és con piacere fognak magas hivatásának megfelelni, és a mágnás-kefélésben hűn eljárni. Nem, e legkellemesb időtöltésében — minthogy minden czélzás nélkül legyen mondva, sok magyar erősben gyülöli a castát, mintsem szereti tán a hazát — nem kivántam a nyert ternó sőt quaternó éldeletében legtávolabbrul is háborgatni őt.

S most miután azt hiszem, a legparányibb méltánylattal biró is el fogja ismerni, hogy azért legkisebb következetlenségbe sem estem, mert a Marseillaise ügyében felszólamlék, a német szinházi botrány illustratióját ellenben jószivüleg olly körmöknek hagyám át, kik illy műtételekben vajmi szivesen járnak el, s kétségkivüli suppremátiával birnak, s mi több: ez iránt bizonyos (?) hivatással (!) is vannak; reméllem, sőt hiszem, nemcsak menteni, de jó társalgási tapintatom miatt, melly szerint bárkit ártatlan szenvedelminek gyakorlásában gátlani pajzán s ekkép tilos, engem még meg is fog dicsérni az infallibilis — — — — népnek igazságos szája.

Védelmemnek ezzel vége. S minden bizonynyal továbbra nem terjesztem ezen ugy is olly hosszadalmas és kevés tanulságu czikket, ha a Pesti hirlap szerkesztője jószivüleg, alkalmasint mert »aequalis divisio non conturbat fratres«, nem hoz engem még valami más okbul is bele, mint Pilatust, tudja ki, a credoba, ugy ő engem a német szinházi-botrányba, jóllehet nemcsak nem szerepelék abban sem alperesileg, »jaj«, sem felperesileg: öttel egy pofra, »haj«, de még csak ott sem valék. És ez, hogy t. i. rólam ez alkalommal még más tárgyat illetőleg is megemlékezni szíveskedett a Pesti hirlap szerkesztője, mikép egy uttal és en si bonne compagnie én is kikapjam a magamét, valódi köszönetet s dicsérő említést érdemel. S ugyanis mesterileg van szerkesztve czikke, látszik rajta a collegium — de ez alkalommal nem a »censurale«, hanem egyedül az »amicale« — bélyege. Nekem csak egy mutatkozik különösnek és furcsának, az, t. i. hogy mikép fakadhat éppen a Pesti hirlap ujdonságok-irója meg maga az érintett lapnak főszerkesztője a szőnyegen levő, mindkettő által keményen megrótt eset miatt olly keserves panaszra! Nekem ugy látszik,

mintha mindkettőnek szoros következetességgel efféle Terno-n inkább örvendenie kellene; mert hiszen minden munkás örülni szokott, ha munkájának sikere kezd mutatkozni, és a jó szerencse is járul ahhoz egy kissé. Már pedig nem hiszem, volna a haza tág terén két individuum, ki olly rövid idő alatt olly állhatatossággal »megint és megint szünetlen« dolgozott volna minden felsőbbségnek lealacsonyitására, vagy legalább gyanussá tételére, és ekkép mindennek sarkából döntésére, mint éppen a Pesti hirlap szerkesztője és ujdonságainak irója. Tekintsünk csak vissza egy gyönyörü és felette hasznos journalisticának lejárt mezejére, s nem kell — moshatlan szerecseneket kivéve — másokra nézve egyéb megmutatás. Minek tehát a lamento, meg a fanyar és marczona szó? Statusgazdasági tanaik és compilatioik szebbnél szebb gyümölcsöket hordanak, s most reprobálják azokat. — Az ifju óriás, mellybe Frankensteinként[1]) lelket törekedtek lehelni, e protheusi alakban is kezd mozdulni, és a legszebb vitézség jeleit mutatja, s most ők repudiálják azt. Ugyan kérdem, helyes-e, s atyákhoz, szülőkhöz illő-e ez?

Ámde mit hoz még fel engem illetőleg a Pesti hirlap szerkesztője »nagy mesteri« czikkében? Lássuk csak. »A t. Pest vármegye teremében elmondott akadémiai beszédemet, mellyrül — mint irva van, t. i. a P. hirlap 200dik számában irva van — még el kell várni, majd mit mond Pulszky Ferencz.« Igen, akadémiai beszédemet hozza elő; s itt megvallom, ismét ráismerek különös vagy inkább szokott sagacitására, mert mig emlitett előadásomat illetőleg egy rész a végett, hogy paralysálja azt, esetlenül s oktondilag egyenesen ekkép szól: »bizony nem tetszett az annyira és koránsem volt olly nagy a helyeslési lárma«; egy más rész viszont, melly engem már ujonczának és párthivének néz, mert másra támaszkodni nincs kedvem, és annál kevesebbé másnak nyerge alatt görbedni, megint azt hirdeti: »alig lehetett a köztetszésnek dörgőbb kitörése«, mintha bizony e hazában senkinek nem lehetne, sőt nem is volna szabad saját lábán állni többé már; mig egy rész mondom tőlem még a kis tapsot is egészen megtagadni volna

[1] L. a Kelet népéhez irt jegyzéket. *Sz. I.*

hajlandó; a másik ellenben a kis tapsbul óriás tapsot csinál, addig a Pesti hirlap szerkesztője ezeknél jóval furfangosb, mint Voltairenek Jansenistje, »distinguál« — és ez nincs roszul kigondolva — s igy szól (lásd Pesti hirlap 204. sz. 876 d. l. közép hasábj.) »és mondanók: hogy nem ismerünk azon lángkeblü nemzedékre, melly minap a tudós társaság másodelnöke beszédének azon részeit kitörő lelkesedéssel igenlé, melly a szelid erkölcs s civilisatio istenerejét festé!« S itt áll ismét előttünk, csakhogy egy egészen uj proteusi alakban, t. i. zekében, a nép-souverainitás, t. i. azon éles tapintat, mellyhez képest a lángkeblü nemzedék legott el birja szemelni a jót a rosztul, s kétkedetlen józan itéletet hoz s pedig legelső hallásra arrul, mi körül nem egy az évek sorától már egy kissé kihültebb keblü s lejárt nemzedékü nem egy anticipatioi bakot lő, mint az — ne keressük igen távul — szemünk előtt mindennap előjő; t. i. a birálat, tökéletes tényismerés előtt, az embernek fejére nő. — Valóban gyönyörü mystificatio! És nem volnánk é gyávák, kérdem, ha illyféle ámitások türhetlen járma alatt de csak egy pillanatig is tovább akarnánk görbedni? Nem nem, illy szemfényvesztéseknek meg kell szünniök, mellyek csak arra szolgálhatnak, hogy vagy kinevessen az egész világ, mikép még mai időkben is chinai olajpapirosu párduczokkal, mint: a hallgatóság józan tapintata, karzatok harsogása, népigénylet, s illyfélékkel gondolnak nyerhetni némellyek politicai csatát, s elvégre idegen erő avatkozzék bele illy bohózatnak véget vetni; vagy ha ez nem történik, főtül talpig kifordul jon s megszakadjon minden társadalmi lépcsőzet és kötelék. — S ugyanis a lángkeblü nemzedéktül függ honunk jövendője; igen, magam is azt hiszem, egyedül ő tőle, de csak úgy — és ez conditio sine qua non — ha az magát sem maga nem emeli, sem hizelkedőitül nem engedi emeltetni a birói, az itélői székbe, ámde bálványainál és bálványozóinál nagyobb: korával járó meleg vérét legyőzni képes, és a kiábrándultak tanácsát fogadni hajlandó. — A karzatok meg a sokaság tetszése vagy nemtetszése épen nem criteriuma a jobbnak, illyes hocus pocusszal — tour de passe passe —

csak az egy kissé józanabb embert sem csiphetni meg többé, mert az mindenütt szinte ellenkezőjét fogja tapasztalni az állitottnak, és ha ezt nem hisszük, nézzünk magunk körül, s jerünk a gyakorlati életnek bármelly mezejére, például a magyar szinházba. Ott körül belül, tán némi csekély árnyéklati különbséggel, szinte azon közönség szokott összegyülni, melly előadásomkor volt jelen: jobb része illedelmes, a többi — — — — — keverék. S mit fogunk ott tapasztalni, méltóztassanak csak vigyázni: azt, hogy ott a karzatok szinte egy napot sem véve ki, mind kilármázzák a józanabb rész nem csekély botrányára az egész személyzetet, jó volt é a darab vagy sem, jól játszának é a szinészek vagy sem, az számitásba nem igen jövén, mintha ott fenn igen is kifáznának, vagy elunnák magokat, vagy a légszesztül kelletén tul el volnának kábulva, és ekkép magoknak egy kis commotiot akarnának adni; kilármázzák mondom, annyiszor a hányszor az egész személyzetet, csakhogy comme de raison! a bohózatokban kettőztetett lelkesedéssel (!!) s ebben, megvallom, a párisi szinházak nekem sokkal jobban tetszenek, mert ott, jóllehet ott is felette sok a lármázó meg az ábrándozó, azért a tetszés jelei még is legalább egy kissé mélyebbek férfiasb hanguak, mint nálunk, hol azok néha olly igen gyermeki hangon intonáltatnak. méltóztassanak csak arra vigyázni, hogy az ember — minden megbántás nélkül legyen mondva — biz azt gondolná, mintha a souverain »nép« — szájába még igen illő volna a »pép«.

Pest, dec. 30. (Jelenkor 1843. 2. sz. jan. 8.)

(Vége.)

II. S most kérdem [1]) a Pesti hirlap szerkesztőjét szilárdul és határozottan, s méltóztassék erre egyenesen s őszintén, s nem prókátorilag evasive s illusorie, vagy szokása szerint, szívolvasztó lamentokkal, vagy csak úgy cavalierement a dolgot könnyü szerrel absolválva, hanem — mint mondom — egyenesen felelni: vajjon hiszi-e bona fide, hogy a nagy publicum-

[1]) Ne sajnálják a tisztelt olvasók e közleménynek mult számbani részére is figyelni, nehogy a hosszasb előadás fonalát veszitsék. *Sz. I.*

nak és kivált a karzatoknak tetszése vagy nemtetszése valami igaz birálat, sőt mint ő minden alkalommal és minden formákban rá szeretné fogni, hogy az szinte valami amphyctioni itélőszék, mellytül appellata nem lehet, s mellynek oltalma alatt ugy szólván az infallibilitas szent fényébe állitatnék a szónok, kit ennélfogva csak legtávolabbi gyanuval is érintni megbocsáthatlan bűn, s nem kevesb, mint hazaárulás volna! Ugyan bona fide hiszi-e ezt azon nagy publicumrul, mellyet néha a legkisebb eset is egészen kivesz minden állásából, s melly a nyers tömegek természete szerint mindig hajlandó annál nagyobb zajt ütni, s annál erősebben kimutatni tetszését, minél csipősbet tálalnak számára ki, sőt minél vastagabb és merészebb állitásokat hall, s minél tettlegesb kicsapongásokra vagy bohózatokra fejlik a szőnyegen levő ügy. — Ugyan hiszi-e ő azt maga is, mikép a népben s kivált annak serdülő reményében volna a legjobb, legélesb s legmesszelátóbb itélő tehetség; ő, kinek annyi olvasottsága után bizony tudnia kellene, milly fertelmes szónoki eledelt kivánt meg például Franczia országban elvégre a mindig magasbra csigázott nép, melly csakhamar még Danton szónoklatát is langyosnak találá s megúnta; tudnia kellene, milly aberratiókba esett mindenkoron az itélet székébe emeltetett nép, s ha ollyasokba nem esett néha, ez egyedül a szerencsés véletlennek vala műve; tudnia kellene, hogy Socratestül kezdve számtalan áldozaton keresztül itéletében mindig hibázott a nép, és még Krisztus urunkat is minoritásban hagyá Barabás átellenében. Hiszen ezt mind tudnia kellene; ámde ha történetesen mind ezt még sem tudná, vagy tacticaként tudni és elismerni nem akarná: akkor forduljon magas itélőszékérül egyenesen csak hazánk felé, és szóljon itteni, s kivált saját tapasztalása szerint őszintén, s fogja-e merni tagadni, hogy kivált honunkban mindenütt egy két kolompos viszen mindent, és azzal vezeti a sokaságot, s teszi azt bolonddá örökleg, hogy őt — mint eszes asszony szokta a bohó férjt — meg nem szünőleg azon áltatásban tartja, mikép csak egyedül az ő t. i. a nép parancsa volna teljesitve mindig, holott a szegényt mint portékát oda vezeti, s ott s arra lár-

máztatja, mire hasznát veheti leginkább; vagy más szavakkal: mibül magának reméll arathatni legtöbb hasznot.

S ugyan nem lakunk-e, kérdem, illy mindennapi jelenetek közepette, miképen tán egyszer fel kellene nyilni szemeinknek! Minek, reméllem, reggele már már hasad, mert valamint a bálványistenek ideje lejárt mindenütt immár, ugy szünt meg Magyarországra nézve is azon időszak, miszerint annak népeit ezentul is mint eddig, örökleg mystificálni lehessen, vagy olly festvényekkel, mint »közvélemény, népkövetelés sat.«, el-elszédítgetni, mellyekkel minket már ad nauseam tartott jól eddigelé a P. hirlap szerk. és társai. Ne is gondolja ennekokáért, mint mondám, hogy effélékkel de csak egyetlen egy félig meddig józan és kiábrándult embert is politicai hivei közé megnyerhessen ezentul. Hatása csak enthusiasták közt lehet, kik egy »önmagunk alkotta« honban laknak, melly sehol nem létezik, ámde kifejlődhetik, de bizony nem ábrándozók által, minthogy illyesekkel nemcsak megrakni nem lehet egy valódi és egészséges nemzeti létnek sarkalatát, de még csak biztositni sem vérünk illy problematicus létét. Hagyjon ez okbul: néperői, népigényi, ifju óriási, közvéleményi, nemzet-boszulói s efféle chinai festvényeivel fel a Pesti hirlap szerkesztője; vegye őszinte hazafiui tanácsomat, mert ezek bizony — higyen szavaimnak — csak kaczajt, legjobb esetben csak szánakozást gerjesztenek, s hatásuk kirekesztőleg idealistákra és ideotákra van, vagy ollyasokra — s itt vigyázzunk — kik csalmadárként csak azért fujnak a népszerü tárogatókba népszerü fallaciákat en compagnie és tuláradozólag, hogy annál bizonyosabban lépre ragadjon vagy hurokra kerüljön az általok kijelelt botor; kiket mindnyájostul a csábitókat a csábitottakkal együtt majd rendre hozza, ha mi nem cselekesszük azt, mielőtt késő volna, egy cseppet se kételkedjünk, valamelly új Pottinger — G'horsamer Diener!

Tudom én a közvéleményt tisztelni, mert vox populi vox Dei, de nem azt, melly felhevült karzatokon itélőleg harsog, vagy melly Dózsa söpredékiben vagy chartista bandákban dühöngő szélvészként mindent magával sodor, mi egyedül keserü gúnyja hagymáza a közvéleménynek; ámde azt tiszte-

lem lehető legmagasb forumként, melly minden szinezeten, minden lépcsőzeten, minden korszakon keresztül, és minden bármilly külön érzelmek, nézetek s vallások daczára, kitisztúlva minden kisded irigységi fondorkodásbul, hűn él nagy és kicsi szivében, s melly mind kitürni tudása mind egylelkü cselekvése által egyiránt győz; — azon megállapodott, kiábrándult civilisatioi köz opinio, melly fölött nincs appellata, és mellyhez aránylag a leghatalmasb zsarnok sem egyéb többé, mint gyenge nádszál, mellyet tövébül sodor a lenge szellő.

Mindaddig azonban, míg Pozsonyban országgyülést tartunk, s már Köpcsényben is alig van a postakocsisokon és forspontosokon (!?) kivül valaki, ki tudná, hogy ott mit csinálunk, s hogy van ott valami, mit diaetának hívnak; míg Budapesten, Hunnia fővárosában a lakosok kilencz tizedrésze is alig tudja, mikor a t. vármegye ülést tart, s kivéve, ha tán valami felette különös spectaculumot reméll, csak az megy oda, kinek kell, meg az, kinek semmi vagy jobb dolga nincs; mig alig létezik honunkban tizenkét egyed, ki egyet értene s olly világosan tudná, valódilag mit akar, mint nem a napfény de csak a holdfény is; s elvégre míg nem egyszer tapasztaljuk, milly tiszta gyermekkedélyileg differálnak szemünk előtt az ifju óriásnak, ezen egylelkü közvéleménynek főpapjai még magok között is, s milly fiatal menyecskeileg neheztelgetnek néha egymásra stb.; mindaddig, mig ez így van és nincs másképp, mindaddig kifejlett, megérlett, általányos közvéleményrül Magyarországban, ha készakarva a nevetség szinpadára állni nem akarunk, biz isten ne peroráljunk igen sujtás és sallangilag.

Az »éljen« vagy »ne éljen«, vagy e helyett — mert hiszen megölni senkit még szándékban sem szabad — a »roszaló szemek« és a »büntető kép«, mellyekkel legalább én olly sokszor vagyok szerencsétlen találkozni, ha valamit »vétettem«, mintha megmérgeztem volna a kutakat — tehát nálunk most legalább még korántsem képviselik a nép isteni szavát, de legföljebb — s hozzuk ezt elvégre rendbe, t. i. állitsuk kellő helyére — mind ez némelly jóakaróknak méltánylási s megköszöntési vagy nem-jóakarók kijelentési szinében és magas-

ságán áll. Nincs különben eddigelé a fáklyazene dolgával is, melly egy idő óta divatoz. A hű kedélyü ifjuság méltányolva, milly sulyos, milly tikkasztó e hazában, a hasznos polgár szerepe, nemes lelkületü vágyában buzog, őszinte hálájának nyilvános jeleit is adni. S ez helyes, ez gyönyörü. Én is valék már nem egyszer illy méltánylatnak csekély érdemimen tul megjutalmazott tárgya. S mondhatom — mert becsületes emberre nézve lehet-e szebb ajándék, lehet-e tisztább kéj, mint vérrokonsági s hazafiui meleg kézfogás és őszinte méltánylat? — életem legédesb pillanatihoz tartoznak azon felejthetlen esték, mikor nyilván tapasztalám, hogy egészen félre nem értetem, de van szű, melly felfog s velem egy czél elérése végett buzog, s bár tudnám mind azok iránt, kik megtisztelésemben részt venni szíveskedének, háladó keblemet kellőleg kitárni. Ámde azért olly annyira még soha egy pillanatig sem szédelgett fejem, mikép a rokonszenv efféle bebizonyitásit de csak legtávulabbrul is közvéleményi, vagy nemzeti demonstrationak vehettem volna, mire azon hű kedélyek által, kik legalább engem tisztelének meg, tudom, soha nem is vala magyarázva az. És valóban különös, nem mindennapi phantasia kivántatik arra: néhány jóakaróban s néhány hű keblű fáklyázó fiatalban a nemzet nyilvános köszönetét szemlélni tudni, kivált ha azon város lakosinak lehető nagyobb része, hol ez történik, azalatt jó izüt alszik, jó része pedig, mert a nagy világ vagy is inkább a nagy világosság meg lárma nem hagyja alunni őt, ágyában boszonkodva hányja veti magát.

Ha a magyarnak illusioinál többje már nem volna, biz én nemcsak nem merészleném, de semmiért a világon sem iparkodnám őt ámulásaibul, bármilly nyavalyások lennének azok, csak legtávulabbrul is felserkenteni, mert még az illusio is jobb mint a semmi; mikép — közbevetőleg legyen mondva — nem is lehet nagyobb bűn, vagy legalább nagyobb kegyetlenség — s milly sokszor esnek e vétekbe, s tudom akaratjok ellen, mind azon jószivüek, kiknek elég észkocsisuk nincs — mint olly javakkal s olly kéjekkel ismertetni meg embertárst, s ollyasok iránt ébreszteni benne szomjat és sovárgást egyáltaljában vagy anticipative, mellyekkel soha vagy egyedül

bizonyos előzvények után láthatjuk mi őt, vagy láthatja ő saját magát el; ha a magyarnak mondom illusioinál többje már nem volna, biz én fel nem serkenteném álmaiból őt soha. De hála az ég, illy roszul még nem állunk, s csak tőlünk függ, valódi és nem ábrándi sarkalatokra állitni vérünk biztositását és léptenkinti feldicsőitését.

Félre azért minden csalképekkel, s hozzuk elvégre tisztába, hogy mai felette hátramaradt s mindenben olly fejletlen körülményinkhez képest, hol száz ember közt száz, és ezer közt ezer nézet és hajlam van, s igy tovább, sem a sokaságban, sem a népben nem lelendjük azon praesidiumot, melly az egyptusi homok és mocsárokbul ki birná kalauzolni az igéret földére a magyart; hanem hogy e hosszadalmas és tömkeleges utat csak ugy végezhetjük be jó sikerrel és üdvösen, ha olly vezércsillagok után indulunk — s megvallom, illyest reméltem vagy legalább »vágytam« a Pesti hirlapban fellelni, mikor keletkezett — mellyek sem a nép sem a sokaság még éretlen s ekkép zagyva követeléseitül nem vesznek irányt, hanem mellyek éppen ellenkezőleg mind azon kiszámithatlan s annyira elágzó szenvedély s nézeteknek adnak irányt, mellyek honunk fölött átalakulási küzdelmiben most forrongásba jöttenek.

Olly közvélemény, melly eldöntő lenne, és ekkép feloldása lehetne azon felette bokros kérdés csak századik részének is: »milly módon lehetne elérni legtöbbre nézve legtartósabban jelen körülményinkben a legtöbb jót«, még nálunk Magyarországban nem létezik. Ennek még alakulnia kell. S felette kivánatos, hogy minélelőbb alakuljon. Ámde kérdem, mi módon fog alakulni? Tán úgy, ha terroristáink rálármázzák s rádeclamálják az emberekre, hogy illy közvélemény, melly irányt adhatna, s mellynek ekkép mindent alárendelni volna kötelesség, létezik már? Én nem hiszem. A közvéleményunyel, nemzet igényeivel sat. mi ugy vagyunk, mint hazánk némi ábrázatlanabb vidékivel. Mindaddig, mig coute que coute el akarjuk hitetni a világgal, hogy azok kiesek vagy legalább nem igen rútak, és egy egy poéta kinjában azok illustratiojára felsóhajt:

addig bizony soha nem lesznek azok ajánlkozók. Elismerés, hidegvérű megfontolás utáni szilárd törvény, pénz és mérnök kell oda, ez segit és semmi más, még isten sem, mert az isten illyes részletekkel nem vesződik, hiszen azért adott az embernek észt, hogy általa is teljesitse magasztos czélzatit. — Szintigy segithetünk vagy inkább: csak egyedül igy segithetünk a közvélemény, a nemzet igényein sat. is, t. i. hogy illyesek ne csak álmainkban — s tudom én jól s méltánylani is jól tudom — ne egyedül hű és nemzeti nagyság után epedő kebleinkben létezzenek, de létezzenek valódilag is. Ide szintén mindenek előtt tehát elismerés, szilárd törvény és mérnök kell. Mind ehhez pedig nem nép, nem sokaság kell, de ember, s nem olly ember, ki mindig haboz, mindig remeg, »mit mond ez, mit mond az«, »valljon tapsol, valljon sziszeg-e a sokaság«, csakhogy el ne veszítse a közgratiát; ki nem nézi, mi a jobb, hanem mi a bájolóbb, mikép soha el ne koczkázza az olly édes »éljen« harmoniát. — S valóban, ha mai felette kétes jövendőjü időkben az illy vitézeknek naprul napra növekedő sora nem ritkul, én legalább soha nem hiszem, hogy nyomorult hazánkbul bármikor valami egyéb válhassék, mint százezernyi irányaktul elzagyvásitott előbbutóbbi martalék. — Nem nem! Illy vitéz segithet ugyan magán, de soha nem a hazán; mert e szegényt a polgári erénynek csak olly »lánczolata« emelheti porábul, mellynek kész minden »szeme« vész és ár, népfelhevültség és népdacz ellen naponta küzdve kiállani a valóért; és én legalább azt hiszem: ki nincs elég hazafisággal kibélelve lesziszegtetni és kimacskamuzsikáltatni magát a hazáért bár minden nap, sőt ki illyesektül jobban tart, mint tart az erénynyel és lélekisméretével; az ha Brutus consul nem, ki, mint irják, később vette fel igazi szerepét, legalább az én hévmérőm szerint vajmi langyos s bizony csak nyomorék hazafi, vagy a honnál sokkal fölebbre emeli önmagát.

Hagyjanak ez okbul a Pesti hirlap szerkesztője és társai azon valóban már émelygést okozó kaczérkodással fel, mellyel hizelegve s hódologva meg nem szünőleg viseltetnek a nép s fiatalság iránt. Hiszen mély alvásbul felserkent országban

ugy is maga magától mindenek fölibe szokott nőni a nép és a fiatalság, mint azt nálunk kézzelfoghatólag tapasztaljuk. Már ha ezeket a nyilvánosság leghathatósb organumai meg nem szünő bók és felemelés által még magasbra csigázzák, akkor kérdezem — s erre feleljen minden elfogultlan — akkor ugyan mi tartóztathatja, mi hátráltathatja elvégre e honban ha idegen beleavatkozás nem, hogy az egész statusalkotványi gép, melly közt élünk — boldogul, boldogtalanul az más kérdés — hova hamarább bukfenczileg sarkaibul ki ne forduljon. Bizony semmi. Én pedig nem hiszem, hogy »nemzeti bukfencz« vagy idegen beleavatkozásnak előidézése volna czélunk, legalább az enyim nem. S pedig, ha csalni nem akarjuk magunkat, bizony aggasztólag közel állunk ezen kettős czélok bármellyikéhez, hol, mint a német monda valóban felette jól tartja, »a v á l a s z t á s egy kissé nagyon is f á j«.

Nem a néptül és a fiatalságtul vezettetni, de azt vezetni; nem a szerint tenni, mit követel a nép s mire van étvágya a fiatalságnak, de ahhozképest cselekedni, mi hasznos, üdvös, elérhető rá nézve; ez hazafiui tisztünk, ez polgári hivatásunk. — S kérdem a Pesti hirlap szerkesztőjét és társait, ugyan nem biznak é hazánk biztositását és kifejtését illetőleg saját magukban többet, mint az éretlen népben, meg a felhevült ifjuságban? Válaszoljanak erre őszintén. Hiszen csekély egyéb gyarlóságaik mellett bizony a modestia sem nagy tulajdonuk. Minek tehát ez alkalommal a modestiának azon különös »kiállitása«, mintha ők csak tolmácsai, sáfárjai s személyesitett elvei volnának a közakaratnak, nemzeti követelésnek, s illyféle chinai párduczoknak? Vagy tán saját magukban elég támaszt, elég basist, elég anyagot nem találnak, hogy magokat még a politika mezején is ismeretesekké tehessék, f é n y b e állithassák, s ügyességüket a világ előtt be is bizonyithassák, ha valami »magukon kivüliekkel« azt nem istápolják, és saját politikai soványságaikat egy kis gőzzel, meg némi kis »nép«, »nemzet«, »közvélemény« és efféle képecskékkel mellékesen vagy háttérben egy kissé előlegesen ki nem pamutozzák (auswattiren)? Aha! Tán itt a baj, s tán ez oka, hogy illy-

féle Boscoi tour de passe passe-ra vergődnek, s illyes Cagliostro-féle phantasmagoriákhoz fordulnak, mikép még is egy kis látszatjuk, egy kis hatásuk legyen, vagy legalább »magas hivatásuknak« (!?) némi dísz és szerencsével felelhessenek meg. Ámde ez felette szomorú volna. Mit éppen azért nem akarok, nem tudok hinni, mert olly szomorú, én pedig honunk s vérünk sorsát még mindig rózsaszinben szeretem látni, mert még most is el merem mondani Danteval »Beata Ungheria! se non si lascia piu malmenar.«[1]

S e körül forog a dolog. Mikép méltóztassanak a P. hirlap szerkesztője és társai azon magas politikai szinpadrul leszállni, mellyre őket a nép, a nemzet, a közvélemény, s tudja isten micsoda, vagy is inkább felette jól tudjuk, micsoda: sem a nép, sem a nemzet, sem a közvélemény éppen nem emelte, hová azonban egyedül saját álmaik és illusióik és némi fellengősök, meg tán Palóczy közmondása szerint, némi jól számoló »Galilaeusok« csigázták őket fel. Szálljanak mondom onnan le, és álljanak elvégre a gyakorlati élet mezejére, hol — dicséretükre legyen mondva, bár ne kalandoznának abbul mindig ki — éppen ma üllik ünnepét egy vajmi szép virágnak, mellyet, ha irányábul nem esik s czélját nem veszti, minden jó bizonyosan legőszintébb részvétellel és örömmel kisérend s ápoland mindig.[2]

Félre tehát minden szemfényvesztésekkel s állitsuk elvégre a most divatozó, s azt hiszem, már ez alkalommal is eléggé kimutatott, mystificatiok tökéletes megszüntetésével honunk létét s jövendőjét illusioknál szilárdabb alapokra. S ki ebben velünk kezet fog, szövetségesünk, ki pedig nem, ellenségünk; igen ellenségünk, ámde, mint magától értetődik — mert valóban kár volna minekünk, ugyis annyi pörben fuladozó magyaroknak még a politikai mezőn kivül is pörben élni vagy éppen összeveszni — mindig azon értelemben: inimicus causae, amicus personae, de azért ellenségünk, kit mint honi előmehetésünk

[1] Ezt tán igy tehetnők ki: »Boldog Magyarország! ha magát nem hagyja többé csáb-utakra vezettetni.« *Sz. I.*

[2] Épen deczember 26án, midőn e sorok irattak, tartotta a magyar iparegyesület a nyilványos jutalom-kiosztást. *Sz. I.*

legveszélyesb ellenségét, minden tőlünk kitelhető módon paralysalni, sőt megsemmisitni ügyekezendünk; mert eltökéllett szándékunk mindent elkövetni, mi csak tőlünk függ — s ebben hisszük minden józanabb magyarnak pártfogását megnyerni — hogy Magyarország, mellynek, »telik mibe telik«, s nem ám — s itt a különbség — »törik szakad«, »még lennie kell«, se a bukfencznek szomor-vig esetébe ne jöjjön, mellyhez némi népboldogitók már olly aggasztólag közel hozák azt, s ne sülyedjen azon kétségbeesési állásba, hogy maga magán segitni, vagy más szavakkal: maga magára zavarta bonyodalmibul kiemelkedni nem tudván, idegen befolyásnak discretiojára legyen kénytelen átengedni magát.

Itt van ideje egy lépcsőnkénti, s éppen ezért sokkal előbb czélhoz érő átalakulásnak müvét tántorithatlan hűséggel eszközleni, mihezképest »mesteri kézzel« vagy eléggé nem irigyelhető »szép szerencsével« — bizony nem bánom, mert ez alkalommal egyre megy — tervezett alkotványunk fő váza »nihil de nobis, sine nobis« minden salakjaibul kitisztitva, lassankint azt mind felvegye magába, mit erény, hazafiság, becsület, emberiség, sőt maga a jól felfogott saját érdek is parancsol, miszerint Hunnia táj területén elvégre de egyetlen egy se legyen, ki mondhassa: »nekem nincs hazám«, de egyetlen egy se, ki számüzve lenne a közpolgáriság szent körébül. Illy komoly mütételre azonban, mellynél tovább terjedni: »anarchia«, innen maradni: »tespedés«, illy műtételre ezer belnyavalyáink, ezer külbajainkhoz képest, mondom, mikor a legtapasztaltabb fő számtalan éjjeli virrasztásinak daczára is csak egy egy mákszemmel képes járulni az egészhez, tisztelet, becsület, de igazság is, valamint az ifjuságot in corpore, ugy a népet is tömegben teljességgel incompetensnek tartom. Mindent a népért, igen, de semmit általa; legalább még most, mert meglehet, ámbár eddigelé még oldatlan problema, lesznek egyszer idők, de minden esetre a távul jövendőben fekvők mikor a nép-intelligentiának súlya fog lenni a legbiztosb kalauz.

Szünjünk meg ennélfogva, politikai szerepeskedésünket vagy inkább demonstratioinkat illetőleg, ugy mint eddigelé

fájdalom szinte mindig tevénk, azon tacticához szabni, vagy azon vaksághoz hasonlólag viselni, mellyben nem egy koldusbothoz közel álló tékoz (Prasser) létezik, ki jóllehet éppen nem ül pénzes zsákon, de e helyett órárul órára puhábbra érő banquerouton még is ugy handabandáz, ugy figuráz, mintha »tudja« ládáiban még hány millio volna, holott egy józan, de tökéletesen józan »beletekintés« és »kiábrándulás« után tán még nem volna lehetetlen, sőt még hihető lenne, habár lassú és keserves úton, s ugyan nem gyermeki áldozatokkal egy hézag nélküli egészséges gazdaságnak vetni meg új alapját. Ne cselekedjünk igy, ne koczkáztassuk honunk javát, honunk létét igy, de tegyük inkább le a haza oltárára a handabandát meg figurát, hadd menjen ott áldozatul füstbe, nehogy mint a felhozott tékoz, egy rövid időig tartó álfény és ámitás után hosszú alamizsnára kerüljön a magyar; vagy más szavakkal: hogy

»Magyarország ne csak külsőleg és ámitólag jó szinünek, megelégültnek, gazdagnak, fényesnek lássék;

Ámde mindig növekedve s hosszu időkre terjedve, belsőkép is valódilag jó egészségü, dicső és hatalmas legyen.«

És ha most tudakozná valaki tőlem: »Illusioért bár s bár ephemer fényeért mit volnék képes a koldusbotra induló magyarnak tartalékkincstárábul kimutatni csereileg, min — mint állitom — egészséges nemzeti kifejlésnek alapja sarkalhatnék«; annak, ki igy kérdezne, addig is mig a magyarnak itt-ott szélylyel fekvő, részint még lappangó kincsforrásit tökéletesebben kimutatni volnék képes; im ezt válaszolnám. S ugyanis

»Tiszta, semmi által félre nem magyarázható igazunk — a legitimitas.«

»Fenálló s hosszú idők által megedzett, és nem egy kül belevágási illedelmes sebhelytül megrakott agg tekintetü, és ekkép tiszteletre gerjesztő alkotványunk.«

»Vérünknek itt ott rozsdás, ott amott pedig kitördelt ugyan, de azért egészen soha még meg nem tört zománcza.

S végre — mert bizzunk magunkban, de azért el ne bizakodjunk — mert

»Megtöri a kis számu hellen bors a számtalan persa borsót.«

Mikép csak rajtunk áll nagyokká, dicsőkké lenni, s elleninkre zárni a nekünk szánt koporsót.

Mi kell ennél több? kérdem. Milly kis népnek állnak politikai tartalékkincsei jobban? Azt hiszem, egyé sem. Miért ennélfogva a sok handabanda, meg a nem kevesb figura, midőn illy egészséges alapokra állithatjuk ujra alakulandó honunkat? Csak ne csuszszon mászszon senki e hazában, de a levegőbe se röpülgessen ámitgatásilag, s bizony mondom, még koránsem áll olly igen rosz lábon mérlegünk, mikép, ha csak egy kissé jól gazdálkodunk, és némi kis áldozatoktul nem rettegünk, bizony még minden lehet belőlünk.

Hagyjunk ez okbul, ismételve kérem, minden efféle képekkel, mint nemzeti igénylet, népkövetelés sat. fel, legalább addig, mig mind ez létezni fog; mert valóban efféle szemfényvesztések és phantasmagoriák nemcsak nemzeti hitelünket nem emelik, hanem isten tudja, szánakozásra méltólag csorbitják; és e haszontalan sikerletek helyett műveljük, ápoljuk inkább meg nem szünő gonddal igazaink, alkotványunk s vérünk még soha egészen ki nem fejlett s fel nem virágzott gyakorlati mezejét, nehogy azon gazda sorsára jussunk, ki legjobb buzaföldjeit, legszebb rétjeit, leggazdagabb erdeit egészen elhanyagolja, hogy kisérletekkel, szép köntösökkel, meg felhalmozott mindenféle de hasztalan holmikkel üzzön parádét, mikép hitelét fentartsa.

Méltóztassék mind ezek után ennélfogva a Pesti hirlap szerkesztője, ha utóbb is tán el nem kerülném figyelmét, engem egyedül saját nevében megdicsérni vagy sujtani, és e mütételbül a lángkeblü ifjuságot, melly lapjának 204dik száma szerint beszédem »részeit kitörő lelkesedéssel igenlé«, s efféléket kihagyni. S pedig elsőben: mert egyáltaljában soha, sem az ifjuság, sem a nép, sem a nemzet megbizottjának vagy épen plenipotentiariusának őt mindaddig el nem fogom ismerni, mig

ebbeli credentionalisát előttem szigorún ki nem fogja mutatni. S másodszor: mert minden hizelkedés nélkül legyen mondva — melly bünt egyébiránt ugy hiszem még legnagyobb ellenségem sem vethet szememre igazságosan — minden arányon tul magasabbra állitom a Pesti hirlap szerkesztőjének bármilly birálatát is — jóllehet itélő tehetségében s kivált »mélységében«, őszintén mondván, nem igen bizom mindig, s főkép combinatioi általjában vajmi gyenge hitelben állnak előttem — mint a nép, sokaság s ifjuságnak itéletét.

S most vége e czikknek. Sem a népnek, sem a fiatalságnak nem hizelkedtem. S mégis megjő az idő, hol átlátandják tudom, s egy része tán most is átlátja, nem tudom, mikép azért, mert neki nem hizelkedem, vele nem kaczérkodom, még sem vagyok sem a népnek, sem a fiatalságnak épen legroszabb barátja, sőt ha van is olly jó mint én, jobb tán nincs, midőn nálamnál »ügyetlenebb« fogadom, és ezt az idő kimutatja, minden esetre, váltig van.

Wesselényi és Kossuth.

(Tiz czikk.)

Széchenyi az ő közpályájának nagy forduló pontjához ért. A Kelet népének világgá bocsátása által szakitott Kossuthtal, s az ellenzéknek hozzá szitó nagyobb részével. A hagyományos sérelmi politikát, mint minden haladásnak lépten nyomon akadályozóját, különben sem szerette; most pedig, miután a kormány jobb útra tért, elérkezettnek vélte ő is idejét hogy vele kezet fogva, sikeresen hozzá láthasson a nemzet egy rég áhitott uj és jobb kor előkészitéséhez, s e czélra szolgáló alkotásokhoz. Az ellenzék mérsékeltebb tagjai közül is többen ily reménynek adtak helyet. Deák, a békitő 1840ki országgyülés vezére, egy tiszteletére (Pesten 1841. novemb. 28.) rendezett fáklyás zene alkalmával ily szellemben nyilatkozott. Széchenyi, a tettek embere, ettől fogva éveken át táplálta s minden alkalommal nyilvánitotta is, mint ezentúli czikkeiben látni fogjuk, azon forró ohajtását, hogy a két nagy párt legjobbjaiból alakuljon egy középpárt, mely a közügyek intézésében döntő befolyással birjon s minden esetre megakadályozza az általa előre látott s megjósolt, de senki által nem hitt, erőszakos katasztrófát.

A »rövidlátók« közé tartozott b. Wesselényi Miklós is, Széchenyinek legrégibb, legmeghittebb barátja, különben mindig az érzelmek, a pathos embere. Némi hányattatás után a nagy szakadáskor Kossuthhoz állott, vagyis megmaradt régi ellenzéki álláspontján. Széchenyinek tehát, ki ez időben nagy elhatározásának súlya alatt élete leggyötrelmesebb napjait élte, most már Wesselényivel is, és W. ugynevezett iskolájával, meggyült a baja, s ugy ő ellene mint számos egykori legjobb barátjai s tisztelői ellen harczra kelle szállania; mig a vele tartó régiekkel vagy hozzá e válság alatt csatlakozó ujabbakkal (mint Naplói bizonyitják) igen laza volt a barátsága s a bizalom köztök mindvégig ingadozó.

A szakitást régi barátjaival Sz. még súlyosbitá hires Akademiai beszédével, (1842. nov. 27. L. Sz. I. Beszédei 226—262. l.) mely a szembaja miatt Gräfenbergben tartózkodó Wesselényinek, úgyis mint az akademia tagjának, különben nyilván Kossuthék felhivására alkalmat adott egy, bár kissé elhamarkodott (mert az akad. beszéd nyomtatva még csak egy hét mulva jelent meg) nyilt támadásra ellene, decz. 18-án a Pesti Hirlapban. Ez Széchenyit,

mint embert s barátot mélyen elszomoritotta, de mint politikus csak örvendett rajta, mert, ugymond: »most én is szólhatok.« (L. Naplóit.)

Wesselényi *Nyilatkozatát*, egy vezérczikk alakjában, Kossuth az ő Pesti Hirlapja, decz. 18-ki számában (1842. 205.) közlé. A hosszu czikksorozat a két hajdani jó barát teljes meghasonlását először hozá a nagy közönség elé. Az összefüggés megértése végett tehát nem tartjuk feleslegesnek magát a Nyilatkozatot előre bocsátani.

»Elszomorodva olvasám a Pesti Hirlap 200-dik számában a »magyar tudós társaság november 27ki nyilvános üléséről irottakat. »Szegény haza! boldogtalan nemzet! — — De ha a Hirlap idé»zett számában emlitett nézetek s állitásokra nézve nem létezik »hiányos felfogás szülte tévedés, hanem azok valóban olly értelem»ben mondattak a m. t. társaság nyilvános közülésében s mondat»tak az elnöki székből: ezen esetre kényszeritve érzem magamat, »mint a m. t. társaság igazgató s tiszteletbeli tagja, felszólalni.

»Azon állitást: mintha a szláv mozgalom magyar nyelv mel»letti túlbuzgóság-okozta reactio volna, alaptalannak tartom; — »hogy az roszul fedő palást s erőtetett ürügy gyanánt használ»tatik azon mozgalmak valódi eredete s minősége fedezésére, arról »meg vagyok győződve; hogy sem törvényhozás sem törvényható»ságok, sem egyének tettei azon állitásra bevehető okot nem adtak, »állitom s be is merem bizonyitani; hogy azon hamis váddal »minket akarnak kül- és belföld előtt gyülöletessé tenni, — s »végre hogy a honunkban s azon kivül létező szláv mozgalmak »egész Európát s honunkat nagy veszélylyel fenyegetik, ezt hiszem »és vallom.

»Következőleg hiszem, hogy azon helytelen vádnak elismerése »nemzetünkre nem érdemlett gyalázat bélyegét süti; — hiszem, »hogy azon vádnak közhitté válása azon szent paizstól fosztana »meg, melly leginkább védhet, s melly, — ha veszteni kellene is — »a nemzet sirját magasztalva fedné, megfosztana t. i. jó ügyünk»nek tiszta fényben állásától; — hiszem továbbá miszerint azon »mozgalmak fenyegető veszélye létezésének tagadása, ébrenlétet »legsürgetőbben parancsoló órákbani veszélyes elaltatás.

»Ezekre nézve a m. t. társaság nyilvános ülésében elnöki »székből mondott beszédet magánynézetnek s véleménynek, — mit »különben, mint szellemi tulajdont, mindig tisztelek, — nem tekint»hetvén, *s ott a beszélő* nem csak mint elnök a társasághoz, hanem »a közönséghez s egész hazához mintegy a társaság nevében szól»ván: ezennel ünnepélyesen tiltakozva mondok ellene a közlött »nézetek s állitásokból mindannak, mi felebb elősorolt meggyőződé»simmel s tudomásimmal ellenkezik. És nyilván kifejezem, miszerint »azokat a m. t. társaság létező vagy létezhető nézeteinek vagy »állitásainak el nem ismerem; s merőben tagadom, hogy azon

»reactióróli állitás megállható s a szlávok által ellenünk emelt »azon vád rágalomnál egyéb lenne; — tagadom, hogy alkotmá»nyilag szabad szellemü magyart, nemzetisége s nyelve iránt leg»forróbb buzgalma is, szlávok üldözésére vagy ezek elleni gyülöl»ségre birna s birhatna; — és elhatározottan állitom, hogy vala»mint azok, kik nemzetiségünket az idegen fajúak s ajkúak elleni »erőszak által akarnák emelni vagy terjeszteni, jog s ész ellen »vétkeznek: ugy mind az, ki a magyar nyelv s nemzetiség ellen »törekszik, s ama mozgalmakat pártolja s előmozditja, — tudva »vagy nem tudva, — legszentebb érdekeinknek ellensége.

»Tudom, hogy vannak, s ohajtva remélem, hogy sokan van»nak a magyar tudós társaság tagjai közül, kik ezen nyilatkoza»tomban osztoznak. Freiwaldau december 8. 1842. *B. Wesselényi* »*Miklós.*

»Utána maga a szerkesztő kijelenti, hogy ő maga is sikra »fog szállani, mert az kitől ama szavak eredtek, sokkal nagyobb »tekintetü férfiu, s a beszéd helye, alkalma sokkal ünnepélyesebb, »mintsem attól tartani sem kellene, hogy az a magyar nyelv és »nemzetiség ügyére káros hatással lehet, annak barátait kétkedőkké »teheti, ellenségeinek pedig fegyvert köszörül. satb.«

(V. ö. Gr. Sz. I. Naplói 422. és Beszédei 226. stb.)

E megtámadások megérlelték Széchenyiben az elhatározást, melyet a bécsi kormányférfiak csak vállvonogatva vettek, hogy felcsap — ujságirónak.

Az alatt t. i. Helmeczyvel szorosabb összeköttetésbe lépett, s egyre másra irta czikkeit, (1843) nem törődve Metternich aggályaival, ki a mily sokat tartott saját rábeszélő tehetségére: (à force de raison), úgy viszont némi lenézéssel viseltetett komoly államférfiak hirlapirói szereplése iránt. E felfogásban akkor sokan osztoztak.

Jelen czikksorozatnak csak felerésze (I—V.) foglalkozik Wesselényivel, a patriarchális kedélyességig menő kimélettel; az utolsóban (V.) felhivja, hogy »szövetkezzék ismét vele s müködjenek együtt, támogatva egymást mint sánta a világtalant«; a többi, a VI-diktól kezdve X-ig Kossuthnak szól, kit személyes tulajdonainak nagy tehetségeinek minden elismerése mellett élesen megtámad s a hazára előbb utóbb nagy veszedelmet hozandónak mondja egész szereplését. Különösen felhányja a Pest megye gyülésén jun. 12. (1842) közmegdöbbenésre inditványozott horvát »repeal«-jét, mely az angol jeligétől abban különbözik, hogy mig ott Irland akar elszakadni az anyaországtól, itt Magyarország lökné el magától a társ Horvátországot. Igazolja végre (VII.), miért nem vállalkozhatik a néki Kossuthtól (akár őszintén, akár ravaszságból) annyiszor felajánlott vezérségre. E czélzás megértésére, emlékezetbe kell hoznunk, hogy Kossuth az 1840. nov. 19-ki Pest m. gyülésen nevezte el Széchenyit a legnagyobb magyarnak, aug. 24-én 1842.

inditványozta a lánczhidnak nevére keresztelését, az azon é. márcz. 15-diki megyei k. gyülésen pedig egyenesen felhivta, legyen ő a nemzet vezére, satb. satb.

(L. VI. cz. V. ö. Gr. Sz. I. Naplói 422 stb.)

Wesselényi és Kossuth.

1843. január 22. (Jelenkor 1843. 6. sz. jan. 22.)

I. Ha Wesselényinek őszinte barátja többé nem vagyok, s magasb czélom sincs, mint teljes világba állítva látni Kossuth Lajos éretlenség és tapintatlanság-teli lényegét, minek eltakargatásában ő azonban olly nagy mester, csakhogy, hiába, kitör-kitör biz az néha: akkor a Pesti Hirlap 205ik számában felhozott nyilatkozatát a megnevezett s általam szakadatlan tisztelt régi barátomnak olly kevéssé érintem de csak egyetlen egy kis szóval, valamint Kossuth Lajosnak ahhoz ragasztott ‚verdictjét' (!?) sem illustrálom bár legtávolabbrúl is. — A Pesti Hirlap 205dik számában előfordúló iker nyilatkozat, mint áll, minden legkissebb hozzájárulás nélkűl, maga magától feltár minden józanabb magyar előtt egy, habár felette epesztő, de azért tán nem kevesbbé tanúlságos látványt. Kezébe fogja ő természetesen venni — mert alkalmasint nincs magyar, ki lefolyt tizenöt, husz évi honi küzdelminknek tanuja volt, s kit az ellenem gördített hírlapi óvás és tanubizonyság közelebbrűl távolabbrúl ne érdekelne — kezébe veendi, mint mondom, az éretlen, vagy legalább mindenesetre idő előtt, t. i. múlt évi december 18dikán született ivadékot, s kezébe veendi egyszersmind ugyanazon évi november 27ikén elszavalt, de nyomtatásban csak deczember 26ikán megjelent, és ekkép teljes s kétségbe nem vehető világosságba nyolcz nappal később állított academiai előadásomat, és ezeket egybe fogja hasonlítani. S mit fog látni, mit fog tapasztalni? Nem kevesebbet, hanem hogy nem vonakodik barát a legszigorúbb anathemát kiáltani régi, s mondhatom hű barátja fejére; s egy rögtönző nem kétkedik több mint tizenhét katonai és tizenhét polgári évet szeplőtlenül leélt hazafi homlokára minden tartalék nélkűl sütni a

legocsmányabb hazafitlanság bélyegét, *minekelőtte egyik vagy másik előtt nemcsak eldöntheten igazságilag, de csak félig meddigi valósággal is ismeretes lett vala előadásom;* mi a hírlapi két adatból s előadásombúl, ha összeillesztetnek, minden tagadást lehetetlenné tevőleg önként kisül, hogy t. i. megelőzte az itélet — mint valóban egész nyolcz nappal meg is előzte — a teljes bizonyosságba állított tényt. Mi egyébiránt minden elfogulatlan előtt mind e nélkül is kisül; mert olvassa csak bárki előadásomat hideg vérrel el, s fogja-e mondhatni, hogy a kettős vád s itélet illik rá? Valóban borzasztó. Ámde ha illenék is rá, nem kívánhatja-e barát, s nem követelhetem-e én mint hazafi bármilly magyartúl azt, hogy legalább annyi méltánylattal, annyi igazsággal viseltessék iránt am, mint a mennyit a legaljasb bűnös, a legszennyesb rabló is megkívánhat okvetlen, hogy t. i. őt legalább addig el ne itéljék, addig ki ne végezzék, mielőtt a vádtények teljességgel leleplezve nincsenek. S hogy még ennyire sem valék méltó, bizony mondom, szomorú; és én tán több joggal, mint ellenem történt, sohajthatnék ekkép fel: Ó szegény haza, ó boldogtalan nemzet, hol így alkalmazzák — a barátnak igazirúl hallgatok — az emberiség jusait!

Miután azonban sem barátságos érzelmim, sem hűségem Wesselényihez éppen nem változtak, Kossuth Lajos személyénél pedig sokkal magasbbra állítom nemcsak honunk ügyét, hanem azon viszonyt is, mellyben egykor Wesselényivel állék, kötelességemnek tartom, kivált miután Wesselényi felszólalt és ekkép én sem vagyok köteles hallgatni többé, hogy most és más alkalommal is őszintén kitárjam — *mert ez igen sok világosságot fog hozni azon surlódásokra, mellyekbe most legujabban bocsátkozám, s mellyekből alkalmasint olly sebesen ki nem bonyolodom.* — »Mi hozott legyen Wesselényit s engem össze, s mily lánczolat szövé létünket keresztül; s viszont mi szakítá ezt ketté ismét, és miért nem maradt a barátságénál egyéb kötelék köztünk fen.«

Wesselényivel ezelőtt huszonhárom évvel találkoztam legelőszer Debreczenben. Lángoló hazaszeretete, magasztos fel-

fogása, és bizonyos varázs, mellyet annyiakra gyakorol, majd elbájolá keblemet. S miután szívemben naprúl napra erősödött azon hit, hogy az ember csak annyit ér, a mennyi hasznot hajt embertársának, hazájának, s ezáltal az egész emberiségnek, Wesselényi is érzett vonzalmat felém, s tán azon okbúl is, mert számosb utaim, hosszasb tapasztalatim után én sem itélék a dolgokrúl éppen mindennapi alacsony szempontilag; és így lőn, hogy csakhamar a legőszintébb barátság és leggyöngédebb méltánylat lánczolata szövé egybe létünket, mely részemről azóta soha legkisebbé nem is gyengűlt meg. Mindketten pirúltunk hazánk hátramaradt vérünk olly annyira elaljasodott léte fölött, s mindketten érzénk magunkban kimondhatlan vágyat, habár csak egy mákszemmel is járulhatni honunk, vérünk ápolásához. »Ápolásához« mondom, mert azon időkben mikor barátságunk keletkezett, vérünknek nem felemelése, nem feldicsőitése vala napi renden még, hanem »megmentése« — — — azon zordon időkben, melyeket noha éltemnek férfi tavaszkorát olly bájtelien akkor éltem, soha nem kivánok vissza többé; mert mind nemzetiségünk legerősebb záloga honi nyelvünk, mint alkotványunk, s tán leginkább ezért, mert rutúl elhanyagolák eldődink, azt, lánczba verve és elnyomatva, porban hevert. Bejártuk egymással Német-, Franczia- és Angolország nagy részét; s valamint tágultak ismeretim, nézetim, sőt mondhatom, tágult lelkem azon érintkezés által, melyben a legnemesb, leghűbb kedélylyel valék naponta, mit soha nem változó hálával mindig el fogok ismerni: ugy Wesselényi sem lett — lélekismeretem legalább igy vigasztal — ismeretségem és társaságom által bármi tekintetben is rosz ember. O! mily gyönyörű pillanatokat tölténk egymással, mikor tele a legkinosb epedéssel fel-fel tünék néha előttünk reménysugár, hogy tán még sem fognánk mi magyarok lenni a civilisationak egyedűli számüzöttjei, hanem ránk is fogna tán bekövetkezni még idő, mikor sajátságos lényegünkben kifejtve, mi is, habár kisebb körben, mégis diszteljesen fognánk állni a civilisált nemzetek fénykörében. — Egészen elérzékenyűlve érzem magam, ha éltemnek ezen keser-édes pillanatira

emlékezem vissza, mikor a külföld s kivált Britannia nagyságát kimondhatlanúl irigyelve, mindinkább megismerkedénk azon lelki kéjekkel, melyek angyali harmoniában sugalák, hogy anyagi örömek vadászata, bármilly csábteljek lennének is azok, s melyekbe fájdalom annyi magyar merült, még korántsem oltanák azon szomjat el, melyet minden magasb czél után sovárgó hord keblében; hanem hogy e szomjat egyedül azon őszinte közmunkásság enyhíthetné valódilag, mellyhez képest, családi kötelességeit szigorun bevégezve, bármily kis körben mindenki tehetsége szerint járulna, és buzogva hordana hacsak egy parányit is vérének, hazájának, s ezáltal az emberi nemnek javához s feldicsőítéséhez. És e nézet, e hangulat, annyira azonítá magát egész lényegünkkel, hogy eltökélők magunkban, s minden kötés vagy éppen titok nélkül — mert minek oda kötés, hol minden csepp vér kezes; vagy titok, hol inkább kérkedésre, mint pirulásra volna ok? — hogy mi ketten, ha senki más, szigorún el fognánk járni, bár sikerrel, bár nem, hazafiui kötelességinkben, amennyire azt körülményink és nem egészen egyenlő állásunk — minthogy ő minden szolgálaton kivüli, én pedig *katona* valék — csak engedni fognák. És ekkép erősödött naprul napra, valóban sem kisded hiuságtul, sem önző hajlamoktul el nem rutitott szövetségünk. — Nem lehet ez alkalommal, e hírlap szoros határai között, czélom, mindazon részletekbe bocsátkoznom, milly módon gondoltuk, ha így mondhatni, »respectiv tehetségünket lehető legmagasb kamatokra adni ki«; mihezképest azon vágyunknak: »vérünket és honunkat aljas állásából kiemelve látni«, némi sikere és látszata is legyen; mind ezen részletekbe, mondom, most nem bocsátkozhatom, annyit azonban ez alkalommal is állíthatok, hogy sem Wesselényiben, sem bennem nem lappangott dynastiánk ellen de legkisebb olly érzet is, mellyet bár a legkajánabb indulat hűtlenségi színbe és szagba állíthatna, és melly miatt ekkép Wesselényinek vagy nekem bármilly távolrúl is takargatásra vagy napfénykerülésre lehetne okunk. Czélunk, túlszerénység nélkül mondhatom, ‚nemes s hozzánk illő volt'.

Az 1825iki országgyülés viradt e közben ránk; s ter-

mészetesen nagyobb világba állítá barátságunkat, és mindazt, mi az előtt inkább csak köztünk vagy kisebb körökben jöhete szőnyegre. — *Felfogásom* szerint 1825ben ‚független' embernek lehetetlen volt az oppositio során nem állni. És igy történt, hogy én is, jóllehet katona de azért mégis ‚független', igen is ‚független', mert soha lélekisméretemet bármiért is áruba nem bocsátám, e felül, mint hű katona és hű hazafi, nem ugy hittem kötelességemet teljesítni fejedelmem és hazám iránt kellőleg, ha a *bajt* s a mi *fáj*, elferdítem, beleplezem, sőt éppen eltitkolom; hanem ha férfiasan de illendően, s kivált mint királyi levél által jogszerűleg meghivott magyar mágnás, tartaléktalan kitárom keblemet; s igy történt, mondom, hogy én is azok sorában lelém helyemet, kik őszintén kimondák, hogy bizony mind nemzetiség mind alkotvány, részint lelánczolva, részint halálos sebekkel csordúltig megrakva, a végvonaglásho z már olly közel hozatott s ez nekünk annyira fáj, annyira tűrhetlen, nekünk kiket veszély és csábítás idején hűségben a közbirodalom egy népsége sem múlt fel — mikép élni sem kivánnánk inkább mint alkotványilag s nemzetiségileg is örök hervadásra bilincselve.

Wesselényi, kinek akkori körülményei[1] nem engedék, hogy ő is tettlegesb vagy legalább nyilvánosb részt vegyen az érintett országgyűlésen, nem örvendhetett azon a világ előtt is bebizonyított független álláson eléggé, mellyet magamnak szerzék. Látta ő ezáltal — mert én tudom legjobban, milly nehezen esett és milly magameggyőzés kellett ahhoz, hogy a hosszas katonai rendszer alatt férfiuvá lett, magyarúl darabosan szóló, és nyilvánosan soha nem szólt kapitány előterjeszthesse mondandóját — látta, mondom, ő ezáltal, hogy szándokom komoly vala, és meggyőződésem szerint ‚akarni' is tudnék, mi akkori időkben — s bocsánat ezen indiscretnek látszó nyilatkozásért, de az igazságnak tartozom azzal — kitünőbb volt, mert olly sok vala akkor, ki csak akarni sem mert; mindezt látta, tapasztalta Wesselényi, s hajlama, barátsága hozzám

[1] Még akkor birtokos nem levén Magyarországb[an] b. Wesselényi, királyi levél által nem volt meghiva az orsz. gyülésre. *Lapszerk.*

aránylag nőtt, midőn viszont személyem — mert hajlam hajlamot táplál, és barátság barátságot növeszt — ő hozzá is mind erősb s erősb vonzalommal bájoltaték, míg elvégre a viszonyos megbecsülésnek és legtisztább barátságnak olly frigye támadt köztünk, mellynek gyöngédségét sem idő, sem körülmények, sem politikai elágazások, sem ellenségek ármányai, sem jó de esztelen barátok ügykedései — Geschäftigkeit — soha szétbontani nem fogják, legalább részemről nem, s szeretem hinni, sőt tökéletesen meg vagyok győződve, Wesselényinek részéről sem.

1843. január 26. (Jelenkor 1843. 7. sz. jan. 26.)

II. Az 1825ik év óta azonban mik történtek? A kormány milly mezőre, állott, milly utakat folytat? kérdem. S kérdem egyszersmind: lehet-e olly megátalkodott vak, olly szennyes bűnös vagy olly pajzán iskolás e világon, ki tagadni merné, hogy ha a mai napot, mellyben élünk, az 1825diki évnek napjaival hasonlítjuk össze, mikor e nevezetes országgyűlésünk első tárgyalási ülésit tartá, akkor mind nemzetiségünk- mind alkotványunkra nézve, a mai nap bármilly gyenge lábon álljanak is ezek egyébiránt, ma még is olly fényben ragyog azon elfelejthetlen sötét napokhoz képest — mikor már olly rosszúl valánk, hogy halálos bajainkat felette sok nem is érezte többé — mint a legkisebb életszürkület is gyönyörű fény annak, ki alatt a kapzsi halálnak fekete mélysége irgalmatlanúl tátongott már; jóllehet a nyavalygó csak akkor érzi marczona fájdalmit leginkább, csak akkor látja, mily kétségbe esési létben feküdt már, és ekkép csak akkor iszonyodik maga magán el, és szokott kapkodni maga körűl, mikor jobbra fordúl fellábodása, ha saját magát meg nem rontja szinte bizonyos, és már örvendve kezd bízni az orvos. S így nemzeti álladalminkat tekintve! Mert bár orvos, bár nem, de a legfelszinesb, leggyengébb gondolkozó is megvallani kénytelen, hogy az érintett 17—18 év leforgása után, ma már olly jó színben van a magyar mind nemzetiségre, mind alkotványra nézve, *ha e színt azon halványsággal és fekete sárgasággal*

hasonlitjuk össze, mellyben 17—18 év előtt sínylődött, hogy valóban kétségbeesésre nincs vagy legalább nem volna ok, ha nemzeti testünk ezen normális visszatérésébűl az egészséghez éretlen kisérletekkel és tapintatlan rögtönzésekkel ki nem zavartatnék.

Ámde javulásunk, nem egy fájdalmas visszaeséstűl kisérve, felette lassú és csak lépcsőnkinti volt; és ekkép azon okok kitapintgatása is csak lassabban jöhete némileg tisztába: hogy ugyan miknek köszönhetnők jobbrafordulásunkat leginkább. S ím ezen okok felfogásában, melly körűl forgott és forog felemelkedésünk *vagy* bukásunk — mert az alkalmas gyógyszer életre a nem alkalmas halálra vezet — már 1830ban nem tudtam Wesselényi nézetét helyeselni, valamint hinnem kell, mert nem hajtott rá, ő sem hagyá helyben az enyimet.

Rendszerint kérkedő és indiscret követelés szokott lenni, ha iró saját régibb iratira utasitja vissza az olvasót; de azért vannak kivételek, és tudom, lesznek e sorok olvasóji közt elég méltányosak, kik nem veendik rosz néven, sőt megbocsátják, ha őket már 1831ben írt Világ czimű munkámra ezennel visszaidézni bátorkodom; hol nyilván kimondám, mennyire mutatkozik előttem honunk diagnosisa megváltozottnak, és mennyire volna e szerint minden magyar, ki honi dolgainkban, kivált vezető szerepet viselni bátorkodik, köteles saját magaviseletét is a megváltozott körűlményekhez szabni, ha csakugyan és őszintén hordja szivén vérünk, honunk ügyét és *véletlenűl* vagy *tévedésből* — mi, fájdalom, néha-néha megtörténik — nem teszi annak elibe saját hasznát és saját fényét. Méltóztassanak csak oly kegyesek lenni, és érintett munkámat egy kissé forgatni, és meg fogják látni, hogyha nem is a felhozott szavakkal, de többnél több állitás találtatik ott, mely a felhozottal eredvényre és czélra nézve egyhangú. Mit mind azért vagyok bátor itt megemlíteni mert mindenkinek és ekkép személyemnek is van joga követelni, hogy őt bármiben és ekkép politikai pályáján következetlennek ki ne kiáltsák, ki ne trombitázzák — mire annyi jóakarómnak (!) olly nagy kedve volna — ha kivált több mint ezer nyomtatott példányban be tudja bizonyitani, mit én a világnak Világ czimű munkám

által, hogy már tizenkét évvel ezelőtt kezdettem divergálni Wesselényi és iskolájától azon mód iránt, mely szerint legjózanabb és czélravezetőbb volna, vérünk és honunk állását lassankint egy lehető legtökéletesb egészségi léthez hozni mind közelebb. S ugyanis már 1830ban, mikor Konstantinápolyból, hol súlyos betegségbe estem, térék vissza, már 1830ban állott előttem tisztán, hogy kormányunk alkotványunkat és nemzetiségünket valódilag méltánylani kezdi, és nem azért jő jobb vágásba minden olly lassan, vagy sok éppen nem jő vágásba, mert a kormány megmaradt vala, habár soha ki nem is mondott, de azért mégis folyton folytatott centralisatiói és összeolvasztási systemájánál, hanem azért nem tért a kormány azon térre rögtön, mellyen tüstint látni kivánta azt Wesselényi és iskolája, mert ezer bonyodalmi közt és számtalan körülmény miatt, mellyeket most nem sorolhatok elő, ezt szaporán és szökésekként legjobb akarattal sem teheté.

Wesselényi langyos akaratot, sőt tervezett planumokat vélt szemlélni mindenütt, hol én egyedül szövevényt, tán egyes személyek langyosságát, s inkább tervnélküliséget, mint terveket birtam látni. S innen támadt azon legelső divergentiánk, melly szerint Wesselényi — s itt semmi titkot nem tárok ki, mert hiszen későbbi utja által, mellyet nélkülem járt, maga magából kivilláglik az egész — mindig küzdve, valami elkeseredett belső érzelemmel, s ebből származó daczczal, ‚terrorismussal' és ekkép ugy szólván valami intimidatióval gondolta honi ügyünket kormányunk átellenében legbiztosabban s legsikeresebben rugtatni egy egy lépéssel elé; midőn én viszont legszigorúbb lélekismeretem szerint arra mertem volna kötni lelkemet, hogy efféle politikai eljárás nemcsak előmozdítni nem fogná honunk ügyét, de azt egyenesen visszalökné, sőt a legaggasztóbb veszélyekbe is bonyolitaná, s inkább a persvasionak, a kölcsönös érdekek viszonyos megmutatásának volna helye, és in ultima analysi csak illyes procedura emelhetné vérünket. Ha én fontolám: »ugyan miért nem pusztúlt el a magyar, és miért fordúlt ismét az élethez« a jó szerencsén kivül, im ezen okoknak valék azt kénytelen tulajdonitani:

1.) alkotványos, mint nemkülönben nemzetfenntartási küzdelminknek helyes, s isten valamint minden igazságos ember előtti »igaz volta«, vagy tán rövidebben mondva »jó igazunk«.

2.) azon éberség és hű érzelem, mellyhez képest vérünknek bár végtére ugy szólván csak töredéke, de azért éppen meg nem tört, sőt ellenkezőleg, soha egészen meg nem tört része mindig buzgott e »jó igazunk« védelmében, s hogy ujabb korban nagyobb szám hevűlt illy kötelességérzetre fel; s

3.) dynastiánk embersége, s nagylelkűsége, melly szerint nem képes alattvaló népeinek jó igazával, mellyek olly tiszták, s kétségbe nem vehetők mint mieink, zsarnokilag szembeszállni, s megholtakként bánni olly népekkel, mellyek annyi meg nem tört, sőt tán — szeressük hinni — annyi fiatal erőt fejtének ki, mikor létük végveszélyben vala, mint a magyar vér mutatott, kivált ujabb küzdelmiben.

Wesselényi az eredvényeket az okokkal egybevetvén, a kérdésben levő tárgyat illetőleg, alkalmasint szintilly árnyéklatú feloldásokra jutott, csakhogy — és itt lappang azon elválasztási pont, melly minket mindinkább elágoztata — hogy t. i. ő és iskolája, melly még most is nagy ágú Magyarországban, mindazon — nem bánom nevezzük addig úgy, míg bizonyos kitételeket jobban definiálni leend alkalmam — concessiokat, mellyek a kormány részérül jőnek, sokkal inkább hajlandó bizonyos ‚zavar' — embarras — hogy ne mondjam ‚félelem' eredvényeinek tulajdonítani, mellybe a kormány helyeztetik, mikor hangos követeléssel jő érintkezésbe; holott én nem zavart, nem félelmet vélek észrevenni, hanem azon nagylelkű és nem kevésbé józan felfogású vágyat, a magyarral tökéletesen kibékülni 's azt legyen jószivűleg, legyen helyes számításilag, regeneratioi küzdelmiben alkotvány és nemzetileg elősegíteni. S szintigy hajlandó Wesselényi és iskolája a kormány minden omissioiban s hanyagságiban, mint már fentebb érintém, inkább mostoha, idegenkedő érzelmet észrevehetni; midőn énrészemrűl, mind azt, vagy annak legalább lehető legnagyobb részét, mi ferdén, visszásan, sőt épen nem történik és nem ritkán az egész álladalom legnagyobb kárára elmarad, nem annyira

‚személyeknek' mint a dolgok szövevényinek s egybebonyolúlt létének tulajdonítom; és hogy — ha örökön örökké nem akarjuk csalni magunkat — nem áll a magyar kormányával azon viszonyban, melly közt minden túlféltékenységet száműzve, bizalmas és szálka nélküli hangulatban fontolóra lehetne venni a nagy közérdekben egybe folyó viszonyos két érdeknek kérdéseit, mirűl azonban más alkalommal, és akkor majd bővebben.

Jóllehet, mint itt előadám, hathatósan megcsorbúlt bennem azon bizodalom, mellyel Wesselényi politikai józan látása iránt viseltetém, és naprul napra skeptikusabb lettem választott útját és modorát illetőleg, azért még sem biztam saját szemeimben és felfogásimban annyit, hogy politikai elválásunk rögtön bekövetkezhetett volna, sőt mondhatom, daliás egyenes nézetei, férfiui tétovátlan bánásmódja, hős kedélye, s kivált azon őszinte barátság, mellyel viseltetém hozzá, mindezek, mondom, mindig inkább bennem keresteték a hibát, s hogy tán még is én volnék nézetimben a rászedett. S igy éltünk, részemről legalább a legkeser-édesb viszonyokban évekig, s pedig váltva olly édes s megint olly keserü napok közt azért, mert barátságunk naprul napra nőtt, politikai utunk ellenben mindinkább elágazott, és igy ugyszólván, naponta jött a legfájdalmasb surlódásba a meleg baráttal a hű hazafi.

Igen tudtam én méltánylani azon féltékenységet és republicanus óvakodást, mellyel Wesselényi el vala telve, mert hiszen alkotványos nemzetnek egyátaljában soha nem lehet mottója a ‚határtalan bizalom, meg a' semmibe nem avatkozni akarás', és e felett még a feltételezett bizodalom sem lehet rövid napok gyümölcse, és ha van nép, mellynek igen meg lehet bocsátani, ha még ma sem bízik nagyon, ez bizonyosan a magyar; tudtam én méltánylani mind ezt, de azért még sem bírtam helyeselni Wesselényinek, ha igy lehet mondani, daczczal követelő, kicsikarni akaró modorát, mert hiszen én naprul napra inkább meg valék győződve, hogy nem mostoha szándok, nem roszakarat volna háttérben, de általján véve emberi gyarlóság és feltornyosúlt szövevény; és ekkép az engesztelő, felvilágosító, egymást erkölcsileg meggyőző bánásmódot és eljárást

hittem czélravezetőbbnek, mint az elkedvetlenítőt, ingerlőt, s mondjuk ki: ‚boszantót'. Igen »boszantót!« S itt kérem a tisztelt olvasót, ha valóban szivén fekszik honunk jövendője, méltóztassék bármikép lenne is ellenem tán elfogulva vagy felingerelve, az itt következendőket különös figyelmére venni, és netaláni homályosb kitételimet, quia non omnia possumus omnes, jó szándoka által pótolni.

(Folytatás.) (Jelenkor 1843. 7. sz.)

III. Minden emberi viszonyban többé kevésbbé, mint szokás mondani: kettőn áll a vásár. S ha sikert akarunk, s nem elégszünk meg már azzal, mikép kötelességinket teljesítők, vagy »quia voluisse sat est«, vagy belső megnyugtatásunk végett, »pilátusi kézmosással« még be nem érjük, de, mint mondom, sikert ohajtunk; akkor nem elég csak azt fontolóra vennünk, s csak arra vigyáznunk: cselekedetink jó, tiszta szándékbul erednek-é; hanem azt sem szabad s pedig legnagyobb figyelmünkbül eresztenünk, hogy azokra nézve, kikkel viszonyban állunk, s kikkel haszonnal vágyunk végezni, valljon milly benyomást tesznek, s milly világban mutatkoznak tényeink; minthogy az emberi felfogások árnyéklatai milliardok, és a legtöbb emberi zavar és baj félreértésekbül támad. A gyakorlati élet minden helyzetei olly annyira bizonyítják a most felhozottnak valódiságát, mikép nem hiszem, nagyon vétenék, ha azt most következő okoskodásom talpköveül állitnám minden tétova nélkül. Már pedig ha áll, mikép két viszonykodó — transigáló — lény közt nem elég, hogy mindkettőnek szándoka becsületes és őszinte legyen, de szükséges e fölött még az is, miszerint mind egyik mind másik előtt illy őszinte és becsületes szándok tisztában is álljon; ha, mondom, ez már a legkisebb emberi társas cselekvésnél is elkerülhetlen, hogy annak hihetőleg valami hasznos eredvénye legyen: akkor valljon ki merné tagadni, mihez képest illy viszonylagi jó szándékú tisztában-állásnak szüksége még elkerülhetlenebb a politika szövevényes mezején, kivált udvar és alattvaló közt?

Ezt, ugy hiszem, senki nem veheti kérdésbe. Ámde, ha ez szilárd sarkalaton fenekül, akkor ugyan ki lehetne azon elfogult, ki előtt tisztán nem derülne tüstént fel, hogy a magyar egyed csak úgy hajthat vérünknek és honunknak, főkép kitünőbb, szembeszökőbb, nagyobb figyelmet magára vonó helyen és tágabb körökben, valódi és nagyobbszerü hasznot, ha olly világba s olly szagba állítja magát, melly nem jelenik meg azon fél előtt, mellyel dolga van és mellyen szintugy áll a vásár, nyugtalanitó sőt provocáló alakban. — S im itt hibázta el Wesselényi, valamint azelőtt Magyarországnak nem egyhőse, a mélyebb felfogású modort, vagy ha az elhibázott utat közönséges kitétellel akarjuk megnevezni: »a gyakorlati élet irányát.«

Annak megmutatására, hogy Wesselényi e lehető legfontosb kérdésben elhibázta a gyakorlati élet irányát, azonban korántsem elég még az, mit felhoztam; mert mindenki azt kérdezhetné s méltán, hogy ugyan mit vétett Wesselényi tehát, mit követett el, mi nyugtalanitó sőt provocáló lehetett volna az udvarnak átellenében.

De erre igy válaszolok: Meg akarom engedni, sőt elhinni, s azért nem vizsgálom, Wesselényi semmit sem vétett, és semmi reprobálandót nem követett el a politika mezején, ha szavait s tényeit magyar és alkotványos magasb s átaljános szempontbul itéljük meg; ámde kimondhatlan nagyot hibázott és legsürgetőbb életkérdéseinket compromittálta és lökte hosszasb, tán örök időkre háttérbe, ha szavait és tényeit viszont közbirodalmi és alkotványnélküli szempontok szerint vagyunk megbirálni képesek.

Tudom, sok előtt, és kivált a szilárdabb lelkületü s fiatalabb s hevesb vérü előtt, még most sem vagyok elég világos. S természetes, mert ezen osztály — s kivált Magyarországban — maga pezsgő erejében bizakodván, felette hajlandó, mint a német közmondás tartja: »mindent, gazdávali számolás nélkül végezni«, s aztán, mert egyátaljában s főkép fejletlen közértelmesség közt csak felette kevés képes felfogni azt — s itt vigyázzunk — hogy jóllehet in ultima analysi senki sem lehet jó politikus: tökéletesen talpra esett becsületesség és

erényesség nélkül, azért még korántsem következik, hogy annak, ki bármilly gyönyörűn ragyogjon becsület- és erénytül, annak azért már jó és kivált józan politikusnak is kelljen tennie. Azokra nézve, kik a statustudomány e sarkelveinél sem emelkedének még magasabbra — és illyeseknek száma hazánkban, hol mindenki, vagy legalább a nagyobb szám, valamint ‚született katonának' ugy világra jött ‚nagy politikusnak' is hajlandó hinni magát, valóban ‚Xerxesi', de közbevetőleg legyen mondva: súlya sem nagyobb — azokra nézve, mondom, kik még csak illy világosságra sem emelkedhettek, azok számára még világosabban kell szólnom. — S ugyanis azt mondám:

Hogy Wesselényi, megengedem, éppen nem hibázott — mit nem tartok szükségesnek vizsgálni — ha politikai eljárását magyar alkotványos szempontbul biráljuk; de annál mélyebbre sülyed a gazda nélküli számoló theoreticusok sorába, kik theoriáik közt kalandozván, nem tudnak az élet gyakorlatnak utjára lépni, és ekkép soha nemcsak czélhoz nem jutnak, sőt rendszerint mások műveit is compromittálják, ha tényeit viszont közbirodalmi alkotványtalan nézpontrul tekintjük.

S kérdem, erre figyelmünk ne legyen? Ámde ha nem tagadhatni, mikép mint csak most érintők, a legegyszerűbb viszonykodásban is mellőzhetlen, ha sikert akarunk, hogy cselekvésünk necsak szeplőtlen legyen, de annak szemében sem jelenjék meg nyugtalanitó, háboritó szinben, kivel dolgunk van, s kivel sikeresen akarunk végezni; ha nem tagadhatjuk továbbá, hogy ezen ildomos[1] eljárás — mindig feltéve, ha sikert ohajtunk — a politika szövevényes mezején természetesen még annál sürgetőbben megkivántató, mint az alárendeltebb viszo-

[1] Csak kevéssel ezelőtt szólítám fel a magyar tudós társaságot közülési előadásomban: »Iparkodnék valami szót, melly a német ‚Klugheit' értelmének felelne meg, feltalálni«; s ím mit felkeresésre ajánlék, már rég létezik, s mint látszik, csak feledékbe jött. S ugyanis a münchcni magyar Codexben annyiszor, a hányszor előfordúl, szorosan a Klugheit helyébe, e gyönyörü szó »ildom«. Mi annak jele, hogy a magyar egykor — mert szava volt rá — jóllehet Berzsenyiként ércz buzogány rezegett kezében, még ildomos is volt, és csak később, mikor már semmi nem rezegett kezében, felejté az ildomos kitételt, némileg magával az eszmével is él. *Sz. I.*

nyokban: — ugyan lehet-e tagadni, és ki olly ábrándos és olly annyira lefátyolozott szemű, ki tagadni merhetné, »hogy bizony saját körülményink között még sokkal nélkülözhetlenebb azon »ildom«, kivált egy kissé kitünőbb helyzetben, ha t. i. sommás tehetségünket hazánkra nézve lehető legnagyobb haszonnal kívánjuk kiadni, hogy t. i. ne csak ide ben legyenek tényeink fényesek vagy legalább kérdésbe nem vehetők, de oda kün se jelenjenek meg nyugtalanitó s provocáló szinben s formákban; s pedig: mert

»Két félen áll a vásár«, s mi ennél sokkal nevezetesb szempont — mire különösen bátorkodom a nyájas olvasó figyelmét felkérni — mert, mint iratimban már több helyen érintém, sőt egyenesen is kimondám: mert

»Olly közbirodalommal vagyunk egybeházasítva, s olly elvekkel jő szünet nélkül érintkezésbe a magyar kormány, mellyek nem alkotmányosak;« mikép — bár akarjuk, bár ne — valamint saját szemeinkben mutatkozik alkotványos levegőnkben nem egy szabály, nem egy rendelet, mely felülről jő, tespedési sőt ellenkezőleg néha zsarnoki szinben: ugy jelenik meg nem egy magyar tény is — melly jóllehet csak alkotványos határok közt forog — oda fen megint — mert hiába, mint Cicero mondja, ha jól emlékezem, bizony csak azon levegőt vagyunk kénytelenek színi, mellyben élünk — egyenesen ingerlő, boszantó, sőt hűtlenségi szagban is.

S ki ezen anomaliának philosophiáját, hogy t. i. nem ex principio, hanem de facto — és ennek, s nem annak alapján fejlik ki legtöbb dolog a gyakorlati élet mezején — alkotványos országa — a külföld hiedelme szerint tartománya — vagyunk egy alkotványnélküli absolut közbirodalomnak, nem fogta fel, s nem emészté meg, s bármilly aránylag alárendelt politikai lépteiben nem tartja szünet nélkül szem előtt: az, kivált ha kitünőbb sőt vezető szerepre vágyik emelkedni, bármilly ragyogók és tiszteletre méltók legyenek is egyéb tulajdonai, bizony a magyar politikának annyira szövevényes mezejét illetőleg, mindig feltéve t. i. ha honunk boldogságát és jövendőjét nemcsak ámitásilag levegőbe, de valódilag igazi és egészséges ala-

pokra állítani sóvárog, bizony még sem egyéb — tisztelet, becsület, de igazság is — mint politikai kontár.

És e legmélyebb sarkalat körül forog létünk és jövendőnk; mihez csak azt ragasztom, hogy én, legalább ezuttal, nem bocsátkozom annak fontolásába: »ez jól, roszul van-é«, »e körülmény szerencsés, szerencsétlen-e« s »e l v e k k e l menynyire ütközik össze, mennyire nem«, okoskodásom és eszközlésem sarkalatául elégségesnek s tökéletesen meggyőzőnek tartván tudni, hogy a dolog igy van.

S valóban tagadhatlanul igy van. Mihez képest nem átallom ezennel kimondani, hogy mindaddig míg honi vezéreink és vezetőink a dolognak e legmélyebb fekvését kiábrándultan fel nem fogják, mindaddig nemzeti testünket csak úgy és ekkép éppen csak annyi sikerrel fogják orvosolgathatni, mint azon felszines gyógyászok cselekszenek, kik közel fekvő és szembetünő jelenetek után itélve — és itt minden gyülöletesre csavarható magyarázás ellen magamat előre mentesítni kivánván — felejtik azon chronikus tényezőt, mellybül legtöbb baj veszi eredetét, hogy t. i. a közbirodalomnak nincs, országunknak ellenben van alkotványa, és igy éppen nem csuda, ha egy félreértés, és ehez képest egy baj követi a másikat, midőn valóban legnagyobb csuda volna, ha ez lehető legsürübben nem történnék; s pedig, mert emberek, bármilly kitünő tulajdonokkal lennének is egyébiránt felékesítve, csak emberek maradnak' s ekkép valamint nemzeti színt sem ölthetnek magokra huszonnégy óra alatt, a nélkül hogy mindenki tüstént rá ne ismerhetne, hogy ez csak maskara: ugy bizony majd alkotványos majd absolut elveket sem vehetnek nedv és vérükbe tetszésük szerint be, a nélkül hogy magokkal szünetleni ellenmondásokba ne jőjjenek, és ekkép meg nem szünő következetlenségbe ne tévedjenek; s pedig mert ha van is olly hajlékony felfogás, olly rabulistikai ügyesség, melly szinte annyi győző okot tud kifejteni egy mint más részre, azért alkotványos és nem alkotványos dolgokban még sem hozta eddigelé tudtomra legalább, senki is olly müvészfokra — Meisterschaft — hogy ha efféle felfogások nincsenek nedv és vérben,

mégis úgy tudná némi következetességgel eljátszani majd e majd ama szerepét, mikép az egy kissé mélyebbre tekintő előtt minden efféle áldemonstratio egyébnek mutatkoznék, mint komedia.

Ha ennélfogva azt mondom — mit már annyiszor és annyi változatban mondék, de azok, kik számára volt mondva és irva, nem akarták vagy nem birták felfogni — hogy nincs tán a földtekén bokrosabb feladat, mint körülményink közt a valóban hasznos polgárnak szerepét, kivált egy kissé tágabb s felsőbb körökben eljátszani, azt hiszem, tán nem állitok éppen valami egészen alaptalant; mert hiszen vagy oda fent csökken felette könnyen az ember hitele, és ekkép némileg paralysálva van, ha ide lent nagyon is nagy fényben ragyog az; vagy viszont ide lent tornyosul gyanu gyanura azon arányban, mellyben az embert oda fent kedvelik jobban s jobban. S nincs-é ez nem ugyan könyvekbül, de az életbül merítve? kérdem. S pedig ezen nyomoruság — s valóban nem lehet illy viszonyt egyébnek mint nyomornak nevezni, mikép elvégre meg is kell szünnie, — nem alapszik személyességeken sőt személyeken, mint azt sok felszines hiszi és nagy bölcsen szónokolja; de nem egyéb, mint alkotványos és alkotványtalan összeköttetésünknek maga magából folyó lehető legtermészetesb eredvénye, minek gyógyszere ennélfogva, ha éppen nem lehetetlen is, de legalább nem könnyü, s kivált nem gyermeki játék.

S ha most közbevetőleg érintve, miután nehéz lesz kérdésbe vonni a mondottak alaposságát, s hogy illy körülmények közt a sikeres gyógyszert nem lehet csak ugy ut s utfélen fellelni, de ide a legmélyebb felfogás kell — mirül azonban más alkalommal s akkor reméllem, lehető legkimeritőbbleg — ha most azonban, mint mondom, magunk körül tekintünk, s látjuk: hány ifjoncz, hány tapasztalatlan, hány felszines bátorkodik nemzeti ujraalakulásunk kolompját minden tétova, sőt legkisebb kétkedés nélkül saját nyakába kötni, a nélkül hogy a magyar politikai eljárás most érintett felette bokros feladatának elkerülhetlen szükségét csak sejditené is, vagy azt hiu gőgjében legalább csak egy kis méltánylatra tartaná érdemesnek: ugyan nem jövünk-e bizonyos zavarba, hogy valljon neves-

sünk vagy sirjunk-e honi álladalmunk mesterségesen, vagyis inkább olly könnyelműn, olly rögtönözve és olly gyermeki kedélylyel egybezavart diagnosisán? — Mind ezekrül azonban, ha isten éltet, s erőm engedi — mint érintém — majd más alkalommal bővebben.

Wesselényi e pont körül hibázta el, mint állítám, a gyakorlati élet irányát, melly nem elvek közt forog mindig, minthogy ezeket — mint Trefort igen helyesen mondá — annyiszor a hányszor kineveti az élet; de tények közt, mellyeket sem dacz, sem bátorság, sem felingerlett akarat nem dönt helyükbül. S így hibázta el a politikának gyakorlati utját — mit fentebb szinte érinték — azelőtt Magyarországnak nem egy hőse.

Vegyük elő Magyarország évrajzait, s mit fogunk általányosan tapasztalni, mióta Magyarország Ausztriával egybekapcsolva van? mit fogunk tapasztalni, általányosan mondva? kérdem — mert kivétel mindkét részrül, megengedem, több van mint egy. Azt fogjuk tapasztalni, hogy vérünk ezen új összeköttetésbe magát soha tökéletesen belé gondolni és abba belé szokni nem birván, legtöbb idejét álmakban s kivált édes reminiscentiákban tölté, a helyett hogy az élet gyakorlati mezejére szállott volna le; mihezképest több symptoma mellett, mellyek állitásomat igazolják, hazánknak azon előkelőji is, kik születés, állás, személyes tulajdon és gazdagság által leginkább eszközölhették volna Magyarország előmenetelét, felvirágzását, vagy elszéditve az udvari fénytül elfelejték a szegény hont, sőt e boldogtalannak megrövidítésében saját hasznuk és fényükért nem ritkán még ők vettek legbuzgóbb részt; vagy ezeknél, ezen nyomorúltaknál hősebb keblűek, nemesb lelkűek, kerülték ugyan a csábfényt, de e helyett, fájdalom, rendszerint szerencsétlenek, hogy ne mondjam: ügyetlenek valának viszont — s valóban azt hiszem, egyedül a most bővebben előhozott okok fel nem fogása miatt, — »magukat mindig valami pártütési, rebelliói nimbussal venni körül«, minek borzadalmas következelmit nem egy véres iv bizonyitja évlapjainkban; úgy hogy azon historiai ‚kihiggadt' előtt, ki nem azon categoriába esik, ki a fáktul nem látja az erdőt, hanem ki alárendelt részletek

által, melylyekkel annyinak feje telve, nem veszti el az egészrül itélhetési magasb szempontot, alkalmasint még fejletlen probléma: valljon azok ártottak-é honunknak többet, azon kötelesség felejtők, kik vérüket fitymálák sőt elárulák; vagy azon gyönyörü kedélyek-é, kik csak honunk javát szomjazták ugyan, de elég mélység nélkül a honnak legszentebb érdekeit, a visszahatás természetesen bekövetkező törvényi szerint, halálos sebekkel megrakák.

És most vérünk állását udvarunknak átellenében tekintve, ez alkalommal csak ennyit; mikor tudom még sokszor lesz okom, és ekkép bizonyosan szándokom is, e lehető legnevezetesb életkérdés kifejtésére és tisztába hozatalára részletesebben visszatérnem.

Hátra marad ennélfogva most azon viszonyrul, mellyben Wesselényivel állék, még némieket előhozni.

(Jelenkor 1843. 8. sz. jan. 29.)

IV.[1] Wesselényivel, mint mondám, nemcsak barátsági lánczolat, de politikai hit is kapcsolt össze. Midőn azonban az érintett lánczolat részemrül legalább soha nem gyengült, politikai hitem azon arányban ágazott az ő politikai vallásától el, a millyenben mindinkább és inkább kimutatá ezer szövevényei és bonyodalmai közt az udvar, hogy szándoka csakugyan szilárd volna: »magyar népével mind alkotvány mind nemzetiség tekintetében kibékülni«. Miszerint természetes, hogy Wesselényinek modora nekem többé nem tetszhetett, melly felette helyes volt ugyan olly kormánnyal szemközt, melly »nem akart«, s ekkép tökéletesen jó igazunkban valánk; ámde naprul napra *gyakorlatnélkülibb* s ekkép viszszásb lőn olly kormány átellenében, melly nem azért nem állott márul holnapra hű magyarjának, s megengedem, legigazságosb követe-

[1] E czikk előtt a Jelenkor a következő közleményt hozza: A zágrábi német polit. lap legnagyobb örömmel jelenti, miképen ő cs. és ap. kir. Felsége *Gaj* horvát nyelvű ujságát az »Illyr« melléknév viselésétől legkegy. eltiltani méltóztatott. Ennek minden buzgó hazafi méltán örvendhet, miután reménylhetni, hogy ezen legf. intézkedés az ugynevezett illir párt heves vérét kissé meg fogja hűteni.

lésire, mert »nem akart«, hanem mert illy műtételnek teljesitése minden helyzetek közt, és ekkép annál inkább közbirodalmi szövevényinkben, sokkal könnyebben van *kimondva és követelve* mint *teljesítve;* és e szerint »jó igazunk«, mellyre sarkalhatnók hangosb és nem annyira válogatott szavakkal is követelésinket, háttérben részint nem létezett többé, részint naprul napra kisebb pontra olvadt.

S most kérdem minden elfogulatlantul, ki egy kissé mélyebben tud a dolgok szövevényibe hatni, mint angol monda szerint az, ki mindig *a kérdésnek csak felét birja felfogni*, és ki egyébiránt nem néz egyedül vármegyei vagy legfeljebb magyarországi ablakon ki, onnan az egész világrul nagy bölcsen itélgetvén, de ki előtt az ausztriai közbirodalomnak szövevényei is ismeretesek és kinek keblében elég igazságszeretet is él, kellőleg méltánylani: milly felette bokros mű, olly annyira sok ágú és sok szinű körülmények közt, mint a menynyiek a közbirodalomban összefolynak, sőt néha ellenkezésbe is jőnek, a gyeplőt ugy tartani, hogy abban hibát senki ne találhasson — mire nálunk most, de szinte még nem egy kicsapott iskolás is olly felette hajlandó — kérdem, az, ki csak egy kissé van így felkészülve, mint érintém, s több, mint daczos, házsártos, akadékoskodó, vagy minden életgyakorlat nélküli zugjogász, ugyan mondhatja-é, hogy az utolsó tizenhét év leforgása alatt nemzetalakulási vágyaink iránt rosz akaratot mutatott volna az udvar? vagy nem lesz-é kénytelen megvallani, hogy tán azért történt a lefolyt utolsó tizenhét évben olly kevés, s csak olly kis vonású, mert a helyett, hogy udvarának hajlamát, becsületes szándokát ildomilag jól használta, s ébren ugyan de elfogultan s nyájas kedélylyel annak elibe is jött volna a magyar, e helyett kolomposaitul és Wesselényi iskolájától felhevitve, jobbadán azon intractabilis különcznek ölté magára és viselte szerepét, ki, mint a mese tartja, szőrszálhasogató prókátorilag mindig morgott, mindig harapós volt, bár verték bilincsbe, bár vittek számára legizletesb ebedelt, mig természetesen — minthogy soha nem volt benne köszönet — elvégre saját tehetetlen sorsára hagyák őt.

Nekem e modor nem tetszhetett, mondom; mert czélom: siker volt, siker volt, siker hazánknak előmenetelét, feldicsőitését tekintve; illyest pedig mikép remellheték olly eljárás következtében elérhetni, melly ingerlő léte által meg nem szünő fagyos vizet öntött udvarunk jó szándokára, mellyet itéletem szerint sokkal ildomosb, sokkal bölcsebb lett volna lehetőleg ápolni és érlelni, s az ebbeli jó szándokot kitelhető minden módon segítni elő.

Mind errül azonban hallgaték, mint sir. És pedig, mert tudom, mivel tartozom a barátság szent érzetének, Wesselényi megrontotta egész politikai pályámat; és miután több mint husz éve, hogy ugy szólván egyedül Magyarország lebeg lelkem előtt, mondhatom, megrontá éltem legérdekesb s leghaszonhajtóbb részét. Azt senki nem tudta, vagy legalább nem tudta a nagy közönség, milly meg nem szünő snrlódások, s állíthatom, sőt meg is mutathatom, epedések közt éltem Wesselényivel sok éven át, s milly kinos pillanatokat sőt napokat tölték vele sokszor, mikor eljárását magára és kivált hazánkra nézve veszélyesnek és kárthozónak tartván, mindent elköveték, mit a leghűbb hazafiság, a leggyöngédebb barátság csak sugalhat, hogy őt csalképzetibül kivegyem; de ő ingerlékeny felfogásában, melly szerint ő mindazokban, kikkel a magyarnak dolga vala, kevés kivétellel, egyedül roszakarót, ellenséget, sőt árulót birt látni, egy hüvelyknyit sem tágitott; vagy ha néha hajlott is okoskodásom sulya- vagy legalább jó szándéku voltára egy kissé, a legelső alkalommal, kivált ha a sokaság tetszésével jött érintkezésbe, azt tüstént szembűl szalasztá; mi által naprul napra bizonyosabbá vált előttem, hogy Wesselényi minden kitünő tehetségei mellett — miket legnagyobb ellensége sem tagadhat meg tőle — valamint emberismeretben, ugy körülmények megkülönböztetésében, de legtávolabbrul sem gyakorlati; mihezképest politikai vitáink is — mert legjobb szándokom, legnagyobb iparkodásom is hasztalan volt — lassankint megszüntek. A helyett hogy karöltve s magasb felfogásilag, ellenzőji lettünk volna minden nemzetietlen s alkotványtalan kormánynak, sőt minden efféle lépésnek; olly

kormányi eljárásom ellenben lehető legloyalisb érzettel iparkodtunk volna részünkrül is, mennyire csak birtuk vala, könnyitni, melly nemzeti és alkotványos mezőn áll, és ekkép lassanként többeket illy elvekhez és magunkhoz csatolván, hitelünk oda fent is nőtt volna, és ott olly szinben állottunk volna, mint alkotványos magyarok, kik készek bár éltüket koczkáztatni vérük és alkotványuk védelmében; ámde ha e kincsüket kimélve sőt pártolva látják, tüstént a legházsártosbakbul lehető legtractabilisabbakká lesznek, a nélkül mindazáltal, hogy ezért elalunnának, vagy éppen az udvari fénytül magukat elszédíttetni hagynák; mihezképest hitelünk ide lent is nőtt volna aránylag, mi — s itt vigyázzunk — egyedül következetes testületnek sikerülhetne, s illyesnek lehetne hatása; midőn egyes emberek illyféle eljárása — jóllehet ez a legfüggetlenebb szerep — a sok féleszű, kaján és indulatos felfogásuakban, melly ingrediensekbül a publicum legnagyobb része áll, mindig valami nádszál alakjában jelenik meg, melly majd ide majd oda hajlik, s azért nincs hatása; ámbár egyedül az illy jellem a következetes, mert csak az illyes tart magával, s egyedül az által látszik hajlékonynak, mert midőn szilárdul áll, majd egyik majd másik *tétovázó rész* hajlik rája; a helyett, mondom, hogy karöltve és magasb felfogásilag illy állásra emelkednénk, hol tán több haszonnal költénk vala, legalább az én felfogásom szerint, honunk hasznára istentül nyert tehetségeinket, mint most, midőn mindketten megzsibbasztva, épen nem, vagy csak felette kis körben és ezer akadály közt járhatunk el mindennapi fanyar munkáinkban; e helyett, ismételve mondom, elkülönzött utakon folytatók politikai pályánkat. — Mi lett Wesselényi eljárásának végeredvénye, kiki előtt ismeretes, és valóban felette nehezen esik azt itt ismét szőnyegre hoznom; ámde az egésznek világosba tételére szükséges. Wesselényi, ha éppen nem ölte is politikailag meg magát — mert hiszen az ő évkorában e *latin monda* szerint: »qui perdidit numerum, incipiat iterum« még nem késő ujra kezdeni — ámde mindenesetre hosszasb évekre bilincsekbe verte olly szép tehetségeit, mellyek azóta annyi szép, annyi hasznos gyümöl-

csöt érlelhettek volna hazánknak gyámolást olly igen megkivánó terén. S rám nézve ez vala azon komoly, azon felette szomoru pillanat, mikor legédesb, s valóban merem állitani, nem ábrándimbul, de leghihetőbb alapokra állított reményimbül kivetkezve, az élet virágnélküli zordon mezejére érzém löketve magamat, hol valamint ezelőtt derült kedvvel sőt szenvedélylyel, ezentul egyedül csak kötelességérzetim parancsa után fognék eljárni magamban felesküttt hazafiui tisztemben. E komoly, e felette szomoru pillanatkor leszállni érzém csillagomat, s mindenkorra meg vala törve véremért, hazámért hűn érző kedélyem. Tisztán állott lelkem tükre előtt: karöltve, együtt munkálva Wesselényivel, mennyi hasznost, mennyi nemest fogtunk volna hazánk földjén életbe hozni, Wesselényivel, kinek lángoló hazaszeretete, emberséges szándoka, férfiui szilárdsága, szóval: különösen szép és nemes lelke olly annyira vala ismeretes előttem, mit ma is hódolva emlitek; tisztán állott előttem ez, s nem ámitásilag, hanem mint kiábrándult nézet csalhatlan eredvénye, mint szilárd valóság, és — — — — el lőn törve. Magamra valék hagyatva, s nem ugy, mintha tehetségem legnagyobb részét veszitvén ugyan, legalább fenmaradó csekély erőmmel folytathattam volna hazafiui pályámat szeplőtlen; nem igy hagyatám magamra, s tudja az ég, egész keserüségében érzettem ezen epesztő állást; hanem hitelemben mint barát, mint hazafi megtörve, és még a legengedékenyebb előtt is legalább nagyon megcsorbulva. — A nagy közönség azt vélte, azt hitte, mivel barátságunk politikai elágazásink miatt nem szenvedett, hogy nemcsak barátilag és elvileg, de eljárásilag is egyetértenék Wesselényivel, és ekkép bennem a félénket, a gyávát látta, ki veszély óráiban barátjáért sikra ki nem áll; midőn oda fent — mert hiszen ott is olly szinben mutatkozék azon viszony, mellyben Wesselényivel valék — bennem meginț egy nyugtalan, megelégületlen házsártost véltek látni meg nem szünőleg, ki azonban csak csalfább, ravaszabb volna Wesselényinél, s jobban ki tudná kerülni a hurkot; s igy estem — mire már többszer tettem czélzást — két pad közé, hol mint langyos barát, félénk hazafi, hitelt

nem érdemlő jobbágy évekig megtörve ugyan, de panaszlan sinylődtem, s hol egyedül azon öntudatu lelkület — büszke érzéssel mondhatom — tartott fen némileg s nem engedett egészen elcsüggednem, hogy nincs borzalom, nincs kin, mellyel nézetimért és feltett szándokomért ne volnék daczolni kész, s ekkép Wesselényinek sorsában nemcsak osztozom, de ‚fel is keresem' minden bizonynyal, bármillyes lett volna is az, s nem vagyok olly gyáva, olly alacsony, őt sorsának hagyni át, ha eljárásában csak távolrul is egyetértek vala: midőn, mi hazafiui s jobbágyi érzelmimet illeti, nyugodt lélekkel igy kiálthatok fel: »bár ne volna nálamnál egy is langyosabb, egy is hűtlenebb!«

S igy megzsibbasztva, igy megtörve szenvedtem, tűrtem évekig a nélkül, hogy nyilvános panaszra fakadtam volna; mert tudom, mennyire vagyok köteles a barátságnak. Ámde azért, mert e kötelességet olly szentnek tartom, azért nem tudtam megfelejtkezni azon kötelességekrül is, mellyekkel valamint minden magyar, ugy én annál inkább vagyok kapcsolva véremhez és hazámhoz, mennyivel több javaival áldott meg a sors. — Nem e kötelességimrül nem tudtam hű barátságomnál fogva megfelejtkezni, mi Magyarországban olly mindennapi eset, hol gyermekkorunk — vagy legalább fejletlen jellemünkhez képest, akárhány a jó pajtás, a hű czimbora, a nyájas collega, de annál gyérebb a hazafi, kit én tartok érdemesnek e czimre — ki t. i. nem mindig csak az embert, a barátot meg pártját, meg statusát sat. látja, hanem ki becsületesen megadván mindenkinek a magáét, minden személyes hajlam és vonzalom nélkül, magasb szempontbul és öszvegben is felfogni birja a hazát és ennek üdvét. Wesselényit illetőleg azáltal fizettem le baráti kötelességem díját, hogy hallgattam és évekig birtam viselni, ha nem is mindenki de bizonyosan felette soknak szemében az álbarátság, kétszinüség undok homályát, egy olly barátét, ki el tudja hagyni veszély óráiban nemcsak hitét de barátját is, a nélkül hogy magamat a világ előtt kitisztitni akartam volna, csakhogy barátomat ne compromittáljam, és én is ne járuljak sulyos létének még nagyobb

elkeseritéséhez; honunkhoz, vérünkhöz viseltető kötelességtartozásomat ellenben azáltal iparkodtam, törekedtem leróni lassanként, hogy kis körben ugyan s kevés sikerrel, de el nem csüggedve folytatám az érintett csüggesztő időszak után is legjobb tudományom s legjobb hitem szerint, hazánk szolgálatjára napontai hangyamunkámat.

Vagy tán mást kellett volna tennem? tán nekem is azon hézagos hófuvatagon száguldanom, mellynek leszakadását uton utfélen a legkisdedebb is prognosticálta? Vagy nekem is kellett volna járni azon szembekötősdi politikai tarantellát, melly közt nem volt előre látni nehéz: majd majd el lenne törve a mesterségesen kirakott tojás, és elkoczkázva a dij? Vagy legalább felszólalnom s vínom kellett volna tán olly tényekért, olly eljárásért, mellyekben nemcsak nem osztozám, de azokat minden módon hátráltatni iparkodám, sőt minden alkalommal — jóllehet rendszerint négy szem közt — egyenesen még kárhoztattam is? — Elhiszem, helyzetemben nem egy kapott volna mohón ez alkalmon, mint én a hiu magyart ismerem, mihezképest Damon szerepét ügyesen játszva, s a nélkül hogy csak bőrén is karczoltatnék meg, magát a jószivüség és baráti elszántság olly szép világába állitsa, miszerint csak ő róla volna szó s csak ő lenne a köztetszésnek, közdicséretnek ünnepeltje. Nekem azonban illy szerepeskedés nem lehetett inyemre, mert valamint soha nem vala sovárgásom olly taps után, mellynek alapja nincs — s hogy lehetne olly tapsnak alapja, melly meggyőződés elleni tényért jutalmaz — szintugy nem vágytam soha is az olcsó martirok sorába állni, azokéba t. i. kik ingyen, vagy aránylag csak felette kevés haszonnal tán csak egy ideáért költik éltüket; s éppen olly kevéssé vágytam valami regehősnek, vagy valami oppositionalis vezérnek diadal-talapzatára emeltetni, s ott fénydegélni, milly sors tán, könyörületre könnyen hajló, s ekkép minden csábnak martalékul kitett szivandalgó honi állapotunknál fogva, meglehet, igen könnyen kerekedhetett volna személyemre, ha t. i. elég ügyes is lettem, s illyes módokhoz leereszkedni, vagy inkább lesülyedni akartam is volna, hogy meggyőződésem ellen viseljem a pártoló vagy együttbukó

barátnak bitorlott tisztét. — Nem, ennél — azt hiszem — felfogásom hazafiuibb volt; s ha most visszatekintek azon évekre, mellyek az 1839iki febr. 9i gyásznap óta [1] lefolytak, lehetetlen, mikép némi megelégülést ne érezzek, hogy ugy cselekvém, mint cselekedtem, és nem másképe; mert hiszen, ha azóta általam hazánkat illetőleg nem is történt sok vagy valami felette különös, azért azt gondolom, szabad állásomban mégis inkább hordhattam, hordhattam egy egy mákszemet az egészhez, mint ha egy kis ephemer fényért én is megzsibbasztom magam, és én is ugy sinylem évek óta valami külföldi exiliumban, mint tisztelt barátom.[2] — Mi azonban ennél tán magasb szempont, az, hogy most, miután itt van mind kormányt mind a magyar vért illetőleg — ha saját magunknak legnagyobb ellenségei lenni nem akarunk — a viszonyos tökéletes és nemcsak elv szerinti és papirosra mázolt pandecták és pacta conventák utáni, de nedvbe vérbe átmenő őszinte kibékülésnek, egyetértésnek s együtt munkálásnak ideje: azt hiszem, tán én lehetek — s ha éltemben nem, legalább halálom után — én, ki megtörve vagyok ugyan mindkét részrül, de lebilincselve egy részrül sem, én lehetek, mondom, kivált ha nem felejtjük, hogy az égi lakosok malasztos negédje nem ritkán a legkisebbek által szeret végbevitetni leghasznosbat — azon kiábrándult felfogásnak — ha ugy lehet mondani — alkusza, megkedveltetője; mellyhez képest mindenki előtt teljes világba jőne: hogy Magyarország csak ugy lehet lehető legboldogabb, ha udvarával lehető legbarátságosb viszonyokban áll; ennek elérésére pedig semmi nem vezet olly biztosan — egy két szóval mondva, mielőtt e sarkkérdésrül bővebben volna alkalmam értekezni — mint először: ha a kormány figyelmét soha nem kerüli el, hogy a magyar nem akar, nem tud egyéb lenni, mint alkotványos magyar — ez által könnyül, nehezül-é a kormányzás, ide számitásba sem jövén; s másodszor: ha viszont a magyar sem felejti soha is, hogy nem önálló,

[1] Wesselényinek a kir. tábla általi elitéltetését 3 évi börtönre s ezen itéletnek a hétszemélyes tábla által a nevezett napon megerősitését érti. *Z. A.*

[2] Ugy mint Wesselényi Gräfenbergben. *Z. A.*

nőtelen', de házas, és ekkép — bár tessék bár ne, mi szintolly kevéssé veendő számba — belé kell magát gondolhatnia és ildomosan belé is illeszthetnie azon nemzetek családi körébe, mellyek a közbirodalmat képezik, s mellybe belé iktatá őt a sors, az isteni végzés, vagy akármi — minek hasonlag hasztalan kifürkészni titkát, valamint hasznát is; minthogy az, mi van s mi létezik, nem kiván megmutatást, mert e nélkül nem vétethetik kérdésbe.

(Folytatás.) (Jelenkor 1843. 9. sz. febr. 2.)

V. Igen itt van a kiábrándulás s kibékülés ideje. S azért kössünk mi is, drága barátom Wesselényi — a multra leplet vonván — ismét frigyet. Csekély a honi erő, s ekkép kár volna de csak egyetlen hű és kifejlett kedélyt is parlagon sőt elkeserülten hagyni e haza aránylag olly szük terén, s annál inkább olly jeles, olly kitünő tulajdonokat, mint a millyenekkel téged áldott meg a sors. Igaz, éltünknek, vagy legalább az enyimnek, az annyival idősbnek, legszebb, legjobb szaka lejárt immár, s így némileg tehetségünket tekintve bizony mi is tüzre hánytuk Sybilla legbecsesb könyveit; ámde azért nem vagyunk még minden tartalékkincs hijával, és ekkép vajmi sok szépet s hasznost hozhatnánk karöltve, vállvetve, életbe még, mielőtt a nagy természetnek vissza volnánk fizetni kénytelenek az élet nagy kölcsönét. Kössünk ennélfogva ujra frigyet. Hiszen ha nem csalatkozom, Te szintén látszol ezt kivánni — én legalább ennek veszem — mert máskép hogyan lehetne, mikép engem, régi jó barátodat, s mielőtt a dolog előtted tökéletes tisztába jött vala, egy puszta ujságczikk vagy valami indulatos egyoldalu értesités és kohol-mány következtében ugyszólván a legundokabb hazafitlanságrul vádolhatnál — mint azt a Pesti Hirlap 205ik számában, academiai beszédemet, melly nyolcz nappal később jelent meg a vádnál, illetőleg olvasom; — hogy lehetne, mikép mondásim ellen, mielőtt azok előtted tökéletesen tudva lettek volna, olly erős ovásokkal élhetnél, mintha valóban nem volna a magyarnak kajánabb ellensége s ellenségeinek derekabb czimborája, mint én; holott idővel tán kisül, mint már — s belérzettel mon-

dom ezt — már többször kisült illyes, hogy nemzet emelési tekintetben honunkban nálamnál sokkal ügyetlenebb van akárhány; — mikép hozhatnád mindezt ellenem tehát elé, kérdem, ha kibékülésünket szintén Te is nem ohajtanád, s megtámadásod által nem akartál vala nekem ugyszólván jogot adni s alkalmat nyujtani, hogy végre én is nyiltan kitárhassam keblemet, mi nélkül alkalmasint soha nem jövünk tökéletes magyarázásra; mert ha te nem szólalsz fel, mi nyelvemet elvégre — s azt hiszem, teljes joggal — szinte felszabaditá, hidd el: ugy bizony én sem motszanok, és olly elszánással hordom kétszinüségem látszatát holtomig, mint eddigelé. Lásd, én már számosb év előtt hoztam fel egy kis anekdotát — mert helyzetemben, melly közt miután mind oda fent tudtam: mit éreznek, mit gondolnak s milly hangulatban vannak, mind ide lent, nem volt előre látni nehéz, hogy mindaz, mi történt, be fogna következni — egy kis anekdotát hoztam fel, valahol mondom, melly által egy tökéletes pongyolában — negligée — fehérlő uracsot, ki ‚tudja' mi után járt a folyosón, bizonyos fekete forma ruhás kéményseprővel álliték szinpadra. Mindkettő hajborzasztólag, csontrázólag, lélekzetfagyasztólag megijedt. »Jaj! elvisz a halál« igy rebeg a fekete. »Jaj! megcsip az ördög«, igy zokog viszont a fehér, és fagyos merevedtség békózza mindkettőt helyére: mig a jótevő világosság, t. i. a viszonyok megismerése, a halál helyett a becsületes de szegény hasfájó Nagyságost ismerteti meg a seprüssel; az ördögben — bár vinné az ördög, igy mond — a Nagysás viszont, a becsületes és éppen olly ártatlan mint munkás kéményseprőre ismer, és — a sok fáj, fáj, hasam fáj, és el nem végzett munka után — mindkettő végre dolgára jár. Mit akartam ezen anekdotával akkor mondani, mikor egypár évvel ezelőtt említém azt, a mit akarok általa ma értetni? Csak azt, hogy az emberek nem olly roszak, mint azt az ifju felhevült phantasia, meg általányosan az elfogultság, és vakságra olly könnyen hevíthető emberi gyarlóság olly sokszor festeni szereti, mikor a bajak mélységeibe hatni nem képes; de inkább csak langyosak; hogy valamint idelent akárhány a becsületes, jó

szándéku, erényes ember, ugy oda fent is van egynél több becsületesnél becsületesb, jó szándékunál jobb szándéku, erényesnél erényesb; s hogy végre — s itt különös vigyázatért esedezem — nem emberekben s kivált egyes személyességekben rejtezik mindig a baj, mint az kivált Magyarországban ugy szólván köz hiedelmű, hol sok bona fide azt hiszi: »majd jól forog vármegye és alkotvány, csak legyen más alispán sat.«; hanem hogy sok és kivált legtöbb politikai bajnak oka jobbadán hibás szerkezetekben, szövevényes viszonyokban, elavult, elkopott intézvényekben stb. szóval: nem egyedekben, nem rosz akaratban, de dolgokban s ezek szövevényiben lappang rendszerint; mihezképest — ha siker a főczél, és a fő symptomákban nincs rosz akarat — nem egymássali ujhuzás, egymás orra alá borstörés, nem egymásrai sárdobálás és anathema-kiáltás a józan gyakorlati modor, hanem a kölcsönös érdekek megismerése, és ekkép ezeknek kölcsönös lehető legőszintébb elősegitése, minek eszközöltetésére — közbevetőleg legyen mondva — a legszükségesb tényezők ím ezek: tökéletesen kihagymázult, kiábrándult, kijózanult felfogás, tárgy és körülményismeret, és hideg vér, meg mindenekelőtt hiuságnélküliség; midőn e következő tényezők viszont olly bizonyosan, mint újhuzás nem kézfogás, bors nem burnót, és sárdobálás nem bók, nemcsak soha nem vezetnek csak egy kissé egybebonyolúltabb érdekek megismerésére, s ezek kölcsönös elősegitésére, s annál kevésbé azon felette szövevényes érdekek kellő kibonyolitására, mellyek honi s közbirodalmi viszonyainkban előfordulnak, hanem mellyek — milly szép tulajdonok legyenek is egyébiránt saját helyükön és jól alkalmazva, nem vizsgálom — olly bizonyosan döntik Magyarországot s kivált vérünket minden reményinkkel együtt tönkre halomra, a minthogy tespedés sem jó, méreg bevétele is veszélyes, a szükséges táplálék be nem vétele ellenben még veszélyesb, idegen beavatkozás vagy anarchia elvégre pedig nem áldás de átok; s ugyanis a veszélyes tényezők, mellyek t. i. kölcsönös érdekink megismerését s az együttmunkálást lehetetlenitik, körülbelül im megint ezek: enthusiasmus, költész-vizio, magas paripán lovaglás,

szóteli és gondolatüres declamatio, meg mind azon dacz, hiu viszketeg, rögtönzés, tulbecsülés, gazda nélküli számolás, peleusi harag, zugjogászi elv- s ügyfitogtatás, olympusi dörgés, meg mennykövezés, zaj, lárma, ráfogás sat. — — — miknek, ha meg akarjuk vallani az igazat, még mindig annyi divata és kelete van honunk határai közt, mintha bizony berchtolsgadeni áruk tökéletes hijával volna még nem egy, csak nem régiben vagy most született vagy inkább saját magát felkent statusférfiui magyarunknak könyvtudomány-kincs és kisérlettárja eddigelé.

Igen; felette nagy divata, nagy kelete van mindezen gyermeki vagy nyavalyás kinövéseknek hazánkban még; és azért barátom Wesselényi, miután, mint mondom, felszólalásodat arra magyarázom, hogy ismét tettleges részt kivánsz venni honi ügyeinkben, más részrül pedig nem tudom, nem akarom hinni, hogy ellenségileg léphess ellenem fel, most, miután a zordon élet olly keserves iskoláján mentél keresztül, komoly sorsodat olly bajnokilag viselted, ám frigyesülj velem, Te, ki tudom annál nem vagy kisebb, bárki legyen is az, ki magasabbra tudja emelni a hazát, mint önmagát. Kiábrándult, kijózanult ember kell közénk; s hiába, valljuk meg: e kisurlódás, forró keleti vérünknél s kivált nemzeti aljas állásunk s abbul minélelőbb kiemelkedni törekvő sovárgásunknál fogva, bizony nálunk néha később és lassabban megyen végbe, mint hidegebb vérü népeknél, de azért minden józanabbnál csakugyan végbe megyen az még is.

Küszöbén állunk egy új reggelnek. Vagy gyönyörü, mindenkire meleget, életet és áldást terjesztő kikeleti vidor nap lesz az, vagy borongós, sötét felhőkkel megterhelt őszi alkony, mellyhez közel áll a komor, mindent dermedésre, halálra fagyasztó tél. — Térj tehát ismét közénk. Tudod, nem vagyok elbizott jellemü; de azért, valamint noha bárcsak köz soron álló katonát, ki emberül állja csata hevében helyét, szintugy illeti aránylag a győzelmi repkénynek bizonyos részlete, mint bár a legfelsőbbet, s ekkép neki is szabad felkiáltani: »Kivittuk a csatát!« ugy jóllehet nélkülem és nélküled is boldogulhat a haza, nem kétlem; ámde más részrül szintugy érzem,

s bizom benned és bizom bennem, hogy nemzet-ujraalakitási küzdelminkben, vagy inkább vitáinkban, noha aránylag kis tehetségüek, mégis mozdithatnánk mi is egy egy követ elé, s ehhezképest mi is hasonló jussal egekbe harsogtathatnók: »megmentettük, feldicsőitettük a hazát!« s kivált egyetértve, karváltva, vállvetve. Siess azért ismét közénk. Nem lehet, minden elmeéled mellett, jelen viszonyinkrul józan s igaz felfogásod, ha nem tartózkodol köztünk megint legalább egy darabig, minthogy nálunk — a nélkül igaz, hogy ezt mindegyik észrevenné — minden forr, minden pezsg; mihezképest nem átallom erősitni, hogy az, ki csak nehány évig lakott is Magyarországon kül, bármennyire lenne is nedv- és vérében magyar, s bármilly magas szempontilag lennének is előtte honunk körülményei ismeretesek, azért mégis a dolgok s kivált ezek állási veleje körül bizony mégis incompetens biró, hahogy részrehajlatlan hirek- s kimeritő tudósitásokkal nem pótolja hiányit; mert olly igen nem hasonló az egy kissé utóbbi Magyarország lényege, vagy inkább diagnosisa az egy kissé előbbi Magyarországéhoz; hirek, tudósitások után pedig milly nehéz itélni csak félig meddig is igazságosan, ha ezek bár a *legbiztosabb* kutfőkből *látszanak* is eredni, azt tudom életedben már nem egyszer tapasztalád, mi — közbevetőleg legyen mondva — nem egy félreértésnek, s ekkép nem egy honi bajunknak oka, hogy oda fent t. i. sokan — mert már számosb esztendeje, nemcsak nem laktak Magyarországban, de azt nem is látták, s e szerint azt hiszik, csak annyira van kifejtve mint idejükkor — még mindig azon gyógyszerek- és expediensekkel állnak elé, mellyek egykor tán igen, de most már legkisebbé sem illenek gyors fejlődésben levő honi testünk szükségeihez. — Jer tehát közénk. Hagyj fel azon öröki vizivás és locsolással, mi — hidd el — szinte nem egyéb, mint tulzás, és mindenesetre medicina pejor morbo; s azért siess közénk. Ha nem tart is mindnyája köztünk Téged felette mély politikusnak, s azt hiszi: senkinek sincs kevésb emberismerete mint Neked, és senki sem választ bármilly czélod elismerésére is visszásb és felszinesb utakat mint Te, ezt fel se vedd, és ne bánd; mert

hiszen nincs, ki ne tisztelne, ne becsülne, ne szeretne. Elégülj meg ezzel, hiszen lehet é hiuságbul kitisztult kebelnek nagyobb kéj, mint a közméltánylatnak illy jutalmát zavartalanul éldelhetni? — Lásd ebben sokkal boldogabb vagy nálamnál; mert midőn politikai elmeélemet, emberismeretemet s czélérésre választott eszközeim helyességét hasonlag nem egy veszi kérdésbe, s — köztünk maradjon a szó — néha szinte közvetlen még az iskolai padrul is le — s nem ám arrul, mellyen a professor, hanem mellyen a tanuló (!) — ül: az alatt az egyik olly hazafinak tart, ki mindent csak hiuságbul teszen s mást ragyogni látni nem türhet; másik ollyasnak, ki mindig haboz, mindig tétováz, s teli tervvel, teli nehézségekkel, teli tartalékgondolatokkal, bátran soha ki nem mer állni sikra, mint oroszlán; harmadik ollyasnak, ki maga sem tudja mit akar, minthogy egyszer ellenzi a kormányt, egyszer vele tart, mert hiszen — mellékesen legyen itt érintve — egyik kormány csak ollyan, mint a másik, egyik sem jobb, egyik sem roszabb (!!) és ekkép az volna a következetesség (?) azt mindig ellenezni, habár egész Magyarországot megaranyozná is (!!), s így tovább; szóval: mig politikai felfogásom s mélységem felette sok előtt hasonlag vajmi gyenge hitben áll, mint mondom: addig politikai hitem, sőt — fájdalom — becsületességem is nem egy által vétetik kérdésbe; mert sok még most sem tudja, hányadán van velem, mi egyébiránt — hogy t. i. fel nem fog — az ő hibája é vagy enyim, azt majd az idő döntendi el; és engem ekkép inkább csak tűrnek, egy kissé tán itt ott tisztelnek, de hozzám nem éreznek vonzalmat, és nem szeretnek; midőn Te nemcsak a köztiszteletnek s tulajdonidhoz csábító vonzalomnak, de a legőszintébb köz sympathiának és szeretetnek vagy tárgya. Elégülj meg ezzel; mert kérdem: politikai pályán kinek sorsa méltóbb irigylésre? S ha engem nem tántorit, s azért tehetségem szerint szilárdul betöltöm helyemet, habár — mint érintém — nemcsak hézagos és különczködő politikusnak tart sok, de még ollyasnak is, kiben nem igen bízhatni: akkor Neked valóban annál kevesebb okod lehet azon vélemény ellen legtávolabbrul is panaszkodnod, mellyben

sok előtt politikai tehetségidet illetőleg állsz; minthogy e bírálatnak, megengedem, némileg fájós és ingerlő léte — mert hiába, kinek nem buzog egy kissé vére, ha szemére lobbantják, hogy »hibázott« s »utját nem jól választá« — a lehető legjobb szándéknak és lehető legnemesb lelkületnek annyira kecsegtető, s minden becsületes embert váltig megjutalmazó közelismerés írjával olly különösen helyre van ütve és pótolva az, hogy valóban itt inkább kéjnek mint búnak van helye. Jőj tehát minél előbb közénk, nemcsak falusi és városi lakom, de karjaim is tárvák számodra. S ha igaz, hogy szemed világa elhagy — mi lehető legsulyosb isteni látogatás, ámde sok mégis vidor elszántsággal türi azt, és igy Te sem fogsz tudom e csapás sulya alatt, jóllehet borzalmas, leroskadni — akkor hadd ápoljunk Tégedet. Hű feleség és nem egy nyájas remény és kisded alak van házkörömben; s igy ha pillanatid nem is lesznek édesek, fogadom, legalább nem is lesznek keserük. Mi ketten pedig játszuk a két megcsonkultnak meseviszonyát. Én még jól látok, ámde testem naprul napra gyengül, alig birnak lábaim; lépjünk ennélfogva, mint a mese tartja — mert hiszen Neked viszont erőd van váltig, látásod ellenben gyenge — a sántának és vaknak szövetségére, s ki tudja, egymással igy tán vajmi nemes czélt érünk még el; hiszen, tudom, emlékezel rá, mikor Latrappe monostorbul, miután hetvenkét óráig legkisebb táplálékkal sem élénk, elgyengülésemnél fogva, Te, mint annyival erősb, szinte hátadon vittél el; emlékezel azon derült napokra még, mikor mindketten Schiller »Ideál«ján innen valánk?[1]

Szövetkezzünk ennélfogva minélelőbb, vagy ennek lehetőségét legalább kisértsük meg; mert lehetetlen, hogy neked most, viszonyunk, kormányunk átellenében sokkal megnyugtatóbb, kölcsönös bizalomra gerjesztőbb szinben ne mutatkozzék, mint a millyenben akkor vélted látni azt, mikor más uton, mint azon, mellyet én hittem czélszerűbbnek, gondolád sikeresben folytathatni pályádat. Megváltoztak a körülmények, és azért hajolj felém; hiszen azóta, hogy elválánk, ha aránylag nem történt is hazánkat illetőleg felette sok, s annyi, a meny-

[1] Lásd gr. Sz. I. Naplói. 593. *Z. A.*

nyinek rémitő fogyatkozásinkhoz képest történnie kellett és teljes meggyőződésem szerint történhetett volna is, ha udvarunk jó hajlamát s kedvező hangulatát kellőleg használni valánk képesek: azért azóta mégis felette sok lélekemelő, szivbátoritó jött életbe. Magyar nyelv a törvény nyelve; ez nem kevésb, mint új élet, uj kezdet; és ezenfelül annyi jeles törvény hozatott, hogy az, ki a kormányban még ma is systematicus magyarolvasztót és alkotmánycsorbítót lát, az valóban gyógyíthatlan, és alkalmasint azt sem hiszi, mikép a hold éjjel, a nap ellenben nappal világit, és nem viszont; csakhogy mindazon gyönyörü törvények alkalmazásával, mellyeket hoztunk, nem vagyunk mindenütt tisztában, t. i. sehol sincsenek azok szigorun és minden szeplő nélkül végrehajtva, mi azonban inkább saját szemünkre lobbantható, mint a kormányéra, mellynek beavatkozását olly féltékenyen kerüljük. S azért próbáljunk legalább ujra szövetkezni. Hátra-levő napjaink már rég megszámítvák, s ki tudja, aránylag milly felette rövid pillanatokra vannak szabva azok. Töltsük ezeket egymással, vagy legalább szomszédilag, lehető legjobb barátságban, s ha lehet politikai egyetértés- és barátságban is; mert előttem legalább ugy rémlik, hogy bekövetkezik idő, mellyben Te sem leszesz, én sem leszek többé, midőn az akkoron élő nemesb ivadék hantinkat tán felkeresve, elérzékenyűlt s keserü indulattal tán igy lenne kénytelen rebegni csontaink fölött, hahogy a barátság és együttjárás minden kötelékei nem füznének minket ujra s mielőtt késő volna, össze, vagy ennek lehetőségét minden módon legalább megkisérteni elmulasztanók: »Átok fekszik e nyomorult hazán, hogy e két elhunyt is, miután bizonyosan mindkettő egyet akart, csak egy czélt szomjazott ‚honunk boldogságát, s fejedelmünk dicsőségét' még is nemcsak egymást elősegitve egy uton nem járt, de istentül nyert tehetségit elkülönözve fecsérlé, sőt egymás hitele, tiszta szándoka s jó neve csorbitásában pazarlá el! sat.« — mitül mentsen meg a nagy isten. — S ha visszaemlékezem azon felejthetlen kéjpillanatokra, mellyeket — mindig honunk és vérünk boldogságát tartva szemben, s lelkületünket naprul napra minden

szeplőibül kitisztitni s nemesitni törekedve — egymással tölténk, mikor néha a halandó maga magán tulragadtatva, fölnyilik előtte az ég, s lelke legmélyében érzi, hogy nem csupa agyag: akkor, Barátom, nem kerülhetjük el azon dilemmát, melly szerint vagy kezet kell fognunk ismét, vagy legalább mindent megkisértenünk, mikép előttünk tisztába jőjjön, hogy ezt hidegvérü megfontolás után lélekismeretünk nézete szerint nem tehetjük, és igy a saját vélemény szentségéhez képest kölcsönösen exculpálva vagyunk; mert ha sem az, sem ez nem történik — mire hogy t. i. történjék, im a barátság legőszintébb érzetével felhivlak — akkor csontaink fölött okvetlen illy szigoru itéletet fog felőlünk elmondani egykor a magát elcsábittatni és megvesztegetni nem hagyó jövendő: »Az itt nyugvók közül mindkettő, vagy legalább egyik, tán még sem szerette a hazát annyira, mint önmagát.« S ezt, ha lehet, kerüljük. — Élj addig is, míg reméllem nem sokára meglátjuk egymást, boldogúl!

S most néhány szót egyenesen a Pesti Hirlap szerkesztőjéhez. Ezeket azonban a köv. számban.

Pest, 1843. febr. 5. (Jelenkor 1843. 10. sz. febr. 5.)

VI. Azt mondják, igen hosszadalmas vagyok, s magamrul kelletén tul sokat szólok. S igaz; de mit tehetek én róla, ha annyi a mondani-való s rövidebben irni nincs időm vagy tán nem is tudok; mi pedig engem illet, kérdem, ugyan mikép kerüljem el személyemnek minduntalan emlitését, ha törekvésem czélja: annak kimutatása, hogy azon út, mellyet a politikai pályán én jelelek ki, czélravezetőbb és jobb, mint azon csábutak és felhő-tömkelegek, mellyeken tétovázni s mellyekbe bonyolodni ma annyi magyar hajlandó, s mellyeken, itéletem szerint okvetlen csak kárt arathat és egyedül veszélylyel találkozhatik vérünk. — Esedezem ennélfogva valamint egy kissé megtoldott béketürésért, ugy az érintettek egy kis méltánylatáért is.

A Pesti Hirlap szerkesztője, mint azt ezen értekezés legelső számában érintém,[1] akademiai beszédem fölött 205. számu lapjában nemcsak felhozá Wesselényinek sorvasztó itéletét, de ezt saját leghatározottabb tanubizonyságával is támogatá. — Méltóztassanak, ha valóban igazságot kivánnak nemcsak szájjal, de tettel is mindenkire és ekkép szegény fejemre is kiszolgáltatni — méltóztassanak, mondom, a 4000 db. nyomtatott példányt — mert hiszen, mint mondják, ennyi előfizetője van a P. Hirl. — vizsgálni, s mindannyi példány fogja bizonyitni az előadásom fölött kimondott ovási és tanubizonysági itéletet. Ha tehát általán véve csak hat olvasó egyedet számlálunk is egy példányra — s ez tán nem sok — s azt tesszük fel, hogy ezen hatnak hacsak fele is — s ez viszont tán igen is sok, de hagyján, — vigyázattal és részrehajlatlan hangulattal olvassa a hirlapot s azt, mire ez vonatkozik, legalább 12,000 egyed van, kit jury-ként felhíhatok: ítéljen e jelen esetrül.

Wesselényi keserü fájdalommal megszánja a szegény hazát és a boldogtalan nemzetet előadásom miatt és ez ellen protestál. A Pesti Hirlap szerkesztője ellenben cadentiákként, igen is, ez is igy van, az is ugy van, erősiti Wesselényi anathemás protestjét s elvégre igy fejezi be verdictjét [Pesti Hirlap 205. sz.] *„a nemes gróf* — én, és pedig beszédem által — *a magyar nyelv ügyében a jogtalan bánás bélyegét az egész nemzetre süté.“*

A sententia reám ki van mondva, s volna az erre következő eljárás is szintén olly szapora, mint vala kurta és sans façon a vizsgálat: s bizony — a téli idő befolyását ide nem értvén — fáznám, s pedig nagyon fáznám; mert ugyan lehet é annál nagyobb bűn mint anyaföldünket olly helyzetbe zavarni, hogy fölötte szivepedve s igazságosan elkiálthassa magát olly tiszta kedély mint Wesselényi: »Szerencsétlen haza, boldogtalan nemzet!« vagy olly különös észtehetség, mint a pesti hirlapi, az érintett bün eredvényérül, igazsággal 4000 példány ujságban kinyomathassa, hogy általa — t. i. az elköve-

[1] Lásd Jelenkor 6-dik sz. 1843.

tett bün által — az egész nemzetre volna sütve a jogtalan bánás bélyege; kérdem: lehet é ennél nagyobb bűn? Én valóban nem hiszem, mert ez nem kevesb, mint haza-lealacsonyitás — mi tán több mint hazaárulás — és ekkép a megfelelő büntetés is lehető legsulyosb, és igy csak felette rázkódtató lehet.

Én azonban — jóllehet nem vagyok jogász, de még csak censurát sem adtam — egyedül mint profanatus, vagy mit is mondok, mint ‚profanus', kérdem: nem lehetne é nekem igazságos kifogásom már az institutum ellen is, melly illy breviter tolja fejemre a kárhoztató sententiát! Nekem ugy látszik, igen még az institutum ellen is lehetne kifogásom; mert ha igaz, hogy nagyobb büntetés, hazai hütlenségrül vádoltatni s itéltetni el, mint életet vagy becsületet veszteni — és ebben, kivált azok előtt, kik Vörösmarty ‚Hontalan'-ját felfogják, bizony van valami — akkor valóban, nekem legalább ugy látszik, illy fölötte kényes s lélekbenjáró dolgon nem csörtethet keresztül csak olly könnyen egy két egyed, habár olly kitünő capacitás volna is, mint a Pesti Hirlap szerkesztője s olly általányos jó hitelben álló hazafi is, mint Wesselényi; de itt az eljárásnak egy kissé több formához és nagyobb számu egyedekhez kellene tán kötve lenni, nehogy mint a német mondja, a fürdőt csupa rögtönzésbül »gyermekestül« öntse ki a bába. Ámde én sem annyira nem kötöm magamat a formákhoz, miként a dolog lényegének háttérbe kelljen azért vonulnia; sem a nagy számok különös praesidiumában nem bizom, kivevén e jelen esetet mindazáltal hol 12,000 főt híttam fel esküttszékül (!) sem nem veszem, vagy legalább nem akarom a jelen kérdést különös és tikkasztó pedantismussal s rebbenczességgel venni fejtegetésbe; és azért az institutum elleni ovással felhagyok; egyébiránt is ugy levén meggyőződve, hogy az, ki nyilván szól, nyilván ir, tüstint, ha igy mondhatni, ‚közportékává' válik, kit tetszése szerint kiki censurálhat.

Midőn azonban illy kevéssé vagyok akadékos, sőt elmondott s kinyomtatott szavaimat egyenesen bitang portékának állítom, mellyel kiki tetszése szerint bánhatik; akkor más

részről szintolly szigorunak tartom azon kötelességet, mellyel hazafi, sőt minden egy kissé müveltebb tartozik viszonylag egymásnak, hogy t. i. ollyasokra, kivált palam publice s minden tartózkodás nélkül, ne szórja anathemáját, mikrül apodictikai bizonyossága még nincs, s kivált miknek elferditett állitása által honfitársának s felebarátjának könnyen becsület- és jó hirében gázolhatna.

És a Pesti Hirlap szerkesztője e helyzetbe süllyeszté magát; mert mielőtt bár hallomásbul bár nyomtatás után tudta vala, s nem apodictice, de csak jó formán is — mit eltörölhetlen betükkel bizonyit verdictje; o milly keserü satyra a veri-dictre! — hogy vajjon mit mondtam, már kikelt mondásom ellen, s nem maga, de még Wesselényi tekintélyét is használva; ő, ki tekintélyek ellen mindig declamál — szokása szerint egyébiránt, ha t. i. ellene hozatnak fel. S mikép kel ki előadásom ellen, föltételesen tán, némi kis hátulsó ajtócskákkal ellátva, mellyeken szükség esetében ki lehetne surranni? Éppen nem, illyesekre ő nem szorul, ezek előtte csak alárendelt fogások; mert hiszen ő csak Wesselényit hagyja föltételesen szólni, mikép helyeslő, igenlő cadentiái annál nagyobb hatással járjanak.[1] Nem ő neki semmi kétsége nincs; mert hiszen

[1] »Feltételesen tevé Wesselényi ellenem az óvást, és igy nem kárhoztathatni a ‚pesti hirl. szerk.' hogy azt ellenem felhozá.« Itt ezen megjegyzést lehetne tenni. De kérdem — jóllehet nem vagyok ex professo jogtudós, ennyire azonban a dolog philosophiájához még is értek — nincsen é már a suppositumban is, kivált ha az a lehető legnagyobb nyilvánosság organuma, a sajtó által történik, s olly szoros kapcsolatban volt, s részemrül — s reméllem, Wesselényi részérül is — még mindig legalább szoros barátsági kapcsolatban létező barát lép barátja ellen föl, mint millyet Wesselényiben ellenem fölléptet a p. hirlap szerkesztője; kérdem: nincs é magában a puszta suppositumban is már, ha kivált illy körülményektül van kisérve, több sokkal több mint vád? Mondjon valaki például valakirül illyest: »Ha igaz, hogy Péter elsikkasztá a rá bizott pénzeket; ha igaz, hogy bizonyos alkalommal egy idegen kanál kisérte őt zsebében véletlenül haza; ha igaz, hogy más esetben megint mint hamis tanu lépett fel!; s igy tovább: akkor nem akarom menteni, de egyenesen kárhoztatom őt.« Valljon ha valaki illy feltételesen szólna másrul, ugyan nem itélné é el őt némileg, legalább a nagy közönség itélő széke előtt, s kivált ha ujságlap által tenne illyest, legszorosb barátsági kapcsolatban volt és létező barát barátja ellen? Ugyan nem volna é ez már magában elég büntetés, és minden esetre sokkal több, mintegy puszta allegatio, jóllehet az egész csak ‚feltételesen' vala állitva? Igaz, hogy efféle aljas suppositumok sokkal becsületbevágóbbak, mintha valaki a hazának, közérdeknek compromissioja, lealacsonyitása s jogtalan bélyeggeli megsütése miatt vádoltatik,

„mind saját hallomása mind másoknak igen sokaknak hallomása után vallja“ hogy ugy történt (Pesti Hirlap 205. sz.) de éppen azért mulasztja is el, mert már kétkedni sem tud többé, hanem meg nem szünő saját felmagasztaltságában szokott magas paripájárul hoz oraculumi infallabilis itéletet előadásomrul is; de éppen ezért mulasztja el, mondom, ügyetlen tábornokkint a netaláni visszavonulásra megkivántató hidakat meghagyni, és e szerint szoritkozik elvégre, vagy csipi meg önmagát, mint jámbor róka, a csapdában, mellyet nota bene — és aztán ez adja meg a dolognak valódi csipősségét — nem valaki más rakott számára, hanem mellyet saját vigyázatlan rögtönzése állított oda magának. Tallyho!

S most kérdem: igaz-e hogy Wesselényinek vetoja, s a Pesti Hirlap szerkesztőjének hozzá ragasztott verdictje nyolcz nappal előbb bocsáttatott közre, mint beszédem tartalma világosan és teljes öszefüggésben ismeretes lett volna? s valljon előadásomra illik é Wesselényi anathemája és a Pesti Hirlap szerkesztőjének rám sütött bélyege? mert ha illenék, nem

jóllehet ezek tán nagyobb bűnök, kivált ha olly fokra fejlődtek, hogy miattuk illyes fájdalmas feljajdulásokra vo'na szükség fakadni: »Szerencsétlen haza, boldogtalan nemzet!«. De hiszen itt nem arrul van szó, valljon mellyik suppositum a gyülöletesb, a roszabb szagu; hanem az állíttatik, hogy még a puszta suppositum is lehet, kivált ha sajtó által tárogattatik, s barátot léptetnek barát ellen fel, sokkal sulyosb, sokkal aggasztóbb, mintsem azt olly igen könnyü szerrel lehetne absolválni, miszerint t. i. »az nem lehetett vala sértő és busitó s ekkép nem is lehetne felhozatala ellen igazsággal panaszkodni; mert hiszen feltételesen vala mondva az egész.« Már ez állitásom alaposságát azt hiszem, senki nem birja kiforgatni. De ha nem állna is mindaz mit mondok, egyre menne; mert ha legkisebb gyülöletest sem hord magával a legéletbevágóbb suppositum is, mellyet barát barátja ellen gördít a sajtó organuma által s ekkép roszalásra legkisebb ok sem volna, hogy a p. hirlap szerkesztője ellenem felhozá Wesselényi óvását, mert hiszen az ‚feltételesen' vala ‚téve': ugy kérdem: milly képet öl magára s milly egészen megváltozott fordulást veszen a dolog, ha nem akarjuk felejteni, de figyelembe és méltánylatra vesszük, hogy a p. hirlap ennél meg nem állapodott, mihezképest csak Wesselényi feltételes óvását hozta volna fel, mert ha igy cselekszik, akkor az egész sokkal enyhébb szinben jelenik meg; de ő ezzel meg nem elégszik, itt nem állapodik meg — s e körül forog a dolog — hanem minden feltétel nélküli igenlő, jóváhagyó, helyeslő veridictjét ragasztja hozzá, miszerint Wesselényi óvásának feltételességét nemcsak megsemmisíti, de egyenesen arra használja, hogy annál elkerülhetlenebb itéletet hozzon fejem fölött. S igy s illy világba állítva, tán nem lehet egészen helyeselni, sőt kárhoztatni is szabad a p. hirlap szerkesztőjét, hogy Wesselényinek habár »feltételes« óvását ellenem felhozá.

volna miért panaszkodnom. Ám méltóztassék erre felelni, s ím ezennel ünnepélyesen felszólítom a Pesti Hirlap szerkesztőjét: ki a sikra, méltóztassék erre felelni, de nem prókátorilag evasive s illusorie, vagy szokása szerint, szivolvasztó lamentókkal, vagy csak ugy cavalierement a dolgot könnyü szerrel absolválva, hanem egyenesen felelni. Igen kiváncsi vagyok a választ hallani. Addig is azonban, mig ezen allegatio alaposságárul meg fogunk győződhetni, legyen szabad nekem némi psychologiai adatokat is felhoznom, mellyek tán igen nagy világot terjesztendnek arra, *miért állapodom meg én ezen magában olly csekély érdekü- s kevés fontosságunak látszó kérdésnél olly hosszasan és olly makacsul.* Sokszor a gondolkozónak egy kis sugárzat elég, hogy mindaz tisztán és valódi fényben emelkedjék előtte az ámítások ködébül ki, mi azelőtt olly ragyogó fényben ugyan — csakhogy álfényben, mit azonban észre nem vett — kápráztatá szemeit és örök szédülésben tartá velejét.

S ez czélom. Hadd ismerkedjünk meg elvégre némelly honi vezéreinkkel tökéletesen.

A Pesti Hirlap homlokomra süté a legundokabb hazafitlanság bélyegét; s hogy ezen műtételnek nagyobb publicumot szerezzen s nagyobb sulyt adjon, az ő felfogása szerinti lehető legnagyobb tekintélyt, Wesselényit is felhozá ellenem. Ez kérdésbe nem vehető tény. S most nézzük miért tette ezt; vagy mélyebb felfogásilag mondva: mi határozhatá őt ezen tényre? Vizsgáljuk. Fogadom, a legtöbb, ki t. i. elég méltányos: kárhoztatni vagy legalább roszalni fogja, hogy a Pesti Hirlap szerkesztője mindezt előadásom nyomtatásban megjelenése vagy legalább jó felfogása előtt tette, és nem átallá: barátot barátnak illy érzékeny sujtására használni; fogadom legtöbb azt hiszi: a Pesti Hirlap szerkesztője — ki már régóta lesi a pillanatot, mert pártjának soha nem tudott megnyerni, mellyben megdöntsön s hátramaradt netaláni kis hitelemet tönkre verje — nem akará elszalasztani azon alkalmat, s azért rajta mohón is kapott, mellynél fogva, mint gondolá, felette csiklandós s nem könnyen védelmezhető helyzetbe kelepczézém magam.

honnan könnyü volna a felingerelt kedélyek hozzájárultával, szép okosan egyet ugrani rajtam, és árokba gördítni személyemet, s aztán fölötte mintegy kikopott, leélt hazafi fölött, elénekelni a de profundis és a requiescat in pace lelket emelő cantusát. Szinte hallom a keser-édes melodiát!

Ezt hiszi legtöbb, fogadom. Én azonban nem osztozom e véleményben. Nekem a Pesti Hirlap szerkesztője jellemérül sokkal kedvezőbb felfogásom van, mintsem hogy illy szántszándékos ravaszságot tudnék felőle feltenni, s kivált ellenem, ki nem voltam s nem vagyok here, s egyébiránt ellene sem vétettem soha legkisebbet is, ha t. i. az nem vétek, hogy mélységéhez, tapintatához és combinatioi tehetségéhez vajmi kevés bizalmam van, sőt ez fellépte óta naprul napra, órárul órára csökken, fogy és apad; mihez képest soha nem jött legkisebb kedvem is, honunk szolgálatjára bárkájába ülnöm, jóllehet — s ezt köteles vagyok a valónak kedveért itt nyilván kitárni — azt, t. i. hajócskáját nekem annyiszor a hányszor, s olly loyalis móddal ajánlgatá s kinálgata vele, mikép én a hypocrisisnek legtávolabb symptomáit sem véltem észrevehetni.

A ténynek oka másutt fekszik. S ugyanis: ő és pártja magokat az illyr ügyben hasonlag mint sok másban, lassanként ugy felcsigázták, ugy fellicitálták, hogy elvégre annyira kaptak vér- vagy inkább homályszemet, mikép már minden zugbul eléjök jött az éjszaki medve, s néhány házsártosban, vakbuzgóban, s megengedem ‚árulóban' — mert ugyan hol nem nő illy vargánya[1] — egész tartományok czimboraságát látták és e hagymázban csak egy lépéssel tovább még tán nyilt rebelliojokat is látták volna; mihezképest többek közt világra is jött azon souverainement vagyis inkább pitoyablement ridicule anglo-magyar inditvány, melly inditvánnyal Pest vármegye 1842iki juniusi közgyülésén különös sagacitással lebetegedett a Pesti Hirlap szerkesztője:[2] ezen anglo-magyar,

[1] Gombafaj, egyebütt tinóri v. tinóru — v. kozárgomba, ha gombász terminologiánk nem csal. *Szerk.*

[2] 1842. évi jun. 10-ki pesti közgyülés jegyzőkönyvébül 2338. sz. — — — hogy ezen illirpárti surlódás végkép megzzüntessék, Magyar-

vagy inkább ir-magyar inditvány, mondom, mert hiszen az angol politikai mezőn is létezik a Repeal of the union, csakhogy ott nem az anyaország kivánja a Repealt, jóllehet a fiókország néha elég alkalmatlanságára van, de a fiókország vágyik a Repeal után. Ámde ezt annyi pedantismussal, annyi rebbenczességgel ne vegyük föl; mert, mint a német mondja: »Verkehrt ist auch gefahren«, mi néha néha igaz, megesik, mikor andalgó vagy mámoros kocsis ül a bakon, vagy inkább: hajtja a lovakat.

Az illyr ügyben, mondom, lassanként egész homályszemig felcsigázta magát a Pesti Hirlapi párt, s ha nem lett vala köztük egy ‚meggondoltabb', ki szerencséjökre átlátá az érintett inditvány mindenek fölött éretlen és nevetséges voltát, alkalmasint tek. Pest vármegyének rovására fénylenék többek közt azon mély felfogásu s kibékülésre vajmi gyengéd tapintattal combinált tény is (!!!), hogy Horvátországnak amputatiojára felhija az egész hazát, mi egyébiránt — és itt közbevetőleg legyen mondva — azon specialitásokhoz tartozik, mellyeket, mint állítják, be nem tudok bizonyitni, hogy t. i. nemzetiségünk dolgában is nem egy meggondolatlan több kárt hajtott, mint a mennyit aztán ezer bölcs rendbe hozni volna képes; mert hiszen illy kis indignitas — aequale hátbarugás — mikép is fájjon és fájhasson a horvátnak, ki már annyi század óta él a magyar korona alatt, s vitéz szellemének, tántorithatlan hüségének mind régibb mind ujabb időkben olly kétségbevonhatlan bizonyságit adá; vagy tán kérelemlevelet nyujtson bizonyos felmagasztalt helyekre, hogy a szegényt kiméljék s olympusi dörgésekkel és mennykövekkel le ne perzseljék?

országra s a magyar nemzetiség békés kifejlésére nézve czélszerűbbnek tartják (t. i. Pest m. rendei Kossuth L. inditványára) ha *Horvátország nem* ugyan a magyar szent koronától, hanem *közigazgatási és törvényhozási tekintetben Magyarországtól elválasztatik.* Minélfogva az elválást országgyülésen követeik által indítványoztatni rendelvén ebbeli inditványuk pártolására az Ország valamennyi törvényhatóságit körlevél által felszólittatni rendelték. Mielőtt azonban ez megtörténnék, hogy a tárgy annak fontosságához képest tökéletesen kimeritve legyen, oda utasitották az országgyülési dolgokkal foglalkozó küldöttséget, hogy az előbb elfogadott elválás iránt fenforgó körülményeket minden oldalról megvizsgálván, tudósitását az *elválás* tervezésére nézve a közelebbi közgyülésnek mutassa be. *Sz. I.*

Mód nélkül felcsigázott, felingerlett állapotban volt a Pesti Hirlapi párt; és igy lőn — mert a langyos sőt még a meleg víz is megsustorogtatja az izzó vasat — hogy academiai, és azt hiszem, éppen nem tulzó, és minden esetre nem annyit ártó előadásom, mint az érintett vajmi dicső ir-magyar Repeal inditvány, olly felhevülésbe hozá a többször tisztelt Pesti Hirlapi kedélyeket, mikép, elhiszem bona fide azt gondolván: veszélyben van a hon — la patrie est en danger — nem tudtak forró patriotismusuknál fogva, mit legyenek teendők. S igen átlátom, s mi több, méltánylani is tudom, milly zavarba jöhet a jobb és nemesb kedély, ha honát veszélyben látja, s mi ennél még zavaróbb szempont, azt ollyas által látja veszélybe hozatni, kirül ezt legkevesebbé tevé fel. S mondjuk ki itt egyenesen: illy állásban érzé magát a Pesti Hirlapi párt személyemnek átellenében. S kérdezem az illetőket, nyuljanak keblükbe, nem ugy van-é?

Folytatás. (Jelenkor 1843. 11. sz. febr. 9.)

VII. Ők, t. i. a hirlapisták, veszélyben látták, mondom a hazát, s pedig általam hozatva veszélybe; mi természetesb ennélfogva, mint éppen azon zavar, mellybe jövének? Egy részrül feltünt előttük a veterán hazafi, kit tán még sem volna illedelmes, ugy minden ceremonia nélkül a hazafitlanság pelengérére emelni; más részrül ellenben a megsértett, veszélybe sülyesztett anya föld feküdt földön, azon drága föld, mellynek emelése a p. hirlapi pártnak egyedüli szomja és sovárgása! S igy természetes — s minden tétova nélkül hozzá merem ragasztani — nézetimmel, elveimmel, hitemmel tökéletesen megegyező, miszerint személyemnek kelle a közérdek előtt háttérbe vonulnia, s legott minden erő közvetlen a veszélybe döntött haza védelmére vala összepontosítandó; — — — már milly sikerrel legalább eddigelé — közbevetőleg legyen mondva — s milly iszonyu nagy veszélyek közt forgott is vala a drága anyaföld, azt a nyájas olvasónak birálatára hagyom, minden további megjegyzés nélkül.

S igy született a Pesti Hirlap 205dik számában előforduló czikk, hol a hon javára feltürköző bajnok körülnéz, mikép tartson hadai s hadnagyai fölött ugy szólván szemlét, s őket Nelsonkint — »Magyarország várja, hogy mindenki teljesitse kötelességét« — különös vitézségre felhevítse, felbátoritsa: s igy született a Wesselenyi-féle veridicált és authenticált vád is.

S most kérdem, s pedig a pesti hirlapi párt leghatározottabb, kibékülhetlenebb ellenzőitül kérdem: van é mind ebben a roszakaratnak, ravaszságnak, kaján tartalék gondolatnak csak legtávolabbi symptomája is? Bizony nincs Én legalább nem találok semmit, a mi, bármilly szigorun itélve, az erkölcsre csak távolrul is szennyet sőt szeplőt hozhatna.

Ámde annál fiatalabb vagy inkább gyermekibb, éretlenebb, elfogultabb s szédelgőbb állapotban találom eljárásra nézve a velőket, s kivált egy velőt! Itt a baj, a főben, a még ki nem ábrándult, és ezért magát szünet nélkül tulbecsülő s ez ok miatt természetesen és mulhatlanul maga magát meg nem szünőleg rászedő, megcsaló, mystificáló főben. — Igen, itt a baj, a főben; s korántsem a kebelben, a kedélyben, mint azt sokan hiszik, mert az, tudom, szeretem hinni, nem akarom kétségbe venni: meleg, őszinte, nagyszerü.

Igen, a főben a hiba. S nem mintha abban tán nem volna elég, vagy alkata volna hibás. Épen nem, sőt ellenkezőleg, mert az telisdedteli van olvasottsággal s egyike azoknak, mellyek különös és ritka jó organisatiojoknál fogva nem minden nap és mindünnen fénylenek a gyarló emberiség tömegébül ki. A főnek felingerlett vértódulási állapotjában lappang a baj, egyedül itt, sehol másutt; azon ábrándos állapotban, melly elevenebb képzetüeknél, vérmesb temperamentumuaknál fölötte gyakran fordul elő, kivált — és itt vigyázzunk — ha két fölötte hatalmas factor is segiti elő az érintett bajt. Ezek egyike: bizonyos vezér- vagy rögzeszme, melly némellyeknek egész létüket hatja keresztül; s másika bizonyos körülmények, mellyek közt, jóllehet ezt észre sem veszik, sőt ez nekiek vajmi édesen esik, némellyek lebilincselve, lebékózva sovár-

ganak. — S most alkalmazzuk a mondottakat egyenesen a P. Hirlap szerkesztőjére. Ő a legforróbb, legőszintébb hazaszeretettől áthatva, csak egy eszmének, egy czélnak él, és ez nem kevésb, mint vérünk és honunk minden módoni kifejtése s magasbra emelése. Ő szintugy tétovázott éltének tavaszában, mint bárki más, mielőtt, ha igy lehetne mondani, igazi elemére, melly nem más, mint a haza boldogsága, ráismert vala. Most azonban benne van, és szenvedelemmel van ez elemben; midőn viszontagságai, mellyek kedélyét meg nem birták törni, csak szilárdíták férfiui akaratját, ugy hogy ő most mintegy bajnoki érzéssel áll a gáton, s belbecsének s jó szándokának tudatában *kérkedve* — és itt kezd a férfiui egészséges higgadt erő nyavalyás állapotba menni át — kérkedve villogtatja szinte cherubként minden ellen tüzes pallosát, ki az ő képzelte Édent ostromlani, sőt azt profanus ujakkal csak érinteni is volna merész; s annyira fel van hevűlve, áthatva ezen magasztos érzettül, hogy ő alkalmasint — legalább szavai és tényei után itélve — ha nem szakadatlanul is, de tán mégis néha néha villámkint bona fide valami felsőbb láthatatlan hatalmak által rá ihlelt hivatást gondol érezhetni keblében, mellynek *Istene* világositja fel gyarló, de ezen közbenjárás által csalhatatlan nézetit, mikép — és ezt tán nem veszi észre könnyen mindenki, mert fölötte ügyesen tudja, mint ez nagy reformatoroknál nem ritka, mire kedve van, a ‚szerénység' palástját vetni — nincs is valódilag nálánál senki más nézetek iránt türelmetlenebb, ha t. i. azok vezérvagy rögzeszméivel jőnek szemközti érintkezésbe, mikép tüstént is kész mennydörgeni és mennykövezni, hahogy némileg felsőbbségét érzi, vagy ha ezt nem érzi, teli elszántsággal feljajdul; mert ő azon fanyar-édes mámorban is él, hogy ő jó ügynek áldozatja, martira. S bár ne volnék kénytelen ezen édes ringalmibul a gyakorlati életnek, a kiábrándult emberi fanyar létnek parlagira kivezetni őt; mert elhiszem, efféle mámorok fölötte édesek s kimondhatlanul bájteliek lehetnek. De a közjó, melly nem sarkallik, legalább a tizenkilenczedik században nem többé, önámitások vagy mások ámitása talaján, megkivánja, hogy mámoribul a honnak bármilly szerencsés pol-

gára, s ekkép bizony a Pesti Hirlap szerkesztője is hova hamarább kivetkeztessék; miszerint szünjenek meg azon ál-varázs, azon lidérczfény, azon szappanbuboréku nimbus, melly őt s pártját környezi, s melly, még tiszta világba és kellő helyére nem állíttatik, szükségkép sorvasztó sőt veszélyes állapot közt, bilincsben tartja a hont; minthogy mindaddig, mig e zsarnok hatalom ül bitor székében, mindaddig köz erővel s közlelkesedéssel nem lehet jövendő nemzeti nagyságunk alapját *egészséges* sarkalatokra rakni.

És ha most e két kérdést veti valaki elémbe: hogy mikép sülyedhet vagy inkább mikép csigáztathatja fel magát illy magas paripán ülő állapotra, mint a millyenrül említést tevék, olly egyed, mint a P. Hirlap szerkesztője, kit különösen jól felkészült ritka capacitásnak tartok; s aztán mikép tudnám azt bebizonyítni, hogy a P. Hirlap szerkesztője valósággal illyféle magas paripán ül is; annak igy válaszolok:

Alig létezik olly bölcs, olly fölemelkedett emberi lény, ki lassanként magát tul ne becsülné s »ekkép, nyavalygó állapot felé ne hajlanék«, ha mindig vagy legalább rendszerint olly egyedekkel van érintkezésben, kik lelkileg nagyon alatta állnak A legszerényebb kedély is ez által természet szerint lassankint türelmetlenné válik; mert mindig vagy ollyat gördít ellene az őt környező kiséret, minek semmi alapja, vagy mit Pythagorasként egy pillanat alatt feloldani bir.

A pártok természete pedig az, hogy minél buzgóbbak társai, annál inkább állnak mindnyájan ugy szólván bizonyos varázs alatt, melly szerint egyik mint másik szinte akaratja ellen is hasonló szinü üvegen nézi keresztül a dolgok s kivált olly dolgok mibenlétét, mellyekbe indulat és személyesség is vegyül, s ekkép ha egyik, kivált a vezér kimondja a sententiát, a többi mind a mester szavára esküszik; minek aztán a ferde nézet, egyoldalu felfogás és hézagos itélet semmi egyéb, mint szükségképi eredvénye. És e két tényező a nagy világ szinpadán, valamint a legkisebb életkör viszonyai közt naponta, hacsak egy kissé akarunk is figyelmezni, a legfurcsább jeleneteket állitja szemeink elé, annak megmutatására, milly kelle-

metlen sőt nevetséges zavarba kelepczézi néha maga magát a legokosabb ember is, ha körötteseitül meg nem szünőleg magasztalva s pártjától szakadatlanul tüzeltetve, az infallibilitas magas fokán vagy legalább ahoz igen közel hiszi elvégre magát. S im ez a Pesti Hirlap szerkesztőjének esete academiai beszédem átellenében s egy uttal felelet a legközelebb felhozott második kérdésre is, hogy valljon mikép tudnám azt bebizonyitni, miszerint a Pesti Hirlap szerkesztője valósággal olly magas paripa nyergébe volna felcsigázva, mint én erősitem; mert hiszen, ha nem ülne illy magas paripán, ugyan mikép lehetne az, hogy olly okos, annyi lelki tulajdonnal felékesített, olly nagy olvasottságu s olly sokat tapasztalt férfiu, mint a Pesti Hirlap szerkesztője, magát az egész haza vagy legalább minden igazságos előtt olly keserves kelepczébe helyezze, mint a millyenbe az által maga magát csípé meg, hogy reformator és reformator-vezér létére még azon lehető legelső törvényérül is minden csak egy kissé méltányosb embernek, megfelejtkezhetett vala, melly szerint ha már sujtani és elitélni akarunk valakit, legalább várjuk be a ténynek kérdésbe nem vehető világba állíttatását; mert különben, midőn mindenesetre igazságtalanul, sőt embertelenül cselekszünk, igen könnyen egy kis kudarczot is vallhatunk, melly fölötte kellemetlen kettős helyzetbe ez uttal belé is kelepczézte magát a Pesti Hirlap szerkesztője, mint figura docet, mi nemes lelkületénél s elmebeli tehetségeinél fogva bizonyosan nem történik, ha, mint mondom, környezőji vagy inkább alattvalóji által szünet nélkül tömjéneztetve, az infallabilitas mámorában nem szédeleg egy kissé feje, s ha párthivein kivül, kik mind csak ugy hallották, t. i. a pártnak egyszinű pápaszemein nézvén keresztül, éppen azon szinben látták a dolgot mint ő; ha, mondom, ezen erkölcsi tekintetbeni formaruhásokon kivül még másokat is megkérdezett, s mi fő dolog, melly nélkül ez nem elég, mások véleményit is elő-elfogultság s prókátori visszatorlás tartalék gondolata nélkül meghallgatta és kellő figyelemre is méltatta volna, mi egyébiránt nem szokásuk. Ő azonban mind ezt felejti, s e szerint azt hiszem, eléggé bebizonyítottam, hogy bizony,

mint mondám, a túlbecsülésnek azon magas paripáján ült legyen a Pesti Hirlap szerkesztője, mikor elégséges próba előtt, Wesselényi anathemáját verdictjével együtt ellenem kitárogatá.

Vagy tán más kulcsot kiván a Pesti Hirlap szerkesztője e jelen rejtély megoldására felhozni? Ám lássuk. Hozza elő. Felette kiváncsi vagyok azt látni. Azonban ha tanácsomat akarja fogadni, érje be a rejtély eddigi feloldásával s azon kevéssel, mit még elő fogok hozni; mert hiszen sem keblét sem fejét, csak hogy most még mámoros az, nem vettem kérdésbe; de az egész bajt, mellybe bonyolítá magát, egyedül felingerlett, felcsigázott állapotjának tulajdonítom; midőn igen könnyen megeshetnék — vigyázzon — hahogy ezen állapotját megismerni nem akarná, vagy azt legalább szépítgetni törekednék, mikép önmagát megint egy új és még kellemetlenebb kelepczébe ejthetné, miszerint okvetlen a két fenemlített tulajdonára, mellyeket én higgadt, kiábrándult létükben kétségbe vonni nem akartam, vetne saját maga homályt. Vigyázzon ennélfogva, s vallja meg inkább: hogy — a mint azt, jobb definitiót a dologra hevenyében nem találok, a polgári élet viszonyai közt híni szokták — bizony megint »egy kis bakocskát lőtt« felfüggesztendőt azon számtalanokhoz, mellyekkel föllépte óta, mint ujságiró és indítványozó, ellátá a hazát, mi valóban Ozorára emlékeztet, hol, mint mondják, s illyes a világon többé nem létezik, ezernél több szarvast végeztek ki egy vadászat alatt, csakhogy, igaz, azok szarvasok valának, mi pedig egyedűl bakokkal, ámde, legyünk méltányosak, derekakkal levénk ellátva.

Ezért azonban ne szomorkodjék, ne csüggedjen el a Pesti Hirlap szerkesztője; mert hiszen ez mindenkin megtörténik, és azért az ember még igen okos és szerfölött becsületes ember is lehet. Én magam ismerek egy igen nagy capacitást, ki nekem őszintén megvallá, hogy fiatal korában, mikor különös fatumánál fogva sokkal alábbrendelt capacitásokkal volt dolga szünetlen, s egyébként mozgalmasb életet élt, és fölötte nagy volt népszerüsége — ej beh bánom, hogy nem szabad meg-

neveznem — tömérdek munkái, barátinak magasztalásai, fáklyamuzsikáji és saját képzeleti bors és ingerei közt, saját magájának, vagy mit is mondok, hiszen ez nem szabályos kitétel, tehát inkább: saját személyének, egész nyolcz napig csak felét tartá embernek, felét pedig Antikrisztusnak. S csak később kaczagott a felpaprikázott phantasiának e negédes bohózatán. Sok illy példa van a világon, s nincs közönségesb a közélet mezején, mint olly eset, hol a tájvidéken zöldellő kétszer olly magas fa mint a többi, magát ugyancsak nagy szálfának hiszi, s aztán igaz, ha véletlen például a körte speciesbül való, bárminként kapaszkodjék és nyujtózkodjék is, bizony csak fácskának mutatkozik az, jól nőtt tölgyek, bükkek tövében. S mi közönségesb, mint ollyanokat látni — s im ezek azon édes kéjek közt lebilincseltek és lebékóztak, kikrül feljebb tevék említést, s kik mindig azon egy sphaerában keringvén, néha legnagyobb talentumjok daczára, bizony csak féloldalulag vagy álszinben látják a dolgok valódi lényegét rendszerint — mi közönségesb mondom mint illy előkelőket látni, kik maguk közelében nem türnek felsőbbséget, de mindig s mindenben elsősködni — primálni — akarván, ugy kerülik a napot mint Saturnus, magukat inkább néhány becsületes kis drabanttal vétetvén körül, mikor aztán igaz, miután Saturnusként mindig excentrice kalandoztak, in ultima analysi elég halavány szinben jelennek meg, ha véletlenül olly napokkal, mellyek nem kölcsönöznek de magukban hordják fényüket, közelebb érintkezésbe és surlódásba jőnek. Illyes példákat szám nélkül tudnék felhozni s hónapokig egyhuzamban volnék képes illustrálni eszmémet, hogy t. i. a legderekabb s legeszesebb ember is lő bizony néha bakot. Hiszen nem vagyok kénytelen messze földre járni anyagért; mert hát ki vagyok én? Igen én, ki bár hány bakot lőttem éltemben. Igaz, hogy én magamat soha valami különös capacitásnak nem tartám, vagy épen oraculumnak, vagy legalább valami amphictyoni itélőszék személynökének, s tüstént magam önték jeges vizet minden efféle demonstratiókra, mellyek engem valami bitor fénybe emelhettek vala, mi nem egy ügyügykedő jó barátomnak volt gyermek-tiszta-

ságu szándoka, s mivel nem fogadám el a felmagasztalást, fájdalom, nem egy jóakarómat bántám meg, ki ebben valami kevélységet gondolt észrevehetni, jóllehet az nem vala egyéb, mint részint szerénységemnek részint férfiui büszkeségemnek eredvénye; szerénységemnek, mert nem birtam eltürni olly fényt, olly nimbust, melly engem igazsággal nem illete; büszkeségemnek pedig, mert sokkal többet tarték mindenkoron magamra, hogy sem személyemet várként használtatni engedjem, mellyre az indulatos hév és vakság kénye kedve szerint függeszthesse bálvány csalképzetit. Ezt azonban korántsem vagyok önhitt valami különös érdem gyanánt említenem itt, mert ez egy kis jó szerencse hozzájárulásával önként folyt személyem minden tekintetbeni ‚középszerüségébül', melly szerint, bár akartam bár nem, meg nem szünő érintkezésbe és surlódásba jövék és valék olly egyedekkel, kik mindenben éreztették velem felsőbbségüket, mi ugyan nem ritkán legmarczonább sebekkel raká meg emberi hiuságtul nem egészen ment emberi kedélyemet; ámde mint fanyar gyógyszer, legalább annyiban használt — jóllehet legtávolabbrul sem akarom magamat a gyarló mindenféle csábokkal szünetlen küzdeni kénytelen hiu embernek során tul emelni — mikép soha nem szédelgett fejem annyira, hogy magamat csak egy pillanatig is valami nagy auctoritásnak, sőt valami nagy nemzeti plenipotentiariusnak tartottam vagy azt csak türtem volna is, miszerint engem illyféle hírpolczra felhizelkedni törekedjék valami esetlen jóakaró, a nélkül hogy az illyest tüstint rendre nem igazitám, sőt a nevetség szinpadára nem állitám vala. Nagyobb capacitások, kivált ha az aránylag szük határu honbul nem kényszeríté ki őket a sors vagy saját akarat, és ezenfelül e honban is jobbadán csak egy soron állók és par préférence egynézetüek közt élnek, hol nem éri őket a néhai kellemetlen ellenzésnek s netaláni talpraesettebb, gyakorlatibb jobb izlésü nézeteknek csipkedése, vagy ha igy lehetne mondani: szemrehányása, illyféle nagyobb capacitások, mondom, sokkal mostohább körülmények közt léteznek e tekintetben, és ekkép természetes, hogy nálunk a saját tulbecsülés és ennek

elmulhatlan következménye, a nyavalyás, hibás, hézagos felfogás szükségkép sokkal közönségesb eset, mint azoknál, kik velem együtt uton utfélen találkoznak superioritásokkal, csakhogy ez okbul igaz, felfogásink sem lehetnek olly fellengősek, olly phantasmagoriaiak, olly égbeemelkedők!

Mindezt kötelesnek gondolám magamat, mint enyhitő körülményt, annak megerősitésére felhozni, hogy bizony a Pesti Hirlap szerkesztője könnyebben eshetik illy tévedésekbe, mint bárki más; mert észtehetségei fölötte különösek és ritkák, és azután nincs, kit a lángkeblű nemzedéknek legalább néhányai, kik őt környezik, a vezéri szék olly magas fokára emelnének, sans phrase et sans paraphrase, mint éppen ő. S most valljon: a tanulság mind ebbül ugyan mi?

Folytatás. (Jelenkor 1843. 12. sz. febr. 12.)

VIII. Tán azt gondolja a nyájas olvasó, a Pesti Hirlap szerkesztőjének irigye vagyok? Bizony hibázik. Legelsőben is azt hiszem: elég tág tér van honunkban, mikép nem egy, nem két, de száz egyed is, mint becsületes és méltánylott, sőt felmagasztalt ember járhasson egymás mellett, a nélkül hogy csak egynek is aljas viszketegre volna szüksége fajulnia: másnak utját állani, vagy abba csak belé is vágni akarni. S aztán nem vagyok sem az élet sem az egészség olly lépcsőjén, midőn a pezsgő erő és az ambitio szomj személyes vetélkedések miatt tán elfojthatná a nem egészen éber keblében azon szent kötelességek érzetét, mellyekkel honunk iránt viseltetni tartozunk.

Vagy tán azt gondolja a tisztelt olvasó: Wesselényinek ellenem föllépte és a P. Hirlap szerkesztőjének tapintatlansága olly különös, olly igen nagyszerű szempontnak mutatkozik előttem, mert személyemet illeti; vagy tán annyira érzem magamat lesujtva, mikép rehabilitatiom végett, az olvasó közönségnek alkalmasint nem kevés unalmára kilencz tiz ujságlapon keresztül mindig csak egy s ugyanegy tárgyat hinnék mindenekelőtt vitatandónak, most midőn egyedül életkérdések körül volna kötelességünk minden tehetségünket összepontositni?

Wesselényi föllépte fájt, mód nélkül fájt lelkemnek, a P. Hirlap szerkesztőjének méltatlankodó önhittsége ellenben megsérté jobb érzetimet, nem tagadom; ámde azért csekély személyem elbusítása s bántalma, habár gyötri is kedélyemet — mert illyen orvoslást csak az idő művelhet — soha sem jő előttem, jó lélekkel állíthatom, olly magas tekintetbe, hogy miatta szembül tudnám veszteni hazánk ügyét, nemzeti nagy családunk érdekét.

Nem nem; illy nyomorult kisszerüség, illy szánakozásra méltó szükkeblűség, a megbusított, a megbántottnak szerepét venni fel, és vagy keserű lamentókat intonálni, vagy egyesekkel macska-viadalra kelni, most, midőn olly komoly időknek megyen elibe hazánk, és kivált vérünk, nem nem, illy gyáva vénasszonyi lelkület vagy veszekedési viszketeg, nem undokitja el egyébkint bár elég gyarló keblemet. Czélom ennél férfiasb, hazafiuibb, magasb, s röviden és szárazan mondva nem egyéb, mint felszólitni, vagy ha ez tán igen fenhéjázónak látszanék és ekkép visszatetszést szülhetne, legalább ‚figyelmeztetni' a közös hazát: hadd eszméljen elvégre fel, s hadd vegye komoly fontolóra, ha igaz, mint fentebb érintém, mikép tökéletesen talpraesett becsületesség és erényesség nélkül nem lehet jó politikus ugyan senki, de ezen tulajdonok még korántsem elégségesek, bármilly superlativ fényben ragyogjanak is azok, hogy azért valaki már józan politikus is legyen; ha ez igaz, mondom, akkor hadd vegye komoly fontolóra a közös haza: hogy ugyan, a hihetőség számai szerint olly rögtönző, olly meggondolatlan párt, mint a p. hirlapi párt, ki fogja é kalauzolhatni a magyart mostani bonyodalmibul, mikép azt a kifejlettebb s általányosb alkotványszerüség sarkalatira felemelje — — azon párt, melly meg nem elégszik — s ne csalassuk meg magunkat e körül — bármilly tisztes töredékként részt venni az érintett honi kötelesség teljesitésében, hanem melly bizonyos felsőbbségi nimbus által, mellyben hézagos, felszines és szappanbuboréku létéhez képest eddig is bámulásra méltólag ragyogott, magát mindinkább s inkább körülburkolni semmit kisértetlenül nem hagy, miszerint a lágykeblűeket lelármázva, leszégyenitve, visszariasztva, a könnyen felhevithető s minden tulságra hajlandó

részét a nagyközönségnek pedig felingerelve s ekkép a józanabb részt elkedvetlenítve, megzsibbasztva, zsarnokilag monopolizálja, szövevényei s bonyodalmai közt mind kétesb állásba sülyedő hazánknak ügyeit; s ugyan milly tulajdonokkal, milly eljárási ildommal? S itt pontosul össze meg nem bocsátható bűnük minden kárhozata — mert nincs nagyobb bűn, mint másokat vezetni akarni ahoz kivántató tulajdon nélkül — olly rögtönzési szélvésszel, éppen olly szédelgés közt és szintolly kevés méltánylattal s a körülmények olly kevés ismeretével, fontolóra vételével s a kellő időnek szintugy be nem várásával s a t. a miként vezérük s bálványuk, a P. Hirlap szerkesztője t. i. az első benyomásnak engedve, párthiveitől megerősítve, egy cseppet sem kétkedett személyem fölött kimondani a leggyülöletesb itéletet, mielőtt tökéletes világban lett vala az általa feltétlenül megbirált tény.

Igaz, ez fölötte alárendelt eset, s vajmi csekély személyemnek igaza, a nagyközönség érdekéhez állítva. Mind ezt tudom, a nagy különbséget tökéletesen felfogni birom. De más részrül kérdem: ha rajtam történhetik illy méltatlanság, ki nem vagyok — a mit tán szabad a szerénység legkisebb megbántása nélkül magamrul mondani — a hazának sem legrosszabb, sem legutolsó polgára, s közvetlen azon pártvezérnek részérül történik rajtam illy méltatlanság, ki magának terrorismusa s mindent ledörgő s lemennykövező modora által, mindenben vezető és paráncsoló szerepet arrogál; akkor kérdem, milly méltánylást s igazságszolgáltatást várhat ezen ujnemü reformatoroktul a honnak minden alábbrendelt s ismeretlenebb polgára? S ha igaz, hogy alábbrendeltekbeni eljárás után jobban ítélhetni magasb érdekűek fölött, mint viszont, mert ki alábbrendeltekben nem bir hatni kimeritőleg, az magasb érdekűek közt alkalmasint még inkább fog maradni felszinen: akkor kérdem minden józanabb gondolkozótul: ugyan lehet é nagy, valamellyes, de csak legkisebb bizalma is a Pesti Hirl. szerkesztőjének azon kihiggadt, meggondolt, körülnéző, mindent megfontoló tulajdonában, melly nélkül vajmi szerencsétlen politikus bár a leglángolóbb ész is e században, ha

csak azon egyetlenegy eset is jut eszébe, mellyet most olly részletesen előterjesztek, s melly sem első, sem utolsó, sem az égbe legkevesebbé kiáltó nem volt; mert ha az vala, bizony egy szót sem szólok; de ez fájdalom, ugy áll az illyféle esetlen és sületlen esetek hosszu sorához, mint az egy szám az ezernyi kéj — de sötét éjszakákhoz az ismert mesékben. Mit megmutatni nem nehéz, de szükségtelen; mert előbb utóbb maga magától ki fog sülni az egész.

S ha mindezt higgadt kebellel átgondolja olly egyed, kinek hona valóban drága és ki egy kis figyelemmel s kissé magasb felfogással kiséré a hirlapistáknak az érintettnél százszorta életbevágóbb tapintatlanságit, például az adókérdésének lépcsőnkénti, ugy szólván készakarva tökéletes compromissióját, melly életkérdésnek megbocsáthatlan könnyelműséggel s alig hihető felszinséggel kezeltét hova hamarább bonczkésem alá venni szándékozom; s más részrül elibe tátong azon ezernyi bonyolulat és szövevény, mellynek csomónkénti s vigyázatteli feloldása volna most napirenden, mi ha nem történik, mielőtt késő volna, minden okvetlen egy ki nem gázolható örvényhe sülyedni kénytelen: akkor ugyan lehetne-é az érintett egyed olly közönyös, olly kötelességfelejtő, mihezképest nem volna hajlandó, indignatiótul eltelve, legott felkiáltani: »Le a hamis prófétákkal, le a lidérez fényben álló bálványokkal zsarnoki székeikrül.« Miután azonban nem szeretném e tekintetben követni a Pesti Hirlap szerkesztője példáját, s ezt senkinek sem tanácsolhatom, miszerint t. i. efféle lélekbenjáró dolgokban első benyomásra rögtönzésként s felhevülve, vagy csak lehető legbizonyosb tényismeret előtt is szabad volna cselekedni s itéletet is hozni; nem lesz-é minden higgadtabb, kinek hona drága, legalább megvallani kénytelen: hogy mindaz, mit legközelebb felhozék, korántsem olly indifferens s figyelmet nem érdemlő, mint azt nem egy hirlapista, s főkép ezek vezére affectálja, ki különösen forgékony eszével — csakhogy vannak, kik e manoeuvrecskék mélyeibe hatni elég éles elég keselyüszeműek — majd szerfölött erősnek s országszerteinek hirdeti pártját, ha t. i. imponálni óhajt; majd viszont, ha a sutton-

bani észre nem veendő közelitést kivánja meg a tactica — de az ellenfél véletlenül nem alszik — illyféle beszédekkel, mint közönségesen tudva van, áll elő: »Nagy isten, miként lehet egyes véleményeket olly veszélyeseknek tartani, s olly kicsinységek ellen álgyukkal fellépni!« — Ugyan ugy-é? Valóban jó mulatság! Vajmi finom teketoria. Alázsággal köszönjük; de minket illyesmi nem bódit el.

Nem nem, mind az, mit legközelebb felhozék, nemcsak nem indifferens, nemcsak a legnagyobb figyelemre méltó, de egyenesen legmélyebb életünkbe vág; s pedig, mert vakbul, szenvedélyesbül van szerkesztve a közönség legnagyobb része, mely a ‚gens humana ruit in vetitum nefas', és a ‚mundus vult decipi, ergo decipiatur' themájaként sokkal hajlandóbb csudálatos, nem magyarázható lidérczek után iramlani, habár elvégre mocsárba, hova ezek in ultima differentia mulhatlanul mindig eljutnak, mintsem szeretne a közönséges gyakorlati élet utján, az isten-adta mindennapi napfénynek aegise alatt eljárni néha ugyan fanyar de mindig diszteljes tisztében.

Volnának csak kihiggadt, kiábrándult, a képzelet magas, hosszulábu gabancsairul leszállott egyedek, vagy volnának ezek nagyobb számmal: könnyü lenne akkor minden, átlátnák ezek, — s méltóztassék a Pesti Hirlap szerkesztője köztük helyet foglalni s nyájasan maga itélni: valljon lehet-é a most itt bemutatandó egyedekkel sikeresen haladni — hogy bizony az, ki polgártársát könnyelmüleg s mielőtt tényei in forma probante ismeretesek volnának, elitélni s a hazafitlanság pelengérére állítni képes az egész haza előtt, mint reformator de még csak mint ember is, nem fölötte nagy bizalmat érdemel, s kivált a jurynak, meg a nyilványos pörlekedésnek s ítélethozásnak pártolása igen furcsán és vajmi gyanusan hangzik szájában, mintha az oda csak fitogtatás végett, vagy csak ugy véletlenül vetemedett volna; midőn azon kérdést is lehetne itt tenni s nem egészen alaptalanul: hogy valljon illenék e a polgári szerkezetnek ezen kimondhatlan szép gyöngye olly közönség körülményei közé már, mellynek leghangosabb sáfárai s legkitünőbb reformator-kolomposai is olly kevéssé átallják

tettleg megfertőztetni annak szűz eszméjét palam publice; átlátnák ezek, t. i. a kihiggadtak vajmi jól, hogy az, ki illyest tenni képes, legyen aztán jó szándékbul, legyen szélvész-ségbül, hogy ne mondjam: szeles-ségbül, mi a közvéleményre nézve egyre megy, habár nem is izraelita, mégis azon sympathisták, és az ég tudja miért, nagy emancipisták symptomáit árulja el vajmi erősen, kiknek nincs hijával honunk, s kik vak hevükben még Krisztus urunkat is megfeszítnék még egyszer — ha t. i. nem tartoznék pártjukhoz s tényein nem volna collegiumuk bélyege — s annálinkább olly kis bűnöst, mint én vagyok, és ekkép a nálam kisebbet természetesen még kevésb ceremoniával, ha tehetnék szerét, s ha volna annyi erejük, mint van szódagályuk; átlátnák világosbnál világosban ezek — t. i. nem ezen utolsók, hanem a kihiggadt, kiábrándult keblüek — hogy illy párthoz szegődni nem akarni s nem lelni magában különös kedvet és hivatást, illy hajósokkal egy hajóban evezni, nem éppen jele a gyengefejüségnek, vagy éppen hazafiui kedély hidegségének; sőt ellenkezőleg tán az mutat vajmi gyenge itélettehetséget, ki efféle ügyetlen hajósokban bízik s azzal kecsegteti magát, hogy majd illyesekkel ér czélt; s tán éppen az árul el saját maga lábán állni nem tudást, ki elég gyenge, vagy inkább: elég asszonyilag bősz, olly naszádra ülni, és olly kapitány alá szegődni, és olly hajós sereg közé állni, kik ha illy hajózattal elérik az igéretföld partját, akkor valóban minden eddigi tapasztalat ellenére, legalább a politika mezején többet ér a vak véletlen, mint a tudomány, tervezet és gyakorlat. Mit azonban egy félig meddig okos ember sem fog elhinni; mert ha valami a világon nem sorsjáték, valóban a politikának szövevényes, bonyolítványos tudománya nem az, mellyben a véletlennek tán néhány száztuliát kivéve, minden szoros számitáson alapszik. Átlátnák ezek végre, hogy ‚jaj' volna az országnak, s csakhamar vége szegény vérünknek, ha illy tapasztalatlan, valóban lehetne mondani, szentségtelen kezekbe kerülne a vezéri, az irányt adó pálcza, vagy hacsak e heves rögtönzők bármiben is kitudnának magoknak víni némi állandóbb felsőbbséget.

Miután azonban, mint érintém — s e körül az istenért ne csaljuk magunkat — vakbul, indulatosbul áll a község nagyobb része, és ekkép saját ephemer fénye támaszául iskolájának segítségével vajmi jól elkészité eddigelé már naponta nyujtott felhevítő táplálékai által a Pesti Hirlap szerkesztője a közönségnek, ha nem is nagyobb, legalább mozgékonyabb részét, ugy hogy szinte mind gyérebb gyérebb lesz azok száma, kiknek hangulata megtámadói vagy védői ingerültséggel többé kevesebbé impraegnálva sőt saturálva nem volna; miután ez igy van s nincs másképp, mondom, én legalább — s bár csalódnám, s bár lennék inkább köz kaczaj tárgya, melly a félénk jóslót szokta érni, örömmel türném — ámde én az érintett okokbul, honunkat a lehető legnagyobb veszélyhez órárul órára mindinkább közelitni látom; s melly nem abbul áll, hogy valami különös rosz fogna ránk közvetlen bekövetkezni, hanem hogy nem fogja kellő időben bevenni nemzeti testünk mindazt, mi nélkül teljes meggyőződésem szerint nemcsak díszszel, de éppen nem élhet vérünk ezentul, ha — s e körül forog menekedhetésünk és életünk — ha mindenek előtt s többek közt a pesti hirlapi párt s ennek iskolája — mert hiszen ennek köszönhetjük leginkább azon visszahatást, melly naprul napra elhatározottabb csökönyösségre fagyasztá a hazát — hová hamarább ki nem vetkeztetik azon álfénybül s bitorlott nimbusbul, mellynek egészséges alapja nincs, s mellyet csak azért birt magára ölteni, mert nem volt elég kötelesség-éber és nem tartott elegendőleg össze a józanabb rész.

Folytatás. (Jelenkor 1843. 13. sz. febr. 16.)

IX. Állja azért helyét mindenki férfiulag, csak magára és senkire másra nem bizván e hon javát s ketté lesz törve a lebilincselő varázs, mielőtt gondolnók, megmentve a kontár kezekbül veszélybe bonyolított haza, egy cseppet se kételkedjünk. De késni nem szabad, mert az indulat és vakhév harapózó, s ollyan mint tűz. Ma még meggyőzheted, holnap már erőt vesz rajtad s lobra gyúl, mellyen nem fog hatalom, s melly addig lángol, míg mindent porrá nem hamvaszt.

S ha senki nem követi ez utat, mellyre kötelességérzet s honszeretet készt: s elvégre lábaimrul ejt az ellenem felbőszített s felriasztott sokfejü indulatszörny; mi könnyen meglehet, mert annyi rabulista, s eszes rabulista közt, mint menynyivel az ég megverte a magyart, elvégre ugyan ki győzne? Ám legyen! Vajmi jól tudom, milly darázsfészekbe kapok, s hogy tehetségem korántsem olly nagy, mint szándokom becsületes s föltételem szilárd. De mindez nem tántorít. Hány nálamnál derekabb, kinek saruit feloldani sem volnék méltó, lőn e világon már áldozatja a felbőszült indulatnak. Minek kiméljem tehát magamat? Hiszen hanyatló éltem napjait aligha tudnám nemesebben s hazánkra nézve hasznosabban leélni, mint engesztelhetlenül küzdve, nem személyek ellen, Isten mentsen! de a fénybe burkolt felszinség, a magas paripán ülő tapintatlanság, a maga magát parancsoló-székbe emelt zsarnokság ellen, míg erőm és inaim meg nem törnek.

Mondják ugyan: »Fölötte kár a csekély erőt, melly e honban létezik« — s ez alkalommal ezt szokásuk szerint: egyszer igy egyszer ugy, csekélynek vallják — »efféle megtámadások által még gyengítni.« S igaz: nemcsak kár, de lehető legnagyobb bűn volna, a legkisebb erőt is — mert ebbül buzog siker — oszlatni, s ez által gyengítni. Ámde felszinség, éretlen tan, emésztetlen olvasottság, kölcsönzött szinházi nimbus, önmaga és mások ámítása, s effélék, mellyekben a többször érintett párt annyira dus, nemcsak nem képeznek erőt, hanem éppen ellenkezőleg soha nem fog mindaddig *egészséges, valódi erő* alakulhatni hazánkban, míg efféle ingrediensek emeltetnek annak helyébe, s míg vannak, kik illyesekkel reméllik kifigurázhatni s meggyőzhetni az ellenfélt.

Azt is rebesgetik: »Vajmi sajnos, hogy efféle megtámadások s természet szerint bekövetkező visszatorlások által elkoptatják s kifárasztják magukat a legjobb tehetségek, kik egyesült erővel csudákat müvelhetnének, kik azonban a hosszas harcztul ellankadva, megtörve, nemcsak elő nem fognak állíthatni tettleg legkevesebbet is többé, sőt megoszlott hatásuk vagy inkább hatástalanságuknál fogva, a legkisebb ellenerőnek

martalékául leendenek a veszély óráiban okvetlen.« Milly gyönyörü, mézes szavak! Azt hinné az ember, csupa ‚ne felejts' virág, csupa kedély, csupa ömledezés, melly a hon jövendője fölött busong s el van telve aggódó előrelátással! Csak az furcsa, igen igen furcsa, hogy mind ez azon oldalrul jő, melly minden alkalommal legmagasb zászlójára tüzi a szabad surlódás, a fékeibül tökéletesen kiszabadult sajtó mindenek fölötti nagy hasznát, nagy áldását; azon oldalrul, melly száz alkalmon és száz árnyéklaton keresztül nagy bölcsen és nagy pompásan többek közt illyeseket tárogata: »*A nemzeti meggyőződés nagy termének közepén lángoló fáklyavilágnak nem lehet megparancsolni, hogy csak e vagy ama szögletbe hintse fénysugárai egész csomóját, mint az üstökös; a terem mindenütt világossá lesz, s ha egyik vagy másik szögleténél spanyol falat huzunk is, kijönek hamar, a kik mögé szorultak, mert látni akarnak, látni!! mindnyájan »(s ekkép mi is.)« És az értelem világa ollyan mint a nap, azt nem lehet olajlámpakint egy fordítással most lobogtatni, majd lefojtani vagy éppen el is oltani tetszésünk szerint.*« (Pesti Hirlap 32. sz. Vezérczikk); azon oldalrul mondom, melly nem rég ezelőtt (Pesti Hirlap 208. sz.) azt tanitá magas tanári székébül: »*Auch das Wort ist That.*« De megmondom mi lappang ez alatt, nem nehéz a mézes madzagra ismerni; egyszerüleg csak az, hogy ők támadtatnak meg; mert ha azok lennének ez esetben, kik eljárásaikat rosszalják, habár pulverisáltatnának és a közönség legnagyobb, legméltányosb részét tennék is ezek, mindegy, ez már a lehető legdicsőbb hazafiui tett volna, melly nyilvánosan kitrombitálva meg is nyerné az amphictyoni itélőszék legzsinórosabb, legsallangosabb dicséretét, a megelégedés vállveregetését, vagy legalább keleti komolyságú maga magának nagy tekintélyt adó helybenhagyását; mert hiszen csak őket, a kiváltságok szilárd elleneit illeti azon kiváltság, hogy gyengéiket ne legyen szabad őszintén és tartalék nélkül világ előtt kitárni, csak őket a *nemzet organumait* (!?) illeti e kiváltság, mondom, kik mindent, mi utjokban áll, egyenesen legázolni, vagy nevetség s gyülölet pelengérére állítni a lehető legindiscretebb dölyffel olly felette

hajlandók, sőt ebben vajmi jó mesterek is. Mibül a tanulság többek közt az, hogy a bonczolás alatti pártnak szinte minden szavából, minden betüjéből, bármikép szeretnék is takargatni ezt, bizony kikukucsál bizonyos elolthatatlan, s néha fölötte roszul fékzett szomj és sovárgás, mindent monopolizálni, s kormányzásba a lehető legnagyobb befolyást venni akarni, mitül az irgalmas isten mentse meg a jobb sorsra méltó magyart! kinek egyébiránt, reméllem, lesz elég esze átlátni, hogy azon harcz, melly illy ellenek ellen viseltetik, nemcsak nem koptatja el azon erőt, melly ráfordíttatik, de azon fölötte czélirányos műtéthez hasonlít, mellyet — minden gyülöletesre facsarható alkalmazás nélkül legyen mondva — a szántóvető viszen végbe, ha a tiszta buza fölé növő burjány átkátul meg akarja menteni a mezőt.

Igy is szólnak: »Jaj ha azon kis nimbus is megtörik, melly minket környez, s ollyasok által törik meg, kiknek kötelességük volna nevelni azt, s kik maguk is belé állhatnának! mert hiába, van bizonyos varázs, melly még az erőt is erősbre edzi, a felsőbbséget is magasbra emeli, s ekkép kár, még e részrül is csorbitni a hazát.« S valóban nem szenved kétséget, kimondhatlan varázsa van, kivált azokra nézve, kik a kiképzettség alsóbb lépcsőin állnak, mindennek, mit valami fénykör veszen körül, mihezképest valóban nagy vétek is, vagy mindenesetre meggondolatlan tett, könnyelmü, szentségtelen kezekkel olly nimbus megtöréséhez járulni, mellyet az időnek, bevett szokásnak, nevelésnek s vallásnak tiszteletet gerjesztő bája ugyszólván a mindennapiság könnyen fertőztethető körén tul emelt; mert hiszen a gyarló embernek, ki e földön annyi viszontagság s annyi keserüséggel találkozik, vajmi jól esnek, kivált az élet kisértőbb nyomasztóbb pillanatiban, mindazon támaszpontok, mellyek midőn a képzelethez szólnak, ha nem hárithatják is el a valóság csapásait, ezek elviselését mégis nem ritkán mód nélkül könnyítik, sőt néha minden marczonaságaikbul kivetkőztetik. — Felette távol vagyok én ennélfogva, kivált olly körökben, hol a valóság nem mindenben mosolygó, nem mindenben kecsegtető, valamint az édes illusiókat, sőt még a bálványozott előitéleteket, ha ezek a közálladalomra nézve

nem ártalmasak, ugy a fényköröket is otrombául szétoszlatni, vagy csak legtávolabbrul is érinteni akarni, ha azoknak valamellyes alapjok van. Ámde ez okbul ollyféle nimbust is kimélni, sőt magát is általa körüllidérczeztetni, mint például az, mellyet a Pesti Hirlap szerkesztője vont saját maga és iskolája körül, azt nemcsak egy cseppet sem tartom szükségesnek vagy tán még kötelességnek is, de éppen ellenkezőleg, azt hiszem: minden efféle szemfényvesztést, mellynek ámitás, felingerlés s meg nem szünő impositio egyedüli sarkalata, hovahamarább kellő világába állitni, minden jó hazafinak lélekbenjáró s ekkép magától el nem hárithatá tiszte. Többnyire, meg kell vallani, különösnél különösebben, furcsábbnál furcsábban hangzik e részrül a nimbusok mellett felemelt legkisebb szó és panasz is; mert ha mást nem müveltek vala, már azáltal is halhatatlanságra, vagy legalább »hosszú megemlékezésre« tették magukat érdemesekké, hogy egyenlitgetési — nivellatiói — viszketegüknél sőt systemájuknál fogva, nincs tekintély, nincs nimbus, legyen az születésnek, vallásnak vagy hivatalnak fényköre, mellyet mosatlan, szentségtelen kezekkel s negédes pajzánsággal ne iparkodtak volna többé kevesebbé sárba huzni; mikép nem is létezik ország majd majd felforgatott hazánkon kivül — bátran gondolom állíthatni — hol, kivált minden hivatalinak, efféle ujnemü reformátorok átellenében, olly bokros, sőt olly tűrhetlen volna állása, mintha bizony hivatalnokok nélkül létezhetnék honunk, s ki fejedelmét hűn szolgálja, annak már hazaárulónak vagy a roszlélekkel felcsapottnak kellene lenni, ugy hogy a nép souverainitási divateszme hozzájárultával — jóllehet mai napig bármikép akarják is némellyek erővel oda csűrni csavarni, semmi illyes nép-souverainitási valóságos gyakorlat nem mutatkozik évrajzinkban vérünk ide települte óta — alig van honunkban már vármegyei elnökség, mellyet naprul napra inkább s inkább a pictus masculusok sorába ne igyekeznék levonni bizonyos rész, mikép aztán, mint fejre állitott bohócz a lármázók parancsa, vagy bizonyos tekintélyek kénye kedve és gratiája szerint folytassa mostoha s vajmi háladatlan, s diszszel és sikerrel majd majd alig végezhető munkáját. —

A fénykörök szétoszlatásárul tehát méltóztassanak inkább hallgatni, hahogy magokat felette gyanusakká, s mi több: kimondhatlanul nevetségesekké tenni nem kívánják; mert higyék el: ha valahol, bizonyára a nimbusok dolgában volna mindenek fölötti hahotára érdemes bárki másnak szemében szálkát, magukéiban ellenben gerendát sem látó mámoruk, melly szokás gyakorlatában egyébiránt olly erős példával jár elő vezérük és uruk.

Illyest is állitnak: »Mit fog mondani a szomszéd, s nem hallatszik é már elleneink gunykaczaja, ha jól összeveszünk s nem fog é a két viaskodó s egymást leverő fél közt győzelmesen felmerülni egy harmadik?« Alkalmasint le fognak kaczagni, igaz, és a két viaskodó fél közti győztes is megjelenhetik; igen, meglehet; ámde nem volna é még sokkal nevetségesb, kérdem, s valljon elkerülhetnők é a legközönségesb, leghangosb s mi több: a legtökéletesebben megérdemlett hahotát, kérdezem, ha annyira el tudnánk alunni, miszerint egyszerre csak azt vennők észre, hogy derekasan meg vagyunk nyergelve, s ha olly szánakozásra méltólag lehetnénk gyávák, magunkat mint bárgyu birkasereg, a nélkül hogy legalább csak egy kis panaszt is bégni merészlenénk, néhány heterogén szőrű látogatótul minden önállásunk- és bátorságunkbul kizavartatni? Azt hiszem, kivált egy kissé hosszabb időre előre tekintvén, ezen utolsó volna hasonlíthatlanul meg a sokkal nevetségesb, egy valósággal classicus torzkép. Nemde ugy? — Mi pedig azon harmadikat illeti, ki, mint a monda tartja, a két harczos közt szokott örvendeni, én ugy vagyok meggyőződve, hogy az, mert nincs érdekében s ekkép bizonyosan nem örül a magyarnak összevesztén, alkalmasint sőt kétségtelenül sokkal előbb jelenend meg az első esetben, ha t. i. látná — s mondjuk ki itt egyenesen — a zavar, a rosszszellemnek felülkerültét, mint ha azt venné észre, hogy e szellem férfias ellenállásra talál, nem bir győzni, s ekkép haszna, ha van haszna, csak annyi, miszerint mindenkori éberségben tartsa s nagyobb ovatosságra kényszerítse a méltányosabb részt. S e tekintetben, nem bánom, meg akarom engedni, hogy e rész, mint azt minap neveztetni hallám, ‚ma-

lum necessarium', jóllehet én azt belsőmben nemcsak necessariumnak, de még utilé-nek sem, hanem simpliciter ‚malum'-nak, tartom ; s pedig — vigyázzunk — mert nemcsak éberségben tart nemcsak nagyobb ovatosságot szül — mert ha csak ennyit eszközlene, akkor ‚summum bonum' volna — de azáltal lesz ‚summum malum'-má, mert tulságos modora által egyszersmind csökönyösségre, csontmerevültségre korbácsol és fagyaszt mindent.

Végre vannak ollyanok is, kik azt hiszik: »Személyes antipathiám a Pesti Hirlap szerkesztője ellen annyira volna nagy, mikép én őt minden módon megbuktatni s megsemmisítni igyekezném, törekedném.« Kik igy gondolkoznak, szerfelett hibáznak. Ezen értekezés legelső számában (Jelenkor 1843. 6. sz.) azt nyilvánítám, hogy nekem magasb czélom van, mint a P. Hirlap privát tulajdonait — tán némi kis jószándéku tanácson kivül — boncz alá venném. Most ezt ismétlem. Én őt nem mint egyes embert tekintem, mert igy vele semmi dolgom; hanem mint egyik vezérét egy olly iskolának, egy olly pártnak, melly jóllehet még bölcsőjében van, már is mutatja annak symptomáit, milly veszélyessé, sőt nem átallom mondani, milly átokká válhatnék, olly kevéssé kiképzett, indulatos közönségünket, s körülményileg annyira összebonyolult állodalmunkat tekintve, ha talán erősebbre nőne, s elvégre vérszemet kapna. Mi be is fog következni, ne kételkedjünk, s a nélkül hogy alkalmasint magok a pártnak vezérei is tudnák hova vezet propagandájuk, ha, mielőtt késő, kellő lépcsőzetre nem állittatik befolyásuk s hatáskörük. S e tekintetben van és lesz a P. Hirlap szerkesztőjével váltig dolgom. Mi pedig az antipathiát illeti, bátran állíthatom: sokkal magasabbra helyzem honunk érdekét, hasznát, s felette jól tudom, milly gyéren vannak elhintve ennek terén a jobb velők és szilárdabb elkületek, hogysem hazámfiainak bármellyikét is, ha károsnak nem tartom hatását, csupa személyes ellenszenvből, megzsibbasztani, sőt csak hajszálilag is megröviditni elég gyenge, elég alacsony lehetnék, bár mennyire volna vagy nem volna is egyébiránt az illetőhöz hajlamom. S e szerint mikép lehetne illy vágyam a Pesti Hirlap szerkesztőjét illetőleg? kit, mint

többször érintém s most ujra erősiteni vagyok kész, részint az anyatermészet, részint saját eléggé nem dicsérhető iparszerzeménye által annyi s olly kitünő elmebeli felsőbbséggel hiszek felruháztatottnak, mikép nemcsak a közönség nagy testületét tekintve, vajmi ritka jelenet ő, de mind azon capacitásokat is messze hagyja maga alatt, kik őt naponta környezik. Mi pedig őszinteségét, minden tartalék-gondolat nélküli, hazafiui, tiszta szándokát illeti, valamint mindenkor hittem — jóllehet e tekintetben fölötte sokan és fölötte éleslátásnak egészen más vélekedésben vannak — ugy naprul napra mindinkább meggyőződöm a felől, s érette e tekintetben evictorul volnék beállani kész, hogy hazánkat vérünket illetőleg nincs sejtelem, nincs érzés, nincs gondolat, nincs eszme, nincs vágy a P. Hirlap szerkesztőjének egész lényegében, melly, mi az egész hazára czélzó jó szándokot illeti, teljes szeplőtelenségben ki nem állhatná a fejedelmi nap legvilágosb sugárait. Már hogy bizalmas, a legnemesb csalképzetekkel teli, nem mindig mély felfogásu léténél fogva — melly tulajdonokkal az ember sokkal többszer a rászedett, mint a rászedő — nem eszköz é s tudta nélküli eszköz é idegen kezekben, ez már más kérdés, mellyre nézve nem volnék, megvallom, olly hajlandó, magamra vállalni a kezes szerepét. Ez azonban a férfiui belbecset ha csorbitja is egy kissé — mert nem elég, senkit fel nem ültetni, de kivált a politika tömkelegeiben a fölülést is ki kell tudni kerülni — azért homályval azt be nem szeplősiti; mihezképest a P. Hirlap szerkesztőjének személye a honpolgárok azon diszsorán is áll, hol mind fő mind kebel a legnagyobb méltánylatot érdemli. Miért volna ellene tehát antipathiám? azért tán, mert, mint mondják, előbbi élete, fiatalkora nem lett volna egészen kristálytiszta? Nem nem, illy lélekbevágó dolgot elébb be kell bizonyítani, mielőtt az hajlam, vagy ellenhajlam okául szolgálhatna az egy kissé ébrebb igazságérzetűben. Ez tehát engem nem tántorit. S aztán ha valaki, bizony én nem vagyok azon szerencsés, azon irigylésre méltó boldog állásban kérkedhetni, hogy minden zeplőtül egész életemen keresztül ártatlanul megóttam legyen keblemet, mint annyi évvel ezelőtt, midőn nem tudom már

mellyik könyvemben őszintén kitártam, hogy lelkemnek némi csorbáit le nem fogná moshatni e világ bármilly hatalma; de azokat más világra viendem magammal, nyilványosan is megvallani nem tartózkodám, szükkeblűleg nem vonakodám. Én tehát, kivált fiatalsági aberratiók miatt, mikor főleg a hevesb vér, a szilárdabb lelkület annyi szédítő csábkisértettül van környezve, mellyeket a gyengébb, a hidegebb csak éldelni sem bir, senkire, bárki legyen is, szivtelenül követ hajitani nem tudok. Tegyék ezt azon boldogok s álljanak elé, ha ugyancsak boldogságnak nevezhetni: sülyedező de el nem esett, s végtére magát megmentett embertársat földre sujtani, s ha vannak ollyasok, kiknek élete, mint nyári nap szeplőtlen pergett le az idők tengerébe. De vigyázzanak, mert embertársat kivált *javulásért küzdö embertársat* szivtelenül érinteni vagy még sujtani is, bizonyosan nagyobb csorbát üt a lelken, ha nem is a társasági viszonyok jó hitelében, mint az ifjuságnak némi meggondolatlanságai, mellyekért azonban a földi világ előtt sokszor egész életén át lakol a szerencsétlen könnyelmű. Nekem tehát legkisebb antipathiám sem lehet a P. Hirl. szerkesztője ellen, s ekkép nincs is; sőt azt hiszem, még tökéletesen ki tudnék vele békülni, mert korántsem vagyok olly engesztelhetlen makacs s olly vak, mikép — jóllehet teljes meggyőződésem szerint eddigelé, mindent mindenben véve, sokkal több kárt okozott hazánknak a P. Hirlap szerkesztője, mintsem hajtott volna hasznot — mikép, mondom, mind e mellett nem volnék képes, ritka elmebeli tehetségét, terebélyes tudományát, szilárd férfiuságát és nemes lelkületét teljes mértékben méltánylani; vagy felejteni tudnám — s mind ez hizelgés nélkül legyen mondva — a hazára nézve milly kár, s az egészet tekintve, milly veszteség volna, ha olly buzgóság, olly állhatatos akarat, mint övé, meddőségre lenne kárhoztatva. Nem is vagyok azért, mint mondom, engesztelhetlen ellenzője, sőt ismételve állitom, még tökéletesen ki is tudnék vele békülni, s vele egy soron és együtt munkálni; mert egy kissé több meggondolás, hosszasb tapasztalat, nagyobb körülményismeret s ekkép egy kissé jobb irányzat hozzájárultával minden tulajdonnal csordultig el

van látva, fel van ruházva, mellyek honunk emelésére és vérünk felmagasztalására megkivántatnak, s ekkép valódi vétek is volna tehetségeit korlátozni, vagy éppen megzsibbasztani akarni, mielőtt jobban maga körül nézve s egy kissé okulva czélravezetőbb irányba s utba biczczenni nem volna elégséges alkalma.

A P. Hirlap szerkesztőjének két módot ajánlok, ha t. i. valósággal őszinte s komoly szándoka s ohajtása van, ellenzésem helyett együttmunkálásomat megnyerni, s belőlem szilárd megtámadóbul hű frigyest bűbájolni. Mindkettő czélra vezet.

Folytassa felvett modorját, korbácsoljon nagyot kicsit indiscriminatim, idézze perbe a clerust, dögönyözze a horvátot, pirítsa meg s alázza le szakadatlanul az aristokratiát, gyanusítsa a hivataliakat, a kormány bármi lépteiben affectáljon látni mephistophelesi körmöket, legkisebb discretio nélkül rántson mindent ki a sikra a lehető legnagyobb világ s nyilvánosság alá, menydörögjön, mennykövezzen bárki ellen is, ki az ő véleményét ellenzi, öltse magára a legkápráztatóbb fénykört s declamáljon fellengős pompás oraculumi szavakat a magas triposrul, hevítse az indulatokat bőszültségig, riasszon fel minden szenvedélyt, hozzon ellentétbe minden érdeket s uszítsa egymásra, hizelkedjék mindegyre a fiatalságnak meg a népnek s hitesse vele el, hogy a bölcseség meg erény egyedül az ő sajátja s egyedül nála honos sat. sat. szóval hozzon mindent lobba lázba s villi[1] tánczba s ekkép nyomorult hazánkat teljes dissolutioba vagy makacs fagypangásba; — s mind ezt nem csak tűröm, s nemcsak nem ellenzem, mint valami fölötte veszélyest, mint valami egyenesen égbekiáltót, sőt a világos ég alatt szegődöm milliók előtt pártjához, s hűn követem vezérzászlóját, szerencsecsillagát, mig inaim s erőm birnak — mert hiszen én sem sovárgok más czél után, mint vérünk fölemeléséhez, honunk boldogságához őszintén hordani kis töredékemet — ha mind ezen deficitientiák ellensulyául a politikai

[1] Villinek — Trencsény s más szomszéd megyei népmonda szerint — azon leányt hívják, ki menyasszony korában hal meg. A Villik szüntelenül ide s tova keringenek, keresztutakon tartják tánczaikat s ha ott valami férfit kapnak elő, azt halálig tánczoltatják, s ennek árnyéka aztán a legifjabb Villi vőlegénye s azon Villi akkor megyen nyugalomra. (l. Aurora 1822. füz. 203. l.) *Sz. I.*

superioritásnak olly jeleit mutatja a P. Hirlap szerkesztője, mellyhez képest a hihetőségnek nem felette szorosan — mert nem vagyok difficilis — de egyedül ugy félig meddig tekintetbe vett számai szerint, csak egy kis valószinüséggel hinni, reménllni vagy legalább némileg kiábrándultan gondolni lehetne, hogy a P. Hirlap szerkesztője iskolájának és pártjának hozzájárultával ki tudná kormányozni ezer bonyodalmibul az általa még nagyobb zavarokba sülyesztett magyart, s egyszersmind képes és elég jó és mély felfogásu épitőmester volna is — mert hiszen ez a fődolog — az itt ott düledező s általa minden lépcsőzet nélkül végingásba hozott, és igy alkalmasint leomló agg épitvény helyett olly dicső tág és tartós lakot emelni is vérünk fölé, miszerint minden szín, minden kor, minden alak, melly nemzeti nagy családunkhoz tartozik, abban minden tekintetbül jól laknék is; milly lakra, — s itt vigyázzunk — a magyar nemcsak érdemes, de bölcseséggel fogván hozzá, kétségtelenül szert is tehet. Mert ha igy, akkor tisztelet, becsület! s minden magyar, kinek hona drága, köteles velem együtt magát tüstint submittálni; minthogy itt nem arrul van szó, ki legyen első, ki legyen utolsó, hanem hogy fölemelkedjék s gyarapuljon a hon. Valódi felsőbbségnek fölötte sok gyengéit el lehet nézni, mert a lángész szüleményei váltig helyre szokták ütni azon csorbákat, mellyek néha a legnagyobb felsőbbségekhez halandó sorsunknál fogva ragasztvák. Folytassa tehát eddigi utját és modorát a Pesti Hirlap szerkesztője sans gêne et sans façon nem bánom; és szaporítsa s erősitse iskoláját és pártját, tűröm, nem ellenzem, s feltételnélküli híve, apródja leszek, mondom; de akkor méltóztassék egy kissé több meggondolást, egy kissé több combináló tehetséget s kivált egy kissé több mélységet, szóval, egy kissé több politikai superioritást kifejteni s állítni politikai hatásának hátterében, mint a mennyivel eddigelé méltóztatott producálni magát; mit, ha kedve telik, s illy bonczolást a nagy közönség, melly, azt hiszem, e jelen operatiobul is elégségesen fog okulni, felette unalmasnak nem tart, igen szivesen tüstint választó-vizeim, vitriol s illyes olajim s efféle marczona szereimmel chemiai analysisbe s philosophiai

illustratioba veendem eddigi mondalmit s tényeit; a Pesti Hirlap szerkesztőjének s társainak egyébiránt nagy megelégülésére s nagy vigasztalására é, az már más kérdés. És ez volna az érintett módok egyike, mely által a Pesti Hirlap szerkesztője engem tüstént megnyerhet részére.

Ha azonban ‚kényelmesbnek' tartja a Pesti Hirlap szerkesztője, ugy mint eddigelé, pillanati ötletek, emésztetlen könyvkivonatok, nyers és nem mindig legnagyobb hitelt érdemlő levelezések, fel-feltünő inspiratiok, vagy borzadalmas visiok, kedvcsosszanások s egyéb illyfélékkel irányt adni s a hont kormányozni akarni, s néha néha vadászati hevében vagy tán sürűbben is, egy kis baklövésnek kéjében kivánkozik ezentul is engedődzni, szóval: ha minden talentuma s jó szándéka mellett olly szánakozásra méltó inferioritast bir csak kifejteni politikai dolgokban, mint eddigelé méltóztatott toties quoties bemutatni, s valamint az adó dolgában — mellyet ha tökéletesen nem rontott is meg még — mert Isten segítségével tán még lesz mód azt, habár nem is tüstént hova hamarább rendbehozni, legalább minden elkövetett compromissioja és nehezitésére — éppen annak ellenkezőjét érte el, miért fáradott és buzgólkodott, ugy szinte legtöbb politikai kérdésnek bonyodalmit, mellyek szerencsétlenségre figyelmét el nem kerülék, a helyett hogy azokat feloldotta volna, mit végbevinni szándékolt, éppen ellenkezőleg mind szorosb és szorosb csomókba szorítá: akkor hagyjon föl tűrhetlen praeceptori hangjával, ingerlői, bosszantói és ekkép okvetlen visszahatást szülő modorával sat. Vagy röviden: szálljon le magas lovárul, és szünjék meg a lángkeblü nemzedéknek, a nép és nemzetnek organumaként dörgéseit elmormolni s villám-vizcsapásival sujtogatni a méltányosb részt. Álljon velünk egy sorba t. i. közlegény sorba, és hagyja abban a magas hangu agitatiot, a dölyfös vezérkedést, kolomphordozást, irányt adni akarást, a mindent zavarba hozó éretlen inditványozást, mindent márul holnapra reformáló viszketeget, a felfuvalkodott illemtanárságot, a mindenbe gyermekkedélykénti ügyügykedő avatkozást sat. S velem együtt tudom, nem egynek fogja megnyerni hajlamát és együtt munkálási

vágyát. Tehát bármilly modor, bármilly indiscretio, bármilly elbizottság, de superioritás; s hódolva megadjuk magunkat; vagy ha illyes nem találtatik a háznál s ekkép illyfélével nem tudunk szolgálni, akkor esedezünk alázattal, legalább egy kissé több tartózkodásért és egy kevéssé több szerénységért.

S most még egy kis tanácsot bátorkodom a Pesti Hirlap szerkesztője figyelmébe ajánlani. Errül azonban a végső számban.

(Jelenkor 1843. 14. sz. febr. 19.)

(Utolsó czikk.)

X. Kis, de őszinte tanácsom, mellyet, mint az utolsó számban érintém, a Pesti Hirlap szerkesztőjének szives figyelmébe ajánlani bátorkodom, ím ez:

A barátság kötelékei emberek közt tán legszentebbek; és háromszorosan boldog az, ki teljes hiedelemmel mondhatja: ‚Van barátom'. Ne bánjék könnyü szerrel ennélfogva, s ne éljen vissza a Pesti Hirlap szerkesztője azon barátságos hajlammal, mellyel iránta Wesselényi viseltetik.

A barátságnak legfőbb tiszte, legfőbb kötelessége, barátot minden olly állástul, s ha szükséges volna, akaratja ellen is, hűn megóni, mellyben őt bármi homály érhetné. Nincs nehézség, mellytül visszarettenne, nincs áldozat, mellyet örömmel nem viselne hű barát, nehogy barátja illy visszás helyzetbe sülyedjen. S valljon a barátságnak e legelső, leggyöngédebb törvényét teljesíté e Wesselényit illetőleg a Pesti Hirlap szerkesztője mindenkor? Nem ismerem közelebbrül azon viszony részleteit s phasisait, mellyben élnek, s ekkép szeretném hinni, mindig a lehető legnagyobb gyöngédséggel őrködött a Pesti Hirlap szerkesztője Wesselényi hír és neve fölött, miszerint de csak legtávolabbi árnyék és homály se illethesse őt. Igen, fölötte szeretném ezt hinni, s hiszem is; egy esetet azonban kivéve. S ezen eset az, mellyben academiai beszédemet illetőleg Wesselényivel együtt a legméltatlanabb állásba zavará a Pesti Hirlap szerkesztője maga magát. Mert ez esetben nemcsak nem ója meg Wesselényit az időelőtti ítélethozás, s e szerint az igazságtalan megtámadás, majd meginl, mielőtt ellene egy

szót emelt volna valaki, teljes csüggedelmi elgyengülés vajmi kellemetlen gyanujától, sőt tudja Isten micsoda informatioi — mit egyébiránt, jóllehet másképen alig foghatni meg a dolgot, nem akarok erősítni, mert bizonyos tudomásom errül nincs — de mindenesetre kimondhatlan rögtönzése által még ő állitja Wesselényit, a helyett, hogy vele, ki távollétében nem itélhet az itteni körülményekrül, efféle kelepczéket kikerültetne, ah ezt nem teszi; de, mint mondom, még ő állitja különös ügyügykedéssel Wesselényit a primae informationis, szaporán felingerlett, éppen olly szaporán itéletet hozott, mint szaporán tettét ismét megbánt s magát a csatatérrül — hova legelsőben ő lépett — visszavonult gyengék és következetlenek sorába; holott szavamat merem adni: Wesselényi, mint én ismerem őt, mind ezt elkerüli, ha itt van, vagy itt olly levelező-helyettest bír, ki vakhevében nem használja őt mint dorongot, mint hámori nagy pőrölyt ellenének lesujtására, és saját nézetinek győzelmet szerzése végett; hanem ki felfogta a barátság legelső tisztét, legszentebb kötelességét, s ezt e szerint, kivált olly jóakarót tekintve mint Wesselényi, kinek vállaira ollyannyira sulyosultak az idők, soha nem is képes bár az egész világ kincseért, bár a határtalan egyetem hirkoszorujáért, csak egy pillanatig is szembül szalasztani.

Lássa a Pesti Hirlap szerkesztője, jóllehet én, mint tudtomra nem egy, távolrul sem merek azzal kérkedni, hegykélkedni, mintha tényeim soha elveim körén tul nem csapongnának — mert noha legtisztább a szándék, felette gyarló az emberi természet — azért mégis jót merek állni magamért, bizony máskép viselem Wesselényi átellenében a barátság szerepét a felhozott esetben, ha véletlenül a Pesti Hirlap szerkesztőjének helyén állok. Bármilly erősen lettem volna felingerelve, s bármilly fényes győzelmet reméllheték vala olly tekintélynek csatatérre hozása által mint Wesselényi, elleneim fölött kiküzdhetni, eskünni merek, de még akkor sem felejtem el magamat annyira, mihezképest Wesselényit olly éretlen, olly időelőtti s majd olly szánakozást gerjesztő szinben állitsam a nyilvános nagy község előtt evidentiába, mint azt a Pesti

Hirlap szerkesztője megmagyarázhatlan rögtönzésében tenni nem átallá. Nem nem, még akkor sem felejtem el magamat annyira, s illyest minden bizonynyal nem viszek végbe — mert inviolabilis és szent előttem a barátság törvénye — habár Wesselényi legtisztább, leghatározottabb parancsát, nem, de még barátságunkat koczkáztató sőt kardélre állító parancsát veszem is e lépésnek elmulhatlan teljesitése tekintetében; — — — milly erőtetésnek egyébiránt, azt hiszem, a Pesti Hirlap szerkesztője alkalmasint nem volt kitéve egy cseppet is, hanem éppen ellenkezőleg ő látszik — minden körülményt fontolóra véve — megfoghatlan viszketeggel barátját üstökénél fogva azon kelepczébe rántani, mellybe azonban szerencsére Wesselényi minden méltányosb itélő előtt éppen nem sülyedt, hanem abba egyedül a Pesti Hirlap szerkesztője csipé meg tisztelt, de ez egyszer méltánylag saját maga által vajmi keményen megbüntetett személyét. Mi a kérlelhetlen Nemezisnek közbejöttével vajmi sokszor, s néha előbb mint gondolnók, meg szokott történni e világon, t. i. a készakarva vagy könynyelmüen megsértett barátság legott s magával a ténynyel boszulja meg saját magát. Mit e szőnyegen levő eset, még azon hozzáadással, kérdésbe-nem vehetőkép bizonyit, mikép nemcsak a megsértett barátság, de a megfertőztetett igazság is néha tüstént ki szokta víni örök jogait; mert a helyett, hogy a Pesti Hirlap szerkesztője könnyelmüsége által Wesselényi jó nevét csorbította, vagy tulcsigázott hazaszereteténél, illir borzadalmánál, vagy személyemet illető tartalék-gondolatjánál fogva, nem ártott volna, e helyett egyedül saját fejére nőtt a gondolat, s mi több: a tény. Mert nem hiszem: volna egyetlen egy ‚részrehajlatlan' ki ez esetben Wesselényit tökéletesen nem mentené ki; mert nem levén itt, sem a fenforgó körülményrül kellőleg nem értesíttetvén, vétke nélkül jutott azon kellemetlen helyzetbe, mellybe a Pesti Hirlapi gyengéd barátság segíté őt s egyedül tán abban hibázott, hogy olly határtalan s feltétlen bizalma volt a Pesti Hirlap szerkesztőjének egyszeri hallás utáni csalhatlan felfogásához és kivált barátságos őrködéséhez! midőn, mi engem illet, nekem legalább ugy látszik,

a méltányosb rész előtt sokkal nagyobb mértékben ártott a Pesti Hirlap szerkesztője saját magának, a mint mondám, mint ártott vala nekem; s pedig, értsük egymást, nem azon okbul, hogy valljon helyes, helytelen volt-é academiai előadásom — mert az egészen más kérdés, mellyet a jelenlegivel nem szabad összekeverni — hanem csupán azon méltatlanságnál fogva, mellyhez képest fejem fölött eltöré a pálczát, mielőtt csalhatatlan világban állott volna előtte a tény.

S ugyan mi indíthatá a Pesti Hirlap szerkesztőjét a barátság szent tisztének illy magyarázhatlan megfertőztetésére; mi körűl, azt hiszem, legjobb akaróji sem képesek őt nem hibáztatni? Ugyan mi? Tán az, hogy barátsága Wesselényihez nem volna őszinte s mélyen érzett, hanem csak szinlett és felszines? Távol ettül, nem nem, illy alacsony kétszinüséget, illy gyáva hypocrisist senkiben e nagy világ terén feltenni nem tudok, s ekkép a Pesti Hirlap szerkesztőjében minden bizonynyal nem, kinek őszinte, érzékeny és hü kedélyérül, ismételve nyilvánitom, nekem legalább legjobb véleményem van. S hogy lehetne éppen ő s éppen Wesselényinek átellenében, ki őt hajlamával megtisztelé, és kit a nem legkedvezőbb sors vele szorosb érintkezésbe hoza, olly önző és olly kevés méltánylatu? Ez lehetetlen, s ekkep teljesen meg vagyok győződve, hogy ő Wesselényit *‚szántszándékkal'* bizonyosan nemcsak nem akarta legtávolabbrul is compromittálni, sőt kész volna érette tűzbe vízbe ugrani.

Tehát ugyan minek lehet a Pesti Hirlap szerkesztője részérül azon, ha ugy mondhatni: »barátságruli megfelejtkezését« tulajdonitni, mellyel Wesselényit legközelebbrül érinté, mert azt csak senki nem fogja tagadhatni, hogy őt academiai előadásom tekintetében a legvisszásb állásba iktatta legyen. Ugyan minek lehet tehát ezt tulajdonitni? Megmondom, minek. Nem egyébnek, mint azon felingerlett állapotnak, valóban szinte lehetne mondani: somnambuli maga magát felcsigázta fascinationak, mellyben létezik a Pesti Hirlap szerkesztője, s mellyhez képest nem birta csak azon egyszerü kis conclusiót is előre kicombinálni, hogy személyemnek időelőtti,

vagy minden esetre éretlen birálgatása in ultima analysi nem nekem, hanem saját magának fogna ártani, — Wesselényinek indiscret és fölötte esetlen fölhozása pedig szinte nem rám nézve fogna lenni sujtó, hanem a retaliationak törvénye szerint éppen ellenkezőleg, természet szerint s mulhatlanul arra fogna visszahatni előbb utóbb a kettős csapás, ki az igazság s barátság rendszabályit megsérté, azaz: egyedül saját fejére. Ezen baj — mikép t. i. észre nem vette, de csak nem is sejté, miszerint mind ennek mulhatlanul be kell következni, sőt azon édes hiedelemben ringatá magát, hogy ezt majd senki nem fogná észrevenni, annál kevesebbé szőnyegre hozni, sőt talán még meg is fognák dicsérni s tapsolni őt — ezen kis baj is, mondom, hasonlag azon kutfőbül ered, mellybül politikai aberratioi veszik eredetüket, s mellyhez képest ugy látszik: a Pesti Hirlap szerkesztője szintolly szerencsétlen a barátság viszonyai közt, valamint a politika mezején nem ritkán éppen ellenkezőjét érni el annak, a mire czélzott s mire szorgoskodott, buzgókodott vala. És ez természet szerint a velőnek felette abnormis, igen felingerlett állapotjára mutat, minthogy egészséges kiábrándult létben lehetetlen, miszerint olly capacitas mint a Pesti Hirlap szerkesztője, kinek mind szive mind feje kellő helyén, csakhogy ez utolsó igen felingerlett, ábrándteli állapotban van, olly kimondhatlan felszines és visszás utakon volna képes kitett czélja felé botorkálni és tétovázni, mint a millyek közt olly sokszor látjuk, jóllehet mindig kevélyen, de még is bolyongani őt s mellyek választása valóban a legközönségesb talentumnak sem válnék különös hitelére s rendkivüli ajánlására.

Ha egyébiránt ezen rejtély feloldására is tán más kulcsot bir előmutatni a Pesti Hirlap szerkesztője, ám lássuk, hadd lépjen azzal elé! De itt is vigyázzon, hogy hiuságának ne hozza tán áldozatul becsesb s méltóbb tulajdonit. S azért higyje el s fogadja őszinte tanácsomat, hallgasson inkább az egészrül ezentul, s vallja meg, ha nem is a nagy közönség előtt és a legvilágosb nap alatt a sikon, mit korántsem vagyok kegyetlen követelni, legalább maga magának négy fal közt titkon, hogy valóban mind a barátságot, mind a politikát,

maga s másoktul felmagasztalt szédelgésében egy kissé igenis könnyü szerrel kezelé s belsejében egészen kifőzni még nem vala alkalma, ideje vagy hivatása eddigelé, hogy valamint nem elég: egymást ‚Tezgetni', de az igazi barátság még egy kissé többet is megkiván; ugy még korántsem elég: izgatni, szónoklani, ujságot irni s inditványozni, mikép valaki a hasznos polgár a jó hazafi czimét már azért megérdemelje; de erre nézve is a jóakaratnál s hazaszeretetnél, sőt éjjel-nappali munkánál még valami egy kissé magasb, s viszont egy kissé mélyebb is kell. Vallja meg ezt őszintén, s vallja meg egyuttal azt is, hogy most, bármennyire mutasson külsőleg csendes, békés, komoly és általján véve megelőző tartást, azért belseje, ha saját magával őszintén számolni akar s önmagát megcsalni nem kivánja, vajmi viharos harczban és crisisben van. És ez szerencséje, hogy igy van, mert csak akkor, ha ezen jól, és tökéletesen esik át, s átlátja, miszerint most minden tekintetben még vajmi kevés s vajmi könnyü és csak kiábrándulta után lehet valami és valamellyes sulyu, csak akkor válhatik belőle biztos, őrt álló s ekkép bizodalmat gerjesztő barát, csak akkor biztos, őrt álló és hasonlag bizodalmat gerjesztő hazafi és honpolgár; mig most, higyen szavaimnak, felette sok sem barátsági sem hazafiui hűségében egy cseppet sem bízik; barátsági hűségében nem, mert nem tagadhatni, vajmi erős és szinte kézzelfogható jeleit adá annak, legalább az utolsó academiai esetben, mintha engem sokkal inkább gyülölne és sujtani sovárogna, mint Wesselényi barátságát méltánylani tudná s őt szeretné, s ekkép kész volna politikai nézeteinek győzedelmet szerzése és ambitioi szomjának enyhitése kielégítése végett még legbecsesb s benne legtöbbet bízó barátjait is saját felkűzdhetésére s felemelésére lépcsőként használni: politikai hűségében pedig azért nem bízik felette sok egy cseppet is, mert mint érintém, s más alkalommal részletesen megmutatni ügyekezendem, és elvégre mulhatlanul maga magától is ki fog sülni: tiz eset közt kilenczben czéljainak elérésére — politikai czéljainak elérésére, mondom, mert más dolgokban nem ismerem eljárási tapintatát és ügyességét — olly felszines, olly

visszás, oly megmagyarázhatlanul roszul combinált utakat választ, hogy valóban meg kell bocsátni, ha nem egy hajlandó hinni, mintha a P. Hirlap szerkesztőjének ‚szándoka', ‚végczélja' nem volna egészen tiszta s minden tartalék-gondolat nélküli; mert »különben — igy okoskodnak — mikép volna az lehetséges, mikép lehetne azt megmagyarázni, hogy olly okos, olly tanult, olly sokat tapasztalt férfiu, mint a P. Hirlap szerkesztője — mirül csak egy a vélemény — politikai czéljainak elérésére olly igen nyers, tapasztalatlan szagu, s megmagyarázhatlanul felszines sőt visszás utakat választhatna, mint a millyeneket egy huzamban választ, ha valóban nem volna valami rejtett szándoka és tartalék gondolatja.« S higye el, ez szórul szóra igy van, mibül, közbevetőleg legyen mondva, azt tanulhatjuk — mert én e véleményben, mint szinte sok másban legtávolabbrul sem osztozom — hogy emberi viszonyokban, hol a nagyobb vagy legalább a lármázóbb körmösebb rész mindent tulságosan magyarázni olly hajlandó, bizony nem ritkán, ha t. i. ketté van törve vagy magától megszünt a felmagasztaltsági varázs, a rosz akarat sőt kaján szándok szinében jelenik meg vajmi sok, mi Isten s minden igazságos ember előtt de éppen nem egyéb, mint felszines, emészthetlen, s ügyetlen, mihezképest nem egy jó szándéku, tiszta lelkületü s őszinte kedélyü is emeltetik néha az igazságtalan sokaság által farkas — sőt róka — hírre, ki bizony nem egyéb mint vajmi szelid és ártatlan teremtvény.

Vegye ezt fontolóra a P. Hirlap szerkesztője. S mi Wesselényit illeti, kérem még egyszer, ne hozza őt mindinkább s inkább ferdébb állásba, s ne használja őt mint ‚dorongot' ellenének lesujtására, vagy ‚támaszt' saját személyének nagyobb kitüntetésére; de legyen inkább azon, s használja befolyását inkább arra, hogy vidámitsuk fel, körünkbe idézzük, ellenivel s maga magával kibékéltessük őt, s igy ujra nyerjünk meg hazánk ápolására egy olly kedélyt, egy olly férfiut, ki még annyi hasznos-annyi nemessel ajándékozhatná meg a hazát. — És ez Wesselényit illetőleg őszinte tanácsom.

Academiai előadásomat tekintve pedig korántsem vagyok elbizott, azt követelni, mintha nézetem csalhatlan volna. Ámde

erősen és őszintén hiszem — s ha hibázom, nem tehetek róla, mert velőm igy mutatja — mikép az engesztelő modor fogna előbb czélhoz vezetni, mint akármilly más, jóllehet legtávolabbrul sem tudom menteni, valamint a más ajkuakat ugy a szlávokat, hogy sem elég méltánylatuk, sem elég magas felfogásuk nincs saját érdeküket min érdekeinkkel összeforrasztani.

Kimondhatlan fontos a tárgy; mert alig van egy, mellynek tisztába hozatala, düljön igy düljön ugy, érdekesb és sürgetőbb volna hazánkra, vérünkre nézve.

A törvényt szentnek, sérthetetlennek tartom, s ki ellene hibázott, ha sajnálni s menteni tudom is, nem tartom azért kimélendőnek, s ám sujtsa őt a végrehajtó hatalom, melly tudom, teljesitendi tisztét, t. i. végrehajtandja a törvényt; és azért nyugodjék meg a P. Hirlap szerkesztője. Ha azonban más alakban tünik fel előtte a dolog, és ő a coercitiv methodust még a vármegyék, sőt még egyes indítványozók részérül is józanabbnak, czélravezetőbbnek s kivált ki is vihetőnek hiszi, hadd fuvassa meg tárogatóját s csörtesse elő hadait; vagy ha nincs puskapor, legalább bizonyitsa be higgadt argumentumokkal, Wesselényinek felhordása nélkül, nézetim, fogalmim helytelen voltát, s mindenek előtt — mert könnyü hibát találni, de czélszerűbben cselekedni és czélirányosabbat alkotni nehéz — állitson elé: jobbat, kimeritőbbet. Eh bien en avant Mr. le rédacteur.

S most e hosszadalmas czikk befejezésére, legyenek meggyőződve nyájas olvasóim, hogy engem a felvett tárgyhoz olly makacs ragaszkodásra sem antipathia, sem megbántott kedély, sem kislelkü személyeskedés nem vezérlett; hanem egyedül annak megmutatása — és ennek mindenek előtti sürgető voltát be fogja bizonyitni az idő, ha talán én nem többé — hogy nem egyedül lelkesedés, jó szándék s elhatározott elv fogja — ha fogja — zavaribul ki, és nem illusorie de valódilag magasbra emelni a hazát, de ehez még alkalmas *személyiségek* is megkivántatnak, kiknek ez okbul elmulhatlanul szükséges tökéletesen ismerni tulajdonukat vagy incapacitásukat — — — ha t. i. vezérségre vágynak emelkedni, s pedig, mert nincs olly higgadt hangulat-

ban a most élő s cselekvő nemzedék — mi természetes, minthogy olly hosszas nyavalyás álom után nem lehet éber állapotja minden láz nélküli — miszerint: hazát ujra alakitó szép álmánál fogva a bitorlott álfény veszélyitül megóvottnak lehetne hinni azt. Én a P. Hirlap szerkesztőjét és pártját olly felcsigázott, felingerlett, ábrándteli állapotban hiszem, s olly felette távol a gyakorlati életnek ha nem is leggyorsabb, de lehető legbiztosb léptekkel czélravezető utjától; más részrül ellenben látom, milly befolyást, milly suprematiát gyakorol hazánk nagyobb számu reményeire, miszerint mind azok után, miket eddigelé honunk s vérünk ügyét illetőleg tettem, tenni mertem, gyáva kötelesség-felejtésnek, megbocsáthatlan következetlenségnek tartanám, ha bármilly tekintet őszinte felszólításomtul visszatartani birna. S ím ez oka, miért szántam magamat el darázs-fészekbe nyulni, s miért iparkodom — bár jutalmazza meg nemzet-őrködő szándokomat siker, bár ne — a P. Hirlap szerkesztőjét és pártját *nem megsemmisítni, vagy csak a hon szolgálatjára legtávolabbrul is alkalmatlanná tenni*, oh nem; de részint a nagy közönséggel, s főkép azokkal, kiken honunk ügye áll, megismertetni: mennyi bizodalmat helyezhet benne, részint őt s pártját nagyobb meggondolásra birni. Vajmi jól tudom, mennyire drágák pillanatink, s hogy nem sokára ránk virad az országgyülés; de épen azért, mert olly felette drágáknak tartom üdülésünkre nézve a legkisebb perczeket is, s jó hiszemmel mondhatom, vajmi keserün esnék, ha üresen térnénk honi gyülekezetünkből vissza, mellynek szerencsés eredvényein annyi hű kedély reménytelien csügg; épen ezért mondom, szükséges, hogy a hazánk szinpadán szerepeskedő főszemélyességek tulajdonit kellő méltánylatra vegyük.

Nem követelem, hogy vakon higyenek. Sujtsanak vissza, alázzanak le, hiszen azért van a sajtó, melly nálunk most szabadabb; vagy ha hosszadalmasnak, unalmasnak találnak, ám ne olvassanak, mind ezt tűröm; de csak monopoliumot ne kivánjon vagy kiváltságot senki is a sajtót illetőleg magára ruházni vagy azt követelni, hogy olly modorban lépjen valaki a Pesti hirlapi párt ellen fel, mint az ő inyük, kedvük és

tetszésük szerint volna. Hiszen ez igen nagyon is Döbrögi féle felfogás és praetensio lenne. Nemde ugy? Mert sem alattomosan, sem hátulrul, sem sötétben nem támadom meg őket; de loyalis háborut inditok ellenük. S mindenek előtt, miután a P. Hirlap keletkezte óta tehát több mint két év leforgása alatt, olly tömérdek sok történt, s pedig minden tekintetben, maga az érintett lap szerkesztője mint nemkülönben pártja által, mik nemcsak saját meggyőződésem, de minden nálamnál sokkal mélyebbre tekintőnek meggyőződése szerint nemcsak elő nem segíték, nemcsak nem könnyíték legsürgetőbb életkérdésink kibontakozását, de ezt, ha nem tevék is éppen lehetetlenné, minden esetre fölötte nagyon nehezíték s legkétesb állapotba sülyeszték; miután mondom, ez igy áll: akkor ne vegyék rosz néven, ha részletekbe tüstént nem bocsátkoztam s bocsátkozni mindaddig nem igen fogok, míg a materia peccans káros befolyását nem fogtam megzsibbasztani vagy legalább tökéletes világba állítni; v. más szavakkal: ne követeljék, hogy mindazon balfogást, eljárási *hibákat*, szóval mindazon politikai bünt, mellyeket több mint két éve szakadatlanul halmoztak egymásra, minden előzvény nélkül nehány hét alatt, ha nem is kellő vágásba hozzam — mihez több szellemi felsőbbség s más állás kellene mint a mennyivel én birok — de legalább némileg kibonyolithassam s egy kis rendbe állíthassam.

Személyeskedéssel bibelődöm, errül vádolnak. De ez nem ugy van. Vagy tán annyi felfogásuk sincs, vagy e kérdés körül is olly ábrándtelien keringnek mint számtalan egyéb körül, mikép csak azon különbséget sem birják látni többé, hogy az, ki *személyességek* elégséges vagy elégtelen voltát iparkodik kellő világba állítni, s egyedül a közjóra nézve — mert a hon e lehető legfontosb kérdés körül nem láthat egész tisztán — az olly kevéssé bíbelődik *személyeskedésekkel*, valamint az, ki például egy erőműves, egy hajókapitány elégséges tulajdonát, elégséges ügyességét, azon tekintetbül veszi kérdésbe, nehogy a bizakodó sokadalom az elégtelenség s ügyetlenség áldozata legyen, sem bibelődik az erőműves és a kapitány személye s magány-tulajdoni körül, hanem egyedül emberi, s ha van joga

beavatkozni és hozzászólni, nem kevésb, mint szoros, magától nem hárítható tisztét, kötelességét teljesíti. S most kérdem: ki azon felszines, azon önhittségü, ábrándos vak, ki nem látná itt a különbséget, hogy t. i. *személyességek incapacitását kimutatni legtávolabbrul sem személyeskedés?*

Hagyjanak időt, majd rájövök specialitásokra is, hiszen ezeknek kezelésében nem mindig valék egészen szerencsétlen; mikor megint igaz, azt veték szememre: hogy »igen igen; anyagi alárendeltebb dolgokba meglehetős sikerrel fáradoznék, de a szellemit a magasabbat (!!?) annál kevesebbé venném méltánylatra,« szokásuk szerint egyszer igy, egyszer ugy; hagyjanak időt, s nemcsak *abstract elveket* állitandok fel, mint közülök nem egy, ki ezzel már mindent kimeritve hisz, holott ezzel még semmi sincs elvégezve, de iparkodni fogok, a menynyire ez tenger bonyodalmink közt lehetséges, bizonyos elvek alkalmazás módját is, ha igy lehetne mondani, lehető leggyakorlatibb és körülirottabb sarkalatokra helyezni. Csak hagyjanak egy kis időt, ugy sem szoktam azt fecsérelni; — és mi végre a P. Hirlap szerkesztőjét illeti, legyenek meggyőződve, ellene mint személy ellen, legkisebb észrevételem nincs; hanem őt mint politikust, mint kolompost, mint vezért, mint irányt adni akarót, mindaddig fogom meg nem szünőleg megtámadni, üldözni, harczba keverni, miglen a fentebbi 12-ik számban előforduló érintéshez képest egy vagy más mód által annyira meg nem változtatja eljárási modorát, mikép mint követője, bizodalommal és jó lélekkel hozzá szegődhessem, vagy mint együttmunkáló, vele tartalék nélkül s ekkép hajlammal egy sorba állhassak.

Kövesse ennélfogva minden tartózkodás nélkül eddigi felrázó, felingerlő, követelő, kérkedő, elkedvetlenítő, mindent censuráló, és levelezői által sokszor tévutra vezettetve, méltatlanul censuráló, bosszantó s ekkép legsürgetőbb életkérdésinket csontmerevedtségre korbácsoló modorát, s én mégis követőjévé leszek; de ekkor határtalanul sokkal több superioritast, sokkal több szellemi suprematiát fejtsen ki, mint a millyennel eddigelé birta kitüntetni magát.

Ha pedig erre nem képes, vagy még most nem képes, akkor hagyjon fel legalább addig, mig elég szellemi suprematiával nem fog birni, azon szerencsétlen, meg nem szünőleg felrázó, ingerlő, követelő, elkedvetlenitő, censuráló, bosszantó modorával, melly által ha azok sorában, *kiken nem annyira áll a dolog,* felküzdé is magát a népszerűség nem csekély magasságára, annál mozdíthatlanabb csökönyösségre makacsitá azok nagyobb részét — és itt a baj — *kiktül függ a dolog;* s fejtsen ki e helyett inkább jóval több modestiát; és ez által is tüstént magához fogja csatolni személyemet.

Tehát — s ebben pontosítom össze őszinte tanácsomat, míg egymással ismét találkozni lesz szerencsénk — fejtsen ki vagy határtalanul több szellemi suprematiát mint eddigelé: és nem egyedül én, de minden, honát őszintén szerető magyar, ki sikert akar, tüstént zászlója alá áll, ne kétkedjék; vagy — és ez is velem együtt, legyen meggyőződve, kibékitendi iránta a nagyobb részt — legalább öltsön eljárására superioritásának hiányát tökéletesen pótló modestiát.

Egy kis fővárosi pletyka.

Kik lehettek azok, a kik Széchenyit, a különben elég aggályost, ily erős visszatorlásra ingerelték? az iránt csak homályos sejtelmeink vannak. A Hidnak, nem ugyan magában, de a nemesi kiváltságok vele járó megszegésének elvi ellenségei, legyőzetve, elhallgattak, magokban dünnyögtek, s az emberi természetnél fogva, képzelhető, hogy a nagy vállalat megbukását vagy akadályokba ütközését nyilt kárörömmel fogadták volna. Másrészt a gyakorlati kivitel mezején, itt is mint mindenütt, vetélytársak támadtak, kik, akár becsvágytól akár haszonleséstől vezéreltétve, de, mint többnyire szoktak, elkésve, lármát ütöttek, s magán czéljaikat a közjó czége alá rejtegették. A dúsgazdag Ulman, ki nem rég hazafiságának jelét adandó a Nemzeti szinházra, ha az Széchenyi terve szerint épülne, 10,000 ftot ajánlott, mindannak daczára hogy Bécsben lakik, és hogy a titkos rendőrségnél rovásón van, stb. most ugy látszik a Sina egyedáruságán és Clark szerencséjén kezdett nyugtalankodni, s majd egy nevezetes összeggel, melyet a vállalat javára felajánlott, próbálta Széchényinek, jó alapon nyugvó barátságát Sina iránt megingatni, majd fenhangon kikifakadott, hogy nem szorult ő se Sinára, se Széchenyire, egy hidat (!) a maga emberségéből is fel tudna építeni s a tb. Mindez megfoghatóvá teszi a légből kapott pletykának, miszerint az angol hydrotechnikus, kit betegség egy időre távol tartott, a részvényesek pénzével megszökött, s igy az egész vállalat kudarczot vallott, gyors és czélzatos elterjedését. Megérthetjük Széchenyi méltatlankodását s mérges kifakadásait az ily »fajta« (espèse) emberek ellen. Évekkel később történt eset, Kossuth pártfogoltjával, (Szabó P.) melyet politikai ellenfelei derekasan ki is használtak. (L. II. köt.) *Z. A.*

Egy kis fővárosi pletyka.

Pest, 1843. márcz. 2. (Jelenkor 1843. 17. sz. márcz. 2.)

Mig valami komolyabbal, például az adó kérdésének bonczolásával, lesz szerencsénk szolgálhatni, legyen szabad addig is egy kis jó szándéku s csak most nem régiben kora-

tavaszilag és burjánilag kibujt *magyar fővárosi pletykát* felhoznunk.

Azon, mindenre, mi egy kissé szokatlanabb, nemesb s magasb, agyarkodó »faj«, melly mindent megrontani vagy legalább megfertőztetni vágyik, s mellynek Magyarország s kivált iker fővárosa sincs éppen hijával, ismét uj bizonyságát adá, hogy koránsem fáradott még ki, a most épülőben levő hidat a nagy közönség előtt, mennyire csak birja, kétséges szinbe állitni; mert jóllehet némileg megtörött jó szándéku reménye már, miszerint annak bevégeztét hátráltatni, és igy az egész vállalatot megsemmisiteni tán többé nem tudná, azért pour l'acquit de sa belle conscience — szép lelkiismeretének megnyugtatására — meg nem szünik lehető legkövetkezetesebben az ellen legalább — — — — ugatni.

E dicső »faj« az itt elősorolandó sánczok mögött védelmezte hid dolgában a »jó ügyet«, hogy t. i. ne legyen belőle semmi. S ugyanis: miután ügygyel bajjal s Isten segitségével — s köztünk maradjon a szó, mert »elalutt az ellenség, vagy minket fel sem vett, hanem megvetett« — nagy nehezen megszületék a hid épitését rendelő 1836-ki 26dik törvényczikk, mindenek előtt az vala a kérdés: hogy ugyan ki fogna vállalkozni; akkor az érintett »faj« különös lelkesedésre hevült és vén asszonyok s vén asszonyosok által uton utfélen pletykáztatá, hirdetgeté, hogy annak ugyancsak bolond gombát kellett vala ennie, ki Budát és Pestet álló hiddal hinné összeköthetni és otrombául illyesre koczkáztatná pénzeit; e két várost, irgalmas Isten, mellyet a hatalmasbnál hatalmasb »szőke« vagy inkább »halvány« Duna vág ketté, ezen irtózatos, különösbnél különösb hatalmu magyar (!) folyam, a millyen heted hét országban, sőt tán a széles világ hátán sem fordul több elé. — E manoeuvre azonban nem használt, mert báró Sina felvállalta a hid épitését. S igy első sánczábul, melly mögé bujt, ki lőn csapva, ki lőn verve a »faj«.

Ámde mire vetemült most? Mindent elkövetett, a nagy közönségnek — mellynek örvendenie kellett volna, hogy olly hatalmas kezek fogák fel az ügyet, miszerint okvetlen »ténynyé

fogna válni az ige« — a vállalkozó elleni felingerlése, feluszitása végett; mert hiszen huszonnégy óra alatt annyira kihomályosodott szeme — mindig a felhozott szeretetre méltó fajrul szólok — mikép ott, hol azelőtt a hatalmas Dunába egyedül negédesen belehajigált pénzeket birt észrevenni csak, egyszerre igazi perui arany bányákat látott agg Ister habjaibul kiemelkedni. »Meg vagyunk csalva, vagy inkább, meg van csalva az ország« — illyeseket trombitázott is ezért a közönség fülébe végitéletileg; s miután soknak, ki jóllehet azelőtt alig tudta, hogy van hazája, s azt még kevesebbé, mikép ahhoz őt bizonyos kötelességek is kötnék, felébredt lélekismérete s megesett szive azon, hogy magának, ha *élne*, vagy fiának, vagy legalább *utódjának*, ha volna, a hid megnyitásától kezdve szinte nyolczvanhét évig egy egy krajczárt kellene fizetni a budapesti hidon, ha t. i. véletlenül odakerülne, vagy néha Bécsbül vagy akárhonnan tán oda vergődnék, mi által természetesen rutul ki volna figurázva a boldogtalan haza; miután mondom a sok trombitázás s házrul házra kullogás s megnemszünő »becsületőrlés« által ugy szólván elkábitva, végkép elhitte a közönség nagy része, mikép báró Sina a hid alatt valódi és kimeríthetlen kincsforrást fedezett vala fel a haza nagy kárára: nincs rágalom, nincs piszok, melly a köszönetet érdemlő és egykor bizonyosan aratandó vállalkozó ellen nem lett volna minden oldalrul görditve és hajítva; mi, meg kell vallani, felette szerencsés és mély kutfőbül buzgó ötlet és fogás volt »némelly uj vállalatra, mellyre honunknak olly sürgető szüksége volna, különös kedvet és étvágyat ébreszteni a világ pénzeseiben« ugy hogy elvégre még árcsökkentési, lefelé kótyavetyézési concurrentia is támadt, mi által a »faj« csaknem elérte czélját, mert majd hogy vissza nem utasittaték az országgyüléshez a szakadatlan veszélyek közt remegő hid, hol a »faj«nak megnemszünő izgatásihoz képest alkalmasint sőt felette hihetőleg ismét sarkaibul dül s pedig örökre az egész. A manoeuvre azonban itt sem használt; mert az országos küldöttség többsége minden extra et intra muros eljátszott fondorkodások daczára győzött, az ellenfél pedig gloriosae memoriae részint saját fényébe,

részint báró Sina hatalomkörébe olvadt. S igy a »faj« második sánczából is kingratott, kiveretett vajmi derekasan.

De azért nem csügged, s via novi Sz. Pál fordulásakint — csakhogy Pál jóra, a »faj« ellenben még kajánabbra fordult — márul holnapra nagy compunctióval s mintegy megbánva tettét, a legédesb hypocrita-képpel egyszerre megint csak azt hirdeti: hogy bizony igazságtalan volt a vállalat, s kivált a fővállalkozó ellen; mert nemcsak nyereséget vagy éppen kincsforrást nem lát ő, t. i. a »faj« a hidvállalatban többé — s most már tisztán látásáért jót állhatna — sőt bizonyosan (!?) tudja, miszerint a hid épitése annyi veszélylyel s kivált annyi költséggel járna, mihezképest báró Sina és társai inkább oszlopot mint gáncsot és rágalmat érdemlettek volna, a haza oltárára olly nagy koczkáztatással sőt bizonyos veszteséggel kitett pénzáldozatukért. És ezt is elhitte a közönség nagy része, mellyben olly józan itélő-tehetséget szeret föltenni sok, vagy inkább: van érdekében; holott ezen nem igen mély manoeuvrenek puszta kézzel foghatása csak abban állott: a vállalat hitelét megtörni, miszerint ne lennének a részvények kelendők, és ekkép pénz hija miatt dülne tönkre a dolog. Azonban itt sem sült el a szép szándéku tactica: mert a részvények részint mégis elkeltek; részint pedig a fővállalkozó nem olly könnyen kimerithető tehetségében lelék alapukat. S igy diadalosan bizony harmadik sánczából is ki lőn csapva, ki lőn verve e felette alkalmatlan »faj«; s nagyszerüleg megindult a hidnak épitése.

Kétségbeesési kinok közé sülyed erre az, mikép legőszintébb szándékánál, legállhatatosabb szorgalmánál fogva sem vala képes megrontani azt. Halálos némaságban kelnek, alkonyodnak e szerint napjai, csak itt-ott hallatik néha szó, melly nyilván elárulja, milly epesztő tövis ül lelkében, hogy végre, s mi több s annál kinosb: saját szeme előtt emelkednék Magyarországban is valami fel, mi lepergett sötét századaink hosszu sora után, s szakadatlan fecskefészek-készitvényeink közt valahára már megérdemelné s bátran viselhetné homlokán »a nemzeti nagyság bélyegét«; egy emlék, melly ha egykoron, mint min-

den a nap alatt, elpusztul is, a volt nagyságnak, vagy legalább a volt magasb felfogásnak, vajmi jelesb és nagyobbszerü romjaiból fog a legkésőbb utód előtt is büszkélkedhetni; mint büszkélkedhetik nagy Corvinunk alkalmasint sártéglából épült, s mégis a tág világon — t. i. Magyarország határai közt — elhiresitett fejdelmi palotája, minthogy egyetlen egy kissé diszesb kövére sem akadhatni bárhol is; s mint büszkélkedhetik sziklaoromra rideg sas-fészekként felcsigázott s egyedül mindent nagyitó-üvegen átnézni szerető képzeletinkben nagyszerü Visegrád.

Már e nagy csapás által leverve ugyan, de azért a »faj« megtörve még nincs. Ha nem vagyunk is képesek — igy suttognak maguk közt — ez esetben rommá dönteni a vállalatot, akadályoztassuk, nehezitsük azt legalább tehetségünk szerint, s mindenek előtt fertőztessük mind azok hirnevét lehetőleg, kik a vállalattal s kivált annak kivitelével vannak szorosb érintkezésben, mert igy, ha a hidat nem ronthatjuk is meg többé, legalább hátráltatni fogjuk hasonló uj vállalatok egy könnyeni életbe léphetését; mert legyenek csak a kitünőbb capacitások, mellyek nincsenek olly igen bőven elszórva e földgömbön, meg a nagy pénztehetségek, mellyek szinte nem olly mindennapi madarak, s mellyeket a nem olly igen okos nemzetek (!) mint a magyar, minden módon magukhoz édesgetni, csábitgatni, varázsolni s maguknál tartani semmit sem mulasztanak el, semmit kisérletlenül nem hagynak, legyenek csak ezek már kezdetnél, már első alkalomnál egyszernél többszer jól bepiszkolva, jól legyalázva: s kétség kivül nagyobbszerü privát vállalatokat tekintve megint hosszabb időre, tán századokra hátra lesz lökve a magyar; minthogy gyakorlatilag véve illy combinatio, t. i. ügyességet és kész nagy tőkéket képviselő egyedek nélkül, semmi nagyobb vállalatot nem létesithetni, s e mellett mindenki, kivált külföldi, vagy kinek másutt jobb a dolga — mi felette nagy fejtörés nélkül könnyen elérthető — nem igen érez magában különös vonzalmat, elismerés és köszönet helyett meg nem szünő sárdobálások és bepiszkolások közt a magyar nemzet szolgálatára mód nélküli kedvvel és állhata-

tossággal költeni pénzét, idejét, tudományát. Dolgozzunk tehát »becsületőrlő«, »jó hirt s nevet szecskázó« vagy inkább — s tudom miért — »elhegedülő« müveinkkel éjjel nappal; mert máskép — s itt vigyázzunk — a most szebb lelkületre fejledező, csakhogy fájdalom, annyiakban félrevezetett magyar a hid nagyszerüségétül elcsábitva, még végre könnyen hajlamot is kaphatna a *nagyobbszerüekhez* (!) kivált ha ezen példábul átlátni kezdené jól combinált terv után egy kis összetartással aránylag milly könnyü szerrel lehetne legnagyobbakat létesiteni, s a nélkül hogy az által a nemzetnek tehetsége de csak legtávolabbrul is koczkáztatnék, mint az a hid dolgában éppen nincs koczkáztatva; mert ha fel nem épül, vagy megbomlik az, pénzileg mit sem veszt a haza, de egyedül azokat éri az egész kár, kik — s e sark körül forog a dolog — nem »parancsbul«, nem »kényszeritve«, hanem önként álltak a vállalathoz vagy vettenek abban részt; ha pedig felépül s egyhamar el nem dül — mi, fájdalom, t. i. a »faj«-ra nézve felette gyötrő fájdalom, az elsőt tekintve igen hihető sőt bizonyos, a másodikat tekintve ellenben éppen nem hihető sőt egy cseppet sem kell attul tartani — akkor az egész teher, melly a nemzetet éri, csak abbul áll, hogy annak minden tagja, mint nemkülönben, minden más, ki Budapestre kerül, éppen ugy fogja krajczárát vagy forintját fizetni, ha a hidat használni kivánja, valamint a szinházban, boltban, vendéglőben, szóval: mindenütt többet kevesebbet hasonlag azon lépcsőzet szerint fizet most és fog fizetni örökleg mindenki, mihezképest t. i. karzatot vagy páholyt használni, egy garas áru czérnát vagy száz forintos bundát vásárlani, váli bort vagy francz pezsgőt fogyasztani méltóztatik és fog méltóztatni.

Milly iszonyatos dolog, milly szörnyü veszély kerekedhetnék ebbül, ha ezt elvégre észrevenni s átlátni kezdené a most szebb lelkületre fejledező magyar, és a nagyobbszerüekhez egy kis kedvet, egy kis hajlamot is kapna; mert akkor a kitünőbb capacitásokat és nagyobb pénztehetségeket jobban megbecsülve s hazájába édesgetve — ó kimondhatlan szerencsétlenség! Magyarországbul Britannia utmutatása szerint való-

ban még valami nagyobbszerü is lehetne, hol, mint tudva van, a legtöbb, a legnagyobbszerü nem a nemzet vagy éppen a kormány, de privát társaságok által vitetik végbe. Ez már pedig felette aggasztó volna, ha t. i. Magyarországban is igy fordulna a dolog, hol a kormány ezer akadály közt legjobb akarattal sem tehet sokat; a nemzetet (!) ellenben számnélküli — az ökörszemtül kezdve a strucz-madárig-divergáló tekintélyeik közt egy-egy nagyobb czélra egyesitni most még legalább aligha még egy cherubnak is sikerülne, feltéve, ha tüzes pallosát a játékbul kihagyná; azért volna ez pedig olly igen aggasztó, mert a kormányzásnak felette sok nehézségei, és vérünknek mostani speculativ hajlama és ide oda vonzó viszketege közt addig is, mig ezek őszinte és szilárd kézfogásra melegülnek, körülményekhez illő jól combinált s jól vezérelt vállalatok valódi csodákat vihetnének végbe, miknek ha nem is a legnagyobbika, tán mégis leghasznosbja az volna, mellyhez képest a legelsőtül a legutolsóig lassan át kezdené látni a nagyobb s minden esetre az értelmesb rész, hogy jól lehet egyedül felemelkedett gondolkozásu kormány és hazáját bálványozó közönség alkotja a nemzeti nagyság azon fénykörét, melly nélkül ez életnek semmi költészete nincs, azért emberileg és gyakorlatilag szólva, nemzeti nagyságnak valódi és tartós alapját még sem veti semmi is meg olly biztosan és olly szilárdul, mint a közérdekkel harmoniában levő egyedi s társasági érdekek. »Öröljük tehát — igy a »faj« — a vállalkozók becsületét, apritsuk jó hirnevét tehetségünk szerint; mert igy ha a hid épitését nem gátolhatjuk is többé, legalább jövő, hasonlag nagyszerü vállalatokra nézve — a most mondottak szerint — éppen ott sebezzük meg halálosan a hazát, honnét addig is, mig kormány és nemzet hathatós közmunkásságra szövetkezik, s — itt vigyázzunk — ollyasokat vihet végbe, miket egy résznek se legyen oka később megbánnia, gyakorlatilag véve és ámitás nélkül egyedül veheti eredetét valami nagyobbszerü s sikeres. Dolgozzunk tehát lankadásra nem térő buzgalommal. Rágalmazzunk, pletykázzunk erőnk szerint mindenkor és mindenütt, s elvégre csak mégis megjutalmazandja »jó szándékunkat« a

romnak istene, ne csüggedjünk; mert ha csak egy kissé visszük is ügyesen szerepeinket, s nem mulasztjuk el a közönség nagyobb részének előitéleteit kellőleg méltánylani, sőt azokat cum grano salis néha néha még hizelkedőleg emlitgetni is, s ezen felül a római »panem et circenses«-ként mindig jól tartjuk a szivbeli, megindulásra és könyhullatásra számitott táplálékkal: s lehetetlen, hogy azt legalább egy jó darabig még, mint gőzösök teszik, vontatóban ne tartsuk, és oda, hova nekünk tetszik, ne vontassuk, s annál hihetőbben, mert a rágalom ollyan mint a rüh; legyen csak egy azzal ellátva, s legszorgalmatosbban terjesztik azt a közönségnek mind azon aljasságképviselői, mellyeknek Budapest sincs, szerencse neked ármány! hijával s mellyek, mint például az épülő hidnál, még most sem birják látni a nagyobbszerüt, a világnak maga nemében legkitünőbb müvét, s mi ekkép a nemzetnek nemcsak hasznát de még diszét is emelné, de e helyett boszankodnak puszta emlitésén is és haragosan fordulnak attul el, sőt elpusztultán mindenek fölött még örvendnének is; mert hiszen a szegénykéknek nagyszerüekre nincs pillanatuk, de bankák és dongók gyanánt mindenütt csak dög és undok után vágyik szemük, s kéjjel csak illyeseken csügg.«

S igy lőn, hogy a »faj« miután minden sánczaibul rutul kilöketék, végre azon gondolatra jött: a rágalomnak árnyéklatilag valami egészen uj szemétdombja mögé vonulnia, honnét a lánczhid épitésére helyben felügyelő másod-mérnök Clark Ádám becsületessége ellen puskázhassa sár és piszokgolyóit; miszerint azt hozá különös effectussal a nagy publicum közé, hogy az érintett mérnök, a hid sikerülhetésén kétségbeesve — mert a zárgátok télen át vízzel megtelvék — 600.000 pengő forinttal bizony odébb állott. S gondolhatná-e az ember, iker fővárosunk nem egy salon-, salonocska, csapszéke — bor- és sörházában egy jó darabig szinte ezen alávaló pletyka is a conversatioi vezéreszmék közé volt sorolva! Ámde ezen sánczábul is rövid napi éldelet (!?) után ki lőn vetve, a magát epesztő s honunk előmenetelét vajmi erősen gátló »féregfaj«; mert Clark Ádám úr, a hidhoz szolgáló külön

kőbányák megtekintése után éppen nem mint szökevény, hanem minden kétségen kivül mint sokkal becsületesb ember mind azoknál, s kivált ezeknek egy fő sáfáruknál, kik efféle megtiszteltetéssel, quia dat pira dat poma sat. felvigasztalni reméllték őt, lehető legjobb egészségben köztünk megint megjelent; a zárgátok pedig, mellyek gőzerőművek által eddigelé ismét kiszivattyuztatvák, azért levének telve s nem télen át, de 24 óra alatt vizzel telisded teli, mert mikor a kőművesmunka a tél beállásával vagy inkább hihető beállása miatt félbenszakittatott, felhuzatta Clark ur a zárgátok két oldalában létező oda felette ügyesen alkalmazott zsilipeket, mellyeken aztán, mert ezeknek átmérője körülbelül három láb, ex principiis hydrotechnicis hydraulicis, naturalibusque beléjük kellett folynia a Dunának mindaddig, mig magamagától arányusulyba nem helyzé magát a zárgátokon benti viz a zárgátokon küntivel; e zsilipek pedig továbbá azért alkalmazvák a zárgátokra, mikép a viznek nyomását extra és intra muros vagy inkább: ligna, egyenlővé lehessen tetszés szerint tenni, és ekkép a zárgátok minden más fölösleges és kontár nyomásoktul mentekké tétessenek; a kőmüves-munka elvégre azért szüntetett meg az 1 és 2 számu zárgátokban,[1] mert a 3 s 4 számu zárgátokban, minthogy ezek még nem egészen készek, a kőmüves-munkát még nem lehete megkezdeni, s ekkép az egész munkának rendes folyatása végett szükségesnek találtatott, hogy az 1 és 2 számu zárgát a 3 és 4 számut egy kissé bevárja; a 3 és 4 számu zárgátok pro coronide pedig azért nem lettek bevégezve, mert azokat ex principiis politicis, magasinalibus, stagnantibusque nem lehetett előbb megkezdeni.

S im, mig a »faj« ismét valami mást gondol ki, sőt már ki is gondolt — hogy t. i. Szerbiába annyi pénz szivárgott, mikép majd nem lesz elég a pesti hidra — legközelebbi jószándéku pletykájának illustratiója ez!

[1] Valamint négy kőoszlop t. i. két alacsonyabb parti (azaz hidfő) s két magasb folyami (t. i. lánctartó torony) tartandja a lánczhidat, ugy négy a zárgát is, mellyekben az oszlopokat felépitik; s az épités folytatásánál mind az oszlopok mind a zárgátak, rövidség okáért, a pesti parton kezdve sorban 1, 2, 3 és 4 számokkal jegyezvék. *Sz. I.*

Szeretném tudni, ha ezen manoeuvreknek egyik legfőbb sáfárja, ki a hidnak megrontását — nem tudom: ingyen vagy fizetésért-e — de kezdete óta máig minden alkalommal megkisérté, és ugy látszik a »faj«-nak ügyviselője: bizonyos egyptusi antiquitas, emberalak, de kopókép, ezen sorokat olvasván, éppen beretválkozik s e szerint tükörbe néz, mit más alkalommal tudom elmulaszt — mert lehetetlen, hogy tekintetén örvendjen — vajjon nem lesz-e kénytelen ily monologra fakadni, ha t. i. maga van, mert nem lesz olly bolond mint haris[1] magát elárulni: »Te, ki hazaszeretetet, liberális eszméket, érdemes honfiak méltánylását s a közjót vajmi erősen szíveden hordozni affectálod, ugyan — legyünk méltányosak — nem vagy-e te megvetésre legméltóbb hypocrita; nem vagy-e te a világ legalábbvaló teremtvénye?« — — — — S ha akkor legalább a tükröt, melly képét visszasugározza, izzé porrá nem töri, bizony kár; mert ugy igen félek, javulása örökre el van hibázva már.

És még is illyféle, minden szebbet, nagyobbat, elvégre megőrlő s mindent magukhoz sárba levonó férgek, kik erősebben állják utját a közjónak mint bármi más, annyiszor a hányszor rászedik, kivált fejletlen polgári viszonyok közt mint nálunk, a közönség nagyobb részét; mert ha ez tapasztalja is, hogy megcsalták, legott kész megint bármilly otromba pletykának hitelt adni s nyakába venni a hazugság jármát.

Mi pedig a hidat illeti, mennyire emberileg előre láthatni, minden ellenségeskedés daczára fel fog épülni az; s ha a magyart hasonló nagyobbszerü vállalatokra nem is buzditandja, reméllem, hiszem, legalább hidul fog szolgálni »jobb honi közlekedésekre«, mi végett — s ez már azt hiszem többé nem titok — általam meg lőn pendítve; mert ha erre nem szolgál, s a hid, a világnak egy remeke, honunk szivét csak disztellenitni

[1] A haris madár, németül: Wachtelkönig, ugy bir futni a legsürübb fűben, hogy alig van vizsla, melly azt könnyen kizavarhatná és ekkép puskára kerithetné. Egyszerre csak eltünik, s örökre el volna vesztve — azaz magát tekintve, megmentve — ha recsegő szavával nem jelentené: »itt vagyok«, mikor aztán »megint és megint szünetlen« rajta elvégre természet szerint indiscret felszólalásának saját áldozata lesz. *Sz. I.*

fogná, igen, csak disztelenítni; mert a hazai utak saraitul, ha ebben megmarad a status quo, néha alig lehetne ahhoz csak jutni is, és a külföldinek teljes joga volna mondani: »Magyarországban mély utakat ugyan, de annál felszinesb embereket találtam«, akkor felejtem a tárgy körülti tizenkét évig tartott tikkasztó fáradozásimat, felejtem szinte annyi évig tartott félelem és remény közti tantalusi kinaimat; s noha pénzileg is felette nagy érdekemben van annak minél szilárdabb bevégezte, azért még is — ha hidul nem szolgál »nemzethez illő közlekedésekre« — én mondok naponta el legalább egy lehető legbuzgóbb »Mi atyánkot« hogy düljön az egész ismét tönkre, halomra; mert nem tudnám eltürni, nem tudnám elviselni azon szégyent, a hiuságnak azon bélyegét, mihezképest a világ bámultára fel tudott emelni egy remek emléket a magyar ugyan, vagy inkább: illyesre elcsábittatni engedé magát; »nemzeti élethez illő sőt elmulhatlanul megkivántató közlekedésekre« azonban nem hagyá magát rábeszélni, és ekkép remek hidja mellett beduinként, ki hasonlag magasztos emlékek és vadság között pang, sárban, porban ül. Ezt, a nagyságot t. i. az aljasság közepette, nem tudnám elviselni. — Mind errül azonban más alkalommal többet, tán sokat is.

Nyilatkozat.

A Nyilatkozat első (I.) némi kritikáját adja az eddig történt, s nem mindig jó sikerü alkotásoknak. A második (II.) egy elméleti fejtegetése után a Rendszer és a Kezelés, valamint az activ és passiv állapot közti különbségeknek, azt a sokak által vagy félreértett vagy félremagyarázott elvet hirdeti, hogy: Gyanusitsuk egymást.

Nyilatkozat.

Pest, 1843. márcz. 9. Jelenkor 1843. 19. sz. márcz. 9.

I. Miután egy a Jelenkor szerkesztőjéhez irt levél és *tizenkét* ujságczikk által — ügyesen, ügyetlenül-e, ez más kérdés — kimutattam vagy legalább kimutatni szándékoltam, hogy a pesti hirlapi párt s kivált ennek »névszerinti« vezére — és akarom hinni, egyedül a felhevült képzelő-tehetségnek felcsordulta miatt — tökéletes hijával van azon komoly higgadtság-, körülményismeret- s felfogási mélységnek, melly nélkül nemcsak hiába erőködik siker után bár a legtisztább, a legdicsőbb lelkület is, hazánknak fölötte egybebonyolodott, valóban lehetne mondani: tömkeleges mezején, de a most érintett tulajdonokat nélkülözvén, az egészet tekintve bárki legyen is, annál nagyobban s bizonyosabban árt, sőt annál tetemesb s elkerülhetlenebb veszélyekbe kénytelen keverni a hont, minél feltünőbben cselekszik, s minél hangosb és hatalmaskodóbb követeléssel jár; miután mondom ezt megmutatni iparkodtam, s azt hiszem, minden esetre megmutattam, hogy a pesti hirlapi forum előtt, ha megcitál, mint a Marseillaise dolgában tenni szíveskedett, és én az előtt megjelenni akarok, nem felette

nagy zavarulatba esem: mindenek előtt az Adó dolgát vágytam szőnyegre hozni. Igen az Adó dolgát; mert politicánknak ez alphája, ez omegája, s ez azon életkérdés, melly körül forog vérünk léte, nem léte; vagy más szavakkal: ez azon komoly kérdés, mellynek czélszerü és hovahamarábbi eldöntése fog alapul szolgálni független és legdicsőbb felemelkedésünknek, vagy elkerülhetlenül végkép el fogja készitni, ha ez czélszerün s mielőtt későn volna, el nem döntetik, vérünknek azon sirját — t. i. tökéletes függésbe s ekkép szolgaságba sülyedését — melly körül, ha csalni nem akarjuk magunkat, fajtánk már hosszasb idő óta kering, s mellybe okvetlen belé is rogyik elvégre és alkalmasint nem sokára — mert hosszu nyavalyának bizonyos halál szokott lenni következménye — ha különös munkásságra és energiára nem fejlik köz életünk. S pedig azon felette egyszerü okbul — s itt vigyázzunk — mert okszerinti »investitio« nélkül — és ennek világában kell tekinteni az Adó dolgát, mivel e körül forog annak philosophiája — természetesen improductiv, szegény s ekkép tehetetlen marad annyiakban gyámolást legsürgetőbben még megkivánó hazánk; ámde a mostani században, hol minden erő ébredez, mindinkább fejlik, és erkölcsi felsőbbségért rendre versenypályára kelnek a nemzetek, a tehetetlen haza az előkelők sorábul kilöketik, mindenben leghátulabb kullog s disztelenül sinylik, mig elvégre a hatalmasbak által vagy számüzetik az önálló népek fénykörébül, vagy abbul, a nélkül, hogy ezért bárki különösen csak fáradna is, maga magától esik ki.

Különös s igen rendkivüli munkásságot s energiát kell tehát a magyarnak kifejteni, ha kimulni, vagy függésbe, szolgaságba — mi előttem synonimon — sülyedni nem akar. De ugyan, ha nincs lerombolásrul szó, hanem épitni kell, mi módon eszközölje ezt — mondjuk ki kereken és gyakorlatilag — pénz nélkül? Mert noha felette jól tudjuk, s most már minden egy kissé müveltebb ember tudja, hogy nem az arany, nem a pénz, de a kiállitó, a productiv erő a nemzetek kincsforrása, mihezképest Peru aranybányáitul duzzadozott de

hanyag Spanyolország szegénységre sülyedt, az arany-bánya nélküli [1] de hangyatermészetü britt ellenben több világi kincsnek ura, mint alkalmasint egész Europa; jóllehet mondom ezt ma már minden egy kissé müveltebb tudja: azért nagyobb, rendkivüli munkásságnak és közösb energiának »meginditására« eszköz kell, t. i. pénz, mi nem egyéb mint eszköz, vagy inkább előleges képviselője a productiv erőnek s az ez által kiállitandó kincsnek. — Pénz kell tehát. De ugyan hol vegyük azt? tán a mostani terhein kivül ezen »meginditásra« elmulhatlanul szükséges tőkéket is, a polgárság, a parasztság vállaira rakjuk? Vagy tán az aucti salis pretium ezen nyomorult s mindenre forditandó, mindenkitől igénylett és követelt homoepathiai dosis pótolja még ezt is ki? vagy tán ő felsége legkegyelmesb urunk privát chatoullja volna megkisértendő — — — — — ?

De egészen felejtem, mikép ez alkalommal nem akarok irni, vagy inkább legjobb szándékkal sem irhatok bizonyos kötelességérzetnél fogva, még az adórul vagy valami más specialitásrul, mint szándéklottam vala; s pedig, mert minden oldalrul, legyen az jóakaró, legyen ellenző, részint arrul vádoltatom, hogy »személyességekkel« bibelődöm, s ekkép az ezzeli felhagyásra szólittatom fel, részint arra tesznek figyelmessé politicai lépteimet egyébként leginkább méltányló néhány pártolóim is, mihezképest kár volt vala ujság által s kivált a pesti hirlapi párttal surlódásba jönöm, mibül rám nézve mindenesetre csak kár s legkisebb haszon sem háramolhatnék, elvégrei legyőzetésem pedig felette hihető sőt bizonyos volna, s ugyanis: mert annyi felingerlett, felzuditott szenvedelmek s annyi meg nem szünőleg firkáló, s pletykában és rágalmak koholásában ügyesbnél ügyesb zugirász és rabulista »genie« átellenében, mint a mennyivel megáldotta, vagy inkább »megverte« ármány, jogászság által elsülyesztendő vagy jogászságban elolvadandó nyomorult hazánkat lehetetlen volna, mikép

[1] Anglia, mielőtt aranybányákat szerzett, mellyek most is csak magány-kezekben vannak, már is sokkal gazdagabb volt mint Spanyolország valaha; s ekkép nem az aranybánya volt Anglia gazdagságának alapja, de éppen ellenkezőleg, gazdagságánál fogva tette s tehette kezét a legdusabb aranybányákra is; mit nem kell összekeverni. *Sz. I.*

becsületem bepiszkolva, kedélyem elkeseritve s erőm végkép megtörve ne lenne; honnét aztán a drámának utolsó felvonásában elleneimnek felbőszült serege lobogtatná diadali dandárát.

Igen, minden árnyéklat, minden szinezet, minden lépcsőzet részérül csak illyest hallok, csak illyest tapasztalok, hogy t. i. »ne vesződném annyit személyekkel, de inkább dolgokkal«, mert máskép sok azt gondolhatná: »több volna bennem a személyek iránti gyülölet és irigység, mint hevitné keblemet honszeretet és jó szándék.«

Én azonban nem igy látom a dolgot; s e szerint miután ismét »isolálva« érzem magamat, mi eddigelé nem egyszer történt már, de maig még soha nem tántoritott, kötelességemnek tartom a nagy közönségnek s kivált a Jelenkor tisztelt előfizetőinek átellenében, itt mindenek előtt kinyilatkoztatni, nehogy aztán az érintett lapot, ha ez nem tetszik, valaki olvassa vagy arra még pénzt is költsön — a mennyiben t. i. csekély személyemnek abbani fellépte csábithatná őt tán erre — »hogy én nem ugyan személyeket, mellyek előttem a politica mezején mindig salvus conductussal fognak birni, de személyek s főkép ollyasok elégséges capacitását meg nem szünőleg fogom politicai ujságiró pályámon kérdésbe venni, sőt minden módon még »gyanusitni« is, kik fenhéjázólag kolompot kötnek saját nyakukba, vagy kiket valami csalfa nimbus miatt vezérekké emel az indulatos vakhév, s kikben én sem elég higgadtságot, sem elég körülményismeretet, sem elég mélységet, sem elég tapintatot nem tudok észrevenni, de a helyett mindenbül azt látom, azt tapasztalom, hogy náluk, ezen most emlitett egy kis jobb politicus és statusembernek mulhatlan kiegészitő kellékeit, némi csekély kivételekkel, egyedül fenhéjázó fényes szónoklat, egyedül a sok de meg nem emésztett olvasottságnak fitogtatása, egyedül szép szinü, izletes ragyogó külmáz, meg egyedül azon kolomposi tulajdon képviseli és pótolja, melly szerint nem egy népbálvány nyájának gyengéit ismerve, nyelvét értve és azon beszélni jól tudva, azt ügyes és meg nem szünő hizelgései által kénye kedve szerint, hova tetszik, elcsábitja, s mire tetszik, lelketlen portéka gyanánt használja; némi esete-

ket azonban kivéve — s itt különösen vigyázzunk — mint például az Adó kérdését, hol, mert ez nem sült galamb szagát hordja, megcsökönyösül és nem akar szót fogadni a nyáj.

Ha ezt látom, ezt tapasztalom, mondom, ezt pedig a pesti hirlapi pártban s kivált annak vezérében nemcsak vajmi tisztán látom és vajmi sokban tapasztalom, de azt is látom, azt is tapasztalom — és e körül forog a »dolog veleje« — mennyire compromittálja az érintett párt s kivált annak vezére bitor hitelénél, bitor fényénél fogva, vérünk átalakulásának legéletbevágóbb kérdéseit: akkor azt hiszem, mennyire legalább — és itt érzem magamat »isolálva« — az én vénebb és merem mondani: gyakorlatibb velőm mutatja azt, hogy illy körülmények, azaz illy bitor hirü vezérek és illy szédelgő felmagasztalók, vagy inkább elcsábitottak s bevárni nem tudó béketüretlenek munkássági viszketegük daczára, nem lehet dolgokba, specialitásokba, jó sikerrel, de bármi kis sikernek csak legtávulabbi hihetőségével is ereszkedni, sőt előre szagolja az egy kissé kiábrándultabb a hiába vesztett olajnak büzét, s előre sajnálni kénytelen a hiába vesztett időnek semmi által ki nem pótolható kincsét, mielőtt a »konkolyhintők«, a »tévutakra csábitott«, hogy többet ne mondjak, kellőleg kimutatva s veszélyes müködéseikben némileg paralyzálva nincsenek.

Búzát vessünk, midőn honi mezeinkre nyugodni nem tudó munkássági szomjjal nem egy hint konkoly-, burjány- és efféle magot. Minden előzvény nélkül hajóra üljünk, azzal minél előbb elérni a nemzeti kifejlés üdvpartját, midőn annyi kéz van mozgásban, hogy nyomorult honi hajónkat mindinkább elmeritse, s annak bordáit minden habnak udvarias elfogadására mindinkább egymástul tépje. Életet emelő, erőt adó egészséges leveseket főzzünk a nagy közönség számára; midőn annyi avatatlan szakács bizonyosan csömört okozó, jóllehet igen mesterségesen és izletesen kitálalt ifju Gallia és ifju Teutonia recipéi vagy saját ideál után készült s belé hajigált sültekkel, vagy inkább el nem sültekkel, sőt sületlenekkel teljesen emészthetlenné teszik azt; szóval: tüstént, minden tétova s haladék

nélkül munkához fogjunk sat. sat. — Nagy Isten, ki szeretné azt inkább mint én, ha valaki, én tudom az időnek becsét méltánylani, s tán szabad mondanom, meglehetősen használni is.

»Ad rem, ad rem« igy nyilatkoznak — ne veszitsünk időt. S igaz, bár cselekedhetnénk igy. Ámde már 1791-ben, tehát szinte több mint ezelőtt egy félszázaddal is, mikor ujabb időkben (!!!) legelőször küldettek ki az országos választmányok, hogy a török s később egy más járomtul megmenekült magyart a civilisatio kellékeivel felruházzák némileg, akkor is tudom, az volt a »divatszó« ad rem, ad rem; s mi lett belőle? Száz meg száz ezrek betü szerint az ablaknál lettek kidobva, s mi ennél több, 18300 huszonnégy órai nap — t. i. 50 év — pergett le fölötte gyér haszonnal az idők tengerébe; mert hiszen még most is halmon, s ugy szólván halálos kamrákban hevernek a legtöbb acták, s csak vajmi kevés lépett életbe, s mi belé (!) lépett, azon reményekhez képest, mellyek gerjesztve valának, olly bágyadtan identificálta magát a nemzeti élettel, hogy valóban még kérdés: a többé vissza nem idézhető drága idő sajnos veszteségét kelljen-e gyászolnunk, vagy azon bizodalom megtörését siratnunk inkább, mellyhez képest mintha dietai küldöttségek ezen quasi és felette költséges kis országgyülések utján nem igen lehetne honunk javát kellőleg s kellő időben, mi tán egyre megy, eszközleni.

Mikor a magyar szinház dolga volt szőnyegen, akkor is gyanussá és gyülöletessé tétetett minden »előzvényi stb.«, akkor is divatként hangzott a »dologhoz, a dologhoz«; s mi lett megint ebbül? Csak az, hogy a magyar, kinek a nagy világon e kivül nincsen számára hely, a helyett hogy legalább hazája fővárosában a legszebb helyre állitotta volna szinházát, t. i. az épülendő hid szomszédságába, mi által az egész város magyar typust nyerendett, s melly szabadságában volt, mert mielőtt megkezdék a mostani Pest-kerepesi szinház alapárkait ásni a Pest vármegyei rabok, már be volt szerezve a minden tekintetben czélszerübb tér, mit sok nem tud, de én be tudok bizonyitni, valamint azt is, hogy az akkori »dologhoz, dologhoz« serkentők mind ezt tudták, s még sem hajlottak rá;

e helyett a magyar különös modestiával, mintha neki ott is jó volna, a városnak olly helyére állitá nemzeti nyelv-emelési templomát, hol azt, ha oda nem vezetik, egy idegen sem találná meg, s mellynek helyzetére nézve, miután az a meg nem szünő s okszerintileg soha meg nem is szünhető fuvarozás és baromhajtás s baromfivásár »lüktető erének« éppen közepébe lőn beültetve, annál kérdésesb s minden esetre szomorubb s ugy szólván számkivetett »jövendője« van, minél inkább Duna mentében fölfelé terjed a két város, mellynek centrumát s hihetőleg felette kies, nagyszerü s ekkép »nemzethez« illő, s tán egyedül az excentricusoknak, kik több egyébbel a magyar szinházat is sárba sülyeszték, nem tetsző centrumát az épülendő hid fogja képezni.

Legközelebbrül, mikor megint a váltótörvényszéki eszme hevité fel a honi kedélyeket, és jaj lett volna annak, ki nem a dolog ellen, mert az ellen senki nem lehet, de annak tüsténti minden előzvények nélküli felállitása ellen nyilatkozott, vagy a »dolog a dolog« helyett a »személyességeket« s kivált annak alkalmazását hitte volna mindenek előtt tekintetbe veendőknek, akkor is »ad rem, ad rem« s »jaj ne szalasszuk el ezen áldást« vala napi renden, s akkor is felette gyanus szinbe állittatának honunk némely főkolomposai által mindazok, kik előre jövendölni merék, hogy ez a leggyilkolóbb uzsorára fogna vezetni; ugyan kérdem: mi lett megint ezen minden sebeinkre irt hozandó panaceábul? S milly lárma lenne most a kormány ellen, ha a tárgy onnan pendült volna meg? Ugyan kérdem, mi lett az egészbül? — Csak az, hogy a pénz azóta négyszer drágább lett, a külföldi események hozzájárultával pedig minden ipari és kereskedési mozgalom leverve lett, mert ugyan miért koczkáztatná bor-, gyapjú-, gabna s efféle pénzét a pénzes, ha sub aegide legis novellaris meleg kályha mögött ülvén, és lábait pénzes ládájárul lógatván adhatja ki pénzét bizonyos hypothecára, t. i. ráülve a magyar földbirtokos nyakára sőt koporsójára, és mig ő kényelmesen szunnyadoz, 24 száztulit — és csak akkor ébredez — visznek ládájába; igen, ez lett belőle, hogy t. i. számtalan magyar veretett le lábairul, s még sokkal számosbnak majd majd fejére szakad az a fölött hajszálon függő, s oda vajmi

lángoló hazaszeretetbül függesztett damoclesi kard, ha hovahamarább nem szolgál a váltótörvény hidul: egy a polgári szerkezetünkhöz és körülményinkhez illő, t. i. legfőkép a szántóvetőt, termesztőt s földbirtokost ápoló hypothecai systemára, valamint reméllem a most épülőben levő budapesti hid fog, mint minap érintém, hidul szolgálni jobb honi közlekedésekre. — Igen, a váltótörvényszék felállitásábul eddigelé csak ez lett, az t. i. hogy a tőzsér, a kalmár, az idegen ajku gazdagabb s ekkép hatalmasb; a földmüvelő, termesztő és magyar ajku ellenben — némi dicséretes (!) kivételeket ide nem értve — szegényebb s ekkép gyengébb lett s e szerint »a magyarság« egy jó darabot olvadt; mikép csak még néhányszor igy: és meghisszük, egy cseppet sem akarjuk kétleni, valami sokkal szebb, fellengősb, fényesb fog a most napirenden levő reformerek lombikaibul előtünni, csakhogy az minden lesz inkább mint magyar; és még is — s itt mutatkozik a különösnél különösb — és mégis a magyar patiens, igen: patiens, mert részint nemzetileg még igen beteg, részint igen, sőt kelleténtúl béketürő, azaz: igenis patiens, még mindig nem birja felfogni, hogy ő némi uj reformerek átellenében vagy inkább: kezeiben nem egyéb, mint franczhoni és uj-teutoni, sőt saját gyárban készült politicai experimentumok valóban nem irigylésre méltó tárgya, ugy szólván gyurtésztája, modellirozó (mintázó) tapasza — — — —.

Azt mondják ugyan — és ez közbevetőleg kulcsul szolgálhat, milly crisiseken szándékoznak némellyek minket még nagyobbakban is áthajtani — hogy a dolognak igy kellett jönni, és a magyar financialis kórállapotnak pillanati sulyosbultát honunkban majd százszorta helyre fogná ütni a lassankint kiforró pénzügyi egészség, s adja Isten; csakhogy e forrás közben a szegény magyar a fazék karimáján tul ne forrjon, mi alkalmasint meg fog történni — de itt csak pénzérül, vagyonárul szólok, mert hiszen becsülete, és kinek van nemesi diplomája, azért megmarad — ha mint mondám, mielőtt nem volna késő, a közhiteli szellem elfogadására ki nem fejlik alkotványunk, és ha addig is, mig ez végbe menend, mi nem lehet kevés napoknak vagy egy fenhéjázólag declamált »sic

volo sic jubeo« szapora eredvénye, teljes szüzességi szeplőtelenséggel végre nem hajtatik a váltótörvényszékek határozata; mert legyen csak egy, de egyetlen egy bármilly kis eset, hol csak az itélet-végrehajtási eljárásban csorba történt — s pedig mondják, van már illy eset, hol egy bizonyos vármegyei autonomia bizonyos személyes kedvezések miatt csorbát ütött e szüzességi nimbuson — s még a legtávolabbi idő sem fogja a nagy közönségre áldássá változtatni azt, mi ma, ha másokat s magunkat mystificálni nem akarjuk, rá nézve — mert nemcsak a kisebbek, de még a nagyobbak számosbjait is rendre lábairul veri — valóban annyi, mint a legnagyobb átok.

S mondhatom, többnél több illy példát adhatok elé annak megmutatására, hogy még az aránylag legközönyösbekben sem áll mindig napirenden a minden előzvény nélküli »ad rem ad rem«, s ekkép annál kevesebbé a legsürgetősb életkérdések ügyében, mellyeknek most megyünk elibe, s kivált miután nem egy, magának nagy hitelt és soknál még különös bizodalmat is szerezni tudott — s itt lappang a baj, mellyet gyökerénél kell orvoslani — konkoly- és burjánhintő avatkozik parancsolólag ujraalakulási oeconomiánkba, s mi mind ennél több, s mit ekkép egy pillanatig sem szabad szembül szalasztani, az az, hogy mind ez olly fejletlen országban megyen elő, mint Magyarország, hol — ha ez esetben mint sok másban, magunkat és másokat ismét legszemtelenebbül rászedni nem akarjuk — korán sincs az országos dolgainkba avatkozható nagy közönség, társasági kifejlettebb viszonyok, olvasottság, szabad és minden oldalruli józan surlódás, és általján véve a szabadabb sajtó az értelmeket már egy kissé jobban megérlelt jótékonysága által tudatlanságábul és előitéletibül annyira kivetkezve, és egy igazi szabad alkotvány kifejlésének kellékeivel annyira felruházva, mikép divatos véleményét legtávolabbrul is valami erkölcsi s ekkép valódilag eldöntő sulynak lehetne vagy volna szabad tekinteni; hanem e helyett ezen osztály nagyobb része, s nem személyes elégtelenségbül, mert hiszen aggasztó körülményit tekintve, csudálatra méltólag fentartá férfiuhoz illő nemesi komolyságát, de sokban annyira hibás rendszerünknél

fogva olly szegénységbe, olly tudatlanságba, s fájdalom mondani, de ezen két most érintett factor után átalányosan elmulhatlanul bekövetkezni szokott, olly erkölcsi függésbe s ekkép olly erkölcsi romlottságba sülyedt, vagy más szavakkal: olly ingerlékeny, minden csábnak, minden kisérletnek, minden benyomásnak martalékul szolgáló, s még is néha, kivált ha valódi közszabadság mezején kellene elvégre némi előlépéseket tenni, olly intractabilis, zabolázhatlan nyers tömeggé aljasult, mikép hozzájárulásával hátráltatni, megrontani, veszélyeztetni ugyan mindent lehet, ámde hogy lehet-e vele építni, alkotványilag haladni, szóval: a gyenge magyar népet erős magyar nemzetté emelni, ez már más kérdés; mert legyen csak bor és pénz elég, meg egy kis inyszerinti szónoklat — s álljon elé, ki ezt tagadni meri — s tíz eset közt kilenczben kész lesz vad hevében, ittas mámorában keresztre feszíteni legőszintébb, s felhőkbe emelni legálnokabb barátját; pedig — és ezt ne felejtsük — a drámának most még csak kezdetén vagyunk.

S aztán mégis vannak »Egyedek«, kik nem pirulnak, mert jól tudják, hogy egyedül nyers tömegekre lehet hatásuk, mellyekben több phantasia mint itélő tehetség, s emberi gyarlóságnál fogva több irigy szomj mint méltánylat, több sült galamb utáni ét-, mint munkavágy lakik, s mellyekre ekkép lelki vakokként kettős erővel hat minden inger, minden csáb; még is vannak a fentebb érintettek s ezek daczára »Egyedek«, mondom, kik nem pirulnak hamis pénzként azzal állni elé, és azzal akarják megvásárlani vagy inkább »kifizetni« még a méltányosb részt is, mintha a vármegyei vox populi volna az »isteni ihlet azon szava«, melly legjobban, sőt némellyek szerint: egyedül lenne képes kijelölni Magyarország rendbentartásának, vagy minden, magamnak hozott bók nélkül, sokkal helyesebben mondva: »rendbehozásának« módját — mert hiszen tulajdonkép ennek szüksége volna napirenden — és mintha egyedül a vármegyei vox tudná kijelölni vérünk megelégedési s egykori nagyságának progressiv kifejlési lépcsőzetit, holott szinte már a dajkás gyermekek előtt sem titok többé, hogy megyei autonomiáinkban (!) *rendszerint* nem az érintett tömegek hatá-

roznak, de bizonyos lármázók, kik egyszersmind »sugók« is döntnek el mindent, mert hiszen azok ezeknek csak rivalgó viszhangjaik; rendszerint, mondom, mert némelly esetekben — mint fentebb érintém — felmondják, a lármázók és sugók által egyébiránt olly könnyen felingerelhető, s pénzért olly könnyen megvásárolható, s ekkép mindig bilincsben tartatott tömegek az engedelmességet, ha t. i. az alkotvány kifejtésérül, vagy éppen annak tágitásárul van szó; mert imént felhozott tulajdonaik vagy inkább sajátságaik mellett, mit nem kell felejteni, általányosan véve sokkal több bennük a saját bármilly nyomorult érdeknek bálványozása, mint volna a »közjó«, és »nemzeti nagyság« utáni sovárgás keblükben olly annyira égető, vagy csak ismeretes is, hogy az valljon mi; mikor aztán carthagoi elefántokként, mint például az Adó kérdésében, ha kell, saját parancsnokaik és vezéreik ellen törnek, őket legott letiprandók (!) vagy legodébb az ablakon kiugratandók (!) vagy őket legalább mély és felette bölcs hallgatásra elhatározandók (!).

Már hol ez igy van és nincs máskép, és hol nem kellene éppen annyi pénz — köztünk maradjon a szó — mint a menynyire a britt nemzet adóssága rug: bármilly népszerü bálványt tán legtöbb megyéinkben, a megyeház bármilly ablakánál annyiszor, a hányszor kiugratni, és e szerint annál könnyebben a szegény népszerütleneket, kik tán olcsóbban is elérhetnék e kis ki-tüntetést, azaz ki-emeltetést, s hol körülbelül illy »körülmények« és »árnyéklatok« közt hozatnak a legkényesb, legéletbevágóbb határozatok és adatnak ki még országgyülési utasitások is, szóval: hol a nyers tömegek mindenre fordittathatnak, mire felingerlés, rábeszélés, ékes-szónoklat s pénz minden gyám-ok nélkül is csak csábithat, vagy hol azok semmire nem figyelvén, számuk által mindent magukkal sodornak s lábaikkal letaposnak, ha t. i. mint számosb helyütt az Adó dolgában legujabbrul történt, saját érdekük jő szőnyegre, szóval: hol honi nyerseséginket s előitéletinket tekintve, mintha csak tegnap hozott volna China falai mögül ki Álmos ükünk, sőt annyiakban hátramaradt létünket illőleg mintha csak tegnapelőtt lépénk vala Noe bárkájábul ki;

ott, azt hiszem, ha a világon valahol, nemcsak számnélküli előzvénynek kell megelőzni vajmi sokban a sikeres munkához foghatást, de mindenek fölött addig is, mig szükséges előzvények hija miatt egy rész ugy szólván annyit vagy többet ront, mint a mennyi hasznost ki birna állitni a másik, kellő személyességeknek is; mert mindenütt, hol még olly alárendelt nyers állapotban létezik a közönség legnagyobb része, s ugy szólván még minden teendő, mint Magyarországban, ott valamint valódi csudákat müvelhet a tömjénzett, bálványzott, erkölcsi capacitas, szintugy sülyeszthet mindent legkétesb sőt legveszélyesb állapotba viszont a tömjénzett, bálványzott, erkölcsi »incapacitas«; miszerint tehát tán nem éppen egészen fölösleges munka, mielőtt a dologhoz valódilag és érdemileg fognánk, mindenek előtt egy kissé fontolóra vennünk: valljon a magyar átalakulásának főkolomposai ezen minden esetre éppen nem könnyü, de lehető legszövevényesb feladatot tekintve birnak-e elég vagy csak félig meddigi mütételi capacitással is.

Pest, 1843. márcz. 12. Jelenkor 1843. 20. sz. márcz. 12.

II. Prókátori országban lakunk. S pedig prókátoriban elannyira, hogy még a levegő is impraegnálva van ügyészi fogásokkal némileg. S hogy ne? Hiszen nevelésünknek, ha igy lehetne mondani, »java« ebből áll. És fájdalom mondani, a legtöbb hazai capacitásnak szinte csak ez kenyere. S »fájdalom« nem azért, mintha az ügyészség nem volna, vagy legalább »nem lehetne« a legdiszesb kereset; hanem, mert annyi »ügyész« magában ugyan untig elég, de aránylag mégis olly potom ügyet tekintve, mint a mennyi Magyarországban fordul elő, egymás mellett nem igen diszelhetik. És ekkép nem egy lángész hiába párolog el, nem egy becsületes küzd szegénységgel; nem egy de számtalan furfangos ellenben, nehogy éhen haljon, megnemszünőleg konkolyt, burjánt hint, és izgágát s bajt teremt, mikép dolga legyen. És ez azon mirigyeknek egyike, mellyek miatt sinlik a szegény hon s mellyektül természet szerint mindaddig fog is sinleni — mert hiába élni

mindenkinek, a hogy birja, csak kell — mig azon osztály számára, mellybül a legtöbb ügyész kerül, a legutóbb emlitettnél jobb, nemesebb s kivánatszerübb keresetmező nem nyilik. Miről azonban mint ujjáalakulásunk egyik legfőbb, legérdekesb iránypontjárul más alkalommal.

A dolog azonban ma — ha meg akarjuk vallani az igazat — illy prókátorilag áll; és azért szükség némieket lehető legvilágosabban és legszabatosabban ismét felhoznom, nehogy még a szántszándékkal elcsürni, csavarni nem akaró is — melly mesterségben nem egy magyar olly szép tehetségü — némi ellenmondást vagy legalább valamellyes következetlenséget találjon állitásimban. Bocsánat tehát, ha itt némieket ismét felhozni bátorkodom.

Legközelebbi közlésimben, valamint szóval, sőt ha jól emlékezem, még irva is, több izben illyest álliték, hogy »nem annyira személyességekben kell keresni számtalan bajnak okát mint inkább hibás és elkopott rendszerekben, időkorhoz nem illő, természetlenné vált viszonyokban, egybebonyolódott szövevényekben« sat. Jelen »Nyilatkozat« I. számában valamint több más alkalommal ellenben azt mondom, hogy nem lehet mindig egyenesen s minden előzvény nélkül dolgokba és kiváló specialitásokba ereszkedni. De mindenek előtt a személyességek capacitását kell fontolóra venni.

Már ez, ellentétben látszik lenni, és azért elkerülhetlen a felvilágositó szó; melly annál szükségesb, minél bizonyosb, hogy specialitásokra az én felfogásom szerint csak akkor fogunk léphetni gyakorlatilag, az az: nemcsak pro forma vagy lélekismeretünk megnyugtatását s honbálványozó sovárgásunk enyhitését tekintve, hanem valódi sikernek hihetőségével is, mikor magasb szempontilag fogjuk különböztethetni azon eseteket — és itt különös figyelmért esedezem — mellyekben a baj hibás szerkezetekbül s illyfélékbül ered leginkább, azon esetektül, hol viszont nem ezek szülik a roszat annyira, de a kezelésben, az eljárásban — t. i. a személyességekben — lappang főkép a hiba; mert csak akkor, ha ezen eseteket meg tudjuk némileg különböztetni, fogjuk elkerülhetni azon, ma

minden nap és mindenben tapasztalt megnemszünő tévedést, mellyet a legfelszinesb gondolkozó, a leghomályosabban látó is észrevehet, ha csak egy kissé akarja is Istenadta eszét és szemét használni, és melly szerint többszer »igen mint nem« a szerkezetre kiált a legtöbb s kivált a vak hév anathémát, s azt rombolja minden hatalmával le, midőn csak az eljárás, kezelés rosz, t. i. a személyességekben lappang a hiba, más esetben pedig éppen ellenkezőleg a személyekben keresi a hibát, s ifju Mátyásként »Hunyady László« czimü szomorujátékban[1] nagy lelkesedéssel a »rosz, a kaján tanácsosokat« vádolja sat., holott igen gyakran — nem mindig, mert hiszen meg kell vallani, illyes is esik néha — éppen nem a »tanácsosokban« van a hiba, de a szerkezet olly visszás, s a bonyodalom olly szerfeletti, hogy bizony még macedoni nagy Sándor sem tudna jó tanácscsal állni elé, ha hogy a gordi csomót ketté vágó kardjával nem.

S most kérdem: ha valaki egy polgári állománynak, mellyet betegnek hisz, helyreállitásához őszintén járulni igyekszik, annak erre ne legyen gondja? — Én azt tartom; annak illyesre nemcsak gondjának kell lenni, de legszentebb kötelessége, bármi kicsit is mozdithat elé, a dolognak e gyakorlati oldalát mindig lehető legélesb szemügyre vennie, nehogy személyeket korholjon, sőt korbácsoljon, de a rendszereken iparkodjék javitani, ha ezekben s nem azokban lappang a hiba; és szintén igy megint ne a rendszereket tegye gyülölet s nevetség tárgyává, mi által mai időben mindent, a leghelyesbet is meg lehet gyilkolni, de az eljárást, a kezelést törekedjék helyesebbé tenni, t. i. a személyességek capacitása körül legyen szigoru hahogy viszont ezeknek elégtelenségébül ered a baj és nem amazok helytelen voltábul.

Állitsunk bármilly gépet fel, ha rendszere hibás vagy részei nem vágnak egymásba kellőleg, forgassa azt akár fel-

[1] Tóth Lőrincz e szomorujátékában többek közt ez jön elő:

»Minden gonosz tanácsos függene
Ég s föld között, hollóknak ételül« sat.

Mi különös nagy tetszéssel és robajjal fogadtatott a magyar szinházban; mintha olly igen könnyü volna jó tanácsot adni; s annak felfüggesztése, ki »gonoszt ad« — a bölcseség kövének feltalálása lenne. *Sz. I.*

dicsőült James Wattnak, az angol mozgonyárok e fő tekintélyének árnyéka: s bizony roszul fog menni az örökleg. Kezelje ellenben a legremekebb szerkezetü s minden részeiben legnagyobb tökélylyel végzett s összeillő erőmüvet viszont elégtelen gépforgató: s szintolly hibásan fog működni az. — A polgári álladalom szerkezeteivel s végrehajtó személyességivel betürül betüre igy vagyunk. Ha hibás a szerkezet, a legnagyobb capacitas is csak palliative, ugy szólván egyedül apály és dagály ellen dolgozhatik; és elég érdem, a jót nem eszközölhetvén, legalább a rosznak bekövetkezését akadályozza. Ha ellenben a kezelők, a végrehajtók nem birnak elég eljárási capacitással: legyen akkor a rendszer bármilly dicső, és mégis többé kevesebbé fagypangásban fog dermedni, vagy nyavalyás rángatózás közt fog mozogni a közélet.

Nézzünk magunk körül; s kérdezem, nem ugy van-e? Mire, ha őszinték akarunk lenni, »igen«-nel leszünk kénytelenek felelni; csakhogy igaz, a polgári élet számtalan árnyéklatai közt vajmi sokat segithet a jó rendszer a felszines tisztviselőkön, valamint a lehető legroszabb rendszernek természetes következményeit megint vajmi diadalmasan pótolhatja a kitünő capacitás legalább egy ideig, addig t. i. mig él vagy ereje megtörve nincs. Mibül szoros igazságilag az következik, hogy a polgári lét boldogságát semmi nem eszközölheti sarkalatilag olly biztosan és kivált olly tartósan, mint a czélszerü rendszer; minthogy ez a gyarló egyes emberi életet tulhaladja vagy legalább »tulhaladhatja«. De azért a személyességek tehetségeitül is sok függ.

A jó rendszert abstracte véve mondanám legelsőnek; mert az noha elégtelen személyesség nélkül, mint érintők, tetemesen csorbulhat, elégséges személyesség által fényfokát éri el, mellyre a legnagyobb capacitás sem emelheti a hibás rendszert, csak egy kissé hosszabb időre is, ha t. i. — és e sark körül forog okoskodásom veleje — ha a rendszer, bármi okbul is in statu quo marad; mert ha az változtatásnak indul, akkor »minden« a személyességektül, t. i., ezeknek kisebb vagy nagyobb capacitásaitul függ, s pedig igen természetesen, minthogy bizonyos

megállapitott rendszernek kezelése nem olly kitünő tehetséget kiván meg, mint valami rendszernek megváltoztatása, tágitása sőt egészen uj rendszerek helyes alakitása.

A megkülönböztetésre való eset tehát minden sophisma és rabulistai fogás nélkül itt válik el, hogy valamint passiv állapotban megalapult rendszereknél a személyességeknek nagyobb kisebb capacitása habár aránylag szerencse vagy szerencsétlenség is, azért a köz álladalomra nézve még sem életkérdés: ugy activ állapotban ellenben, mikor rendszerek megvaltoztatása, tágitása sőt egészen uj rendszerek alakitása forog kérdésben, a személyességeknek nagyobb kisebb capacitása viszont nem egyedül aránylagi szerencse vagy szerencsétlenség, de egyenesen közboldogság vagy közátok forrása. Miszerint röviden mondva — nehogy hosszadalmas pedánsságokba ereszkedni legyek kénytelen, mire sem hely sem idő — azt hiszem, teljes következetességgel és minden legkisebb ellentét nélkül állithatom, mint már állitám is, hogy valamint caeteris paribus a hazára nézve nem éppen nagy különbség vagy legalább nem életkérdés, e vagy ama megyében Péter vagy Pál-e az alispán, és a legalsóbb hivatali széktül kezdve a legmagasabb székekig azokban kik ülnek, mert legyen a rendszer jó, meglehetős, vagy hibás, és félig meddig mindig csak ehhezképest s egyszer felvett vágásban fog mozogni és biczegni az egész; ugy ellenben rendszeridomitási korban éppen nem egyenlő, sőt e szerint fog dicsőségre emelkedni vagy szégyenbe sülyedni vérünk, hogy valljon a kolompot hordozó, átalakulásunkat irányzó, s maguknak fénykört és hatást szerezni tudott személyességek el vannak-e vagy nincsenek-e ellátva elégséges capacitással.

S im ha valaki látni akar, vagy csak a kézzel foghatót is hajlandó kézzel fogni, itt lelendi kulcsát, mért léptem a Pesti Hirlap szerkesztője s pártja ellen fel, s miért fogom őt s tanitványait nem mint személyeket, hanem mint politicai kolomposokat, irányadókat s maguknak fénykört és hatást szerezni tudott személyességeket, mindaddig engesztelhetlenül megtámadni s gyengéiket lehetőleg felleplezni, mig vagy megtörik azon hatásuk, melly szerint a gondolkodni nem tudó

vagy nem akaró tömeg most, mintha csak ők tudnák kijelölni vérünknek üdvre vezető ösvényét, minden kételkedés nélkül mindent utánuk rivall, vagy ők elvégre ábrándaikbul kihülve, a gyakorlati élet azon mezejére állnak, hová itéletem szerint a magyarnak elvégre állnia kell, ha be nem éri eddigi boldogsági s nagysági álmaival, de nemzetté alakulni vágyik, s mi több — s erre vigyázzunk jól — ha nem akar elvégre, midőn a most folyamatban levő dráma le fogott peregni, az egész civilisált világ itélete előtt »éretlen és daczoló gyermek« színében jelenni meg, melly ábrándjainak festvényeit realitásoknak tartja, s erejét tulbecsülve mindenen keresztül törhetni vél.

Volna a Pesti Hirlap szerkesztője és társai — kiknek, valamint minden hazámfiának, személyesen és személyenkint, tudja az ég, lehető legnagyobb megelégedést s boldogságot óhajtok szivembül — valami passiv helyzetben, mellyben legjobb akarattal sem lehet sokat rontani; vagy ne járnának ők a tömegekre kivetett hizelkedési és felingerlési csáb-hálóval; vagy végre ne volna annyi szegény honfi, ki magát általuk együgyü halként felhorgoztatni és behálóztatni engedi: s bizony mondom, róluk egy szót sem szólnék, a drága időt el nem pazérlanám. De midőn látom, hogy kilépve az élet legactivabb mezejére, mikor nem kevesb mint egy egész népnek ujjáalakulása, sőt tán »még mindig csak megmentése« forog kérdésben, nemcsak kolompot kötnek nyakukba, de dictatori hangon parancsolólag dörögnek és még olly apródjaik által is képviseltetik magukat, rendszereink javitását, bővitését, sőt egészen uj rendszerek teremtését illetőleg, kik mindenütt kudarczot vallva, a fenálló rendszert sem birták felfogni, azaz: a legkisebb hivatalban sőt a legegyszerübb társasági viszonyban sem valának képesek becsülettel eljárni; s midőn látom, hogy vak hevében illy kolomposok, illy álfények után hajlandó iramlani a jobb sorsra méltó magyarnak nem kis töredéke, vagy tán nagyobb része: akkor azt hiszem, nemcsak szabad, de minden hű és kötelességéber hazafinak magától nem háritható előleges kötelessége, és ekkép enyém is: hideg fontolóra

sőt egy kissé kétségbe és kérdőre is venni a többször érintett, tisztelt kolompvivő politicai capacitásit; mert, bárki mit mond is, eldönthetlen igazság marad az végiglen, hogy nemzeti mozgalmak stadiumán, mikor egy uj kor veszi kezdetét, valamint egy nemzetnek istenévé válhatik a magának hitelt szerezni tudott »politicai capacitas« : ugy dönt mindent tönkre, halomra, a többséget elcsábitni birt politicai incapacitas. És azért engesztelhetlen háboru a kolompot bitorló személyességek ellen. És hanc veniam petimus damusque vicissim, a mennyiben t. i. közülünk egyik vagy másik többé kevesebbé kolompos szerepében hatni kiván.

»Én azonban — igy szólnak — soha nem fognám megtörhetni a Pesti Hirlapi pártnak hatását, sőt azt megtámadásim által még csak erősitendem.« Igen, igy szólnak; s »hogy — mint az utolsó számban érintém — elvégre le fogna győzni engem a nagyobb szám, és én sárral és piszokkal főtül talpig be fognék undokittatni, az egészbül pedig rám nézve a legkisebb haszon sem háramlanék« sat. S igaz; a mi a nagy számot illeti, az bizonyosan ellenem leend, és ekkép ha a nagy számnak itélete az igazságosb, akkor én leszek a vesztes; ellenem pedig a közönség nagyobb része azért lesz, s mellettem nem is lehet, mert azokon kivül, kik bona fide osztják a Pesti Hirlap szerkesztőjének minden elveit s bona fide helybenhagyják eljárási modorát, ezeken kivül — és becsület, kiket becsület illet — ex natura rei még mindezen itt elősorolandó felekezetek és töredékek is zászlójához fognak szegődni okvetlen; s ugyanis: a gondolkozni nem tudó enthusiaszták általában, kik, mint tudva van, sokkal hajlandóbbak valami ragyogó jóllehet megfoghatlan világosság, mint saját belátásuk után iramlani; a gondolkozni és dolgozni nem szerető szép számu töredéke a közönségnek, melly vajmi könnyen elcsábitható, ha valaki ügyesen hizelkedik szilárd komoly tartásának, és háttérben ügyesen némi kis sült galambféléket tüntet néha elé; a selejtesek legiója, melly előtt nem huzza fel örömest mindenki várának hidját, mig az érintett párt nem levén olly difficilis, nagy liberalitásához képest bárkit bevesz bárkájába,

sőt némellyekkel még parádét is üz, kik — hogy többet ne mondjak — igen igen háttérbe valók; a mindent próbált és mindenütt kudarczott vallott, mindenüket elfecsérlett uracsok és lapos erszényü szerencselovagok, kik pro coronide egy kis politicát is meg akarnak kisérteni; a sokat olvasott, de keveset emésztett és hazaszeretettül ittas fők, mellyek egy bizonyos gyakorlatban soha nem létezett, de a felhevült hagymázos képzeletükben vajmi tisztán lefestett ideák szerint vágynak boldogitni a hont és embertársaikat, s kiktől szánakodással fordul el a dolgok természetébe mélyebben tekintő; a tudatlanok, kik tudatlanságuk daczára mégis sejtik sőt tisztán tudják, hogy a legjobb s már létező gépnek rendes forgatására sem alkalmasok, s ehhezképest őket semmire sem lehet forditni, sőt valódi botrány nélkül sehová még csak támasztani sem, politicai kalandok s általjánosságok közt, és az inditványok és inventiók mezején reméllnek maguk számára szerezhetni egy kis bitor fényt és arathatni egy kis »éljen«-t; az éretlen sok kis hiúk, kik csak tegnap kerültek ki a magister meg pedellus körmei közül, s kiknek ekkép igen kéjcsiklándilag esik — mi átlátható — mindenben büntetlenül házsártoskodhatni, és a salvus conductus oltalma alatt minden legkisebb veszély nélkül oppositio tagjainak neveztetni és mindezt opponálni is; a puha de mégis makacs velejüek, kiket álszégyenüknél fogva csak egy illyféle rövid sorocskával is »hát már most kormány embere leszesz« vajmi könnyen behálózhatni, vajmi szépen felhorgozhatni, mintha bizony kormány nélkül lehetne közigazgatás, s minden kormány csak azért, mert kormány, már valami elkerülendő bélyeget viselne; popularitást szomjazó, s coute que coute szerepet játszani akaró, saját magokat imádó kevélyek, kik előtt a haza vajmi kevés, ambitiói szomjuk enyhitése ellenben annál több; az irigyek, mágnásgyülölők par profession a kormány által megsértettek, mert semmire nem méltatta őket, és a ravaszok serege, melly minden fényt, minden gazdagságot, melly nem övé, gyülöl, s mindent, mi nálánál magasabban áll, magához levonni vágyik, boszut szomjaz és a zavarosban jó szerencsével halászni remél; a politicai asszony-

notabilitások osztálya, melly halhatatlan Schiller nő-ideálját fel nem fogta, hogy t. i. mig a férj szabadságért vív, addig a hölgy illemért küzd, s csak akkor, ha ezt teljesiti, leszen a hölgy a teremtésnek legremekebb műve; de e helyett pipere, fényüzés, divatkórság, politikai beleavatkozás, és a pártoknak feltüzelése és vak szenvedélyességre uszitása által gondolja lefizetni honunknak tartozó díját. — — — — — Főkép pedig a reformatiónak nem egy vakbuzgója, ki magasabbra méltatja »status«-ának magány-érdekét, mint hordaná szivén közhazánk és vérünk általjános előmenetét — és illyest eleget ismerek — fog a Pesti Hirlapi zászlóhoz csak azért szegődni, mert annak lobogtatója mindenben csak ujitást, csak reformatiót lehel sat. sat.

Mind ez a Pesti Hirlapi zászlóhoz fog szegődni, és így természetesen mind ellenem lesz, vajmi jól tudom. De azért még is koránsem vagyok hajlandó »jaj«-t kiáltani, vagy magamat azért legtávolabbrul is legyőzöttnek hinni, mivel az efféle fractiókbul álló közönségnek nagyobb része, meg a nyers tömegek ellenem fognak lenni, sőt midőn éppen nem irigylem a Pesti Hirlapi párttól e külön s nem legjobb szinü vegyületet, s annak illy kiválogatott jó társasághoz csak szerencsét kivánhatok, a nagy isteneket pedig arra kérem, soha ne kerüljön az. Actaeon sorsára, ki — mint a mese tartja — par une petite méprise a leghűségesebb teremtvények által lelé idétlen végét: addig én, ezen szent hitnél fogva, melly bennem él, hogy elvégre a »való« még a nagyobb számoknál is győzni fog, és az egy darabig félrevezetett bár lehető legnagyobb majoritas daczára is még egykor felviruland magyar honunk, igen beelégszem azon kis töredékkel — miután sem pártot alkotni sem vezérül kikiáltatni nem kivánok — melly őszinte fáradozásimat méltányolni fogja. Többnyire — ne csaljuk magunkat — in ultima analysi ha valami, mégis csak bizonyos minoritas és nem a nagy tömeg fogja, ha fogja, honunk felüdülését eszközleni, mikép e részben sem hibázom tehát, ugy látszik legalább nekem, ha honunk javát illetőleg inkább a minőségi mint a mennyiségi tekinteteket veszem szemügyre, és

inkább azokkal buzgólkodom megszerettetni elveim és eljárásom minémüségét, kik »határoznak« és nem azokkal, kik csak »lármáznak«. Nemde ugy? Vagy gyakorlatilag ez tán másképp áll?

»Megtörni« a Pesti Hirlapi pártot egyébiránt, ha birnám is, éppen nincs szándékomban; mert a hazai erőkkel könnyedén bánni sőt azokat megtörni, senkinek nem szabad. Czélom tehát csak annyira terjed: »azon Pandora-szelenczének isméti becsukására birni az érintett pártot, mellyet a Pesti Hirlap szerkesztője, észrevevén, milly csábító szerek buzognak abbul ki, s e szerint milly felette nagy hatalom az uraim! azt majdnem kettétörésig feltárák.« Legyen az ismét becsukva, s vége a háborúnak, s legott kezdetét veheti az együttmunkálás. Sisiphusi munkának azonban, mikor egy rész vékával meriti bárkába a vizet, mig lent a másik korlátozott erejénél fogva, egyedül kanálonkint meritheti azt abból ismét ki, éppen nem vagyok barátja. S ezt, ki akarja, elértheti.

Mi pedig bepiszkoltatásomat illeti és azon hasznot, melly a megkezdett harczbul személyemre háramolhatnék, arrul igy gondolkozom: Ritkán száraz a halász, és ritkán be nem piszkolt a közügyekbeni hajhász; de valamint egy kis nap megszáritja az elsőt, ha nem spongyia: ugy megtisztul a második önönmagától csak szaporán, ha szándéka nem ronda; és igy bizony fel sem veszem. — Hasznomat illetőleg végre azt hiszem, hogy miután szeretem a becsületesen aratott hasznot és illyest szeretnem családi viszonyom is int, de azért soha nem volnék képes a közhaszon ellenére csak egy hajszállal is gazdagodni, midőn a közhasznot tetemesen előmozditván, megvallom, még a millióktul sem irtóznám, sem nem vonakodnám; azért mind anyagilag mind szellemileg igen el fogom érni saját személyes hasznomat is, ha csak néhány balfogalmak rectificatiója és némi éretlen rögtönzések megzsibbasztása által fogtam is vala lefizetni a nagy közönség és hazám iránt tartozó béremet. Tehát itt sincs baj. És azért vonjuk az egész most felhozottat még egy kisebb körbe össze, mihezképest az lehető legérthetőbbé legyen, mert valóban alig van fontosb kérdés,

mellynek jó vagy ferde eldöntése olly hasznosan vagy olly károsan fogna üdülésünkre hathatni, mint a jelenlegi.

Okoskodásom veleje az, hogy általján és fő szabályként véve passiv állapotban a tisztviselő személyességek több vagy kevesebb capacitása nem életbevágó tekintet; activ állapotban ellenben minden a szerepviselő személyességek capacitásaitul függ, ugy hogy ha ezen állapot szerfölöttileg activ, és olly országot illet, mellyben a közintelligentiának sulya még parányi vagy legalább ki nem tisztult, mint magyar honunkban, ott és akkor, t. i. nálunk és most a közvéleményi bálványok nem kevesebbet tartanak kezeikben, mint vérünk életét és halálát.

Ha tehát kötelesség — mit tán senki nem tagad — lehető legjobb tudomásunk és lélekismeretünk szerint eljárni tisztviselőink megválasztásában, és illyest csak akkor eszközölhetünk valódilag, ha az illetőt teljesen ismerjük; ha továbbá a kormánytul is azt követeljük, s méltán, hogy csak ollyas egyedeket emeljen hivatali székbe, kiknek mind tenyerük, mind keblük, mind fejük ugyancsak tiszta, és e tekintetben igen nehezen kielégithetők szoktunk lenni; ha mind ezt tesszük, vagy illyest tenni legalább kötelességünk, jóllehet — s itt vigyázzunk — inkább csak passiv állapot forog kérdésben: akkor ugyan nem legkövetkezetesb tisztünk-e, legalább is annyi gondot, ha sokkal többet nem, forditanunk azon személyességek tökéletes megismerésére, kik, mint most nálunk a Pesti Hirlapi párt, ujjáalakulási időnket tekintve, a közélet legactivabb állapotja közt hordják a kolompot és viszik a világító fáklyát elő?

Tudom én felette jól, hogy az általam felhozott activ és passiv állapotot a polgári élet mezején olly egészen tisztán el nem választhatni, hogy egyik a másikba néha át ne folyjon, kivált nálunk, hol ex omnibus aliquid ex toto nihil »mindeneskedő« voltunknál fogva sokszor ugyanazon egy személyben pontosul össze az alispán meg a követ, vagy a főispán, biró s a főrendi táblának tagja sat.; azért ki engemet érteni akar, csak elérthet, hogy vajmi különböző és sokkal életbevágóbb kérdés hazánkra nézve, ha valljon egy Pesten lakó, különös fatuma

által magának bizonyos nimbust szerezni tudott, Magyarország központi vármegyéjében magának parancsoló szerepet arrogáló, s mindezek felett a legolvasottabb ujság irója, melly képben azt hiszem könnyen ráismerhetni a P. Hirlap szerkesztőjére, bir-e elégséges politikai capacitással, mint felette érdekes vagy éppen nyugtalanitó volna a hazára nézve, hogy valljon egy a közfigyelmet elkerülte s maga sphaerájában rendesen forgó szolgabiró vagy tanácsnok igen képes volna-e — ha netalán veszendőbe menne a találmány — ismét feltalálni a puskaport. Nemde ugy?

Annál érdekesb, sőt annál lélekisméretre veendőbb pedig itt a helyes megkülönböztetés, mert ezen passiv vagy activ állapotnak philosophiai felfogása és megkülönböztetése még kormányunk sőt az ausztriai birodalom átellenében is, vérünk üdülését tekintve, mindenek fölött komoly és eldöntő.

A magyar, mióta Ausztriával egybeházasult, kormányának és a közbirodalomnak átellenében, általjánosan véve mindig passiv állt, vagyis mindigi »védelemrendszerben« volt És ez igen természetes, mert — és legyen szabad itt ezt őszintén kimondani, mivel tán illyes vezet valódi kibékülésre legelőbb — századokon keresztül nem kevés oka volt veszélyeztetve látni szabadságát, nemzetiségét ujabb időkig. A védelmi rendszer ehhezképest a magyarok ugy szólván második természetévé lőn, és abban olly superioritásra fejlett alkotványa sőt minden tagja, mikép erővel tán igen, de diplomatice őt bizony alig lehet megsemmisitni. A világon egyedüli példa; igazi »Szigetvár«. Mert körülvéve nagy s ellenségileg felette jól intentionált hatalmaktul, egy maroknyi nép még mindig él, és még csak egy kicsit — ó csak ne rontsátok el ti magatokat! — bizony senki nem öli meg többé. A szükséges és hosszadalmas védelmi rendszernek azonban szinte természetesnél természetesb következménye a legszivrehatóbb pusztulásnak induló vár, s mindenben hátramaradt, minden szükségekkel küzdő várnép, vagy ismerjünk rá: Magyarország és vérünk!

Uj hajnal biborodott azonban ránk; nem szégyen, nem tilos többé nemzetünk szózata, de szégyen azt nem tudni és

alkotványos kötelesség azt tanulni; szabad szerkezetünk pedig, ha saját magunk által nem hozatik veszélybe, ha igazak akarunk lenni, soha egybeházasultunk óta nem volt kedvezőbb körülmények közt, kiléphetünk tehát sőt ki kell lépnünk az agg várnak sánczaibul, hahogy örökleg pangani, s mindenbül kivetkezett s kiéhezett várőrségként tovább is sinyleni nem akarunk; igen ki kell lépni az élet activ, positiv mezejére, a nélkül mindazáltal — mi magától értetődik — hogy a tiszteletes várnak, melynek köszönhetjük ujjáalakulhatásunkat, falait azért könnyelmüleg lerombolnók, mert a legderültebb nyári napokban is előfordul néha felhőszakadás, mikor vajmi derék és kellemes a biztos menedék. — Mind ebbe még nem tudta magát bele gondolni a magyar. Ámde mind errül majd később, mikor el fogtam egyszer sorolni mind azon előzvényeket, melyek nélkül, valamint előleges szántás, boronálás, mezőtisztitás és számosb illyféle mütétel nélkül nem diszlik termény: hazánk politikai mezejét tekintve sem lehet eljárni haszonnal, hahogy — s értsük egymást — szódagályt, pompás declamatiót, rabulisticai remekdarabokat, négy vagy öt ezer előfizetőt, s igy egy akármelly ujságiró individualis hasznát és gyarapodását nem akarjuk »közhaszonnal« és »nemzeti előmenetellel« összekeverni és illyesnek kikiáltani.

Legyen tehát szabad — és kinek ez nem tetszik, ne olvassa czikkeimet — némi előzvényeket felhoznom még, mielőtt mindinkább, mennyire birom, beleereszkedném a dolgok mélyeibe, melly előzvények legeslegelsője az, hogy a politikának activ, kiállitó, olly kényes, valóban életet vagy halált termő mezején, vakon vagy csak könnyen is senkinek a világon, de még saját magunknak se higyjünk, s azért ne azt pengessük szünetlen, mint tanitva volt, hogy egymást ne gyanusitsuk, de e helyett gyanusitsuk inkább egymást mennyire csak birjuk; mert csak igy fog kitisztulni minden salakjaibul a való és ketté törni a bitor fény, és csak illy előleges műtétel által lehet, habár egyesek veszteni fognak is, valódilag nyertes a közhaza, mellynek valamint minden egyébben ugy politikában is mindent alárendelni kötelesség.

Gyanusitsunk tehát minden kolompvivőt, minden felszólalót, hadd védelmezze magát s mutassa be »magas hivatási levelét«, t. i. bizonyitsa be, és nem lamentokkal, meg nyomorult jogászi kapkodásokkal, de okszerintileg, politikai capacitásának superioritását. Hadd lássa legalább a nagy tömeg, milly bálványt imád, s e tekintetben végre kisüljön, van-e annak világosb látása, mint vala a héber népnek sinai hegye alatt egykor, midőn Mózes annak tetején conferentiázott.

Én legalább, ha másoknak ez nem tetszik, rám nézve, mennyire felszólalok, és tán én is viszek bár akaratlanul egy kis politikai kolompot, kikérem magamnak e gratiát, hogy t. i. gyanusitsanak minél erősebben; és ha nagy népszerüségem volna, s kézzel lábbal magam körül csapkodva nem tudnám hátráltatni, mikép bálványnak felemeljenek, s e magas helyzetben sejteném, hogy engem sokan oraculumnak tartanak és nekem vakon hisznek, bizony mondom, legelső alkalommal megszökném; mert annyira nem akarnám terhelni lelkemet soha, hogy az élet legkomolyabb foglalatosságiban, mellynek elhibázását milliók gyászkönye követhetné, minden erkölcsi ellensuly nélkül kivánhatnék vagy csak bátorkodnám is eljárni.

Én tehát — semel pro semper legyen mondva — mint abstract keresztény nem, de mint gyakorlati politikus, megnemszünőleg fogok minden politikai tüneményt, bolygót, lidérczet, sőt valódi csillagot is »gyanusitni«, hol gyanusitandót látok vagy észrevenni vélek: de midőn ezt nyilvánitom, mint érintém s most ismételve érintem, magamra nézve is megkivánom e jótékony gyanusitást, mert valóban sokkal magasabbra méltatom honunk javát — melly csak a való által lehet nyertes — mint féltékeny volnék a körül: tanaim győzni vagy jobbak által eltörültetni fognak-e. S ez okbul jövő számban ha lehet, vagy hova hamarább, még egy pár szót a gyanusitásokról.

Gyanusitás.

E czikket bizvást az előbbi kettő folytatásának, illetőleg kimagyarázásának vehetjük; s a benne foglalt intést napjainkban, szabad sajtó és parlamenti rendszer mellett, sem tekinthetjük elavúltnak.

Gyanusitás.)*

Pest, 1843. mart. 19. (Jelenkor 1843. 22. sz. mart. 19.)

»Valóban nagy kín, a hazáért, az emberiségért melegen dobogó kebelnek, alacsony önző czélok gyanujával érintetnie! Oh ti szebb lelküek, kiknek minden csepp vére olly hűn, olly édes-forrón ver a honért, kik előtt nincs áldozat, mellyre anyaföldünk fölemelése végett nem volnátok készek, milly szánakozásra vagytok méltók, ha teli a legtisztább szándékkal, távolrul sem kétkedve az embert ékesitő érzelmek varázserején,

*) Már 8—10 nappal előbb kész volt e czikk, mikor a P. hirlap 230ik számának 3ik hasábja alján az érintett ujság tisztelt irójának e következő megjegyzését olvasám:

»Ez gróf Széchenyi nyiltan kikiáltott hitvallomása — hogy t. i. egymást gyanusitani kötelesség. — Nem első a historiában. Macchiavell és Paulo Sarpi tanitották, s Marat és Robespierre gyakorlották.« — S igaz; mert Macchiavell vagy inkább Paulo Sarpi — Sarpi Pál — magát a hatalom által titkosan arra használtatá, hogy a függetlenség tulhajtása által jobban megalapitsa a zsarnokságot, mi már nem egyszer történt a világon; Marat és Robespierre pedig minden fennállót elvégre a koronával együtt magukhoz levontak a sárba. Ez mind nem szenved kétséget. Szegény fejem azonban mégis csak akkor fog a Macchiavellek, Paulo Sarpik, Maratok és Robespierrek sorába illeni, hova engem a tisztelt ujságiró jószivüleg és legkisebb gyanusitgatás árnyéka nélkül — mert hiszen ettül igazságos kedélye mindig olly idegen — méltóztatott állitni, mikor egyszer be fogta bizonyitni, mire ezennel felszólitom — ha van annyi becsületérzete, mint van csűrcsavaró talentuma — hogy a fenérintett olasz és franczia hősök azt is taniták, mit én hitvallásomban (sic?) kikiálték (sic?), mit azonban a tisztelt ujságiró nagy bölcsen és szokott részrehajlatlanságával és igazságszeretetével elhallgatott; mihezképest t. i. én, mikor nem egyes nyomorult érdekekrül és még nyomorultabb saját

bizodalmatlan hideg visszavonulással, sőt még fagyos gúnynyal is találkoztok! Higyétek, kinteli sympathiát érez veletek minden jobb ember és epesztő gyászba borul, látván: illy jéghideg fogadtatástul hány minden nemesnek kitárt kebel zsugorodik össze, s hány derék vonul örökre hátra, vagy uzsorás guny- s fagygyal és többé ki nem irtható keserüséggel fizet a rámért fagy- és gúnyért vissza!

Szégyen és gyalázat is ez okbul fejetekre ti szükkeblüek, ti kik saját ürességtek szerint mérve másokat sehol nemesb, felemelkedtebb érzelmeket és erény utáni tiszta szomjat feltenni nem birtok; mint nem különben szégyen rátok is ti gőgös fenhéjázók, kik hisztek ugyan nemes büszkeségben, hisztek eltántorithatlan erényben, de magatokat mind ezen tulemelve, tulbecsülve, illy magasb tulajdonokat egyedül saját körötökben, csak saját személyetekben véltek feltalálhatni, másokban és kivált alacsonyabb helyzetüekben azonban semmi szépet, semmi nagyot, semmi önhaszonlesnélkülit, csak szennyest, mocskost és aljast tudtok látni. Gyomhoz vagytok ti hasonlók, melly magasb növésénél fogva a mezőn erőt vesz, s mellytül a nemesb növény örök árnyékban marad. Bár ki volnátok irtva, vagy soha sem diszlelenitné létetek az erkölcsi szennyeibül ugy is olly nagy nehézségek közt bontakozható

egyes személyességeink, de honunk szent ügyeirül van szó, nemcsak mások capacitását sat. gyanusitnám, de ezen gratiát személyemre nézve is kikérném. Már Macchiavell et C° kikiáltott e illyes valamit nemcsak mások de saját fejére is ujságlapok által, bizony nem tudom, de megvallom, egy kissé kétlem. Egyébiránt meglehet, és ekkép várjuk el a tisztelt ujságirónak ebbeli supplementumát. Ha azonban illyest, roppant olvasottságának daczára, nem tudna könyveibül kicsikarni, akkor vegye őszinte tanácsomat: ne igen declamáljon a gyanusitások ellen, mert elvégre bizony mondom, bármilly ártatlan legyen is, Tartuffe, azon hires franczhoni hypocrit hirére jut; mert hiszen bármit irjon is, peleusi mennydörgéseitül kezdve epés viszonzásain és humorisztikai kisérletein keresztül egész szivandalgó ömledezéseinek termékeny mezejéig, mindent s mindenkit gyanusit, ki utjában áll. Én, megvallom, hogy gyanusitni fogok, de magamra nézve is kikérem ezt; bünöm tehát, ha ez bün, legalább nyilvános; a tisztelt ujságiró ellenben borzadva feldörög a gyanusitások iszonyatos tana ellen, de e mellett senki sem gyanusit inkább vastagabban mint ő. Mellyikünk áll tehát közelebb Macchiavellhez? Vagy magyarán szólva, ugyan minden méltányosb előtt ki hever ismét a veremben; az-e, kinek számára ásva vala az, vagy nem-e megint a tisztelt veremásó maga?

Magyarhont. Félre azért minden nemtelen gyanuval, és higyjünk egymásnak.«

És illy declamatio azt hiszem, minden jóravaló ember érzelmét féligmeddig kifejezi. Csakhogy az egyoldalu, a felszines, a ki nem ábrándult, mintegy re optime gesta, itt már megállapodik; a több oldalrul vizsgáló, mélyebbre ható kiábrándult ellenben ennél tovább megy, és kivált Magyarországban, ha nem is fenhangon s nyilvánosan, mint most én teendem, legalább — tán némi kis változatokkal — tudom, magában még illyféléket is elmond:

»A felhozottnál százszorta nagyobb kín valakiben bizni, vagyonunkat, becsületünket, nemzetünk életét, valakinek ugy szólván kezeibe letenni, s rutul kijátszatni, ármányul megcsalatni. Oh valóban az elsőnél ez sokkal nagyobb, sokkal élesb kín. És mennyi részünk volt illyesekben minekünk szégény magyaroknak már! Bizony mondom, szánakozásra olvasztaná annak nemcsak összvege de csak kis részlete még a hideg vasat is.«

Ha szép képzeletü ifjoncz, vagy valami egészen még meg nem érett férfiu Eldoradot vágyik alkotni embertársainak, s nemes felfogásai eredvényét kitárva, a hideg bizodalmatlanságnak legszebb vágyakat is meggyilkoló fagyával ütközik össze, már ezek fájdalma is méltánylást és rokonszenvet érdemel, nem tagadhatni, s azért mennyivel többet mint azoknak kinos epedései, kik hosszú éltükön keresztül hűn és eredvénynyel bajnokoskodtak a honért s végre még is félreismertetnek, lenézetnek; de azért őszinte jóakarattal és szilárd férfiusággal e fájdalmak még is elviselhetők, mert a képzelet szappanbuborékán ejtett seb kivált az élet tavaszában — melly egyébiránt nem kevésnél holtig tart s éretlenséggel egyenlő — csakhamar valamint az elpattan, ugy ez is kigyógyul, a tiszta szándéknak, jóakaratnak s netaláni hasznos eljárásnak öntudata pedig, a félreismértetésért, lenézetésért ha nem is bő és elégséges, legalább elfogadható pótlék. — Ámde ha lassan érett bizodalom, őszinte tisztelet s évekig tartó barátság kötelékei közt végre föltünik előttünk, hogy hypocrisisnek vagyunk áldo-

zatai; hogy mind azon szép szavak mögött, mellyek olly sokszor mennyei felemelkedésre ragadának, önző mellékes czél lappang; hogy a nyájas arcz és bájoló meleg szónoklat csak tervezet fedezeti; hogy akkor, mikor a bizodalom angyalától hevitve a legtávolabb gyanut is bünnek tartván, vakon hivénk, s illykor szent hitünk átellenében rideg szám állitaték, s az, mi bennünk legnemesb: a baráti, a hazafiui eljárás és zarándoki önmegtagadás csak eszközként használtaték, és pedig nyomorult földi kis kitüntetés, személyes nagyravágyás vagy ocsmány anyagi haszon végett: oh akkor a poklot előttünk már feltárva érezvén, méltán felkiálthatunk Jaromirral[1] »Állj elő bakó s végezd be tiszted; kinzásid, mellyek egyedül porhüvelyünket érhetik, csak írt s enyhületet hozhatnak a meggyilkolt bizodalom aggasztó fájdalmira.«

És mennyi részünk volt illyesekben régibb sőt ujabb időkben is, minekünk szegény magyaroknak már! Valóban ha évrajzinkba visszatekintünk, s emlékezetünk nem egészen rosz, nem egy magas polczon ragyogó s bizodalmat bitorlott és nem egy bálványa az egykori közhódolatnak disztelenitti illy szinben annak lapjait és epeszt nem egy visszaemlékező kebelt.

És a kérdésnek ím ez másik oldala, mellyet szintén azt gondolom minden jobbraváló ember, ha tán egy kissé költőileg lőn is előadva az egész, nem a levegőbül kapottnak, de egyenesen a gyakorlati élet mezején vajmi sokszor előfordulónak lesz kénytelen elismerni.

Már most ha igaz, hogy a discussio terén vajmi nehéz vagy szinte lehetetlen kellő időben valódi sikerrel haladni, azaz, valamelly kielégitő vég-eredvényre jutni, mielőtt bizonyos sarkszavak értelmileg szorosan meghatározva nincsenek: ugy azt sem fogjuk tagadhatni, hogy a politika szövevényei közt szinte nem lehet kielégitő sikerrel eljárni, mig bizonyos »értelmek és fogalmak« tisztába nem állittatnak, minthogy egyik mint másik esetben az általam most érintett szükséges »megállapitási előzvény« nélkül, egy félreértésnek kell a másikbul

[1] Grillparzer által szerzett s Horváth Dánieltül utánzott »Ős-Anya« czimü szomorú-játékban előforduló főszemély. *Sz. I.*

erednie, honnét aztán okszerintileg bekövetkezik a kigázolhatlan zavar.

S ha ez áll, mit nem könnyen vehetni kérdésbe, akkor azt is kénytelenek leszünk megvallani, hogy illyféle előleges »értelmi s felfogási« megállapitások ha valahol s valamikor, bizony Magyarország politikai bonyodalmai közt s mostanság vannak napirenden. S ugyanis honi körülményink közt azért, mert az emberi események- és viszonyokban kivételes állásuknál fogva, mellyhez még az is járul, hogy magyaron kivül még számos más ajku népség is lakja e hont, ha valahol, bizony itt sulyos és aggasztó az »egymást megérthetés«, mostanság pedig azért, mert azt hiszem, egyetlen egy jobb magyar sem kiván olly erkölcsi és anyagi pangásban dermedni hazailag és vérileg ezentul is, mint sinylődött eddigelé; s mert, ha jól felfogom azon szellem philosophiáját, melly vérünket — soknak tudta nélkül, vagy a nélkül hogy ezt magának megmagyarázta volna — áthatá, egy lelkes magyar sem fogja keble vágyát kielégitve érezni az által többé, ha ugy, mint eddig, aránylag annyi költséggel és némieknek meg nem szünő munkásságával, s kivált olly megbocsáthatlan idővesztéssel csak olly nyomorultan kevés fogna életbe lépni utóbb is, mint a mennyit ujabb időkben legalább mai napig a nemzeti testtel valósággal »nemzetileg« identificáltatni valánk képesek.

Magyarországra nézve, a mennyiben t. i. ezen ország »vérünk« által van képviselve, uj aerának küszöbén állunk. Szükség tehát, hogy magunkat azon activ állapotba magasb felfogásilag belegondolni birjuk, mellyrül legutolsó közlésemben tevék említést, s mellyhez képest régi passiv, azaz »védlő« rendszerünket elhagyván, vagy is szabatosabban mondva: míg erre tán egy mostoha kormánynak átellenében ismét szükségünk lenne, »felfüggesztvén«, a leggyorsabb cselekvés mezejére lépjünk ki, hahogy elvégre valósággal nagyot, nemzethez illőt, s jövendőnket biztosb alapokra állitandót, életbe akarunk hozni.

Nem elég tehát abban megnyugodnunk s azzal már beelégednünk, miszerint semmi »rosz« ne történjék, mit sok már vajmi nagy diadalnak tart; hanem az most a feladat, hogy

mindazon jó, azon helyes hovahamarább életbe lépjen, mik után minden hazai hübb kebel sovárog, mikre a magyar vér tökéletesen megérett, s ha most nem érett még meg, soha ezentul többé megérni nem fog, s mik ha elmaradnak, legott be fog következni, ne kételkedjünk, mindazon rosz, melly okvetlen büntetéskép minden népet utólér, melly ujjáalakulásának kellő időpontját vagy elaludta, vagy tulhevétől hajtva: *elkoczkázta.* — Politikai eljárásunknak sarkalatilag meg kell változnia, hahogy nemzetileg és alkotványilag az eddiginél nagyobb sikert ohajtunk biztositni vérünknek, minthogy létünknek a legnagyobb veszélyektül megmentett e két fő feltétele után, most egyedül a politika activ mezején eszközölhetjük mind egyik, mind másik üdülését, mihezképest t. i. a már megnyertet is ismét el ne veszitsük.

A körülmények illy stadiumán, mikor egyedül a lehető legactivabb állapotban — mellyet azonban nem szabad összekeverni felingerlett lázas nyavalyás léttel — lelheti vérünk valódi üdvét, azaz egészségének tökéletes helyreállitását, mindenek előtt szükséges tehát, bizonyos »eszméknek«, bizonyos »fogalmaknak« tisztába hozatala, s mennyire lehet, szilárd megállapitása.

Ujságlap korlátolt körébe azonban nem szorithatni s kivált egyszerre nem, mind azon »bal-eszmék« »álfogalmak« tisztába állitását s mennyire lehet szilárd megállapitását, mellyek közdivatúak, s honunk egészséges kifejlését valóban erősebben gátolják, mint netaláni ellenségink bármilly fondorkodása. Ez okbul egyedül azon eszmét akarom ez alkalommal felhozni, mert valóban életbe vágó az, melly szerint egy idő óta köz kórságként minden szájbul a legfájdalmasb panasz hallatik a »gyanusitások« ellen, s nem egy szivrepesztő lamentót ‚intonál vajmi szindarabilag nem egy, sőt még kigyót, békát is kiált bárki fejére, ha valaki olly méltatlan, olly merész, olly szemtelen, drágalátos és csalhatatlan személyének keblét sőt csak fejét is egy kis bizalmatlansággal érinteni. Valósággal mintha a kalendáriom minden szentjei feltámadtak és Magyarországban ütötték volna fel sátorukat, s ekkép mi csak szentek

közt laknánk és e mellett uton utfélen egyedül tudósokkal és bölcsekkel találkoznánk.

Valóban az egy kissé hidegebb vérü nem egy könnyen határozhatja el magát: nevessen, vagy boszankodjék-e azon egy kis igen is oktondi követelésen, melly szerint ő is megcsipesse magát azon faragatlan csapdában, melyet a »furfang« a vakhévre nézve elég mesterinek hisz, s mellybe a szerint t. i. hogy valakit gyanusitani méltatlan és aljas, és ekkép minden áhitatos képnek és csörgő-sapkásnak vakon hinni vajmi dicső, rendre bele is illik a jobb sorsra méltó vad raj.

A Róka, midőn saját magány kis czéljaira akarja használni a kétlábu pennásokat és pennátlanokat, szórul szóra azt mondja: »Ne gyanusitsatok;« és elmulhatlanul megfizeti »magasb lelkületének« bérét a könnyen hivő.

És Aesopustól kezdve, vagy tán még előtte, az emberi események meg nem szünő lánczolatában ezer árnyéklatok közt bizony csak ekkép bünteté saját magát az emberi nem, mert néha egy puszta ideánál, egy meg nem állapitott értelemnél fogva, a lehető legsajnosb aberratiókba sülyedt.

De éppen azért, mert ez már olly sokáig igy megy a világon és a magyar is nem egyszer fizette meg már »könnyenhivőségének« keserü diját, éppen azért hiszem, kellene elvégre, ha t. i. mi magyarok is kivánunk az emberiség tökélyesbülésének eszméjéhez tettleg járulni, egy kissé kerülgetni azon »virágokkal befedett« ármány-ásta farkasvermeket, mellyekbe példa és utmutatás nélkül előttünk annyi népek estenek, és mi is annyiszor a hányszor s legtöbbszer saját-vérünktül megcsalatva buktunk, s mellyeket minekünk tán azon okbul is elkerülni kellene iparkodnunk jövendőre, mert hiába — valljuk meg a dolgot — politikai experimentumok és találmányok tételére sokkal kisebb tehetségi tőkéink vannak, mint illyesekkel birtanak más nemzetek, és ekkép igen könnyen megeshetnék, hogy saját tapasztalásért — mellyet vajmi okosabb volna ingyen vagy legalább olcsón és készen venni át — Faustként vérünk üdvét bocsáthatnók áruba.

Azelőtt, mikor fő feladat vala: nemzetiséget és alkot-

ványt körömszakadtáig védni, s inkább nem haladni, mint e két életkérdést tekintve, mezőt veszteni, akkor mint ostrom alatt, egyik a másik mellé sorozva, s vagy rendesen kitüzött lőrésekhez állva, többé kevesebbé minden hű és éber honfi tudta kötelességét, és ekkép caeteris paribus különös capacitásra nem volt szükség, s e szerint a kellő tehetségek gyanuba vétele sem vala motivált akkor, mikor az amabilis confusionak tana nem volt rosz; most azonban, midőn nem forog legfőkép fenn, nemzetiséget és alkotványt rögtöni megbukás ellen védnünk, de a tenni valók philosophiája most az, ha valóban erős nemzetté emelkedni sovárgunk, hogy nemzetiségünket anyai gonddal ápolva, másokkal megkedveltetve, s e szerint nagyra, erősre növesztve, kilépjünk végre agg várunk ádáz ostromokat kiállott omladékai közül, alkotványunkat ellenben rozsdáibul, penészeibül kitisztitva, a tizenkilenczedik század kellékeivel ellátva, tágasb s ekkép erősb alapra állitsuk; most, mondom, éppen olly idétlen és valóban egyedül hig velejü iskolásokhoz illő beszéd, azon sokszor — kivált ha valami felülrül vagy a kormány részérül jő — hallott »ne higy, mert meg akarnak csalni; vagy ne higy neki, s csak azért, mert ő mondja«, mint más részrül valóban boszankodást vagy legalább szánakozást gerjeszt, azon most szinte minden ajkon csüggő követelés: hogy mind azoknak vakon higyünk s őket csak legtávolabbrul se merészeljük gyanusitani — mintha ez méltatlan és kaján volna — kik a nép meg a nemzet nevében szólnak, magukat haladó pártnak nevezik és bona fide azt hiszik, mikép a liberalismus köpenyege, meg tán a zeke, mellyet viselnek, és fél vagy egész singnyi szakálluk — mi vajmi kényelmes lehet kivált poros Pesten és nyáron — már váltig elegendő volna polgári erényt és statusbölcseséget compensálni és nekiek ekkép már szabad sőt kötelességük is lenne, nemzeti életünk legérdekesb kérdéseit minden legkisebb tétova nélkül, kedvcsosszanásuk szerint, vagy néha egy kissé saját érdekük felé is hajolva, bármilly távolruli ellenőrség nélkül is kezelniök és bonczolniok.

Éppen bizony! Ha minden talpraesettebb egyes ember gyanusitja kocsisát, gyanusitja szakácsát, gyanusitja gazdasági

tisztét sat. és az élet legközönségesb gyakorlati viszonyaiban minden egy kissé megérettebb el szokta mondani magában »kötve higy a komának«, s fölötte méltán, akkor nekünk magyar nemeseknek, kik joggal sőt kötelességgel fel vagyunk ruházva, hazánk és vérünk érdekét védni, minekünk ne legyen szabad azokat gyanuba vennünk és kérdőre vonnunk, kik ujjáalakulásunk szent ügyében maguknak vezető sőt zsarnoki szerepet arrogálni merészlenek? Vagy tán régi s most már — mint azt hiszem megmutattuk — nem illő »védelmi« rendszerünknél, s ezzel némiek által még mindig összefüggésben tartott, ujhuzási modorunknál fogva, csak azt kelljen ex officio és a popularitas megtartása végett gyanusitni, mi a kormány részérül jő, mind azon éretlent pedig legkisebb gyanuval se legyen szabad érinteni, mit két év óta a pesti hirlapi iskola elénkbe tálalt?

Milly megmagyarázhatlan, valóban nevetséges értelemzavar, vagy egyenesen szántszándékos igazságtalanság. S mégis némelly felekezeteknél ez naprul napra közönségesb lesz; mert alig van alkalom, hol szó, vagy betü ne hozna előnkbe valami keserü lamentót, mellyhez képest vagy ez vagy amaz panaszolja nagy fájdalmasan a rámért gyanut, mellyet nem érdemlett, sőt azzal áll elé, hogy személyt gyanusitni méltatlan és aljas; midőn egyuttal maga mindent gyanusit, mi felülrül vagy más oldalrul jő.

Legyünk e tekintetben tehát elvégre tisztában; s ne keverjük itt is, mint sok más helyütt, egybe a szerepeket. Ám higyünk magányviszonyunkban, kivált mint keresztények, akárkiben is akármennyit; mint magyar politikai közdolgokban kötelességként eljárók azonban gyanusitsunk, hozzunk kérdésbe s kivált tüntessünk ki mindent, s pedig mert a felingerlett, indulatos, vak sokaság nem nézi, mint a theoria tartja: ki mit mond, de gyakorlatban rendszerint a »ki« körül egyesiti erejét; s ekkép minden publicistának, sőt minden kiképzettebb hazafinak kötelessége — s erre őszintén minden jobbnak egyesülnie kellene — a magyar átalakulási politikának mezején szerepeskedő s elsősködni akaró bármilly egyedek ahhoz való tehet-

ségét, sőt tán némileg tiszta szándékát is kellő gyanúba venni, hadd ismerje meg a nyáj pásztorát: még tiszta szándékát is, mondom, mert nem egyszer történt már s nemcsak a világ nagy terén, de honi dicsőségink közt is, hogy a nagy patriotismus alatt, melly csak hidul szolgált, nem lappangott egyéb, mint »dicsvágy« vagy »pénzszomj«; s nem egy kis republicanus Ténsbül lett már egy derék absolut Nagyságos. — A mi pedig volt — azt mondják legalább, és én el akarom hinni — az ismét megtörténhetik; ne hunyjuk szemeinket tehát be.

Félre ez okbul minden, nem bánom Samaritanushoz igen illő, de statusférfiuhoz éppen nem illő gyanusitási lamentókkal. De támadjuk meg s hozzuk kérdésbe s kellő napvilágra személyességink kebel- s velő-tehetségeit, s annál inkább, minél erősebben vágyunk kolomposi szerep után, minthogy in ultima analysi nem arrul van szó: nekünk viaskodóknak jó, kényelmes s megjutalmazott dolgunk legyen vagy ne legyen-e, hanem hogy tisztán lásson vérünk és valahára megismerje valódi érdekét.

Én legalább, mint a mult számban érintém, nemcsak nem bánom, sőt kérem és elvárom minden tekintetben »gyanusittatásomat«, midőn itt semel pro semper ismételve nyilvánitom, hogy én sem mulasztandom el lehető legjobb ügyekezettel mind azon egyedekrül, kik vezérekként szerepeskednek, rendre letépni a hazafiui meg a statusférfiui lárvát, mellyet nem egy fényes szónok öltött magára, ha az alatt kitisztult hazafiui érzelem és statusbölcseség helyett nem birok látni egyebet, mint éretlen iskolai viszketeget, hiu önbálványzási tömjénszomjat vagy alacsony haszonlest.

És ezen erkölcsi surlódásban, ne követelje egy rész is, hogy ezen vagy azon oldala mellett kimélve legyen, mert hiszen ez igen emlékeztetne azon párviadalra, mellyet több évvel ezelőtt két országgyülési követ vivott, s mellyrül — miután a mindkét részrüli peleusi haragnak és vajmi erős menny- vagy inkább »száj«-dörgésnek szinte semmi eredvénye nem lett, azaz az »ige testbe« nem ment — az elmés bécsi igy elménczkedett: »Ebbül is látszik a magyarnak gyakorlati esze! kiveszi duel-

lumában a fej- meg a has-vágást; mert hiszen a »fejre« — mint mondja — a statusnak, a »has«-ra ellenben az embernek van szüksége.«

Ne kiméljük tehát egy cseppet is egymást s magunkat, mert ha már valamit kimélni akarunk, kiméljük inkább vérünk, hazánk érdekét. A ki pedig gyanusittatni nem akar vagy azt el nem birja, ám ne adjon arra alkalmat. Például: kinek semmije nincs, és semmit nem adóznék, sőt az adó, a vármegyei tisztviselők netaláni szaporitása rá nézve még jótéteménynyé válhatnék, az ne igen heveskedjék az adó mellett, mert sok teljes joggal azt gondolhatná: nem annyira a haza felvirágzása, mint inkább saját alkalmazása után sóvárog; ha valaki évekig hordott kérelemleveleket zsebében s hivatal után meg nem szünőleg, de hiába koptatta lábait, az ne igen heveskedjék a kormány ellen, mert sok azt gondolhatná: nem a köz ügy szeretete, de egyedül boszu szól belőle; ha valaki továbbá semmit sem tanult, korhelyéletet élvén, mindenét eltékozlá, az ne igen melegen declamáljon a hon reformatiója mellett, mert sok azon gondolatra jöhetne: a haza felforgatásából uj létet kiván magának alkotni; ki pedig honunknak aránylag olly szük körébül sőt csak megyéjének parányi határából sem vergődött soha is ki, de mindent csak könyvből vagy tömjénzőitül tanult, az ne igen fenhangon szóljon vérünk viszonyainak philosophiájárul, világkereskedésrül, Magyarország pondusárul, ujjáalakitásárul sat., mert bizony felette sokan őt, s méltán, vagy saját maga által mystificáltnak vagy másokat rászedni akaró mystificatornak fogják tartani. S szintigy ne heveskedjék a kispap az egyházi jószágok megtartásának szüksége mellett szerfölöttileg, mert sok tán azt hihetné: püspökségre kiván épitni hidat; a protestans inditványozó viszont ne heveskedjék megint az érintett javak ellen, nehogy Mazeppa — — — — hozza emlékezetbe, s igy tovább ezer eseten keresztül.

A politika fő feladata: lehető legnagyobb és legkiterjedtebb szabadságot teremteni, anarchia nélkül; s viszont mindenbe a lehető legszigorubb rendet hozni, a nélkül hogy abbul zsarnokság váljék.

Magyar honunkban mostanság — ha csalni nem akarjuk magunkat — mindenki azt teszi, mit tenni akar, mit tenni bir; ugy hogy zsarnokságot, ha a pártok zsarnokságát kivesszük, hála az égnek, senki nem tapasztal. Ámde annál közelebb állunk, ha őszinték kivánunk lenni, egy teljes szétbomláshoz, mert a polgári szerkezet minden kötelékei naprul napra tágabbulnak.

Most tehát, ha élni és nemzetileg élni akarunk, rend és rendszer az első specialitás, mellyet tisztába kell hozni, a nélkül hogy az békóvá váljék, sőt az olly módon eszközöltessék, mikép mind magasbra legyen ez által emelve minden deréknek egyedi szabadsága.

Surlódjunk ennélfogva mint politikusok engesztelhetlenül; személyileg ellenben, hol lehet, olvadozzunk a legőszintébb barátságra. S csak igy lesz elvégre haszna, nem ugyan magunkat, de a közjót tekintve, a sajtó szabadabb mozgalmának. —

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Vieuxtemps.

Csalódnék a ki azt várná, hogy ez elmefuttatásokban a hires hegedűművészről, vagy általában zenéről s művészetről fog olvasni. Vieuxtempst azért fütyölték ki nálunk, mert a városi német szinházban, s nem a nemzeti magyar szinházban mutatta be magát. A megütközést, melyet ez eljárásuk előkelő körökben keltett, azonnal ezek ellen is (p. o. oly köztiszteletben álló hölgy ellen, minő Brunszvik Terézia volt) intézett otromba támadásokkal tetézték. Sz. ily jelenetekben visszaesést látott a hajdani hirhedett »Hét választó« vendéglői botrányok, a jurátusi fütykösök stb. fénykorába, s a magyar nemzet »compromissiója« ellen férfias szót emelt. Miket mellesleg a nemzetiségi »vakbuzgók«-nak satb. mond, ma is figyelmökbe ajánlhatjuk különösen azoknak, kik p. o. a nemrég felmerült szinházi kérdésekben, épen Széchenyire hivatkozni látták jónak.

Pulszkyval polemizálva, ki akkor leghatározottabb ellenfeleinek egyike volt, kiterjeszkedik a horvát kérdésre, Fiuméra, az Adóra, melyet K-ék buktattak meg, egy fővárosi rendőrségre, melyre nagy szükség lett volna, satb. s azzal a csattanós epigrammal végzi, mely sokáig megmaradt a kortársak emlékezetében, hogy, ha őtet is megmacskamuzsikálják, legfölebb nemesi praedicátumát (Sárvári) Charivarira fogja változtatni, s különben a régi marad.

Vieuxtemps.

Pest 1843. márcz. 30. (Jelenkor 1843. 25. sz. márcz. 30.)

I. Vannak dolgok, mellyekben — jóllehet legnagyobb várakozásokat gerjesztenek, legnagyobb félelmeket okoznak — még sincs legkisebb is. Vannak felette parányiaknak látszó körülmények viszont, mellyek habár sokaktul sejtetlenül mégis már magukban hordják a legbizonyosb kifejlésnek vagy legbizonyosb hanyatlásnak csiráját.

A Vieuxtemps-féle kaland, melly azt hiszem ismeretesb hogysem annak részleteivel a közönséget ismét untatni volnék kénytelen, felfogásom szerint ezen utolsó körülmények osztályába esik, abba t. i. mellybül több kár, több veszély burjánzik, mint mennyi kivált a felszines előtt első pillanatra mutatkoznék, ha hogy, mielőtt erőt venne s ekkép késő volna, nem irtatik ki a sebző szálka.

Nem tudom ugyan van e még azokban, kiknek számára legfőkép irom e sorokat, elég nyugott vér s elég méltánylat, a mondandókat szivükre venni s magukat javítni; mert felbőszültek a szenvedelmek némely egyénekben annyira már, mikép egyedül a hatalom vaskeze látszik ezentul képesnek lenni, őket észre s rendre hozni. Tán minden haszon nélkül fogok is ez okbul a nyilvánosság mezejére kilépni, sőt uj alkalmat nyujtani személyem lealacsonyittatására. Ez azonban nem tántorit, köszönetet nem várok, saját elundokittatásomat pedig türni fogom. És ha egyetlenegy hű de szédelgő vagy elcsábított kedély magába térve azt vallaná, hogy valódilag fogom fel a dolgok mélyét, és igazat szólok: már megnyerendettem jutalmam.

Sok nem lát a Vieuxtemps-féle botrányban egyebet mint szinházi kihágást. S ezt elhiszszük; mert hiába nem mindenkinek jutott osztályrészül a dolgok mélyébe hathatni. Sok azonban észre sem vevén mit cselekszik, vagy magát csalja vagy mások felfogását elég tompának gondolván másokat akar csalni, minthogy hasonlólag igy szól de állitásával ellentétesen, mikép t. i. csak szinházi kihágás volna az egész; más részrül nemcsak különös bünnek nem tartja az érintett botrányt, mert hiszen csak a németben történt a scandalum, sőt még azon édes mámorban is ringatja magát, mintha ez által a magyar, a nemzeti (!) szinház bizonyos diadalt vivott volna ki magának a német fölött, úgy hogy még csak egy párszor igy (?) s mulhatlanul tönkre fogna veretni a német, s felette kedvessé válni a magyar szinház, mi által aztán ez uton is elő lenne mozdítva a »nemzeti ügy« vajmi dicsőségesen. S mind ez mint utánragaszték

[1] Lásd f. évi Jelenkor 18. sz. *Sz. I.*

valóban nem valami policziai kihágás színében jelenik meg, de egyenesen rivalitást árul el a német színház ellen. Igen: rivalitást!

S itt lappang a dolognak gyökéroka! Igen, nem rejlik az egyébütt — ne keressük azt távul, mert hiszen előttünk áll az »ifju óriás« — mint azon vak hévben, sőt valóban mondhatni, azon dühösségben, mellyhez képest bizonyos pártnak bizonyos lógósai, kiknek parancsolni a párt vezérei sem elég erővel, sem elég erénynyel nem birnak, mindenkibe betü szerint az ő liberalismusokkal együtt a »magyar nyelvet« s mint ők hiszik, ez által a magyarságot is belé korbácsolni törekednek.

Már a dolgot e szempontbul fogván fel — s azt hiszem, ha valaha, ez alkalommal sujtom a szegnek fejét — lehetetlen a felhozott eseményen tökéletesen el nem szomorodni, el nem csüggedni; mert az bármilly nagyon bámuljon is ezen állításomon a felszines elbizottság meg a tompa felfogás, nem kevesebbet rejt csirájában, mint vérünk lehető legnagyobb compromissióját és innen eredő »veszélyeztetését«.

Igen jól tartja egyébiránt a franczia közmondás, hogy az, ki igen is sokat mond, nem mond semmit; és ekkép — mert ez igaz — ez alkalommal rólam is igy itélhetne sok, s kivált mert ha valahol, bizony nálunk nagy azon utálatos vitézkedők száma, kik minden aggodalomban, minden előrelátásban félelmet gyáva vénasszonyiságot látni affectálnak, s igaz a salvus conductus s a magyar nemesi praerogativák sánczai mögött, s mert hiszen egy kánya a másiknak nem igen szokta kivájni a szemét, meg megint sokakkal, jó botosokkal kevesek sőt egyesek ellen vajmi hatalmas száju hősök is ... nálunk mondom, hol az efféle »hazafiak« száma fájdalom nem csekély, a most felhozott esetet tekintve is nem egy fogja nézetemet tudom a túl féltékenység, a túl gondosság azon sorába állítni, melly sorban mindazon gyáva panasz, szomorú sejtelem s előre-aggódás is áll, mely egyedül elgyöngült idegekben, fájós májban, s nyavalyás képzeletben veszi eredetét némellyeknél. Én azonban azt hiszem, épen nem mondok sokat, de egyedül ‚valót', ha az érintett botránynt sokkal több-

nek mint policziai kihágásnak, ha t. i. azt egyenesen német szinház elleni surlódásnak tartom, és ebbül, hahogy a bajnak eleje nem vétetik, vérünk lehető legnagyobb compromissióját mulhatlanul bekövetkezni látom. És ezen hiedelemben azért vagyok, mert hiszen ezen surlódás is szinte azon Pandora szelenczéjébül veszi eredetét, mellyet bizonyos párt kettészakadásig megnyitott és mellynek ingrediensei mind haladás mind nemzetiség dolgában már annyi reactiót szültek, úgy hogy csak még egy kicsit, s nyilt háboruban lesz vérünk minden hatalmakkal, minden nemzetiségekkel! És ez valljon kivánatos volna e? kérdem mindazokat, kik még mentek a közhagymáztul és vissza akarnak emlékezni a multra, mikor a legaggasztóbb körülmények közt sinylett, végvonaglott nemzetiségünk, s mi e drága kincset, mellyet nehány kevés, már most feldicsőült árny mentett meg annyi évvel ezelőtt remény és borzalom közt vettük át, és az, hű meg nem törhető ápolásinknál fogva és a nagy Istenektül elősegítve, ismét élni és gyarapodni kezdett; e kincset kérdem, melly nélkül nem lehet ránk nézve üdv, mielőtt teljes, vagy legalább több erőre fejlődnék, koczkára akarnók állítni? Istenért ne bánjunk azzal könnyelműleg!

Mikor én tizenhét évvel ezelőtt — jóllehet itt sem rokonom, sem jószágom sem hivatalom nincs — Budapestre lakni jöttem, es ezt sem mulatság, sem időtöltés vagy épen kéjkeresés végett nem tevém, mert ha ez vala czélom, bizony más helyet keresek és erre nézve minden bizonynyal alkalmasbat találok is; hanem azért ütöttem itt fel sátoromat, mert azon hit lelkesité keblemet, melly ma is lelkesíti, hogy dobogjon honunk szive is csak egyszer nemzetileg, miután megyéinkben mind nagyobb életre virult a magyarság, és nemzetté fogna válni az egész, minélfogva csekély erőmmel is e czélnak, a czélok tán legnehezebbikének előmozdításához sovárogtam járulni; mikor tizenhét évvel ezelőtt mondom hazánk fővárosába telepedém le, bizony oly gyéren hallatszott még itt akkor a magyar szó s olly elszigetelve állott még a magyar nemzetiség, mikép erős képzelődő tehetség nélkül,

némi egyes alkalmakat kivéve, valóban alig hihette magát bárki is Magyarországban. Ez idő óta azonban részint az uj nemzedék lelkes felfogása s némelyeknek férfias türedékenysége, részint a városi lakósok jobb érdekének maguk részérüli elismerése s ujabb időkben legfőkép kormányunk loyalitása által annyira ment nemzetiségi ügyünk elő, hogy ma, jóllehet még felette távol vagyunk a czéltul, még is szintolly kicsi a magyarul nem tudó vagy beszélni nem akaró lakósok száma általján véve már itt, mint volt azelőtt azon szám, melly vérünk nyelvét érté vagy használni akará. Ügyünk napról napra nőtt, s noha ez időközben is nem egy vak buzgó többet rontott azon, mint a mennyit aztán számosb szemes buzgó helyre hozhatott volna, azért általjában mégis minden méltányosb gondolkozó előtt Budapesten egy gyönyörteli kép tárula napról napra mindinkább ki, mellyhez képest vérünk megmentve, uj diszben mint kifejlett nemzet fogná egykor fel dicsőitni az emberiség eseményeit.

Tizenkét évvel ezelőtt, mikor Pest városának választó polgárává lettem — mit azért hozok itt fel, mert ez által alkalmam lett mélyebben tekinthetni a dolgok lényegébe, mint tekintenek azok, kik mindig magyar körökben sőt mindig saját felekezeteik közt élvén, végkép ugy szólván bizonyos napirendszerben keringenek, melly nézetük szerint az egész világ, mellyen kivül nincs egyéb, vagy ollyas, »mi szinte tekintetbe volna veendő«; — tizenkét évvel ezelőtt mondom, mikor érintett megtiszteltetésem által egészen uj viszonyokba jövén, alkalmam lett mélyebben tekinthetni a dolgok lényegébe, jóllehet már akkor kedvezőleg megindult vala az ügy, az itteni polgárság s kereskedőség köreiben vajmi bágyadtan fejledezett nemzetiségünk dolga. Mind azon házbirtokosok, kiknek gyönyörü házaik Pestet ékesitik mellyekkel vajmi örömest kevélykedünk, mellyeknek azonban lehető legnagyobb része — köztünk maradjon a szó — sem magyarnak sem magyar industriának nem köszöni létét - - - igen, házbirtokosaink legnagyobb része s legtehetősb kereskedőink, kik éppen nem csekély értelmi tehetség mellett minden esetre legtöbb pénzbeli súlyt képvi-

selnek — mi vajmi erős factor mai időben — vagy éppen nem beszéltek magyarul vagy nem éreztek vérünkhöz különös hajlamot — s legfőkép azon ezer méltatlanságok miatt, melyeket némelly magyar kiváltságosak részérül meg nem szünőleg tűrniök kellett, s mikrül én egynél sokkal több esetet tudnék előhozni annak bebizonyitására, hogy a magyarnak soha nem volt nagyobb ellensége mint saját maga — s pedig nem azért, mintha a nagyobb rész nem volna méltányos, vagy éppen a köz előmenetelnek lenne ellensége, hanem — és e bajban sinylődött a magyar mindig — mert a nagyobb rész soha tisztán fel nem fogván a polgári szabadság szellemét, melly szoros fék s innen eredő szoros rend nélkül nemcsak nem létezhetik, de nem is képzelhető, a szabadságot mindig valami farkasfüggetlenséggel keveré össze, s ekkép ezen tatár felfogásánál fogva, mellyhez képest jóformán tatár maradt is eddigelé minden institutióival együtt vérének »némellyeit«, kik valamint mai időkben úgy régibb korban is szüntelenül compromittálták legszentebb ügyeinket, soha ‚nem akarta' kellő fékbe szorítni s kellő rendben tartani. Igen, ‚nem akarta', legalább ezt kell hinni, hogy, t. i. felfogásánál fogva ezt nem tartotta szükségesnek; mert ha ‚akarta' volna, akkor egy egész nemzet (!!!) azt hiszem csak birhatott volna nehány rendbontóval és ma is birhatna, melly rész ugyan nem alkotja a nemzetet, mint a Pesti Hirlap szerkesztője 228ik számú lapjában felette bölcsen mondja; mint abban is teljes igazsága van, hogy 10—12 szinházi fütty a magyar népnek sem hirét sem nevét nem képes bemocskolni, de felejti — és itt is mint közönségesen a dolog felszinén marad vagy a dolog mélyébe ereszkedni nem mer (!) — hogy az által piszkoltatik be, és vajmi keserves vénasszonyi szerepbe esik bármilly nemzet és ekkép a magyar is, ha nem tiz nem tizenkettő, de csak egyetlenegy rendbontót is fékezni mulaszt és garázdálkodásit büntetlenül tűrni elég gyáva. S itt a dolog veleje. Nem, nem a legkisebb hajlamot sem érzett Pestbudának nagyobb számú s tehetősb lakosa csak kevés évvel ezelőtt vérünk iránt. Számos s naprul napra számosb magyaroknak meg nem szünő mél-

tánylata azonban lassanként ellensúlyt kezdett képezni azon gyalázatos, ‚kihágás' szövetség ellen, melly tanulókból, jurátusokbul, kicsapott katonatisztekbül s féketlen uracsokbul egybevegyülve képezé az egykori dicsteljes emlékezetű hét választói kávéházban 25—30 évvel ezelőtt azon focust, mellynek gyalázatos emanatióji valóban sokkal roszabb szagba hirbe állíták Pestet s e szerint Magyarországot — mivel sok a főváros után itélt az egészrül — hogysem ez által vérünknek hirneve tetemesen ne csorbult volna, s pedig egyenesen a fentebb említett oknál fogva, mellyhez képest minden higadtabb méltányosb ember jogosítva lőn, vagy bizonyos sympathiát, bizonyos rokonságot bennünk a ‚hodie tibi cras mihi' számítása szerint feltenni, vagy és e kettő közül nincs kibujás — minket minden erő nélküli gyáváknak tartani, kik nehány garázdának sem tudnak parancsolni, de büntetlenül hagyjuk hirnevünket általuk bepiszkoltatni, sőt közvetlen még társasági viszonyainkat is elkeserittetni türjük.

Mind ezen szégyenünkre váló kihágások ellen azonban, mint mondám, naprul napra erősb ellensúly fejledezett ki. Az ember mint ember mindinkább kezdé elnyerni méltánylatát, anélkül hogy bárki által is szőrszálhasogató vizsgálat alá kerülne, milly társasági lépcsőzeten áll, mit hisz és milly nyelven szól. A tanulóság pedig s kivált a juratusi karzat felfogván vérünk ujjáalakulási szent ügyét, komolyabb tartást öltött magára s — legnagyobb dicséretére legyen mondva — mind jobban megbecsülte önmagát és ez által a hont, úgy hogy elvégre már már divattá vált magyarul tudni, magyarul szólni, és ha itt ott egyik másik irgalmatlanul töri is még nyelvünket, s ha több mint egy régi ajk nem is igen birja már sajátjává tenni szózatunk sok ‚nak' és ‚nek'-jeit egyéb sajátságaival, azért valóban mondhatni, a jó akarat felette kevés kivétellel sehol nem hiányzik miszerint ha mindenki nem buzgólkodik is nyelvünk mellett, alig létezik Pesten egyetlenegy ház hol legalább a nevekedő nemzedék azt nem értené, azt nem tanulná; mihezképest a tisztán s kivált messzebbre látó előtt fővárosinkban a magyarság dolga ma ugy mutatkozik, mint fűtül és más

növényektül még árnyékban tartott de jól kikelt cser ültetvény, mellynek ezentúl csak idő kell, felvigyázat és kimélet, mikép legvirulóbb lombossá váljék, melly azonban vajmi könnyen kárt is szenvedhet, sőt még gyökerestül is megsemmisittethetik, ha valakinek praesumtiója volna, az egészet igen háborgatni, mikép a fiatal cserek szaporában nőjenek, sőt valami vad vagy éppen házi állat még garázdálkodnék is abban; mert valamint az első éppen ellenkező következményt szülne, úgy elegendő bizony mondom egyetlenegy tulzó vagy komor - - - -, miszerint rútul megfertőztesse, számosb évekre vissza lökje sőt egészen meg is semmisitse azt, mit polgári erény mentett meg, hazafiui hű kedély ápolt, s minek sikeres jövendőjén százezrek biztos reménye csügg!

Valóban egyetlenegy illy experimentáló vagy garázda is bir efféle »megsemmisitő« hatalommal, Istenért ne csaljuk magunkat ezen életkérdés tárgyalásában! Bir pedig azért, mert elmultak a rugékonyság nélküli ólomidők mikor bármilly tett legott minden visszahatás nélkül meghevert, de annál élénkebb lét közé jutunk mindinkább, hol a legkisebb indiscretió is ellenhatást szül. Ha tehát egyetlenegy találkozik is, ki szédelgő vagy ravasz felfogásánál fogva a pesti német szinház ellen azon czélbul fomentál tartós rivalitást, hogy igy a magyar szinházon segitsen, s ehhezképest a »magyarságot« mozditsa elő, mi által már nem egyedül szinház van szinház ellen rivalitásban, mi fel sem volna veendő, de egyenesen nemzetiség vív nemzetiség ellen — s e szempontbul kell felfogni a dolgot, ha öncsalás nélkül akarunk hatni annak mélyébe, mert ebbül burjánzik a veszély — ha tehát mondom csak egyetlenegy illyféle meggondolatlan vagy kaján létezik is, ki mint szálka systematicus ellenségeskedést fomentál a német szinház s ekkép Budapestnek német, eddig még nem magyarosodott lakóssága ellen, már ez is elég hogy, fővárosinkban, honunk szivében nemzeti ügyünk lehető legnagyobb veszélyek közé bonyolittassék. S pedig igen természetesen, mertha a német szinház s ez által a németség támadtatik meg, legott szinté a magyar szinház s e szerint a magyarság ellen is fog a visszahatás

törvénye szerint mostani felébredt napjainkban támadni párt, melly a kölcsönnek dupla visszafizetését fogja kitűzni legsürgetőbb cselekedetinek szempontjául. S ha meg van egyszer indítva illy háboru, habár eleinte pro és contra csak néhány egyéntül is, s kezdetekor el nem fojtatik, úgy pereg az ellenállhatatlanul végig, kivált ha nemzetiségi fanatismus is keveredik belé, mint tengeri csatát, ha egyszer megindult, sem állithatja meg senki, hanem addig foly az, mig egy rész megtörve nincs; minthogy valamint ebben a sok ágyudörgéstül s füsttül senki jól nem hall, jól nem lát: szintugy nem hall nem lát indulattul és boszútul felhevitve viszontorlási háboruban is senki többé.

S illy háboru a Vieuxtemps-féle kaland által dicsőségesen és mély bölcsen meg lőn inditva. Ámde szerencsésen már meg is termé viszontorlási gyümölcseit, mellyek ugyan még kicsinyek, de ne aggódjunk, okvetlen szép nagyra meg fognak nőni némelly hazai bölcsek és uj nemű Prometheusok ápolása által, kik — mint a Pesti Hirlap 196dik száma 810 lapja közép hasábján olvassuk — subscriptiót javasolnak, melly kirekesztőleg magyar szinházba járásra kötelezzen, meg declaratiót bizonyos r, á, rá, fogd rá-félét, hogy a magyar szinház a jobb divatú, mi természet szerint igen tetszeni s hitelt nyerni és a dolgon egy jót fog rúgni, de egyszersmind hovahamarabb ellen-subscriptiót eszközölni — milly következmény az inditványozók belátási körén túl fekszik — melly viszont a magyar szinházi látogatástul tilt el, és ellen declaratiót, melly megint a magyart fogja a némethez képest aljasnak hirdetni. Ápolják csak illy kitünő bölcsek és bizonyos ujnemű Prometheusok mondom a viszontorlás gyümölcseit, kik ugyan nem éppen égbül, de tudja honnan ragadák nem szellemi de csak anyagi roszul gyuló világukat, s okvetlen megfognak egészen érni azok, s vérünk lesz kénytelen azok keserűségét kimondhatlan epedések és veszélyek közt megizlelni.

Igen igen: a Vieuxtemps-féle kaland által motivált megtámadás már megtermé gyümölcseit, mirül én tán jobban itélhetek, mint a legelső jött ment vagy egyedül saját kis

naprendszerében keringő, — mert sokáig lakom Pestbudát, s aztán mert e kétváros felvirágzásában annyi súlyt helyezvén, tán nincs sok, ki olly vigyázattal s annyi figyelemmel kisérte volna az itteni társasági viszonyok kifejlését mint én. S ugyanis: nincs ház, nincs család, nincs egyed az egész városban a rendbontó osztályzaton kivül, ki lehető legnagyobban indignálva ne volna az ismert botrány atrocitásán, úgy hogy a közönségnek még azon legméltányosb része is, melly részint vére iránti rokonszenvbül, részint engesztelő hajlambul nem szokott engesztelhetlen birálója lenni az afféle kicsapongásoknak, szinte vérét megtagadni hajlandó, a nem magyar pedig már már megbánni látszik, hogy magyarosodásnak indult, mig a magyarság ellenzői és kivált ezeknek tulzói — mert hiszen köztük sem hiányzik ezen species — egyenesen boszút lehelnek, s alig várják a pillanatot, melyben visszafizethessék a kölcsönt; mihezképest többek közt a város nem egy csapszékében, nem egy reuniójában, ment már véghez egyesülés vagy legalább illyes megpenditteték, hogy azokban bármilly nyelven csak magyarul nem, volna szabad az ablakon kiugráltatás veszélye nélkül megszólalni s. a. t.

Mindez kicsiségnek látszik magában ugyan, nem tagadhatni; de valóban éppen nem ‚kicsiség' hanem legfeljebb kicsi kezdete valami előre ki nem számitható — s meglehet sőt hihetőkép valami felette nagynak, vagy inkább valami nagyon szomorúnak; mert ha már az egykori hét választó-kávéházi jancsár csapat is mint fentebb érintém, és senki sem fogja tagadhatni, kimondhatlan vastag homályt vetett vérünkre, s ekkép nemzeti kifejlésünket hátritá, jóllehet rugékonyság nélküliek valának azon idők, mikor a felhozott sereg operált s jobbadán csak bor meg pajzán negéd lelkesité a ‚hon-olvasztókat' és egy jó kialvás néha sokára fében szakitá kihágási rendszerüket: ugyan kérdem, milly következményeket volna kénytelen, nemzeti ügyünket tekintve, szülni mai időkben egy ujonnan organisált jancsári orta? Mai rugékony időben, mikor bármilly kicsi túlhatásnak elmulhatlanul megvan visszahatása s a legkisebbe is vegyül több kevesb politikai fanatismus.

melly következetes, minthogy hagymázos állapot s mellybül ekkép a kialvás nem oly könnyü, nem olly szapora, mintha csak bor vagy pajzán negéd volna a vis motrix. Valóban alig számithatni előre ki mindazon következményeket, mellyeknek egy illyféle ujonan organisált török garde nationale működéseiből kellene, vérünket tekintve, okvetlen erednie.

S ugyan kérdem, miért ne organisálná magát egy efféle jancsári banda ismét, csakhogy egy kissé nagyobbszerüleg s jobban rendezve, mint volt az egykori hét választói kávéházban tanyázott? Én valóban nem látom okát miért ne; sőt azt hiszem: felette hihetőleg össze fog vegyülni, mert hiszen minden elemekkel bőven el vagyunk látva, mellyek egy illyféle rendbontó czimboraság organisatiójára csak megkivántatnak:

Van ugyanis mindenek előtt egynél több házsártos semmirekellő, kinek minden kicsapongás élvezet, főkép ha kiváltságos s ekkép tudja, hogy kivált most, mikor a szabad választásoknál (?), mellyek egyébiránt országgyülési alkalmakon kivül minden három évben előfordulnak, nem egy merész házsártos a sok megválasztatni akarók előtt sokkal inkább kimélendő, mint volna a közjó különös tekintetbe veendő, semmi esetre nagy baja nem lesz.

Van e mellett akárhány nyavalyás vagy inkább felcsigázott honbálványyzó, ki semmit be nem tud várni, kit a legnormalisb egészséghez visszatérés sem elégít ki, de mindent márul holnapra akarna elérni, s ki ekkép minden tulságra, minden erőtetésre, bár vezet czélhoz bár távolit attul, tökéletesen elkészült s csak vezetőre vár.

Van ezenfelül ujságlap, melly meg nem szünőleg kaczérkodik az enthusiasták seregével s kivált ezek némi egyénivel, mert hiába ha ezek gratiáját vesztené, a lap divata is csökkenne, és ez az előfizetők számán csorbát üthetne, mi nagy hazai vesztesség volna. Ezen három ‚van'-nak átellenében pedig:

Nincs törvényesitett mód illyféle közbotrányok eszközlőit nemcsak illusorie a jobb résznek inkább csak boszantására, de kellőleg is megbüntetni, sujtani.

Nincs elég magyar — kereken ki kell mondani egyszer vagy inkább annyiszor a hányszor e nagy hibáját — ki feltogta volna, hogy nemzetünk becsületét nem az által őrizhetni s emelhetni magasabbra, ha vérünk selejteseit patrio more palástoljuk, s itt is összekevervén a szerepeket, gyóntató-atyákként büneiket eltitkoljuk, de az által fog emelkedni vérünk nemcsak hirben de valódi tisztaságban is, mi a hirnél több, ha kiméletlenül kilökjük nemzeti családunkbul mind azt mi annak becsületét fertőztethetné; nincs, mondom, elég magyar, ki ugy gondolkoznék, s ez okbul nem is fejlődhetik ki vérünk közt olly esprit de corps, melly némileg helyre üthetné policziai törvényink tökéletes hiját, mert ha találkozik is néha egyed, ki magasb szempontbul fogván fel vérünk átalakulási kérdését, ki merné mondani itéletét a rendbontók fölött, lesz a fenérintett megválasztatni akaró s az előfizetőket elveszteni nem akaró egyének mellett legalább egyre tiz szamaritánus is, ki csupa jószivüségbül — s köztünk maradjon a szó — tán egy kis szellemi és anyagi rokonság miatt, felbátorító szót és biztos asylumot fog bármilly alávaló, de az ő felfogása szerint inkább szánakozást, mint sujtást érdemlő rendbontó számára kitárni, mi által aztán természetesen — mert a sok szamaritanus közt ily formán nem egynek a tett után jobb dolga mint a tett előtt — nem csak nem kevesedhetik a garázdák száma, sőt szinte még kereseti vagy legalább sympathiát gerjesztő időtöltéssé válik a kihágás mestersége s csak az lesz in ultima analysi vesztes, ki felszólalni merészelt, mert aztán nincs méltatlanság, melly Damocles kardjaként feje fölött ne függene; miszerint józanabbnak is mutatkozik valami ellensulyu esprit de corps-nak megalakitása helyett inkább mélyen hallgatni és tűrni.

Nincs elvégre publicistáinkban általján véve vagy elég magas felfogás, vagy elég szilárd erény, illyféle rendbontók ellen közös erővel s összetartással kérlelhetlen anathemát kiáltani, miszerint aztán — mert sem a törvénytül nincs mit félnie, sem a többségtül, sem a nyilvánosságtul mit tartania — igen jó dolga van a rendbontónak e hazában, csuda, hogy az

egész világbul nem csődül ide mindnyája, mert sehol biztosb helye; mihezképest nincs ok, miért kevesülne vagy javulna, ámde van ok elég, hogy kifejlődhetőségünk nagyszerüségét tekintve egyrészrül, másikrul ellenben zavar-felfogásink tengerét, mellybül szinte hiábai a menekvési iparkodás, lehető legnagyobb csüggedésbe essék a mélyebben gondolkozó, ki mindenben látja, milly közel van hozzánk nemzeti üdülésünk partja és vérünkál vagy otromba barátjai miatt még is örökleg milly távul! Hihetőleg tehát alakulni fog egy illyféle takaros kis rendbontó-osztályzat megint, mert hiszen mint láttuk, három hatalmas ‚van' mint nemkülönben három eldöntő ‚nincs' viv a hihetőség mellett.

S azért tegyünk csak fel még egy olly esetet, mint az utolsó Vieuxtemps-féle kaland volt, hol a magyar szinház s ekkép a magyar elem jött a német szinházzal, s e szerint a német elemmel nyilt háboruba, mi okbul a taglalás alatti botrányt vagy inkább ujhuzást nem is lehet az egykori Marseillaise-féle idétlenséggel vagy a legközelebbi német szinházi gyászesettel egybe hasonlítni; mert az első egy kis politikai, mint egyszer már mondám, sans culotte et sans esprit demonstratió akart lenni, a második ellenben nem volt egyéb, mint minden vegyület nélküli egyszerü rendőrség elleni méltatlanság; — tegyünk csak fel még egy olly esetet, még egyet mondom, mint a Vieuxtemps-féle garázdaság volt — mert akarom remélni, az az elleni visszahatás okkal móddal s nem kevés bajjal ez egyszer tán csak le fog csillapulni —: és ugyan kérdem hihetőleg milly lépcsők szerint fogna a két nemzetiség közti háboru kifejlődni, s tovább folytattatni? Vizsgáljuk csak. A honszeretet angyalától hevítve — s fel akarjuk tenni, minden salak vegyülete nélkül — bizonyos vezérek azt gondolván, hogy énekes, flautázó vagy nem bánom ismét hegedülő méltatlanul viselte magát a magyar szinház látogatói vagy bérlője ellen, miután ennek megítélése az ő tisztük, valamint hasonlólag szinte ők képezik, a nemzettül plenipotentiázva, azon nemzeti tribunált, mellynek illyest büntetni kell (!?) vagy bármilly ürügyet használván, ismét befogják hozni apródjaikat a nép söpredékétől kisérve a német szinházba, hogy ott a

megbántott magyarság megboszulására áldozatukat kifütyöljék, s mindazokat a terrorismus legzablátlanabb kicsapongásival igéretileg ijeszgessék, sőt tettleg be is fertőztessék, mint az a Vieuxtemps-féle esetben még néhány köztiszteletben álló főaszszonyságot illetőleg is történt, kik elég bátrak, elég lelkesek, méltó indignatiójukat az efféle garázdálkodások felett kimondani, ugyan mi természetesebb, mintsem hogy a köz és méltó nehezteléstül felbátorítva, a magyar szinházban is megjelenend bármilly ürügy alatt bizonyos ellenpárt, melly megint ott fogja eljátszani visszatorlási merényét. Ugyan mi fog illy esetben történni?

Felakarjuk tenni, első alkalommal minden csak füttynél és ellensziszegésnél marad; annyi azonban bizonyos, hogy legelső este valami uj Prometheus vezérlete alatt sokkal számosb honi érdeket védelmező fog viszont a német szinházba tódulni, mikép ott mindent leszisszegjen, a szinháznak minden működését félben szakaszsza, lehetetlenné tegye, s ez által a nézni s mulatni jött közönségnek nagyobb részét, melly illy harczokba nem keveredik, egyenesen sajátjában haramiaként csorbítsa, igen haramiaként, mert ki a szinház díját letette, s azt élvezni hátráltatik, az megvan rabolva. Ámde több ide s tovai demonstratiók után, melly időközben sem a szinészet nem igen fog gyarapodni, sem a nagy közönség nem igen fogja élvezhetni tulajdonát, alig hihető, hogy csak sziszegésnél maradjon az egész s a megindult csata progressiv kifejlésben folyván, alkalmasint viszonti ütlegekkel fog viseltetni, t. i. az ‚ige testté' a ‚fütt dögönyözéssé' fog válni. S ha ennyire jött a dolog — s kérdem miért ne jöjjön, hol az ok, hogy ennyire ne jöjjön? hiszen nem igen messze vagyunk tőle — ugyanakkor mi történjék? Tán a kormány folyjon be a dologba, mikép katonai ‚garde de dame' felvigyázat alatt s magyar és német közti demarcatiói lineák segedelmével, nehogy kisdedekhez hasonlólag veszekedjünk, élvezzük Melpomene és Thalia műveit? Vagy Janus templomaként bezárassanak szinházaink, és a sok por meg nem kevesb sár közé sülyesztve, még ezen időtöltéstül is el legyen tiltva fővárosunk egyébként is vajmi szük örömekben

részesülhető lakosa? Vagy végre ne tegyen a végrehajtó hatalom semmit, mikép az ököljognak időkora nálunk ismét meginduljon, s pedig szinházainknál fogva, mellyeknek mindenütt fő czéluk a köz erkölcsiségre és polgári kiképzésre hatni, s mellyek egyikére vérünk, mikép általa is előmozditsa ügyét, országgyülésileg 450,000 pengő forintot szentelt? de ha tudta volna, mi fejlődik általa ki, és nem sokára tán csak rendbontók adják abban a tonust, kik vajmi keveset vagy semmit sem adtak hozzá, alkalmasint valami másra, tán egy fővárosi kis fékező rendszerre forditja pénzét, mi tán gyakorlatibb lett volna; valóban — fájdalom mondani — gyakorlatibb, mi okbul errül később szólandok is.

Ennyire jöjjön a dolog? kérdem. S pedig ennyire fog jőni okvetlen, t. i. vagy tökéletes rendnek kell beállni hova hamarább, vagy a lehető legnagyobb rendetlenségbe fog zavarodni az egész. E kettő közt nincs közép. Mert ha azt gondoljuk, hogy ezentúl is úgy el lehessen nyomni és palástoló szerekkel orvosolgatni efféle versenygéseket, mint feligmeddig eddig lehetett, akkor igen nagyon csalatkozunk; minthogy általján véve mind egyik mind másik részrül olly éberségre fejledezett a viszonyos ujhuzás viszketege már, mihezképest előbb mint gondolnók, vagy törik szakad, vagy rendnek kell beállni. — De éppen azért, mert e kettő közt nincs közép, s minden hű magyarnak mostani jóllehet naprul napra virulóbb de azért teljes egészségét még el nem ért voltánál fogva, minden törés- és szakadástul visszaborzadnia kell, éppen ezért szükséges mindent kerülni, mi nyilt háborura vezethetne, mellyben ha a magyar tán nem lenne is vesztes, mi még nagy kérdés, kivált fővárosainkban — ne csaljuk magunkat, hol némelly vállalatoknál fogva annyi idegen többnyire német csődül össze, kiknek tenyere és körme ellen nem lehet legkisebb kifogás, s kik miután pénzük több, szinte minden csapszékben primálnak s némi kis excessustul éppen nem vonakodnak 's a' t.; ámde ha végre győzne is a magyar, alkalmasint úgy fogna kinézni s olly kék lenni, mint nem egy nyertes angol öklész is néha éppen csak egy kissé elevenebb mint vesztes ellenfele, mibül

egyébiránt a magyar, ki keresi s kit ér, tán még kigyógyulhat, mert hiszen — és ezt évrajzaink bizonyitják — általján véve jó szivós — zäh —; a vesztett időt azonban ugyan ki fogja kipótolni, azon drága időt, mellyben élünk s mellyet nem kellene hiába fecsérleni sőt otromba ujhuzásokkal megölni, mi körülményinket tekintve valóban égbe kiáltó bűn; de végre arra volna az legszentebb kötelességileg fordítandó, hogy magunkat kölcsönösen megbecsülve viszonyos érdekinket felvilágosítva s megértve, kezet fogva s vállvetve Magyarország minden lakósának jóllétét lehető legmagasbra emelni iparkodjunk.

S im ez oka, miért tartottam elkerülhetlenül szükségesnek e szinházi versenygést, melly — s itt vigyázzunk — csak egyes symptomája azon köz kórságnak, melly nemzetiségünk visszás módokkali terjesztését illetőleg, honunkat zsibbaztja, legnagyobb világosságra kitárni. S ugyanis, mert rend után sóvárog keblem, minthogy csak rend mentheti meg s emelheti magasbra vérünket, rendet alapitni akarni pedig valóban vagy gyermekes ámítás vagy zsarnoki ötlet, mielőtt mind egyik mind másik részrül ki nem volna huzva azon tövis, melly meg nem szünőleg sérti részint a virulni akaró részint magát elnyomatni nem hagyó nemzetiségek sebeit; minthogy el lehet ugyan szemet hunyva gyermeki kedélylyel s önámitásilag illy sebektül fordulni, sőt hatalom karjával még annyira el is nyomhatni azokat, mikép az örökleg felszinen maradó sokaság előtt minden az egészség legteljesb állapotjában mutatkozzék; ámde gyógyulást, gyökeres kigyógyulást — s azt hiszem annak eszközlése volna most a fő feladat — illy módon nem csak nem eszközölhetni, hanem elnyomás és halasztás által annyira fog növekedni az elfojtott baj, mikép az, mi ma még gyógyítható volna, elvégre orvosolhatlan lesz, s adott alkalommal, mint minden forrongásban levő de magába szorított nyavalya, zabolázhatatlan s ekkép megsemmisitést szülő dühhel tör ki.

Álljanak azért félre azon nyomorult félszabályosak, kik azt károgják: »kár volt a dolgot fölmelegítni, mert ők csak

folt- és rongyokkal hiszik nemzetünk létét s becsületét fentarthatni ezentul is, mint tevék eddigelé; és segitsünk mi ujabbak — ez pedig lehet — a dolgon gyökeresen.

Pest, 1843. april 9. (Jelenkor 1843. 28. sz. április 9.)

II. Azt hallom minden oldalrul: nemcsak bizonyos pártnak, de még nem egy »függetlennek« is vajmi rosszul esett mult mart. 30-án közrebocsátott Vieuxtemps-féle első czikkem.

»Teljesen compromittálnám a magyar ügyet illyesek által — így mondják — mert minél inkább kárhoztatnám némi heveseknek kis (?) de megbocsátható tulzásait — megbocsáthatókat mert az egész jó szándékbul ered — annál inkább kapna vérszemet a más ajku, ki a magyarosodással megbarátkozván (!) már már elhallgatott, ugy hogy még csak egy kicsit, s nyelvének nem sokára vég-diadalát ülheté vala a magyar, ha én, minden ildommal ellenkezőleg, a már behegedt (?) sebeket magyarázhatlan vagy egyedűl májbetegségbül eredhető indiscretióval fel nem rántom.«

S miután academiai beszédem óta Pulszky Ferenczül kezdve, ki — nem tudom álmodtam, hallottam, olvastam-é — a Hirlaphoz Generalstab elnökeként szegődött; számosb szinezeteken keresztül a pesti hirlapi $\frac{3}{2}$-ig, ki azon lap 231dik számában a három Széchenyit illustrálta, meg nem szünőleg a most felhozott themát pengetik füleimbe, szükségesnek tartom ismét visszatérnem azon mesterségnek fejtegetésére s részemrül legalább végképi megalapítására, hogy valljon »olly kényes kincset, mint nemzetiség és nyelv, s kivált ‚magyar nemzetiség és magyar nyelv', mikép lehessen legbiztosabban megőrizni és ápolva nagyobbra növeszteni«. Mert hiszen e körül forog a kérdés, miután mind Pulszky Ferencz, mind $\frac{2}{2}$, mind ezen mesterek bámulóji, szövetségesei és apródjai csak ezt akarják, valamint akarom én is, és ekkép elvben megegyezünk; csakhogy czélunk elérésére modorunk más.

Igen, modorunk más! Igaz ugyan, hogy a P. Hirl. szerk. együtt, ki »Keletnépe« czimü munkám refutatiójában (!?)

valahol örömmel mintegy illyformán kiált fel: Hála az égnek, nem elvben csak modorban különbözik gr. Széchenyi tőlem [1], számtalan azt hiszi »Legyen csak az elv egyszer megállapítva: a modor, melly csak mellékes tekintet, maga magától ki fog képződni.« — Én azonban más vélekedésben vagyok, és azt hiszem, hogy megállapitott elv nélkül ugyan egy tapodtat sem mozdulhatni jó sikerrel, de azért, mert meg van állapitva az elv, még korán sincs ok különös »hálákat« intonálni, vagy éppen diadali tárogatókat quasi ‚re bene gesta' fuvatni meg. S ugyanis, szinte minden embernek elve: gyarapulni, gazdagulni: de azért még sem gyarapul, gazdagul mindegyik, mert többek közt ‚modora' hibás; elv szerint kiki egészséges akar lenni, de egyedül visszás modoránál fogva nem egy vajmi nyavalygó; a szépeknek tetszeni, minden talpra esett fiatalnak elve', ámde az egyik habár kondorhaju Apollohoz hasonlit is, azért még sem pythiai győztes, ha modora rosz, midőn viszont nem egy Silenus-képü jár bájoló varázszsal, ha modora ‚lelkes'. Háboruinkban: győzni a törökön, megszalasztani a franciát volt a változhatlan elv, de biz azért mégis eljött Budáig, Győrig, sőt Bécsig a kontyos, a franczia pedig kétszer látogatott meg a monarchia szivében, s Győrnél — köztünk maradjon a szó — vajmi rutul megtörte az ‚elvet' s nekünk csak kétszőbb jutott egy kis szerencsével és jobb ‚modorral' osztályrészül, Dunán tul nyomni a törököt, s visszafizetni a franciának a kölcsönt.

[1] Én a »Keletnépe« czimü munkámban azt mondám — mit jó lesz egyszer tökéletes világba állítni, mert prókátori világban, prókátorokkal harczban, az ‚adde parum modico' szerint elvégre tudja Isten mit fognának rám — hogy én a Pesti Hirlap szerkesztőjének elveit *jobbadán* osztom, mi annyit tesz: elvei *jobb*, *nagyobb* részét osztom, de koránsem annyit, mintha *minden* elveit különbség nélkül magaméivá akarnám tenni, a milly értelemre látszék facsarni akarni mondásomat, s a milly értelemben vette azt sok más is, mint például ‚Világ' lapi birálóm, ki azért ró meg, s azon csudálkozik valahol, mikép vallhatom a P. Hirlap szerkesztője elveit magaméinak, holott maga is a nélkül tán hogy tudná, ennek legtöbb elveiben egyetért, csakhogy valamint én ugy ő is, vagy modorában lát hibát, vagy azon gyümölcsöt, mellyet a P. Hirlap szerkesztője leszakitni buzog, valamint én, még éretlennek tartja, és ekkép azt szinte mint én még a fán tartani kivánja, nehogy édes gyümölcs helyett, mellyre olly nagy szükségünk van, egyedül eczettel, mivel ugy is untig el vagyunk látva, gazdagittassék a hon. *Sz. I.*

Szintígy vagyunk alkotmányunk és nemzetiségünk terjesztésével; minthogy ‚elvileg' a nagyobb rész — mert egyedül a megcsontosult ó-szemüek, meg a kötelesség-felejtett elfajult magyarok képeznek itt kivételt de többséget nem — mind alkotványt szélesb alapokra állitni, mind nemzetiséget szilárdítni, terjeszteni egy iránt sóvárog.

Mivel azonban minden jobb magyarnak ez az elve, és in ultima analysi minden fáradalmainak ez a czélja, minthogy egyedül tágasb alkotványi és szellemdús nemzetiségi alapokon virulhat vérünk férfias nemzetté, azért épen nem következik, miszerint minden igy érző magyarnak cselekvése czélravezető is legyen, de éppen ugy ront egyiken mint másikon a kontár felfogásu, valamint nem egy jószándékú de silány tudományú gyógyász is inkább népesíti a temetőket, mintsem szaporítná a kigyógyultak sorát.

Legyünk ez okbul végkép tisztában — és ez alkalommal főleg »nyelvünket és ezzel egybefüggő nemzetiségünket tekintve« — hogy valljon mikép ápolhatjuk és növeszthetjük azt legbiztosabban sőt egyedül. S mert ez életkérdés, állitsunk okot ok ellen, s ne illyest: hogy például nekem májam beteg; s már megbántam mit tettem, s most csak makacsságbul folytatom a vitát, bizonyos viszketegbül, mellyet a német Rechthaberey-nak nevez sat. Prókátori fogásoknak, allegatióknak ez mind beillhetik, nem akarom tagadni; ámde mikor egyik palladiumunk biztositása körül forog szó, akkor éles fegyverekkel szükség a »valót« minden szemfényvesztésekbül kifejteni, mintsem voltak mind azon okoskodások, mellyeket academiai beszédem óta előmbe gördítének annak megmutatására, hogy »nemzetiségünk ügyének ártottam legyen«.

Én ma is azt hiszem, a mit hittem, mióta gondolkozni tudok, és ekkép academiai beszédem alkalmával is — mit be tudok bizonyítni — hogy a magyar csak ugy boldogulhat, ha szellemileg magasb, és viszketegi és éretlenségei által reactiót maga ellen nem bőszít. Hiába is törekszik és izzadoz Pulszky Ferencz et Co. ez okbul előbbi és mostani mondatimat és iratimat ellentétbe hozni, és engem ez által a következetlenek sorába állítani.

A magyar, mielőtt Magyarországban a magyar nyelv törvény nyelve lett, olly igazságtalan, olly természetelleni állásban volt, hogy — ámbár soha sem vagyok az erőtetésnek barátja, de a persvasiót mindig jobb czélhozjutási szernek tartom — még is elértem, mikép akkor nem egy méltatlanságnak lőn kitéve Magyarországban a más ajku, a nélkül hogy ezt igen kárhoztatni és a más résznek igen fájlalni különös joga lett volna. S pedig, mert az igazságtalanul érintett, hála az égnek, mai időkben, mikor Dionysiusok bármilly alakban a civilisált körökben nem létezhetnek többé, bátran sőt tán egy kissé tulcsapongólag is felkiálthat, ha gyám nélkül érzi magát. Ennyire fejlődött ki a közvéleménynek hatalma; ugy hogy a társasági viszonyok legalsóbb fokán álló is, ha az igazságtalanul velebánást panaszlani bátor, némileg hatalommá válik, mellyet kárhoztatni vagy éppen visszatorlasztani senki nem mer.

És ha ez egyeseknél áll — s milly szerencse az emberiségre nézve, hogy ez legalább a civilisáltabb nemzetek közt létezik s naprul napra isteni áldáskint tágabb kört foglal — ugyan ki kárhoztathat egész népet, mellyel nemcsak igazságtalanul bánnak, hanem melly egyenesen életeért vívni kénytelen; s ki lehet elég méltatlan panaszt emelni tulságai ellen, mellyekbe önmegmentési küzdései közt esik? Azt hiszem, a lelkes nem.

És ez vala csak kevéssel ezelőtt vérünknek esete, ugy hogy ha tulzásaink általján véve boszantók valának is, még sem szülhetének aránylag nagy kárt, mert nem volt nagy visszahatásuk; visszahatásuk pedig nem volt azért, mert a mellett hogy rugékonyság-nélküli ólomidőkben éltünk csak kevéssel ezelőtt, a méltányosb idegen fel is fogta »jobbainknak« nemes lelkületét, mellyhez képest ez vérünket bukni, enyészni nem hagyá, és igy természetes, hogy tulbuzgóinknak heve megmentési küzdéseink közt nagy csorbát érdekeinkben nem üthete, minthogy valódilag egyedül a méltányosb résznek hozzájárulta által, melly minket nem kárhoztathata, fejlődhetik ki tartós és eldöntő közvélemény.

Én magam kétségbeesve, hogy nyelvünk soha nem fogná elérhetni diplomatikai állását, sok évig nem szünő ingerültségben éltem, s röviden de azt hiszem elég világosan kifejezve olly hangulatban voltam, mint a millyenben lehet sülyedő bárkában ülő atya, ki kész abbul mindenkit kivetni, csakhogy vérét megmenthesse. S ha igaz hogy egészen megtörött reménynek is lehetnek magasztos pillanatai, miszerint a derék, habár minden vesztve van is, még sem hajol, sőt életét egy hajszálra függeszteni kész, hogy legalább becsületét mentse: akkor minden igazságosb és lelkesb előtt valóban sokkal engedékenyebb birálatot érdemlenek nemzeti családunk mindazon egyedei, kik nyelvünk körül igen is heveskedtek, mint azok, kik azt elfelejték vagy csak hanyagon ápolák; vagy jobban mondva: ha dorgálást érdemlenek a hevesek, akkor csak szánni vagy megvetni lehet a hazát — felejtett korcsokat.

Ámde a magyar nyelv diplomatikai állását kivívta. Beteljesedtek azon remények, mellyek csüggedni vagy mindent koczkára ereszteni nem engedének, mellyekrül fiatal azonban nem igen itélhet, ha korosabbak helyébe nem birja magát képzelni, mert még felette sok a teendő, és az, ki minden egybehasonlitás nélkül itél a mai csak bágyadtanviruló csereültetvényrül, az természet szerint nem igen fogja bámulhatni annak felvirultát; de a ki tudja, mert látta, milly kopár mező volt csak kevéssel ez előtt a magyarság, s mennyi megtörhetlen gond, béketürés és férfiui szilárdság kivántaték meg, hogy »ismét élet felé forduljon vérünk«, az kimondhatlan kéjérzettel van eltelve, hogy csak ennyire is jutánk, ha szive honáért valóban őszintén buzog, és a benne lakó inditó-ok egy kissé több, mint a legujabbkori közönséges magyar vis motrix, t. i., vérünknek azon rut nyavalyája, melly mint átok keresztül vonul egész nemzeti életünkön, s mi nem egyéb — valljuk meg és javítsuk elvégre magunkat — mint gyermeki hiuság és gyáva hírhajhászat.

Azért azonban, mert örömmel tanusitja a kiábrándult vérünknek az élethez visszafordultát — értsük egymást — azért, azt hiszem, egy józan gondolkozásu, ki csak egy kissé

nagyobb szabásokként itél »egészséges nemzeti létről«, sem fog nyelvünknek és egyátaljában nemzeti állásunknak mai, valóban még mindig nyomorult állásával beelégedhetni. Nem nem, nekünk még sokkal több kell, sokkal több, ugy hogy egykor, ha mi nem is — mi lehetetlen, mert a lassu nyavalya által megtörött csak lassan léphet vissza az egészséghez, és ez axioma — legalább utódaink, viruló lombosok alatt állván, öncsalás nélkül és más népektül becsülve elmondhassák: »Mi is nemzet vagyunk, nem többé egy magában agyarkodó, maga magát szünetlenül fertőztető, magán segítni nem tudó, s minden mást még is lenéző vadraj, de nemzet, melly családi becsületét a selejtesek irgalmatlan kilökése által naprul napra tisztább mezőre helyezvén, de csak hajszálát sem fogja érintetni hagyni büntetlen, ámde mint a valódilag erős es azért igazságos, másnak sem áll utjában.« S e körül forog a dolog, minek felvilágositását hova hamarább folytatandjuk.

Pest, 1843. apr. 27. (Jelenkor 1843. 33. sz. apr. 27.)

III. »Gyáva, minden nemesb lelkület nélküli magyar az, vagy magával még soha számot nem vetett, ki nemzetiségünk ügyét elhanyagolni tudja. Mert kifejlett, felnemesitett nemzetiséggel minden, nélküle soha semmi sem lehet vérünkből, mi a jobb embernek vágyait kielégíthetné.«

És ez, azt hiszem, megállapított elv, melly körül kérdés nincs; úgy hogy nagy és kicsi egyaránt köteles nyelvünket ápolni, nemzeti zománczunk kitisztitásához tehetsége szerint járulni, szóval: magasbra emelni és lehetőleg terjeszteni a magyarságot. S ki e körül őszintén nem működik, nem buzog: vagy nem magyar vagy örök adósa marad hazájának, vérének.

Az elv tehát tisztában van. Ámde lássuk: azért mert az elv tisztában van, annak életbe léptetését, mi után minden jobb sóvárog, valljon eszközli-é azon modor, mellyhez a magyarnak általján véve mindig nagy hajlama volt, mellyel ujabb időkben némileg felhagyott, mert látta nem vezet czélhoz, mellyet azonban a hirlapisták, organumuk vezérlete alatt

legközelebb mély bölcsen ujra felmelegítének, divatba hozának; valjon eszközli-é, kérdem e modor ez elvnek életbe léptetését, szilárdítását? Én ugy hiszem, nemcsak nem eszközli azt, de szoros tudományilag éppen ellenkezőt szülni kénytelen; mert ezer árnyéklatokon keresztül e' modor nem egyéb mint erőltetés, erőltetéssel pedig ha lehet — mi még nagy kérdés — csak akkor vivhatni ki győzelmet, ha óriási s elzuzó a disponibilis erő, midőn ha illyes nincs és csak képzeletben vagy elbizottságban létezik, minden erőltetésnek habár késő de elkerülhetetlen díja a' kudarcz. Lelármáz nehány szájas körmös merész egész vármegyét, s mert részint elhízott elkappanosodott a statusok nagy része, melly mindent tür, a jobbra való pedig reméllvén: magától le fogna csilapodni a' láz, visszavonul, elvégre bizonyos ‚csend' s csak, egy vélemény látszik uralkodni az egész megyében. Megörül ezen az erőltető, és éppen azért, mert erőltető a dolgok mélyébe éppen be nem ható párt, s azon nyomorult gyógyászokként kik, egészséghelyreállitást kiáltanak ki, mert a seb nyilását valami palliativummal behegesztek, azon hiedelemben van, már minden heterogeneitás megszünt, s minthogy senki nem szól, nincs is többé ellenzék; holott valamint a seb, mert külsőleg behegedt, nemcsak kigyógyítva nincs, de kettőztetett erővel kénytelen kitörni, vagy ha erre nem bir elég erővel, befele rágódik, s a legjobb organismust is elmulhatlan vég veszélybe hozza: szintugy tör ki ellenállhatlan erővel előbb utóbb de bizonyosan a terrorismus által lelármázott, lefékzett ellenzék is, és a' helyett, hogy a jó értelemben vett szabadelműség nagyobb tért nyerne, illyes által nemcsak nagyobbat nem nyer, de még azt is koczkázza sőt veszti, mellyen már állott; mit a vármegyei legujabb felette szomorú események olly világosan bizonyítnak, miszerint ha még ez sem nyitja fel honunk vakbuzgóinak szemeit a körül hogy elv és modor éppen nem egy, de egyiknek mint másiknak philosophiai felfogása egyiránt szükséges a sikerhez; vagy más szavakkal: hogy a gyógyítni akarás még éppen nem ‚gyógyítási képesség': akkor valóban méltán elveszthetni minden reményt, vérünk ujjáalakulási ügyében.

Nemzetiség dolgában pedig szintigy cselekedett, szintezen modor szerint vélt haladhatni bizonyos erőltetői felekezet honunkban mindig és szintezen módor szerint manipulál, a mindent tűhegyre állitó boldogtalan hirlapi párt is, t. i. lelármázás s minden más érzelem és véleménynek elfojtása által.

És ez az, habár magam maradok, habár közgyülölet tárgyává válom is, mit helyben hagyni soha nem fogok, mert vérünk előmenetele után sóvárgok; s ezt a Pesti Hirlap szerkesztőjének s apródjainak modorával soha el nem érhetni. S most nézzük a különbséget.

Én superioritás, érdekmegismertetés, persvasio és méltányosság által hiszek vérünknek leginkább használhatni; az erőltető párt ellenben inkább rideg jogfitogtatás, ijesztgetés és — mondjuk ki egyszer, tétova nélkül — bizonyos felfuvalkodott ‚dacz' vagy inkább »Vornehmthuerei« által gondol imponálhatni és sikert arathatni, melly nevetséges nyavalyában annyi magyar szánakozásra méltólag szenved. — Én fel akarom nyitni a sebet, mint tettem többszer s kivált utolsó académiai beszédem alkalmával, hadd folyjon ki abbul szabadon a sorvasztó mirigy, mert máskép lehetetlen a gyökeres gyógyulás; midőn a tónust adni s a divatot elhatározni akaró párt tökéletes gyógyulást vélt és vél eszközölni, ha a sebet behegeszti, ha t. i. mindenkit néma hallgatásba bilincsel, vagy ha ezt nem birja eszközölni, az ellenható részeket tüstént tétova nélkül amputálni kész, mint ezt a Pesti Hirlap szerkesztője magasztos indignatiójában Horváthországgal nagy jámborul szándéklotta, azon országgal mellyen át kell törnie, hogy szerelmes és azért homályos szemmel kacsingált fiumei kikötőjéhez juthasson, mit nyelv és magyarság-terjesztési hevében el látszott pillanatilag felejteni, mi — közbevetőleg legyen érintve — uj bizonyságul szolgál, hogy kereskedő és terrorista nem igen fér meg egy személyben. És itt van fővonásokban a modoraink közti különbség.

E' fallaciája vérünknek — hogy t. i. merész bátorsággal, erőltetéssel legbiztosabban arathatni, sikert — azonban igen elérthető és azért általján véve igen meg is bocsátható, mert nemcsak hazát szerzettünk e modorral, melly szerint kis erő-

vel, de váltigi lelkesedéssel vajmi sokszor megriasztánk, megtörténk aránylag nagy erőt, hanem meg kell vallani, még ujabb időkben is jobbadán azon csüggedni nem tudó szilárdságnak, mellyel vérünk jobb része meg vala edzve, köszönhetjük nemzeti és alkotványos létünk megmentetését.

Nincs tehát természetesb, mint azon általános hajlam, melly szerint folytatni akarja legtöbb magyar — és itt érzem magamat isolválva vagy legalább igen szűk társaságban — eddigi modorát; mert hiszen — igy szól — »Eddig nagyon jól vagy legalább nem roszul succedált a dolog, és igy csak folytassuk tovább is a felvett szokás szerint.«

Ámde, mivel ezt általján véve elérthetőnek s ekkép megbocsáthatónak tarthatni, azért valóban többet, azaz mélyebb felfogást várhatni, sőt bátran szabad még követelni is, a' méltányosság legkisebb megsértése nélkül, mind azoktúl, kik kolompot mernek kötni nyakukba, s a Pesti Hirlap szerkesztőjeként dictatori hangon merészelnek vezetői szerepet arrogálni maguknak. — Már illyeseknek át kellene látniok és józanul felfogniok — és ez nem volna egyéb mint kötelesség — a megváltozott körülmények igényeit, mik szerint számtalan esetben az, mi ma felette hasznos, sőt elkerülhetlen volt, holnap már hasztalan lehet, sőt mindenek fölött még károssá is válhatik. És ehezképest kötelességük volna átlátniok és felfogniok, hogy valamint nyers erő és bátorság győzött azelőtt többnyire, ma pedig műveltség és értelem győz: úgy voltak idők, mikor a magyar nyers erőkkel szemközt jó kardjával és jó markával legszaporábban szerezhetett magának hazát, mig ma puszta bátorsággal és egyedül jó kardjával (!) ha egyebe nincs, de egy hajszállal sem emelheti többé magasbra magát; fel kellene fogniok s el kellene ismerniök, hogy azért, mert önmegmentési küzdelmink közt, mikor a törvény nyelve nem volt magyar, még túláradozó haragunk sem lehetett méltányosb előtt boszantó, ma midőn a törvény nyelve magyar, minden erőltetés, melly más »nemzetiség szentségébe« vág, előbb-utóbb de elmulhatlanul kénytelen bekövetkeztetni a legmegboszulóbb visszahatást. Ezt azonban a Pesti Hirlap szerkesztője tökéle-

tesen ignorálni látszik, mert nem vevén tekintetbe — mihez tán nem kellene olly felette éles keselyü (!) szem — hogy kaczagányos eldődink modora mai időben inkább csak szánakozást gerjeszt, mintsem imponálhatna, s hogy miután nyelvünk a törvény nyelve lett, minden tulbuzgóság többé nem sympathiát, hanem antipathiát gerjeszt, alig van példa, hogy nehány egyed oly pajzán viszketeggel, oly meggondolatlan felszinséggel s olly türhetetlen gőggel, egy egész köz álladalom béketűrését próbára tette volna, mint a miként próbára tevé minden jobb magyar béketűrését ez utólsó két év leforgása alatt néhány szövetségeseivel a Pesti Hirlap szerkesztője.

Mi pedig legszebb s fölötte nevetséges lenne, ha nem volna olly szomorú, még azon illusióban él — vagy szerepét legalább igen ügyesen játsza, és igy igen sok jámbor madár ragad vesszőire — hogy nem erőltet. Sőt, hogy nincs senki, ki az ellenvéleményüek olly igazságos méltánylója volna, mint éppen ő.

Valóban erős képzelődés vagy dicső tactika! minek valóságát számtalan példával világosíthatni fel. Ámde vegyük csak az adó dolgát.

Ugyan mikép kezelte ezt? Felette egyszerűn és a más vélekedésüeket mind egy kaptára verve, ugy hogy azt, ki mint uszóiskolában egy, kettő, háromra fővel elő a tremplinről leszökve, nem állott rögtön hozzá, t. i. emésztetlen nyers theoriáihoz, vagy inkább experimentumaihoz, de egy kis észrevételt bátorkodék előrebegni, azt egyenesen a' nevetség és gyülölet szinpadára állitá és állitja még ma is, jószándékát legméltatlanabbul gyanusitván. Tagadhatni-é ezt? Minden lehető esetben pedig, ha meg nem szünő izgatásai és vérünk söpredékivel valóban émelygést okozó kaczérkodásai által elvégre hajol nézetei felé a' nyers tömeg, ez akkor a »közvélemény az ifju óriás«, a »nemzet lüktető ere«, melly előtt le kell borulni; ha ellenben mások használják a nyers erőt saját nézeteik kivivására, vagy, hogy a hirlapi impositióknak ellentálljanak, miután sok helyütt okoskodásnak nincs helye többé, ez akkor

»Tyukod«, »Csenger« és nincs piszok, nincs rágalom, mellyel fejük ne érintetnék.[1])

S aztán méltányossággal, lovagi szellemmel merészelnek a haza e boldogitóji nagy dagályosan kérkedni; holott egész lényegük a »ha akarom vemhes, ha akarom nem vemhes« nyomorult határai közt látszik mozogni egyedül. Vagy tán olly kristálytiszták és olly igen bölcsek volnának a pesti hirlapi párt vágyai és nézetei, hogy annak, ki azokat humillimus servus-ként rögtön nem osztja, már azért rossz hazafinak, vagy tompa főnek kellene lenni? S pedig ezer árnyéklatokban illy categoriába állitja a Pesti Hirlap szerkesztője minden ellenzőit! kik neki nem bókolnak és elmulasztják azon tömjénnel felmagasztalni személyét, melyhez őt apródai annyira hozzászoktatták.

S most kérdem a Pesti Hirlap szerkesztőjét — s feleljen erre ha tud — az adó dolgában ugyan merre hajlik a közvélemény, mellyre annyira szeret hivatkozni, és mellyet mindennek megczáfolására mint a bölcseség legbiztosabb criteriumát annyiszor a' hányszor emlegeti; ugyan merre hajlik a magyarországi közvélemény az érintett kérdésben? Mire a' felelet az, hogy a közvélemény bizony az adó ellen hajlik; mit azért hozok itt fel, mikép elvégre előtte is tisztába jöjjön — ha jöhet — s minket efféle popancz ijesztgetésektül ezentúl megkimélni méltóztassék, hogy a közvélemény a vox populi, kivált a vármegyei cortesek véleménye — ez azután a pesti hirlapi szerkesztő mellett, vagy ellene legyen, mi egyre megy — nemcsak nem criteriuma az erénynek vagy bölcsességnek, de bizony az néha felette hibás, sőt mint az adó dolgában, néha még olyas is, mellytül minden jobb kedély utálattal fordul el. Vagy tán a Pesti Hirlap szerkesztőjének véleménye volna a közvélemény? — — —

Félre tehát a fenhéjázó mystificatiókkal 's ismerjük

[1]) Szatmár megye, a dicső Kölcsey hazája tette szomoruan emlékezetessé a nevezett két nagy »nemes« községet, mely az 1841. deczemberi közgyülésen Uray vezetése alatt »ólmos botokkal« verte le az adózni akarókat. *Z. A.*

elvégre meg, hogy a körülmények megváltoztak, s e szerint, ha alkotványt és nemzetiséget valódilag terjeszteni akarunk, modorunkat is meg kell változtatni, nehogy mint sok más nép, szerencsétlen vérünk is csak saját kárán, tán szabadsága vesztésén vásárolja meg a késő s hasznot többé nem, de egyedül keserű könyüket kisajtoló tapasztalást.

Én legalább — s remélem sőt tudom, van elég ember a világ hátán, ki úgy érez mint én — erőltetéssel egyáltaljában semmire nem engedem hajtatni magamat. S mi nemzetiségemet illeti, bármikép bámészkodjék is ezen a ‚Világ' lapvizsgálója, mint azt f. évi 26-ik sz. 206d. lapján rendre igazitó, magas paripámrúl leszállitó követeléssel tevé, még megtagadni, igen, véremet még meg is tagadni volnék képes, ha a fogadatlan s kontár prókátorok túláradozó hatalma engem más vérű iránt embertelenségre akarna kényszerítni; mert jóllehet büszke öntudattal elmondhatom, mikép ha van is olly hű, olly őszinte magyar mint én, akárhány, nálamnál őszintébb és hűbb egy sincs, mire esküszöm, azért mégsem tudom felejteni — és ezt minden csepp véremben érzem — hogy önálló halhatatlan lelkü szabad lény vagyok, melly előtt halandó lényegem porban áll, miszerint bennem a magyarnak hallgatni kell, ha annak vágyai az igazságos emberrel jönnek ellentétbe.

Becsüljük meg tehát mindenek előtt az »embert«, mert ez a lehető legjobb modor, és legyünk meggyőződve, hogy ezzel, vagy a rohanók szójárása szerint: ezen specialitással sokkal czélszerübben s ekkép valóban jobb sikerrel mozditjuk elő vérünk ügyét mind nemzetiség, mind alkotvány tekintetében, mint ha a' Pesti Hirlapnak et Co modora s franczhoni és uj-teutoni, már ott is jobbadán kicsapott és ide alkalmazott recipéje szerint, méltatlanul dögönyöznénk minden vért, hogy magyarrá váljék, és szünetlenül korbácsolnánk minden magasban állót, mikép kedvező hangulatba ringatassék a mostohább születésüek iránt.

S im itt egy specialitás, a millyest a honnak bizonyos boldogitói, kik mindig azt vetik szememre, hogy csak átalányosságokban kalandozok, követelnek tőlem. Ha más és szoro-

sabb specialitásokban nem ereszkedem még, mire legnagyobb vágyam volna, mert hiszen sikeres megindításukra előzvényileg életem legjobb részét szentelém, azt azért nem tehetem, mert a Pesti Hirlap feltünte óta egymásra halmozva lehető legnagyobb zavarba hozattak legsürgetőbb életkérdéseink.

Az adórul irjak? Hiszen a szenvedelem siket és vak. És én siketre és vakra fecséreljem a drága időt? Ámde ki más bőszité fel, kérelmink, intésink daczára, a szenvedelmeket, mint a pesti hirlapi párt? Ha tehát siketségre, vakságra korbácsolták a szenvedélyeket, legyen legalább annyi méltányosságuk, bevárni, mig némileg lecsillapodik az általuk garabonczilag felidézett bősz; s tőlünk ne várják, hogy csudailag haladjunk mielőtt baklövéseiket, ha lehet, tisztába nem hoztuk.

Közlekedések végett agitáljak? De ha nem járulunk közterhekhez, és még hypothecául sem akarunk szolgálni, mik iránt hasonlólag szinte nauseát okozott a pesti hirlapi modor a nagyobb részben, ugyan nem marad e minden fáradalmam egyedül holt betű? S nem teszek é gyakorlatiabban, ha időmet olly növények öntözgetésével töltöm, mellyeket a pesti hirlapi szélvész szerencsére még nem döntött ki gyökereikből?

Városok rendezését tüzzem ki okoskodásom tárgyául? Ámde ezen ügy is olly democratiai, sehol még kellőleg ki nem próbált tűhegyre van állitva a p. hirlapi szövetségesek által — — — szóval: minden ugy fel van lármázva, riasztva, forgatva, mikép — legalább az én felfogásom szerint — s minden önhizelgés nélkül legyen mondva, úgy látszik, mintha nem volnék minden gyakorlat nélküli — mindenek előtt be kell várni a szélvésznek némileg lecsillapultát, s addig is a nagy közönséggel kellőleg megismertetni a hazaboldogitó szélvészfelidézőket.

Ha egyébiránt olly igen nagy appetitussal vannak a' hirlapi apródok és kávéházi cortesek a specialitások iránt, iparkodjunk, a Vieuxtemps-féle kaland által intve, legközelebbi országgyülésünk alkalmával létre hozni egyet, t. i. szigorú fővárosi rendőrséget, melly a békeszerető s maga dolga után járó városi lakost a rendbontók viszketegjei ellen óvja. S ha

illy rendőrség valóban teljesiti tisztét, ha t. i. nem kaczérkodik a restauráló s követeket választó merészekkel, de különbség nélkül nyakon ragad s egyiránt hűsre fektet minden rendbontót, a nemtelen nemest szintugy, mint a tán nemesb nemnemest: akkor valóban többet eszközlendünk, mint a mennyi hasznot hajthat ezer bármily jó törvény. Minthogy fizetni és engedelmeskedni azon két szó, mellyet még eddigelé nem igen tudott felfogni a magyar, melly nélkül azonban sem társaság, sem haza, sem nemzet kellőleg nem virágozhatik soha.

S most egyenesen még néhány szót a szinházi kihágások tekintetében.

»Pénzeért tetszését vagy nem tetszését nyilvánitani s e' szerint valamint tapsolni, úgy fütyülni is mindenkinek szabad, s ha néhány ábrándos ezekben túl csapong, ám hozza rendre őket a közönség.« Igy tanitgatott engem minap komoly képpel bizonyos tekintély.

Nem feleltem, de bánkodva, elzuzva érzém magamat a' zavarideák azon árjától, melly e rövid okoskodásban lappang. Mert ha ez állhat, akkor néhány merész jó körmű, jó botú, egy pár forintocskáért legkisebb szerelmi kaland miatt, mellyben valami szinésznővel van, vagy csupa viszketegből, minden nap úgy megzavarhatja a közéldeletet, mint meg lett az zavarva a Vieuxtemps-féle esetben; s ha ez naponkint történik — s miért ne történhetnék, most miután olly különös appetitusok fejledeznek mindünnen — akkor azt hiszem, nincs község, nincs igazgatóság, melly a szinészetet hervadástul megmenthetné. Szigorú rendőrség szükséges tehát, melly minden botránynak elejét vegye; szükséges pedig azért, mert a jobbra való közönség soha maga magának — felette kevés esetet kivéve, — elégtételt venni, azaz verekedésekbe keveredni nem fog, mivel a legnagyobb hős is félénk szinházakban, népvegyületek közt sat., minthogy az illyesekben szerzett ‚kék' éppen olly rút, mint a milly diszes a csatamezőn nyert s a vitéznek homlokán látszó ‚ék'.

Ha tehát a tanulók és a semmit nem tanultak tyranismusa alá görbedni nem akarunk, bármit fizetett legyen is

valaki, azért garázdálkodnia nem szabad, és ki illyest teszen, lakoljon törvényes rendőrség előtt viszketegeiért kimélet nélkül.

S most, ha e sorok az illetőknek tán nem tetszenek, s kivált azoknak, kik a Vieuxtemps-féle botrányban fővezérileg szerepeskedtek, s kiknek egy kellő nem nemesi, imigyamugyi, de valósággal »népszerű« correctio éppen nem ártana: ám csináljanak inkább nekem »macskamuzsikát«, mintsem ilyesekkel aljas söpredéki felfogás szerint, tisztes magyar urihölgyeket ijesztgetnének, mint nem pirultak illyest a Vieuxtemps-féle kaland alkalmával pótlékul tenni; mert én valamint egy cseppet sem biztam el soha, de csak egy pillanatig is magamat, mivel fáklyászenével megtiszteltetém, úgy bizony rosszabb embernek sem fognám magamat azért tartani egy cseppet is, habár netalán egy egész gyáva sereg bőgne, sivítna, nyávogna is ablakom alatt.

Egyébiránt boszut is állhatok — — melly mindazáltal senkinek nem fog ártani, mi távul van tőlem, mert hála az égnek, hazafiságom szilárdabbul áll, mintsem hogy személyes tekintet elferdithetné azt, vagy egy könnyen disgustálva érezhetném magamat; minthogy mindazt, mit eddig tettvék és ezentul tenni fogok, sem tömeggeli kaczérkodás, sem hirhajhászat, sem népszerüség-vadászatért, sem bármi más aljas célbul nem miveltem, hanem hogy nehány jónak és saját magamnak mint gyarló agyag ne legyek egészen terhükre, terhemre; és azért egész boszum abbul állandana, — mire a véletlen olly igen jól látszik szolgálni — hogy praedicatumomat a körülményekhez képest ildommal és a felsőbbség kegyes engedelmével módositni fognám. S ugyanis most e következő a' teljes czimem: Sárvári Felső Vidéki Széchenyi István, s akkor, ha megmacskamuzsikálnának — mi egyébiránt, mint érintém, éppen nem kedvetlenitene el — akkor igy előneveztetném magamat: Charivari Pest Vidéki Széchényi István; minthogy macskamuzsikát a franczhoni (!) Charivarival teszen ki.

A Jelenkor.

A Helmeczy Jelenkorát már régebben is, de különösen a hozzá dec. 10-én 1842. intézett alábbi Nyilt levél óta Széchenyi közlönyének tekintette a közönség, melynek figyelmét egyébiránt ez időben már a szabadelvü conservativek (Sztáray, Dezsewffy) journalistai szereplése is magára vonta. (Hirnök és Századunk.)

Kossuth az ő lapjában lovagiasan üdvözlé e téren nagy ellenfelét. »*Mi üdvözöljük, szivből üdvözöljük a nemes grófot a sorompók »közt, s tért, fegyvert, a mint tetszeni fog, elfogadunk.* Ezerszer jobb »szeretnők őt pártfogóink, ha szabad mondani, barátaink sorában, »vagyis inkább magunkat táborában látni, mint őt ellenünknek. »Azonban keblünk hitét, lelkünk meggyőződését semmi tekintélynek, »semmi pártfogásnak fel nem áldozzuk, s a mint a harczot a nemes »gróffal nem óhajtók, ugy ha kihivatunk, azt sem rettegjük stb.« — — »Legyen háromszor üdvöz a sorompók közt, s ne tekintse »elpazaroltnak az időt, melyet e téren töltend, nem csak azért, mivel »*tenni*« e mellett is lehet, hanem azért is, mivel vannak dolgok, miket »tenni csak szóval lehet. »*Anch das Wort ist That*« mint a költő »szól.« (P. Hirl. 1842. decz. 29.)

Az uj év első számai aztán Pulszky F. czikkeit hozzák az »akadémiai beszéd körül«. Egyuttal tért foglal a vámkérdés s List Frigyes elveinek tárgyalása, stb. Mindezek a II-dik kötetben fogják figyelmünket nagyobb mértékben igénybe venni. *Z. A.*

I. *Mélt. Széchenyi István gr. ur levele*

a Jelenkor szerkesztőjéhez.

(Társalkodó 1842. 100. sz. Melléklet.)

Tisztelt Szerkesztő úr!

Miután teljes meggyőződésem szerint naprul napra kevertebb, bonyolodottabb állapotba sülyedünk, mellyből alig lesz rendszerü mozdulhatás egykönnyen, ha némi napirenden levő fallaciák azok előtt hova hamarább tisztába nem jőnek, kiken

forog »vérünk emelése, vagy annak méregtüli megóvása«: több idei hidegvérü megfontolás után, de nem csekély lelki vihar közt, végre eltökélém magam, ismét kilépni az időszaki sajtó mezejére.

Szerencsés leszek-e azonban azon fonák, hézagos, vagy legalább körülményeinkhez épen nem illő nézetek 's eszmék kimutatásában, mellyek — fájdalom — egy idő óta nyomorult hazánkat aggasztólag elárasztják, nagyon kétlem. — Ámde ez nem tántorít. Hiszen nem mindig vadásztam szerencsét és sikert, de néha minden reménybül kivetkezve, egyedül magamra hagyatva, saját belsőmben is lelék elszántságot, egy egy mákszemmel járulni hazánk felemeléséhez parancs vagy tanács nélkül; és eddig legalább egyetlen egy politikai lépésem fölött sincs min pirulnom, min bánkodnom.

Jóllehet tán néha többet szólok mint kellene, vagy legalább, mint *némellyek szeretni látszanak*: 's habár éltemnek jó részét irkafirka közt töltém is, valóban sem a' szónak, sem az irásnak barátja nem vagyok, ha ez által üdvös tett elmarad, vagy legalább: ha, mai, felette elegans és jó izlésü utánzás szerint »testté nem válik az ige«; mi Magyarországban közönségesb mint akárhol. — Egy idő óta tehát, miután el lett ismerve, hogy »tenni kell« csekély erőmet — olly kevessé: tulbecsülve, mint: egészen nem becsmérelve — különösen cselekedetre kivántam összesítni. 'S így lőn, hogy sem Önnek lapjához nem igen járultam, sem a' ‚Kelet népe' czimü munkámon 's legközelebbi akademiai előadásomon kivül a' sajtót máskép sem igen fárasztám egy darabig.

A' Pesti hirlap megjelenése óta azonban — jóllehet ugy látszik, már kifáradt, vagy bekanyarodni igyekeznék, de hiszen már fele pályáján (!) elvégezte müvét — legsürgetőbb életkérdéseink csökönyös mozdulatlanságra korbácsoltattak, és így mind azoknak, kik bona fide kivánják, hogy valami nagyobbszerű történjék e' hazában, mindent félre tenniök, 's elmulhatlanul szólniok 's irniok kell. O istenem mennyi időpazarlás!

Volnék én azoknak egyike — 's pedig van, szép számban van illyes — kik veséik redőiben így okoskodnak: »Hadd

lármázzanak ezen jó enthusiaták, csak rajta, minél inkább erőködnek 's magok körül csapkodnak, annál jobb, mert annál kevesebbé mozdul meg valami, 's ekkép annál tovább éldelhetjük még kiváltságos Eldoradonkat;« volnék én azoknak egyike, kik az élettel 's hazájukkal így számolnak: 's valóban nem mulasztanám el a' Pesti hirlap születésének anniversarius ünnepét mindenkoron legfényesebben ülni meg, mellyen nem kiméleném a' pezsgőt, meg a' magas szót: »Jó fiak, ti gyönyörü kedélyek — Mr. Q. en Europe, Mr. X. sur le globe, Mr. Y. dans l'univers — csak dolgozzatok minél több lelkesedéssel a' haza javán;« mert hiszen soha senki nagyobb szolgálatot nem tett a' conservativeknek, mint épen a' Pesti hirlap és társai, minthogy a' kétlőket rendre mind sorukba hajtá. — De miután mindennap émelygetőbb leszen lelkem tükrében honunk nyomorult hátramaradása, 's nem tudok szokni mind azon aljashoz, mellyel naponként találkozni vagyok kénytelen, 's hála az égnek, természetem még mindig visszaborzad a' rothadásnak azon jeleitül, mellyek nemzeti testünket minden szinezetin keresztül, egyet sem véve ki, áthatják; miután, mondom, én így érzek, vagy inkább így epedek, 's szinte nincs nehézség, nincs áldozat, mellyért ez undok létbül kilépni nem volnék kész, bármilly isolálva leljem is elvégre magamat, ki mai nap is, egy két magamhoz csatolt hű kedélyt kivéve, alig tapasztalok csak egyetlen egy őszinte vállat is, ki terheimet könnyítné, én legalább meg akarok felelni, mennyire csak képes vagyok, emberi és hazafiui kötelességemnek, és míg inaim birnak, hűn elkövetek mindent, mit egyes közpolgár tehet, hogy Magyarország elvégre magához méltó legyen. 'S erre mindenek előtt szükséges, hogy az ámítás és theoria, mert jaj, ha ezek viszik a' kolompot, maguk határaikba utasitassanak vissza.

Félre azért minden mellékes tekintettel, minden személyes hajlammal, 's ki a' síkra határozottan, szilárdul. Mert hiszen figyelmeztetés, millyessel a' ‚Kelet népében' szolgálék, mint látom, nem használ, 's ekkép szükséges, hogy franczhoni — hony soit, qui mal y pense (!) — szójárás szerint ezen jó

urak számára, kik a' nemzet nevében declamálgatnak, 's kiknek hivatásuk (!?) a' sanyar Cato szerepét játszani, ugyancsak rányomassék az i betüre a' pont, mihezképest aztán az embert megértsék.

Már illy körülmények közt — mert Magyarország pillanatai valóban felette drágák, 's azért mindent vágtatásba is akarnának hozni bizonyos urak 's abba már vajmi sokat hoztak is — igen természetes, ha mindenbül kiesni nem akarok, hogy nem irhatok könyvet, mihez egyébiránt sokkal nagyobb hajlamom volna, mert ujság inkább csak felhevitésre, buzditásra való, most pedig már kész tervekkel 's munkával kellene állni elő; 's így bár akarom bár nem, ujságlaphoz kell folyamodnom, mikor lehetetlen, hogy Ön, kivel már régóta vagyok összeköttetésben, eszembe ne jusson. Hiszen mi ketten adtunk a' magyar ujságlapoknak, ha többet nem, legalább egy kissé több physiognomiát. — Azonban Ön lapjának sem formája, sem czime — tartalmárul tán majd máskor szólok — épen nem tetszik. Ön pedig tudja, mennyit tartok a' külsőkre is, 's pedig nem mintha azt gondolnám, hogy a' külső végett de csak legkisebbé is fel kellene áldozni a' belsőt, hanem mert ‚kezdő nép' vagyunk, mellynek, hogy kellemes benyomással hasson, 's ekkép magához vonzó legyen, de a' legparányibb kicsinségekre is kell vigyáznia. A' magyar még mindig felette isolálva áll a' civilisatiotul. Azon kell tehát lennünk, hogy miután magyaron kivül (!?) alig olvas és beszél valaki más magyarul, legalább papirosa, betüje legyen szép. Szacsvay Hirmondója 's az egykori Kurir példáúl, és az ezeknél még régibb Ráth lapja bármennyire volt legyen is tömve velővel, nem igen ajánlhatá a' magyart; mert hiába az itatós papiros, meg a' szurkos betü nem igen varázsló köntös, sok szép (!) hölgy legalább tüsténi vesztené bájait 's publicumát illyessel. E' tekintetben, hála, sokkal jobban állunk most, 's fekügyék csak a' Hirnöktül kezdve, melly legcsinosb, a' Világon és Pesti hirlapon keresztül még néhány valóban csinosnál csinosb magyar hirlap rakáson valahol; habár nincs is benne semmi más, mint szó: 's lehetetlen, hogy a' külföldi, ha nota bene egyebet rólunk

nem tud, 's kivált utainkon nem igen járt, okos népnek ne tartson, mert izlésünk ebben legalább olly jó, 's papirosunk olly hó. — Már itt a' Jelenkor és Társalkodó — minden megbántás nélkül legyen mondva — nagyon hátra van, és szürke betüivel 's szennyes papirosával igen emlékeztet Garaynak két szegény dalnokára.[1] A' külső csint illetőleg tehát egy kis javulásért esedezném. — Ennél azonban még sokkal inkább bánt (geniroz) Ön hirlapjának czíme. Nekem többé nem tetszik a' ‚Jelenkor'. Valami mást kellene kigondolnunk. 'S pedig nem azért nem tetszik nekem a' Jelenkor többé, mint ha laudator temporis acti-ként megint régi sötétségibe, bonyodalmiba akarnám visszaidézni a' magyart, az irgalmas nagy Isten mentsen meg; hanem azért nem tetszik, mert olly szivrehatólag impracticus és ezer meg ezer jó illatu becsületes virág daczára, annyira terjeszti a' rabulista prókátorság, togatusi szerény (!) felfuvalkodottság, meg a' legnyersebb iskolai viszketeg és a' legsületlenebb eszméknek büzét orromba, hogy hiába — tisztelet, becsület, de igazság is — bizony épen olly kevéssé vagyok képes vele megbarátkozni, mint tudtomra nem egy legtisztább lelkületü hölgy sem állhatja ki, bárminként töprenkednék is, a' Pestkerepesi szinház légszeszét, jóllehet eléggé világit, és ebben — éljen! — megelőzte a' magyar még China hóditóját, a' nagy brittet is, ki csak utczáit világitja illy szesszel — a' szegény!

[1] KÉT DALNOK:

Egy völgynek oldalában
Falucska végiben
Két dalnok él szerényen
És egyszerűn igen.

A' csattogány az egyik,
Egy bánatos fiú.
Megfosztá szépségétől
Őt a' szerelmi bú.

A' másik a' pacsirta
Alázva van porig,
Kopott fakó ruhát hord
'S az út felén lakik.

De hogyha dalra kelnek
Pacsirta, csattogány,
Az egyik égbe kelve;
A' másik lombhonán:

A' bájoló zenére
Egész föld megvidul,
'S rájok 's reá az égnek
Örömkönyűje hull.

(Garay János versei. Pest 1842. 166. lap.)

Nem volna-e tán jó, kérdem, a' »Független« czím. De értsük egymást. Én »független« által nem értem azokat, kik köz vagy fejedelmi szolgálatban nincsenek, minthogy igen sok szolgálatban levő függetlent tisztelek, ki — nem tagadhatni — ugyancsak 's mód nélkül erősen függ hivatalán 's fejedelme dicsőségén, de azért távulról sem hűtlen sem a' becsülethez, sem véréhez, — 's bár volna ezek kezeiben honunk sorsa; midőn viszont nem egy ugy nevezett »független« felette ismeretes előttem, ki csak fent nem, de másutt mindenütt legnyomorultabban függ, vagy ki felülrül tán egyedül azért független, mert jóllehet a' jámborka egy cseppet sem védelmezé magát (!) — sehová nem függeszték őt.

Beteges ember vagyok. Körmeim. igen eltompultak, 's pedig most lehetne azoknak venni jó hasznát! Ámde azért, ha ki nem dülök, mindent elkövetek, hogy ön előfizetői számát szaporítsam; mindent t. i. mit hazánkra nézve ártalmasnak nem tartok. Mert volna csak az előfizetők száma legfőbb szempont: és isten látja árva lelkemet, ollyanokat birnék irni, csak engedné meg a' censor — most nem Catórul az erkölcsök birájárul szólok, kire majd később tán többször visszatérni szerencsém leend — hogy nemcsak rövid és magas, kicsi és hosszu — a' nagyokat kihagyom a' calculusbul — ugy megfáklyázna engem naponta, mikép fogadom ezer percenttel rugna fel a' vizi-puska ára, de örömében még St. Just, Danton, Marat et C-o is vajmi jóizűt kaczagna sirjában; ha illyes van.

Miután azonban, ámbár, mint mondják — 's ne vegye Ön rosz néven — igen szereti On a' pénzt »'s jól teszi, én is ugy cselekszem, és e' jogunkat senki el nem veszi« — azért a' világ minden kincsének még is elibe teszi hazánk békességes rendszerü átalakulását, és azért tőlem illy műtételt nem kiván. Egyébiránt meg vagyok győződve, Ön velem egyetért, hogy a' nagy számnak tetszése nemcsak nem criteriuma a' jobbnak, hanem ellenkezőleg rendszerint, mint a' birka a' tüznek, ugy megy a' nagy szám a' vetitum nefas-nak. Mi ha máskép volna, Jutka Perzsi és Pikó herczeg bohózata gloriosae memoriae, melly mint a' krónikák bizonyitják, mindig szinte nemzetván-

dorlási számban látogattaték, és olympusi dörgéssel tapsoltaték meg, Göthe Egmontja, vagy Schiller don carlosi Posaja fölé lenne állitandó; mi — jóllehet igy itél a' sokaság — még sem volna tán egészen igazságos. — Nem, nem, mindaddig, mig azt tapasztalom, hogy a' legjobb oktatók, kik a' legéletbevágóbb érdekeket tanitják, csak felette gyéren látogattatnak meg, 's legtöbb hallgatójuk vagy cseveg vagy szundikál; midőn lelkesedéstül (!) majd meg nem reped a' nagy szám, ha Bosco meg Philipp producálja magát, és »Noch ein Sträusschen«-nel Döbler áll elé; — mindaddig, míg illy jelenetek tünnek fel előttem naponta és mindenben, addig a' sokaság itéletére és izlésére én legalább lelkemet nem kötném. De azért, ha Ön némi más szerencsésb ujságirókhoz képest nem is fog azon édes önmegelégedés mámorában ringattatni, hogy ujságlapja legjobb, leghelyesb, mert például 2426-tal több példányban forogna a' község kezén, mint bármilly más lap (l. P. Hirlap 193 sz. 783 l.) — azért ha isten éltet, tán még is leteendek Ön lapjaiba egy egy véletlen magvat, mellyrül halhatatlan Jean Paul igy szól: »— aus manchem Samenkorn, das ein Vogel hintrug — és ehhez csak magyar szűz föld és tiszta szándéku madár, meg egy kis gyakorlati értelem kell — erwuchs mit der Zeit ein Wald von Bäumen, eine neue Schöpfung.«

És most isten áldja Önt. Azonban majdnem felejték még valamit. A' két előhozott feltételhez, hogy t. i. csinosb köntösbe öltessék az ujonnan keresztelendő ujséglap, még két feltételt és egy tanácsot csatlok.

Első feltétel: hogy minden sor, minden czikk, minden betü alá vagy fölé, mellyet én Önnek tán néha távulabbrul beküldendek, mulhatlanul mindig oda nyomassa nevemet.[1] Ez által nem akarom a' névtelen irókat kárhoztatni, hanem csak azt elérni, hogy Ön lapjaihozi járulásom de legkisebbé se látszassék annak valami bizonyos szint adni akarni. Én senkinek szinét nem viselem, bárki legyen is, de csak saját magamét; midőn más részrül nem bánom, Önnek lapja általányosan bármilly szinben vagy tarkaságban jelenik is meg. Mihezképest,

[1] V. ö. 144. l. Jegyzet.

minthogy csupa szabadság-keresésbül a' szabadság torzképének készitésében részesülni nem kivánok, mint annyi sok, kikről majd más alkalommal, Önt ezennel nemcsak felhatalmazom, de egyenesen megkérem: »se sajátlag el nem hallgatni, ha velem egy értelemben nem lenne, se olly netaláni beküldést vissza nem utasítni, melly engem bármilly keményen, sőt udvariatlan is sujtana.« Midőn azonban illy loyalitással szegődöm Önhez, határozottan kikötöm

Második föltételül: hogy szorosan felvilágosításra szolgáló jegyzeteken kivül, legkisebb jel vagy csillagocska által ne szakitsa félben előadásom fonalát. E' szokás, melly engem mindig azon szemfüles iskolásokra emlékeztet, kik a' rétesbül — a' magyarnak még nincs Kugelhupf-ja — ügyesen kiszemelik a' mandolát meg mazsolát, és a' boszankodó szakácsné elibe vetik a' puszta tésztát, e' szokás, mondom, a' lehető legnagyobb belevágás más tulajdonába. 'S milly tulajdon ez? A' vélemény szabadsága! Mert fogadok, alig irhatni olly magasztost; mikép ügyes kéz csillagocskák 's effélék által azt legalább izetlenné, gyanussá, hatástalanná ne tehetné. 'S mégis hány róka, hány farkas, hány medve, mellynek mindenre kinyulik keselyűkörme, 's mindenre felvicsorul fehér foga, submittálja magát illy műtételnek, 's panaszlan, sőt még a magisterek által kimondott itélet által igen igen honorálva, ugy enged legszentebb sajátjában gázolni, mikép a' panaszlan bárány sem bég, ha verét csapolják. Minek, közbevetőleg legyen mondva, az erkölcsi tanulsága az: »Hogy még a' medvénél is van medvébb, de még a' farkasnál is farkasabb, sőt még — és ez a' fő dolog — a' rókánál is van rókább;« vagy más szavakkal: »Hogy bizony a' legokosabb embert is ollykor ott csipi meg Mephisto — oho! — hol legkevesbbé gondolná; drága földi, bizony igaz, mit mondok, vigyázz rá.« Miután azonban a' hallgatásra ugy is olly gyakran szorított ujságszerkesztő urat Önnek becses személyében igen távul vagyok bármily jogaiban korlátolni, 's engem illetőleg némaságra itélni akarni, mi, t. i. a' némaság, mikor mint sokan állitják, de én nem hiszem, gondolkozni sem tud az ember, — köztünk

legyen mondva — sok magyarnak, ki annyi szótul buzog, lehető legnagyobb büntetés volna, és ekkép tán még meg is árthatna, mi a' mai tanokkal ellenkező, készítsen Ön kérem előadásom tövéhez tetszése szerint akármilly szinü 's milly hosszú commentárt. Mondja ott ki a' ‚meglehetős', ‚silány', ‚felületes', ‚megbocsáthatlan', ‚fertelmes', ‚kaczajra méltó', sa't. szót. Egy cseppet sem ellenzem, sőt még arra is ráállok, hogy ha Ön lapjának kapósabbá tétele végett azt kis képnyomatokkal feldiszítni kivánná — mit a' csalhatatlan nép, kivált fiatalabb reménye olly igen kedvel, olly igen szeret, ám tüzzön egyet oda minden czikkem után, igen fogom köszönni. Ha bakot lövök: tüstént vadászattal egy kis tájképet, el fogom érteni, 's majd máskor jobban vigyázok. Ha elég kard-él 's elég puskapor nélkül szent felhevülésemben véletlen igen is magasra intonálnám Peleides haragját, rajzoltasson csak néhány chinai párduczot és hyenát festvényem mellé: 's tüstént eszemre jövök, hogy efféle manó — hála az ég — popanz-ja sincs a' magyarnak még, vagy ha lett volna, nincsen már, — agg ifjonczokat 's vén menyecskéket tán kivéve, senkit a' világon a' mai időkben nem ijeszt többé. Ha pedig nemzeti erőrül, megállapodott közvéleményrül, ezen ifju óriásrul, a' felvilágosodott nép elhatárzott egylelkü követelésérül ott, hol tán minden van, csak illyes nincs — 's legjobb esetben csak idővel lehet — igen is sujtásosan, sallangosan disserálnék, és magasztos lelkületemhez képest visioimban igen is magasra repülnék Miltonnal fel, vagy tán kelletén tul, hol már valami igen kellemetlen meleget vehetni észre, szállanék Danteval alá, akkor csak festesse — alázattal kérem — Faustnak egyszerü kis salonját czikkem mögé, hol ő jó barátival éppen egy kis cynicus vacsorát ül, vagy cigarót füstül: 's higye, nem esem a' kuruzsló aberratiókba többé, mert teljes világban fog mutatkozni előttem tüstént, hogy valamint a' necromantia; ugy a' phantasmagoria ideje is lejárt immár, bizony nem nagy kár! 'S igy tovább, tisztelt szerkesztő ur, 's meglássa — mert hiszen virga — — vagy mit is mondok, errando discimus a' sirig — még igen meglehet, hogy vén napjaimra — bár pontosíthatnám hátra-

maradt csekély erőmet inkább némi hasznos tettekre össze (!) még egy kissé körmösebb ujság-szaporitó válik belőlem, mint sokan gondolták vala, kik azt tudták vagy legalább reméllték: hazánk nagy hasznára, minden hatáskörébül ki lenne forgatva csekély erőm már.

'S im ebben áll minden követelésem: midőn tanácsomat illetőleg azt vagyok ajánlani bátor; Emelje Ön kettős lapjának árát tüstént legalább két pengő forinttal magasbra; 's pedig mert a' monda szerint olcsó húsnak hig a' leve, s' viszont. 'S azt hiszem rögtön kapósb lesz, a' »Független«. 'S volna bár elég, nem szó szerinti, de valódilag független e' hazában: és bizony mondom, még mindenre nézve kéjteli napok viradhatnának, most olly kétes jövendőjü honunk fölött. Emelje Ön tehát a' »Függetlennek« árát bizvást hiszen ez által sympathia utján meglehet, tán a' függetlenek becse és kapóssága is nő 's terjed aránylag.

Bár tán egy kissé nyersebben mondám el a' mondandókat reméllem, Ön rám azért nem neheztel. Mihez még azt ragasztom: tíz napi megfontolásnál nem tüzhetek ki hosszabb időt. Ha nem kellek, utasítsa vissza e' sorokat, vagy tüzbe velük; ha pedig tetszik ajánlatom, akkor bocsássa közre 's küldje szét azokat, mit minden válasz nélkül annak jeléül fogok tekinteni, hogy Ön mind feltételeimben megegyezik, mind tanácsomat kellő méltatás nélkül nem hagyja.

Pest, Deczember 10-dikén 1842.

Gróf Széchenyi István.

A' Jelenkor szerkesztőjének válasza.

Méltóságos Gróf ur!

Nagyságoddal, kinek főleg a Jelenkor Társalkodója 11 éves pályáján annyi dicsőt köszön, szövetkezhetni nemcsak öröm 's gyönyörüség nekem, hanem mind saját, mind országgazdasági, mind csal-elv-igazitási szempontbul tekintve valódi szerencse. Minek egyik nyilványos tanujele az is, hogy minden legkisebb ajánlás vagy észrevétel, vagy Méltóságod szavai sze-

rint »minden mandola és malozsa-csipegetés nélkül« közlöm hozzám irányzott nagybecsü genialis levelét, tisztelt nevét is jó világosan kitéve.

Mi a' Jelenkor külcsinját illeti, nem mulasztandom el Méltóságod ez iránti nézeteit tanácsát kikérni, 's mennyiben a' kecses papirosra nézve jelenleg nagyon is csekély előfizetési ár engedendi, annak diszét minden kitelhető módon emelni. A' betük szürkeségét hiedelmem 's a' szerződés szerint önbecsérzetből is számüzendi ezentul hollószinnel a' nyomtató intézet, a' papiros barnaságának pedig, a' fiumeit kivéve, még csak az idén keletkezett 's néhány hónap óta munkálkodó egyik hazai ujoncz erőmű-papírgyárunk oka — ily ujoncz p. o. az orláti Erdélyben, a' nagyszlabosi Gömörben, a hermaneczi Zólyomban 's a' körmöczi Barsban, többet, legalább az én statistikám a' két testvér hazában létezni nem tud. Ezek még most mód felett drágák, s hogy jutányosuljanak, számosbnak kellene támadni a' szükséges concurrentia 's árcsökkentés végett — drágák mondom, mert a' nyers anyagnak majd négy ötöd árát kivánják gyártásbérül; hát még a' külföldiek mennyivel drágábbak a' messze utat, költségesb szállitást 's harminczadot betudva! S minthogy a' Jelenkor jelen előfizetési ára negyedénél többet a' boriték és postailletőség kimeriti és félévenkint az Értesitővel együtt 85—90, évenkint összesen egyre másra 180 ivet adunk, szembeszökő, hogy lapunk mostani, valamennyi magyar polit. hirlap közt legkisebb 's a' szükebb móduak által is megszerezhetés végett legjutányosb előfizetésdijának nem egészen három-negyed részeért lehetlen vala hófejér velinnel udvarlanunk.

Hogy a' jelenkor vagy is a' mostani kor ollyan, minőnek azt Mélt. marczona ecsettel jellemzi, azt nem tagadhatni, 's hogy e' miatt genirozza Mélt. a »Jelenkor« czim 's azt »Független« névre javasolja átalakittatni, nem csudálom; ugy de, ha más polit. hirlap ál-tanok tárogatója, a »Jelenkor« csakugyan mint ujságlap nem szitó, nem izgató hanem ostromkürtje a' méltán megrótt mostani vagy jelen kor kórságainak; azért mi a' »Független« czimet illet', mellynél bíz én magam

sem tudnék hamarjában jobbat találni — mivel egyedül az erény 's becsület szabályitól függő, saját izlésem szerint is legdicsőbb alkotása az égnek, — erre nézve felsőbb engedelem nélkül nem tehetek semmit. Minthogy azonban közmonda szerínt a' jó bor czégér nélkül ís elkél, 's Méltóságod neve, hitele, állása, tettei, érdemei 's örökre szeplőtlen hazafiságu szándékai, czélai még a »Függetlent« százszor tulhaladó czimnél is hatalmasb kezes 's apostol nemzetünk előtt, úgy hiszem a »Jelenkor« czimnek is — mellynek, ha szükség kívánja »Független« vagy más czélszerüvé bérmáltatásától sem vagyok épen idegen — ámbár akár Jelenkor akár Független lesz a' hirlap neve, még is a' közönség pártoló részvételétül függend in ultima analysi — ismétlem a' »Jelenkor« czimnek is képes Méltóságod olly közkedvességet szerezni, minőre bármi varázs czimerlet sem tarthat számot Méltóságod nélkül.

Midőn tehát Nagyságod igazságos kivánatai méltánylása mellett időszaki sajtónk sikján ujra van üdvözleni szerencsém Méltóságodat intézetestül, melly több mint egy évtized óta olly sok rendü hálával kötelese, Méltóságodnak pártfogó kegyeibe zárkozik tovább is fogyhatlan tisztelettel dec. 22kén 1842.

Helmeczy Milháły.

II. *Nyilt levél*

a Jelenkor szerkesztőjéhez.

Pest, 1843. ápr. 29. Társalkodó 1843. 35. sz. május 4.

Tisztelt szerkesztő úr!

Még nincs öt hónapja, mikor, tisztán látván, hogy az úgynevezett liberális vagy nem bánom oppositionális bárka, miután a' Pesti Hirlap szerkesztője arrogálta vala magának abban a' fő commandot, előbb utóbb zátonyra fogna vergődni. Önnek lapjában hirdetém független enállásomat 's nyilván kitárám, mikép nekem semmi közöm nem volna a' Pesti Hirlap szerkesztője áttal elszéditett, elcsábitott izgató párthoz.

'S íme valósággal a' "veletek ha akarjátok, és nélkületek sőt ellenetek ha kell"-féle szövetség oraculumával együtt már zátonyon ül; mert a' helyett hogy hazánknak csak egyetlenegy életkérdését is egy kissé nagyobb érettségre birta volna, A-tul Z-ig mindent compromittált, sőt a' felbőszült ellenzék természete szerint még olly kérdésekben is vesztett terrenumot, mellyeket már tisztába helyezve gondolhata minden méltányosb ember, mint a' millyen például a' nemtelenek hivatalképessége, melly sok más felette üdvössel — mint halljuk — en compagnie szinte megbukott a' legközelebbi fejérvári gyűlésben. Melly gyűlés a' tulhajtásnak múlhatlan gyümölcseit ehető legtisztábban tárá fel minden gondolkozó előtt.[1])

És nagyon örülök, 's áldom Istenemet — mert nem szeretek megzsibbasztott állásban pangani — hogy nem könynyelmüleg ugyan, de tökéletes meggyőződésem után, miszerint a' Pesti Hirlap szerkesztője azon osztályt, mellyben állottam, elragadásra fogná korbácsolni, inkább isoláltam magamat, mintsem hogy azon naszádba léptem volna, mellybe a' Pesti Hirlap szerkesztője belé tudá édesgetni a haladás némi túlbuzgóit, 's mellyben ő most nemcsak elv- és modor-barátival, de még azokkal is zátonyon ül, kik annyi előrelátással vagy legalább jó szerencsével nem birván, mint én, részint személyes barátságbul, részint más tekintetekbül, nem akarták vagy nem merték olly kereken kitárni, hogy felekezetéhez nem tartoznak, mint én tevém azt. 'S pedig azért ülnek vele en compagnie homokbuczkán, 's egy darabig legalább semmi jót, vagy ahhoz mit tehettek volna, aránylag csak kevés jót fognak eszközölhetni, mert a' felriasztott szenvedelmek kirekesztenek minden gyöngédebb megkülönböztetési tapintatot, mihezképest valamint a' pesti hirlapi párt mindenkit tompa eszünek, rosz

[1]) V. ö. Madarász József: Emlékiratait. Fehérmegyében a korábban ellenzéki, szerencsétlen gróf Zichy Ödön állott a nem-adózók élére. De a legnagyobb botrány Zalamegyében volt, minek következtében Deák F. nem ment fel az országgyülésre, s ez, a közügy nem kis kárára, vezető nélkül maradt. V. ö. Gr. Sz. I. Naplói 425. *Z. A.*

hazafinak, vagy legalább megcsontosult conservativnek tart, ki a' rohanás zászlója alatt feltétlenül nem áll: úgy és éppen annyi joggal vél minden ezen zászló alatt nem álló, viszont az előmenetel barátjai közt pele-mele csupa izgatókat, erőltetőket és némileg spoliatorokat látni, kiktül irtózik és ekkép velük csak alkura lépni, sőt még csak tanácskozásba sem kiván bocsátkozni; holott némelly felhagymázoltakon kivül tán alig létezik egyetlenégy higgadtabb egyén is, ki veséinek belseiben csak félig is jóváhagyná a' Pesti Hirlap szerkesztőjének politikai eljárását; mint nemkülönben velem együtt számtalan egyén van, kinek legkisebb hajlama sincs a' pesti hirlapi párthoz, de azért még is olly őszintén, tán őszintébben hordja az adó, a' közlekedések, a' városi rendezés 'sa't. kérdését szivén, mint a' Pesti Hirlap szerkesztője minden terrorista apródjaival summásan véve.

Örömöm, tisztelt szerkesztő úr, azonban — higyje el — igen mérséklett, mert egyedül az által van motiválva az, előszer hogy nem alattomosan és nem rögtön hagyám el azon pártot, vagy tán éppen oly igazsággal mondhatnám, hagyott azon párt engem el, mellyel, némelly kiesteket ide nem számitván, politikai felléptem óta egy czél után és egy modor szerint cselekvém, de nyilván s csak akkor, midőn el nem titkolhatám magam előtt többé, hogy a' P. H. szerkesztője, a' velőket elszéditve, in ultima analysi tévutakra vezetni és ekképen teljesen compromittálni fogná azt, s ez által hazai ügyeinket; 's másodszor, hogy nyilvános felszólalásom 's a' pesti hirlapi párt politikai eljárásának kimélet nélküli rosszalása által, nemcsak elháritám magamtul azon felelősséget, mellyel tetteiért minden vezetni akaró párt tartozik hazájának, de szabadon fordulhatok, merre tetszik, 's csekély erőmmel, mellyrül még rendelkezhetem, vérünk szolgálatjára ugy gazdálkodhatok, a' mint arra lélekismeretem s belátásom int. —

'S ugyanis, ha a' Pesti Hirlap szerkesztője által rendes vágásábul kiferdített haladási pártnak palam publice hátat nem fordítok, melly elibe ő, keblének istenétül, vagy tudja a'

magyarok istene mi által intve, feltűzé a' »veletek ha akartok, vagy nélkületek, sőt ellenetek, ha kell« zászlóját — ugyan mire vagyok elitélve ma? Szinte csak arra — 's erre, megvallom, legkisebb kedvem sem vala — mire el van kárhozva a Pesti Hirlap szerkesztője et Co, hogy t. i. vagy ezentul a' pórnépnél folytassa terroristicai izgatásait, miután a' kis nemességnél az experimentum nem sikerült, a' puskapor kifogyott, és ő mély bölcsen mint Ferdinand Cortez gályáit maga mögött elégeté; vagy az ijesztésre kitűzött, de ijedelem helyett általján véve csak indignatiot és kaczajt gerjesztett dandárt ismét vonja be, és helyette egy »mea culpa, bocsánatot kérünk«-félét vonjon fel; vagy magát és lógósait ismét valami új proteusi alakban »quaranta martiri«-ként a' nagy közönség elibe kiállitsa 's nagy dagályosan lamentáljon; vagy végkép — mint ezzel már több ízben ijesztgeté a' hazát, de senki el nem hitte — lelépjen a' magas politikai paripárul, mellyen, maga hasznát kivéve, vajmi ügyetlenül lovaglott, és e' helyett az eke szarvához álljon, mit egyébiránt követend-e annyi siker, mint a' mennyi háramlott, legalább jövedelem tekintetében reformátori pályájából, bizony kétlem; mert a' jó szántás sokkal nehezebb, mint a' politikai műgyártás, vagy inkább vezetői kontárkodás.

És e négy probabilitás, melly közé a' pesti hirlapi párt saraglyázva van, nem igen igér sikert, mert a' pórnépnek, mellyért mindent, melly által azonban mindaddig semmit nem fogunk tenni, míg törvényes állásba rendes úton nem emeltetik, felizgatását alkalmasint nem igen fogja tűrni és büntetlen hagyni a' végrehajtó hatalom; a' megforditott crescendo pedig, mikor az ember ad captandam benevolantiam dögönyözéssel kezdi, 's aztán mikor ezzel semmire sem tudott menni, engesztelve persvadeálni akar, inkább szánakozást vagy kaczajt gerjeszt, mintsem eszközlene sikert, a' hasztalan martyr, meg a lamento továbbá, igaz ugyan, szíveket lágyit, könyüket sajtol, de nemzeteket nem regenerál; a' lelépés végre valami pályárul, mielőtt lelkünkben testünkben megtörve nem volnánk, ezer változatban csak azt bizonyítja, hogy erőnket tulbecsültük,

az ellenünk gördithető nehézségeket pedig nem eléggé voltunk képesek kellőleg méltánylani, és ekkép ‚szarkailag' sokat akartunk, de keveset birtunk. Már e' négy közt, nekem legalább ugy látszik, olly magasztos lelkületnek mint a Pesti Hirlap szerkesztője és apródjaié, kik olly erősen buzognak a' haza javáért, egy sem lehet ínyszerinti; 's azért felette kiváncsi lehet minden hazafi látni, mit fognak most, midőn saját magukat megzsibbaszták, mély bölcsességükben felfogni, hogy tévedéseikből kiébredve, hibáikat elismerve, mind azon erő, mellyel felékesítve vannak, hasztalan el ne párologjon, sőt a' haza érdekei ellen ne fordittassék. — — Tán honi ügyeink egybekeveredését másokra fogni, á la Marat, ki magát XVI-ik Lajoshoz hasonlítván, őt kiáltá ki nagyobb revolutionariusnak? — Ez igen meglehet, mert hiszen ezen ártatlan kis fogásnak már is mutatkoznak a symptomái; de valljon illy impositiónak leszen-é csak egy bolondja is — nem hihetem, nem akarom hinni; minthogy ha igen eszesnek nem is, ennél legalább még is eszesebbnek tartom közönségünk legfejletlenebb osztályát is. —

Én azonban, hála az égnek, — noha isolálva — legalább szabad vagyok, és azon felelősségben, melly a' Pesti Hirlap szerkesztőjét és pártosait éri, hogy valljon mi jót eszközlöttek vérünknek, részt venni nem tartozom. Ámde azért, mert szabad vagyok és egy párthoz sem tartozom, miután szintugy gyűlölöm a hazai terhekben részesülni nem akaró herék seregét, mint kárhoztatom azok pajzán negédét, kik megbocsáthatlan kontárkodásaik által e' sereget nemcsak nagyobbiták, de olly compact phalanxba is dögönyözék, mikép ezt a' Pesti Hirlap szerkesztője et Co alkalmasint soha ezentul megtörni nem fogja; azért politikai szabadságommal 's független állásommal, mint érintém, nem nagy örömmel kérkedem, mert siker után azaz vérünk felemelése, hazánk polgári kiképzése után sovárog lelkem; isolálva pedig, ha lehet is egy mákszemmel néha néha járulni a' köz kifejtéshez, annyit csak mégsem vihetni végbe, mint kezet fogva, vállat vetve, egy soron számosb hazafiakkal. — És ha a' Pesti Hirlap szerkesztője fel

nem lép — én legalább úgy vagyok meggyőződve, és ezt okkal móddal bebizonyitani ügyekezni fogok — bizonyosan szoros egységben megmarad azon független felekezet, melly sem innen nem maradván, sem túl nem kalandozván, mult országgyűlés alkalmával olly sokat igérőleg megalakult, mellynek én is egy közvitéze valék, melly azonban ma — köszönet a' túlhajtásnak és a' szünni nem akaró megemészthetlen, jóllehet mesterileg és igen izletesen elkészített kitálalásoknak, — nemcsak nem nőtt, de magában is ugy megoszlott, mikép velem együtt számosb, ki szintén olly kevéssé szeret hasztalanul handabandázni mint én, de sikert óhajt, hasonlólag isolálva áll, vagy más párthoz szegődött; azon hevesek pedig, kik csupa következetességbül, mert zátonyra kerültek, azon megcsökönyösülnek - - - - olly kis csapatocskára olvadtak, mikép inkább csak »kezük megmosására« fognak egyet 's mást eszközölhetni, mint a' haza javára; vagy más szavakkal: egyedül olly világot fognak terjeszthetni, mint üstökösek, mellyek inkább csak ijesztenek, mint valamit érlelésre birni volnának képesek.

Ez azonban, mint szép álom, melyben ringattatánk, meg van törve. 'S azért most egyszerüleg az marad a' kérdés: »felhagyjunk-e mindennel, vagy ne hagyjuk magunkat«. Mi rám alkalmazva annyit jelent: hogy valljon én beteges, elfáradt, csak vajmi kevesektül felfogott, semmi hatással nem biró, depopularisált 's tán vajmi soktul gyűlölt egyén, nyugalomnak bocsátkozzam-e, — mit tán már szabad volna tennem — vagy folytassam-e az éppen most érintett, nem igen vigasztaló körülmények közt politikai pályámat.

Nem könnyen, nem hajlamom szerint ugyan — mert sokat reménltem, 's most csudának fogom tartani, ha még lesz belőlünk magyarokbul valami, mi az én várakozásomnak megfelelne — ámde azért tisztában vagyok magammal az iránt, hogy míg csak győzöm ‚szuszszal' — melly azonban néha szinte már egészen eláll — földi hivatásomnak emberül megfelelni törekedni fogok, melly hivatást hazafiui hűség sarkalatára állítom, ugy hogy ha nem is lehet délczeg paripán — mihez igaz több kedvem volna, mert ki szeret kis körben,

tanuk nélkül és potom eredvényért kötelességileg olly kedvvel járni el, mint sokaktul elősegítve, sokaktul dicsérve fényes győzelemért — azért még is, mint mondám, ha délczeg paripán nem lehet, gyalog, sőt leverve is mindent elkövetendek, — és így már többszer 's pedig nyomtatásban nyilatkozám — mit csak végbevihetek, vérem és hazám szolgálatára; mert a ‚hazafi' czimét bitorolni nem kívánom, olly hazafiság pedig, melly feltételes 's mellynek csak nagy cselekvési kör kecsegtető, 's egyéb nem kell, az én kötelességi szótárom szerint legalább, minden salakjaibul ki nem forrott még és ekkép nem felette magasan áll.

Ámde mire fordítsam erőmet, miután régi 's azt hiszem meglehetősen előre kiszámitott terveimet megronták — — még nem tudom. — 'S ím ebben, ha legközelebbi időkre félig meddig tudom is mit fogok tenni, néhány évekre előre — ha élek — még nem valék képes tökéletesen elhatározni magamat.

És ez az oka, tisztelt szerkesztő úr, miért járulok Önhez egyenesen nyilt levél által; azért t. i. hogy valamint Ön, ugy a' közönség azon kis töredéke is, melly politikámat kisérni szíves — kis töredéke mondom, mert hiszen mint olvastuk, a' pesti hirlapi közvélemény (!) nem olvassa czikkeimet — tudja, újságírói tekintetben hányadán van velem.

Mielőtt azonban ezt nyilvánitnám, szükségesnek tartom némieket előrbocsátnom, mikép azon nem kis számu hazai bölcseknek száját némileg bedugjam, kik mindenben ellenmondást sőt kajánságot gondolnak észrevehetni, mit eszük sikérsége felfogni nem enged.

A' 'modor', a' 'tactika' szót, ha jól emlékezem, én hoztam hozzá kapcsolt értelmével együtt szőnyegre. És mi volt következése? Elsőben az, hogy, valóban tán a' nagyobb rész, irtózott azon tantól, mely modor és tactika szükségét hirdeti, minthogy illyes „az egyenes lelkü, egyszerü magyar lényegével meg nem fér", holott minden embernek az élet legkisebb viszonyaiban megvan saját józan vagy otromba modora és tactikája, csakhogy egy része maga sem tudja, a' hypocrita pedig meg nem vallja, 's csak az emberi természetet ismerő becsületes áll

vele elő lepleg nélkül, 's annál inkább, mert a' modor, meg a' tactika — mint illyes — éppen nem valami kárhoztatandó, de csak az által válik dicséretessé vagy kárhozatossá, a' miként t. i. embertárst és hazát üdvre vezet vagy lefelé sülyeszt. Mihezképest ma már nem valami bűnnek színében jelenik meg a' modor meg a' tactika, de ezeknek helyes vagy helytelen volta vétetik kérdésbe.

A gyanusítások szükségét is szinte én hoztam vitatás alá. 'S jóllehet ebben még nem surlódott egészen ki az eszme, melly szerint az egész constitutionalis lét nem alapszik egyeben mint 'gyanusitáson', mellynek ellentételéül azonban minden gyanusított egyénnek szabadságában áll, magát a' közönség előtt bármi módon kitisztítni a' nélkül, hogy őt ez okbul autobiographiai hetykélkedéssel vádolni volna szabad; azért még is naprul napra nagyobb tisztaságba jő, hogy éppen azok gyanusítnak másokat leginkább, kik legerősebben kelnek ki a' gyanusítás tana ellen, és ekkép nem azokra fér a hypocrita czím, kik gyanusítnak ugyan, de egy uttal ennek szükségét is megismerik és nem vádolnak felmagasztaló autobiographiai kevélységgel senkit, ki magát kitisztítni törekednék, mitül egy honpolgár sincs eltiltva, sőt mindegyiknek, ki politikai szerepet játszik, még magától nem hárítható kötelessége is; hanem tán azok variálják a' maestro Machiavelli themáját, magyar ügyeinkre alkalmazva, felette ügyesen, kik azon követeléssel, hogy nem gyanusítnak, a' legszentebbet is sárba vonják, a' magát védelmezőt egyszersmind az autobiographiai önfelmagasztalók sorába rántván.

Most a' politikai változékonyság szükségét, sőt kötelességét tüzöm ki themául, és egyenesen megvallván — mint már más szavakkal ugyan, de szintezen értelemben Világ czimű munkámban tizenhárom évvel ezelőtt tevém — hogy én politikámban igazi ‚szélforgony' nem bánom ‚Chamaeleon' vagyok. szinte látom, mikép borzad el nem egy magyar ember, holott azokon kivül, kik csupa következetességbül télen nyáron bundát viselnek, és táncvigalomban ugy jelennek meg bagariában, mint trágya közt, egy sincs, ki a' körülményekhez — okosan

vagy otrombául, mi más kérdés — nem szabná eljárását, ugy hogy e' tekintetben sem azok a' felszines számolók vagy éppen a hypokriták, kik velem együtt megvallják, mikép a' körülményekhez símulni kell és ekkép simulnak is; de azok az életgyakorlat nélküliek, sőt az igazi Tartuffe-félék, kik a' vak sokadalom elbódítására megtörhetlen elvkövetkezetességet affectálnak 's zátonyra vergődnek, vagy mindig arra hajlanak, hol rájuk nézve leghasznosabban fúj a szél, legyen az a szél aztán fölszél v. alszél, t. i. felső vagy sokasági kegyelem, kormányi fizetés, vagy választottsági diurnum, nagyok vagy népsepredék tömjénzésének díja 'sa't. — Miszerint itt is egyedül a' dolognak nemes vagy nemtelen alkalmazása határozza el annak helyes vagy helytelen voltát.

Ha például valaki jószándéku, nemzetiséget és alkotmányt megbecsülő kormánynyal átellenben éppen olly daczos hangulatra paprikázza fel önmagát, mint a' millyennel viseltethetik olly kormány iránt, melly mind nemzetiséget mind alkotmányt lábaival tapod; arrul igazságtalanság nélkül azt lehetne mondani, hogy vagy olly bárgyu, mint ama hajós, ki a vitorlát egyszer felkötvén, azt többé nem változtatá, bár honnan fujt vala is a szél, mikép merő következetességbül soha sem is ért czélt; vagy hogy saját drágalátos 'én'-jét sokkal magasabbra helyezvén, mint a' közálladalmat és a' nagy közönség hasznát, ‚telik mibe telik', egy kis parádét űzni, azaz a közfigyelmet személyére vonni törekszik, milly fényszerzés hasonlíthatlanul könnyebben és olcsóbban sikerül — 's e' körül ne higyünk valakit mystificálhatni ezentul — az ellenkezők, mindenben hibát találók során, hol inkább csak gáncsrul és lerombolásrul van szó, mint könnyen sikerülhet illyes azon osztályzatban, mely a' kormányzás szövevényi és bonyodalmi nehézségeit könnyítni törekedvén, legtisztább czéllal is a' buta és indulatos sokaság előtt vajmi sokszor igen is ferde és kétes színben áll. Ha tovább valaki álomba sülyedett vérsorsosait doronggal — mint egyszer rólam mondák, mikor a' pest-hirlapi modor(!) nem volt még ismeretes — felvervén, miután nemcsak felébredtek, de félig meddig már hagymázong-

nak is, á la Pesti Hirlap meg nem szűnőleg dögönyözné, arrul viszont az igazság legkisebb megsértése nélkül azt lehetne állitni, hogy vagy veleje csuszott ki kellő helyébül, vagy szinte megint a drágalátos »én« melly olly felette sok magyarnál — 's tudjuk: vérünk igen szép(!) része valóban énesebb mint volna hazafi, 's inkább gyermekileg hiú, mint volna férfiulag büszke — a' lehető legfőbb tekintet, áll ismét haza és emberiség előtt, 's így tovább. —

Miknek — t. i. ezen szalmacséplésnek, mert tudom ennek fogja keresztelni, bérmálni a' Pesti Hirlap, holott czélom nem ez, de az — és ezért ismétlem magamat annyiszor — hogy némi előzményi igazságokat, mellyek nélkül nem, elvégre némi kemény honi koponyába becsépeljek, ha lehet, 's rajtam legalább ne muljék — miknek mondom erkölcsi tanulmánya az, hogy bizony a' politikai változékonyság is csak annyiban helyes v. helytelen, a mennyiben ügyesen vagy ügyetlenül illesztetik össze a megváltozott körülményekkel, és — itt különös vigyázatért esedezem — a' mennyiben a' drágalátos ‚én' minden ördögivel van-e háttérben, vagy a' haza és egyedül a' nagy közönségnek érdeke-e - - - - - -

Számosb évvel ezelőtt valami nagy hazafi kevélylyel bizonyos fő úri előszobában találkozám. Sokáig vártunk, míg unalom közt nagy dagályosan borzasztó érzelmét kijelenté a' felhozott úr, hogy neki előszobázni kell, mihez ő nem szokott és a' világ minden kincseért soha illy csuszást-mászást — mint ő az előszobázást nevezé — egyáltaljában nem tudna megszokni. Később, miután hivatalba jutott, többszer észrevevém őt előszobákban, maga számára mindig valamit kikunyerálót; azóta azt hiszem, megholt, legalább előttem erkölcsileg minden esetre megholt — — ámde holta előtt bizonyos alkalommal vele egy kis párbeszédem vala, mellyet tán nem lesz egészen érdeknélküli annak megmutatására felhoznom, hogy az előszobázás, de némileg még a' csuszás-mászás is, ha így akarjuk nevezni a' lehető legnagyobb önmegtagadást, magában véve éppen nem valami bűn, de csak annyiban válik gyengeséggé, rútsággá, sőt gyalázattá, vagy viszont megbocsátható, sőt dicséretes ténynyé vagy éppen még erénynyé is,

a' mennyiben az előszobázó 's magát porig lealézó veséinek belsejében saját ‚én'-jét tüzi-e ki efféle magtagadásinak végczéljaúl, vagy vérének hasznát.

Én: Most többszer van szerencsém kigyelmesemmel az előszobákban találkozni; hogy van ez?

Ő: Nem, én most is igen ritkán járok — — —

Én: És még is olly szép látszata van — —'; ez ügyességnek bizonysága. Én nem voltam olly szerencsés; mert jóllehet éltem jó részét összesommázva tán több hónapot tölték előszobákban, azért még sem „lettem semmi" és „nem kaptam semmit."

Ő: Ezen igen csodálkozom és meg nem foghatom.

Én: Ha szabad, feloldom a' titkot. Én noha alkalmasint százszor annyit unatkozám előszobákban mint kigyelmessége, soha magamat semmire nem árulgattam, se nem kérék magam számára soha semmit is; de büszke érzettel mondom: egyedül „véremért" csusztam másztam, és így természetes, hogy kigyelmének az aránylag sokkal kisebb erőkiállitása még is nagyobb (!) és hasznosb (!) következményt volt szülni kénytelen - - - -

És azóta nem igen mer szemembe nézni a felhozott; de hiszen — mit mindig felejtek — azóta már megholt.

'S most tudja-e, igen tisztelt szerkesztő úr, miért hozom fel a' magyar élet e' töredékét? Egyedül annak megmutatására, hogy valamint számtalan jár az erdőbe, ott fát lopni, más megint egyedül sétálás végett, és csak kevés, embertársnak hasznos fűnemek és gyökerek keresése miatt; és ekkép az erdőbejárás miatt ilyes se nem helyes se nem helytelen, de csak alkalmazása által leszen helytelen vagy másik: szintugy játsza majd felsőbbség iránti bókolás majd tömeggeli kaczérkodás által, legtöbb a politikát csak azért, hogy saját tűzhelyére egy v. más módon egy kis fát hordjon, v. mert éppen jobb dolga nincs, csak kevés azon magasztosb czélbul, hogy vérét, hazáját, a' hogy csak lehet, szolgálja; miszerint a politikai szerepeskedés is mint illyes felette közönyös 's csak azon czél által lesz — bármilly köntösben és milly formák közt folytassa is ügyét — gyalázatos vagy dicséretes foglalatossággá,

hogy valljon mi fő és végczélt hord a' szerepeskedő lelkének legbelsejében, saját hasznát és fényét-e, vagy vérének hasznát és diszét; miszerint az előszobákban napokig ülő és sollicitáló 's minden felsőbbség előtt mélyen bókoló[1] mind ennek daczára még is sokkal becsületesb hazafi és a' körülményekhez ildomilag szabva lépéseit, sokkal hasznosb hazafi is, ha t. i. nem ‚magát' de a ‚közjót' hordja legfőkép keblében, mint volna különös és kivált hasznos hazafi az, ki minden felsőbbség iránt bizonyos megvetést affektálván, a' ‚néppel' meg nem szünőleg főkép azért kaczérkodik, hogy gratiáját saját haszna, saját fénye végett el ne veszítse.

Az igazi hazafinak tehát, ki e' nevet bitorlani nem akarja, ki t. i. nem magát, hanem vérét bálványozza és szappanbuborék helyett sikert nyerni óhajt, a' körülményekhez simulnia kell. Mert hiszen mi az emberi egyén? Kőszikla tán, mellyen a földi események megtörnek? Nem nem; de éppen ellenkezőleg, körülmények által sodrott naszád, melly csak úgy jut biztos öbölbe, ha a' szélvészek harczait, mint nemkülönben a' csend unalmait és a' dagály és apály ezer árnyéklatit kellő figyelemre venni birja a' kormányos.

Én tehát — mert főczélom: vérem haszna, vérem dísze, és csak ezek után jövök én — valamint eddigelé több ízben megváltoztatám politikámat, ugy ezentul még inkább fogok simulni a' körülményekhez, és e' szerint nem bánom, sőt meg is engedem, tartsanak és nevezzenek szélforgonynak, chamaeleonnak, sőt apostatának: de midőn ezt megengedem 's mindenkit erre feljogosítok, egy úttal felszólitom a' haza minden tagját, bizonyítsa be de csak egy léptemet is, melly nem lett volna »véremhez hű és őszinte«, 's bizonyítsa be csak egy tettemet, melly által saját érdekemet a közönség érdeke elé helyzém vala.

[1] Plato Dyonisiust a' zsarnokot Syracusban felkeresvén, elborzadva lelé ennek lábaihoz borulva Aristippot, ki egy halálra itéltet ügyekezett megmenteni. »Nem szégyenled magad illy szolgai állásba tenni — mond Plato — ember 's kivált zsarnok előtt? - - - - »Nem — válaszolt erre Aristipp — mert mit tehetek én róla, hogy Dionisiusnak füle és szive sarkainál van. *Sz. I.*

Ebben kerestem én a' következetességet eddigelé és ebben fogom keresni éltem fogytáig, és nem azon éretlen 's valóban szánakozázt vagy megvetést érdemlő felfogásokban és szemfévyvesztésekben, mellyekkel a' kevély meg a' ravasz elámitja az éretlen sokaságot, és daczban, fejességben, ujhuzásban és otromba makacsságban keresteti 's imádtatja vele a' politikai következetességet. —

Mielőtt a' Pesti Hirlap szerkesztője valódi aegyptusi calamitásként felemelkedett vala nyomorult hazánk viránvain, 's annyival fiatalabb 's tudja a' mindenható ég, annyival tapasztalatlanabb elvbarátimat magához csábitgatá és személyemet olly ferde világba állítni tudta, mikép felette sok azt gondolná, hogy én hagytam volna el felekezetemet, holott minden túlszerénységet félretéve, nekem legalább ugy látszik, mintha valami lidércztül elcsábított bajtársaim által inkább én hagyattam volna cserben — — mielőtt, mondom, vérünknek és hazánknak nagy hasznára (!) ez megtörtént, tettre 's csak tettre kivántam összepontosítni csekély de mégsem megvetendő tehetségemet, 's némieket — ugy vagyok meggyőződve, ki is állíték vala, mik nemzetisedés és alkotmányosodás tekintetében sem kárunkra, sem szégyenünkre nem válandottak. A' cselekvés körébül azonban kilökettem 's pedig egyedül csak a' pesti-hirlapi ideák összezavarása és tűhegyre állitása által, minthogy cselekvényt, mikép ez ne legyen fövényre sőt levegőbe állítva 's így csak rövid illuzió, rectificált eszméknek kell megelőzniök.

És ez bírt, jóllehet nehezen esett a' sulyos munkát ujra megkezdenem 's a' tét mezejérül az irkafirka hináriba bocsátkoznom, engem arra, hogy ismét az irói pályára pontosítám össze legtöbb időmet. — Fáradozásimnak volt e sikere, tudja az ég — — én azt hiszem, volt egy kicsi; mert ha én nem lépek fel — és ehhez egy kis önmegtagadás, egy kis elszánás bizony kellett — hihetőleg olly hosszura nő a pesti-hirlapi szarv, hogy alkalmasint még kétesb zavarokba sülyed nyomorult honunk, mint a millyenben sínlik az most, ha t. i. a' végrehajtó hatalom szilárdul nem teljesíti tisztét, mi mindig

szomorú kénytelenség, 's minek elhárításán ez okbul tehetség szerint működni minden hazafinak kötelessége. Egyébiránt korlátolt tehetségem mellett mi nagy sikere lehetett egy, jóllehet dickleibig — mint Pulszky úr a' kelet népét nevezni szíveskedik — könyvnek s néhány hónapi ujságczikk-irásnak két évi s négy hónapi meg nem szünő ingerlés és felbőszítés ellen, azt minden méltányosnak saját itéletére hagyom.

Az irkafirkának meddig 's aggasztó körülményeinket tekintve, egyáltaljában lesz-e azonban ezentul vérünkre nézve még haszna, előttem még nincs tisztában; minthogy néha úgy rémlik felfogásom előtt, mintha azon nyavalya, mellyben — ha csalni nem akarjuk magunkat — már benne vagyunk, vagy az van bennünk 's melly ha nem is éppen anarchia és teljes szétbomlás, ehhez legalább gyors léptekkel közelít, már annyira elmérgesült volna, mikép a' viszonttorlásnak szenvedelmi közt alig létezhetnék mondott vagy irott szó, melly a' motos componere fluctus elég súlyu lenne.

A dolgok illy kifejlődése közt tehát, mikor egy Deáknak szava is levegőbe párolog hatástalan, sőt bűnös visszahatást szül és pedig nem idegenek, de azok előtt, kik közt úgy szólván egész éltét tölté, fogok-é tovább írni és szólni, én, kinek tehetsége annyival korlátoltabb és ki soha senkit nem kímélt, de sulytott jobbra balra mindenkit különbség nélkül — — még nem tudom, mint általjában nem tudtam tökéletesen még elhatározni magamat, hihetőleg bekövetkező orkán és netaláni hajótörésben mire vessem fejemet; annyi bizonyos, hogy nemzeti és alkotmányos bárkánk romját el nem hagyandom, bármi történjék is, mert megmentett vérem és szabadságom nélkül kivételként fenmaradni nem kívánok; ámde, hogy mit fogok tenni, mikép noha kicsi és egyes, de azért meg nem tört erőmmel, én is járuljak a kísértet óráiban legyőzni a vészt és az ál 's feltolakodott kormányzók daczára én is megtegyem erőm szerint magamét, mihez képest hajótörés helyett biztos öbölbe menekedjék már már sülyedő bárkánk, ha ez még a lehetségek közt van; az egyedül a most szaporábban mint bármikor fejledező körülményektül fog függni; mi körül semmi bizonyost

előre nem mondhatok, előre tudván, hogy bármit tegyek is, annak haszna, ha lesz, vajmi parányi lesz. Amit azonban új ágla által nyilvánítni fogok — és ez, habár legkisebb hatással sem bírand is, engedje csak egészségem, alkalmasint elegendő tán sok is leend — azt mind

legalább jövő újévig, ha tovább nem, Önnek lapjában tisztelt szerkesztő úr, részint a Jelenkorban részint a Társalkodóban teendem le.

Ha semmi válaszát nem nyerem, azt megegyezése jeléül fogom venni.

'S most éljen boldogul! Legközelebbi czikkeimmel pedig alkalmasint a megbuktatott adó tárgyalását fogom megkezdeni.

A Jelenkor Szerkesztőjének válasza.

Méltóságos Gróf úr!

A' Jelenkor és Társalkodó hasábjai 12 évi keletkeztük óta mostanig nyitva álltak 's ezentul is mindenkor legörömestebb készséggel tárvák Mélt. szellemi működésinek, sőt általok folyvást kitünőleg megtiszteltnek érzők 's jövendőre is érzendjük lapjainkkal együtt magunkat, legyenek bár azon működések határozottan időszakhoz tüzöttek, vagy a' körülmények kivánatihoz mérve Mélt. saját meggyőződése szerint időszakhoz köttetlenek. De Mélt. elnémulni hatalmas tollának veszteglení pótolhatatlan veszteség lenne nemcsak journalisticánkra 's általányosan irodalmunkra, hanem leginkább országos ügyeinkre nézve, főleg mostani jó 's ballal nehézkes átalakulási korszakunkban, hol az indítványok 's javaslatok tengerén hajózóknak biztos iránytűre független egyedekre mellőzhetlen szükségök van igazodhatásul, hol tömérdek teendőink közül mit, mikor és miképen szorgalmazzanak létre, 's ne visszás uton, és modor szerint eviczkélve, buvárkodva 's a' reformi szélrózsa majd minden plausibilis tájékozatu sugarai felé experimentálgatva 's mind ezekben ki lenne önzéktelenebb 's czélszerűbb tanácsadó Méltóságodnál? Mihezképest mint eddigi úgy jelen

's mindenkori óhajtásunk abban öszpontosul. hogy azon nemtő, melly Méltóságodat hosszu évek során a' közboldogulás terjesztésére buzditá, vezesse tovább is minden lépteit 's munkásságát mind az irodalom, mind a' tettek mezején szakadatlanul nemzetünk javára 's hazánk dicsőségére a' jelen- 's utókor áldásai közt! Illy érzéssel zárkozik eddig tapasztalt pártfogó kegyeibe tovább is ernyedni nem tudó hálatisztelettel május 3kán 1843.

Helmeczy Mihály.

OSZK

Egy álom.

A szerencsétlen Lengyelország sorsa meleg részvétre talált országszerte honfiaink kebelében. Az 1832/6-ki országgyűlésen a barsi Balogh és trencsényi Borsiczky, kikhez a bujdosók párizsi bizottsága külön felhivást intézett, inditványt tettek egy a trónhoz intézendő felirás iránt, mely azonban, daczára leglelkesebb szónokaink, köztök Palóczy, Deák, stb. csatlakozásának, a főrendek s különösen a nádor ellenszegülésén hajótörést szenvedett. Záborszky Alajos akkori talentumos publicistánk, s a Kossuth Hirlapjának somogyi levelezője, egy kis röpiratot bocsátott közre, mely Széchenyinek alkalmat adott ez elmélkedésre. *Z. A.*

Egy álom.

Pest, május 7. 1843. (Jelenkor. 1843. 36 sz. máj. 7.)

Különös álmom volt. Halva feküt előttem egy valaha vajmi erős lehetett 's idő előtt elhamvadt vitéz. Mély gyász boritá el a' körülállókat, 's nem egy keserü köny, nem egy bámulati kifakadás gyaníttatá velem, milly epedő kinnak forrása nyilt vala meg számtalanra nézve az elhunytnak kora és váratlan halála által.

„Kipótolhatlan veszteség, csorba az egész emberi nemen, példátlan gyilkolás!« — igy rebeg a' nagyobb rész; mig az események oktitkaiban buvárkodók fejüket összedugdosva puhatolják: vajjon mi okozhatá a' szerencsétlen vitéznek, ki annyi jelességgel vala felruházva, 's olly hosszu életet igért, annyira kora és váratlan elhunytát, 's aggasztó fájdalom és síri csend ült minden arczon — — mikor e' hosszu hallgatás után egyszerre feltün az önbizalom nimbusától gyönyörüen körülsugá-

rozva félistenileg bizonyos nemzeti gyógyász, és legkisebb kételkedést nem ismerő és ekkép merész határozottsággal, e mély bölcsességü szavakkal szakítja ketté a' környező gyászsokaságnak rémületes elnémultát: »Tudjátok é miért fekszik itt holtan az általatok gyászolt tekintély? Megmondom én — halijuk!!! csak egyedül azon okbul — és ezt ne keressétek másutt — mert: lélekzete elállott.«

»Ejnye! ki lehet ezen bölcs, ki illy mélyen bir a dolgok lényegébe tekinteni«, igy mormol csudálkozva egyik; »ki ezen magasb szellemféle, ki azt is kikutatni képes, mi közönséges szemek előtt rendszerint homályban marad« igy sóhajt másik; 's megegyez bámulva mindnyája, némi keveset kivéve, hogy illy mélyen (!) fekvő igazság soha napvilágot nem lát, ha illy nagy bölcs meg nem szólamlik; az emlitettem némi kevés azonban olly gunyosan kaczag, miszerint lassankint eltün előlem a látvány, 's felébredve magam előtt állva észreveszem cselédeim egyikét, ki a 7 órát jelenti, 's hogy ekkép tán már fel is kellene kelni.

‚Milly hasztalan álom — mondom magamban — tán sokat is ettem vagy kelletén tul sokat olvastam, a' nélkül, hogy a' bevettet megemészthetém vala, mert hiszen szinte minden halált a' lélekzet elállása okoz, 's akkép semmi ujságot nem mondott a felhozott szellemféle, s nem volt ok mély felfogásán annyira bámészkodni; ámde az lett volna már valami mélyebb kikutatás, ha feltárja, hogy valljon

‚miért állott el lélekzete az álomban látott holt tekintélynek.'

'S noha felhalmozott dolgaim miatt igen iparkodtam eszembül kiverni ezen, Alp-féle[1]) álomeseményt, akaratlanul is mindig rám tolta az magát, 's mi felette különös, egybevegyültem tek. Záborszky Alajos urnak mult évben közrebocsátott röpiratával[2]), melyben ‚Lengyelország hanyatlása és

[1]) Babona szerint: Alp olly lidércz v. rossz szellem, mely az alvó emberre nehezülvén, annak lélekzését gátolja. Szerk.

[2]) Lásd Záborszky Alajos úr illy czimü munkájának »Lengyelország hanyatlásának és enyészetének okai« 31 d. l. Sz. I.

enyészetének okát tárgyalván, arra pontositja össze kutatásinak egybevont eredvényét, hogy biz a' lengyel nemzet azért áll, van vagy fekszik, a hol áll, van, vagy fekszik, mert a lengyel alkotvány és szabadság nem ment a' népbe át, és ekkép szük alapon nyugván, a legkisebb erő által is könnyen vala felforgatandó.

Arany igazság! Mert hiszen valamint azon gyermek vagy lámpa, mellynek feje igen is nagy, de annál vékonyabb lábszára és talpa igen piczi, minduntalan orrára bukik vagy felfordul: ugy bizony a' tág alap nélküli alkotvány és szabadság is vajmi gyenge, és inkább csak mesterséges üvegházi plánta, mellyet a legkisebb véletlen esemény is gyökereibül kiforgathat.

Igen nagy köszönettel tartozik is ez okbul viseltetni a' közhaza az érintett s gyakorlati capacitása által magát már olly kedvezőleg ismeretessé tett honpolgár iránt, hogy ez esetben is vérünk sorsáról aggódván: vázul, melly után nekünk magyaroknak okulnunk kellene, olly mély felfogásilag eddig nem ismert alakban 's igy valóban felette meglepőleg előnkbe állitja a' lengyel nemzet hanyatlásának és enyészetének okát!

Van ugyan, nem kétlem, némi szép ész, ki előtt a felhozott 's a' dolgok eseményeibe olly mélyen beható röpirat tartalma nem volt uj vagy éppen titok; ámde velem együtt a' nagyobb rész, bizony mi nem tudtuk, hogy azért sülyedt a lengyel nemzet, mert lélekzete elállott, vagy mit is mondok, mert a' szabadság és az alkotvány nem nyert tágabb alapot. Most azonban, tisztelet és köszönet, tudjuk; — — — és a' meggyujtott philosophiai fáklya után iramodván, ezentul (!) azon is leendünk, hogy vérünk — a' magyar — is győzze lélekzettel, és a nagyfejü gyermek és idétlen lámpa alakját czélszerübbel váltsa fel.

Mihezképest azonban a többszer érintett érdekeinkért olly szakadatlanul virasztó honpolgár biztosabban érje el magasztos czélját, és mi is sikeresebben segithessük elé őt, meszszevágó és a' dolgok természetéből merített terveiben, legyen szabad itt röviden constatiroznunk, valljon mi czélt tüzhetett ő magának röpirata által ki.

A' czél ugy látszik, dupla volt. Az első Kliegl ur tervének felsegélése, melly terv, ha sikerül és van sajtószabadság vagy inkább erre való érettség, meg elég jó munka, azaz kézirat és viszont kifogy a szedő meg betüt elválasztó kéz, mellyben még most nincs hiány, valódi csudákat fog mivelni; a másik czél pedig az akart lenni: felnyitni a' magyar szemét, mikép más kárán okulva ingyen vegye át a kész tapasztalást, és ekkép szabad(?) institutióit hovahamarabb, mielőtt t. i. késő volna, tágabb sarkalatokra állitva a' nép szivébe szivárogtassa be. 'S valóban igen szerencsésen vala egybekötve a két czél; igazán mesteri double dessein. Mert alig tudok bármit is, mi aránylag nagyobb enthusiasmusba hozá vala a' közönség ha nem is éppen gyakorlati, minden esetre felette lelkes részét, mint éppen a Kliegl-féle tervezet: 's igy előre meg lett nyerve, legalább bizonyos osztálynál a kedvező hajlam, melly modor és tactika után csak ritkán szokott elmaradni a siker. 'S akarjuk reméllni, akarjuk hinni, e kérdésben sem maradand el, t. i. felnyilik a' magyar szeme és szomszédja gyászos sorsán okulni fog — — kivált ha — mi egyébiránt fő feltétel — ha megkezdett kutatásait folytatni méltóztatnék a' tisztelt honpolgár, mikép annak tudására is jőjjünk — miután azon tényt velünk már közleni sziveskedett, miszerint t. i. nem ment át az alkotvány és polgári szabadság a' nép tömegbe — hogy valljon, miért nem ment át az oda, s ez valljon az ottani kormány és nagyok makacssága, 's hogy nem volt köztük elég Kázmér, mint vala Antoninus szabad(!e) Rómában; vagy a kisebb nemességnek dicső »nie pozwalam«-ja, mire a' mostani ‚nem adózunk' igen emlékeztet; vagy bizonyos tulhajtók pajzán viszketege és gyermeki indiscretioja; vagy végkép a' nemzet általjános typusa okozá é a' polgári szabadság és alkotványnak olly szük körben veszteglett pangását; mert ha ezt tárná ki előttünk, egy második tomussal koronázván meg eddigi sikeres fáradalminak kezeink közt forgó gyümölcsét, ez volna ám valódilag, ein Wort zu seiner Zeit, most, midőn az országgyülés küszöbén vagyunk, hol leginkább van szükségünk bölcs veze-

tőkre, kik a' státustudományt nem annyira saját magukból meritve, inkább a' historia eseményit veszik tekintetbe, abbul vérünknek okulása végett más népek fallaciáit kimutatandók és megmagyarázandók, mikép aztán tisztán kitünjék legelőször is, hogy mai, ha nem is akarjuk aggasztónak nevezni, minden esetre igen hátramaradt és kétes állásunkat ugyan kinek tulajdonithatni leginkább, a kormánynak é vagy a' nagyobb birtokosoknak, a' közép nemességnek é vagy a' corteseknek, institutióink elvénült voltának é vagy azon typusnak, mellyhez képest bizony több magyar, mint a mennyit a szerény toll papirosra merne vetni ‚sem fizetni, sem engedelmeskedni' nem akar, 's az volna rá nézve az igazi nép embere és egyszersmind legislator, ki őt e' két kis incomoditástul bulla által örökre felmentené, vagy végre mi tatárnak tulajdonithatni tehát mai állásunkat? tán a számtalan legkisebb ahozi tulajdon nélkül, mindenbe beleavatkozó és ekkép mindent elsózó politikai szakácsoknak? vagy minek? — —

Legyen csak ez egyszer tisztában 's ha nem is válik ez által nemzeti üdülésünk kifejlése bizonyossá, még is mód nélkül könnyitve lesz, minthogy a nyavalyának ismert okaira hasonlithatlanul könnyebben illeszthetők a' czélirányos gyógyszerek, mintha a nyavalyának kutforrása ismeretlen volna.

Esedezünk tehát: folytassa megkezdett nagyhasznu müvét a többször tisztelt történettani buvár, mihezképest mi elvégre oly boszantó álom helyett melyet én álmodék — kitünőbb capacitása által mintegy clairvoyant létre magnetisáltatva — necsak annak tudásához jussunk, hogy vázul szolgáló szomszédaink lélekzete elállt, de tökéletes felvilágositásul azon igen érdekest is megértsük immár, hogy lélekzete valljon miért állt el.

És ezt a' tisztelt honpolgár, ugy hisszük, nagy fejtörés és különös fáradság nélkül teljesitheti és ekkép nem olly igen nagy indiscretio, őt bokros foglalatosságai közt erre is felszólitni, mert hiszen valamint közrebocsátott röpiratának legtanulságosabb részét a Conversations-Lexikonban is fellelhetjük (lásd szives olvasó ‚Polen' czikket) — és ez máskint nem is lehet, mert historiai adatokat nem variálhatni és milly szerencse, hogy

illyféle Lexiconok vannak!! — szintolly könnyen fogja, más helyes kutfőket ügyesen használandó, a 2-ik kötetet kiállithatni, ez által is megmutatandó és bebizonyitandó, hogy ő nemcsak másoknak ajánlja tanácskép a kész tapasztalás olcsóni átvételét, de az igét testesitvén, maga is jár személyes példával elé, mások szavait legnagyobb bizodalmat gerjesztő hűséggel sans cérémonie átvevő, s reménlljük, most nemsokára, midőn a' már »megizmosult közvéleményt« a' mint ő előfizetésrei felszólitásában nevezi azt t. i. a' közvéleményt! országgyülési irott tudósitásai által még inkább megizmositni ügyekezni fog, éppen annyi bizodalmat gerjesztő hűséggel sans omission et sans substitution átveendő.

Mély számoló tanitványom.

A Kossuth ellen e czikkekben intézett éles támadás valamint a következőknek is teljes átértésére szükséges szemügyre vennünk az akkori megyei élet mozgalmas voltát, főleg az ország szivében, Pest megyében, mely hazánk sok első rangu tehetségeit látta gyüléstermében, és a hirlapirodalomnak is szabadabb föllendülése folytán sok tekintetben irányt adott a többieknek szinte az egész országban. Az utasitási rendszer elkerülhetetlenné tette a törvényhozás elébe, mindig három évi szünetelés után terjesztendő ügyeknek, sokszor legapróbb részletekig megvitatását, megérlelését, s egy országos közvélemény képződését, melynek a hirlapokon kivül különösen a megyehatóságoknak egymáshoz intézett körlevelei voltak táplálói, élesztői.

Másrészt a kormány távol állott attól, hogy a kezdeményezés, a vezérlet felelősségét magára vegye; szoritkozott inkább az ellenőrzésre s a felügyeletnek oly értelemben gyakorlására, hogy a megyék túl ne lépjenek az őket, alkotmányunk szerint megillető korlátokon. A »szerepek« tehát, mint annyiszor panaszlá Széchenyi, »felcserélve« voltak. A megyék, látva a kormány tétlenségét, igen gyakran túlléptek ama korlátokon, s helyhatósági körükben, a hozott törvények végrehajtásán, s a hozandók inditványozásán kivül, oly intézkedésekre is ragadtatták magukat, melyek nyilván a törvényhozó hatalmat illették. Széchenyi azon időben élénk részt vett a vitatkozásokban, mindig felszólalt ily ferde irányzatok ellen, s Kossuth, Nyáry, Szentkirályi stb. ellenében, nem egyszer a maga részére vonta a nevetőket, és a szavazókat. Neki sokat, mindent megbocsátottak; mi legfőbb, még azt is, hogy majdnem semmibe vette őket. Egyszer, mikor éljenezni kezdték, sarkán megfordult s kiment a teremből. Az egyes szónokok dicséreteit vagy gáncsait nagy kézi táskája irataiba merülve csak félfüllel hallgatá. Fáklyás zenék elől kitért. A hiuságának vetett töröket azonnal észrevette, s gúnykaczajjal viszonozta. Ilyen volt t. k. a legnagyobb magyar czim, a vezérség felajánlása, a magát tanitványának vallása, melyek ellen annyiszor s e dolgozatban is tiltakozott, ilyen a tárnoki, a koronaőri, sőt utoljára a nádori méltóság, ugy p. o. Metternich azon kijelentése is, hogy egyelőre meg kell őt függetlenségében hagyni, hanem majd azután minden kitüntetéssel elhalmozni, stb.

Mély számoló tanitványom.

(Hat czikk.)

(Jelenkor 1843. 87. sz. május 11.)

I. Nincs szánakozásra méltóbb gyengeség, mint a politica mezején hasztalan reminiscentiákkal, vagy éppen recriminatiókkal fecsérelni el a drága időt és a még disponibilis kiállitó erőt; mert azon kevés tanulságon kivül, melly vesztett ügyekbül a jövendőre háramlani szokott, minden nyereség rendszerint azon idegcsiklandra szoritkozik, legalább nálunk, melly szerint, mint a monda tartja ‚Epedve szeret vigadni a magyar' vagy is inkább, mint én mondom: elveszettek vagy el nem érhetők után nyargalva búsong. — Eléggé, s azt hiszem legelső, ostorozám is ez okbul honunk azon ‚mindig csak hátrafelé tekintőit', kik pipa kiséretében, hasukat növesztve, jobbadán csak Mohács, Tomori, Zápolya és illyesek keserv-emlékezetére költék idejüket.

Annak kimutatása azonban, hogy ez meg amaz ügyetlenül indíttatott meg, és a felsülést Pálnak vagy Péternek kell tulajdonítni, nemcsak nem hasztalan recriminatio, de azokra nézve, kik köz ügyekben lélekisméretesen kivánnak részt venni, még egyenesen kötelességben járó dolog is, ha t. i. — és e körül forog a kérdés — 1) Nincs még örökre lepecsételve az ügy, mint például le van pecsételve a mohácsi veszély, Tomori boldogtalan rögtönzése (!!), Zápolya hazafisága sat. de habár megtörött árboczczal (!) a jobbak reménye vagy legalább akaratja még meg nem törött, elvégre minden nehézségek daczára is kiviní a diadalt; és 2) ha nem személyességbül történik az elkövetett hibák kimutatása, hanem egyedül azon czélbul, mihezképest a hibásak okuljanak, vagy ha illyest nem akarnak, vagy erre nem képesek, utban nem állván, másoknak hagyják át annak kezelését, miben vagy nem mutattak elégséges capacitást, vagy nem volt elég szerencséjük.

És ezen utolsó categoriába esik az adó tárgya; mert noha ez uttal meg is bukott az, még sincs egy méltányosb hazafi — reméllni szeretjük, reméllni akarjuk — ki ereje szerint nem buzogna annak, habár más formákban is, minél-előbbi sikeres megérleltetéséhez járulni. Én megbukottnak

nevezem az adó tárgyát, mert még csak a vármegyéknél sem nyert többséget;[1] ámde ha egy két szavazattöbbséget nyert volna is, még akkor sem merném nevezni ‚sikerültnek', mert olly tárgyban, melly az egész nemességet adó alá veti, egy respectabilis többségnek kell alakulnia. Legalább mikor a hid tárgya volt 1836-ban szőnyegen, midőn nem közadórul, mellyben sem a *„mennyi"* sem a *„mire"* nem lehet tökéletes ellenőrség alatt, de egy elhatározott, nem változható, ideig óráig tartó vámjegyzék szerinti fizetésrül volt csak szó, akkor a képviseleti kar legfőbb és legliberalisb capacitásai és tekintélyei azt állitták, hogy illyes nagyfontosságu életkérdések minden visszahatás nélküli eldöntéséhez egy két vármegyei többség még nem elégséges.

Ez azonban, bármikép legyen is — és én, közbevetőleg legyen mondva, egy hajszál többséget is bármilly fontos kérdésben eldöntőnek tartok — elég az, hogy ez uttal az »adódolga« a házi pénztár egy része elvállalásának formájában elesett.

Szabad ennekokáért, sőt kötelesség — miután annak megérlelését minden hű és józan hazafi szivén hordja — kikutatni, hogy valljon ki és mi rontá meg az adó dolgát; mert csak akkor, midőn ezen *„mi"* és ezen *„ki"* jő kellő napvilágra, fogjuk öncsalás nélkül tudhatni, milly utat kell a dolog sikeresitésére ezentul választanunk, s kiknek kell e czél elérése végett, nehogy az ujra megdöntessék, *passiv* és kiknek viszont *activ* állásba magukat helyezniök, mi utolsó a főbb tekintetek közé sorozandó, a mint az, reméllem, ezen ügy tárgyalása alatt kitünendik.

Az én tökéletes meggyőződésem szerint a pest-hirlapi párt és a pest-hirlapi modor, ha nem dönté is meg az adó dolgát — mit nem merek állitni, mert tán illy bokros kérdés e felszines mesterek indiscretioja nélkül sem fejlik most ki sikeresen — legalább keservesen egybebonyolitá, nehezité s tán hosszabb időkre elkoczkázá azt. Igy hiszem én.

[1] Azon vármegyék is, mellyek kedvezőleg nyilatkoztak, legalább nagy részint — mint például Trencsény, jól el vannak látva — áthághatlan feltételekkel — hátulsó ajtócskákkal. *Sz. I.*

Minden tétova nélkül, kereken és szárazon ki is tárám ez okbul az adó megbuktatásának hőseirül őszinte nézetemet a Jelenkor szerkesztőjéhez mult april 29-kén irányzott nyilt levelemben; előre sejditvén és jósolván, hogy a P. Hirlap szerkesztője az illy esetben mindig használni szokott modor szerint másokra fogandná az általa megrontott ügynek zátonyra kerültét.

S mint előre látható volt és ekkép jóslani nem nehéz, dagályos pathosában mindenkit leczkézvén, és tánczvigalmi czipős udvariasságra tanitgatván, miben annyira jártas[1] 245ik számu lapjának vezérczikkében egyenesen et sans cérémonie azon osztályra keni az adó megbuktának okát, melly osztály olly merész, olly kötelességfelejtő, olly hazafiatlan volt in verba magistri Jovis tonantis simpliciter (!) non jurare.

S miután én is azon szerencsétlen satellesek sorában állok, kik a magyarok istenétül elhagyatva, nem birják látni és annál kevesebbé méltánylani azon áldást, mellyet a P. Hirlap szerkesztője hozott honunkra, de e helyett vakságunkban naprul napra erősebben meggyőződünk arrul, hogy a Pesti Hirlap szerkesztője tekintélyeivel együtt szaporábban vérünkre fogja idézni a végenyészet keserves óráját, mint a tompa felfogás azt csak gondolná is, ha a kormány loyalitása mozdulhatlan kősziklaként nem áll, s körülte vérünk jobbjai loyaliter minden politikai éretlenségek s ál reformatorok ellen nem egyesülnek; miután mondom, én is ezen szerencsétlen satellesek közt állok, kik a dolgot illy szinben látták és látják, és ekkép a P. Hirlap szerkesztőjének politikai capacitását kérdőre venni elég merész valék, leginkább személyemre tolja és fejemre concentrálja érintett vezér (!) czikkében az adó-kérdésnek elestét; s ugyanis, mert általán véve a liberalis felekezetet gyanusitám, s aztán mert mint »post festa sacerdos« most akarok csak írni az adórul, mikor már késő! holott előbb lett volna kötelességem ezt tenni, t. i. a pest-hirlapi rabgályában a nép emberének commandójára a többiekkel együtt akkor evezni, mikor az megindult, és ugy mint az meg lőn parancsolva.

[1] Az említett vezérczikk minden hímezés nélkül oly formán nyilatkozik, mintha a Nyílt levél t. írója bagariában járna köztünk. *Szerk.*

A dolog ennélfogva a Pesti Hírlap szerkesztője közt és köztem tűhegyre van állitva, miután én azt bizonyitom, hogy leginkább ő bonyolitá egybe az adó dolgát, ő viszont engem vádol e körül legfőkép. S igy

Legyen szabad, mennyire ujságczikk által lehet, egy kissé körülményesebben előadnom:

1.) Mi az adó körülti személyes nézetem, a mennyire t. i. egyedül saját körülményeimet veszem tekintetbe, a nélkül, hogy azon viszonyokra is volnék figyelemmel, mellyekben Magyarországnak legtöbb eddig egyenes és rendszeres adót nem fizetett lakosa létezik.

2.) Mit müvelek, ha magam jószántából vagy valami remuneratioért bizonyos pactum után meg akartam volna rontani az adó dolgát, a nélkül hogy azt a sokaság észrevegye, és ekkép népszerüségemet, a mennyire az t. i. az adó tárgyával van összefüggésben, ne csak el ne koczkázzam, sőt öregbítsem.

3.) Mit kelljen saját nézetem szerint cselekedni most, a mint az ügy áll, hogy ez életkérdésben addig is legalább valami történjék, mig a dolog jobban megérik, és a felriasztott, felkorbácsolt szenvedélyek egy kissé lecsilapulnak.

Mielőtt azonban ezen pontokat nyilvánosságnak bocsátnám, szükségesnek tartom, s nem személy de dolog végett, tanitványomnak, minek az érintett vezérczikkben nevezi magát a Pesti Hirlap szerkesztője, számoló tehetségét egy kissé bonczkés alá vennem; a mivel, ha időm engedi, jövő számban vagy számokban szolgálandok.

Folytatás. (Jelenkor 1843. 38. sz. május 13.)

II. »B. Wesselényi az adóról és gyanusítások« vezérczikkében egykori elveim tanítványának ismeri el magát a Pesti Hirlap szerkesztője. Egykori? Mit akar ezzel a gyanusítások megvetője, de azokkal még is szüntelen és igen ügyesen élő mondani? Hiszen csak kevéssel ezelőtt őszinte (!) hálát rebegett a nagy isteneknek — és e nagy! eset igen megérdemelte

a' nagy pathost — hogy minden (!?) elveit osztom, de csak a modorban különbözöm; azóta pedig, mert elvekről valóban egy szót sem szólottam, mindig csak szalmacséplésről vádol, miután, mint ő állitja, nem hoztam fel semmi ujat. Mikép van tehát, hogy *egykori* elveim tanítványának vallja egyedül magát? Tán azon kis udvariasságból, melly igaz nem jár becsületes bagariában, de ki-kinyuló mephistophelesi körmöcskéken, hogy mikor én politikám változékonyságát tűzém ki themául, és ő azt függeszti hozzá: »és legyen neki önhite szerint« elveim szilárdságát, t. i. az ember saját legszentebbét gyanusítsa.

Ámde hagyján. A' megszorult tanítványnak — ki abstract általjános állításimat, mert fényesek valának, fel birta fogni, de most midőn a' cselekvés, a' kivitel ideje volna itt, nem képes, mit minden sorával elárul, az abstract fogalmakat magyar szövevényes viszonyainkhoz illeszteni — a szegény felszines tanítványnak, mondom, ki engem ellenének nevez, holott szabatosabban tán dorgálójának kellene inkább neveznie, meg kell illy maga körüli vagdalozásokat bocsátani; mert valóban nem kellemes dolog zátonyon ülni, és legalább a' kebelben levő, kis biró előtt el nem titkolhatni egy kis ügyetlenségi mea culpa-t. ‚Minden ember legyen a törvény előtt egyenlő.' ‚A bűn úgy lakoljon mint jutalmaztassék meg erény egyiránt, bármilly alacsony, bármilly magas fokon létezzék is.' ‚A haza terheihez mindenki járuljon, figurative szólva, vállainak szélessége szerint.' ‚Kellő kihallgatás nélkül senki ne itéltessék el 's a 't.'

Ezek olly elvek, mellyekben nemcsak én, nemcsak a Pesti Hirlap szerkesztője, de minden becsületes és egyszersmind józan — mi nem mindig synonymon — ember megegyez.

A különbség csak az, hogy az enthusiaszták — kiknek sorában nemcsak a' Pesti Hirlap szerkesztője, de fájdalom! azon tekintély is sorozandó, kit az érintett czikkben felhoz és ki legközelebbi munkája által ujabb bizonyságát adá, milly nemes milly szeretetre méltó kedély, de viszont milly ábrándteli politicus — az enthusiaszták, mondom, valami nagy és dicső czélt magoknak kitűzvén, ha igy mondhatni, egy széllel minden közbenfekvő révbeni kikötés nélkül vágynak eljutni

Utopia vagy legalább Golkonda[1] irányihoz; a gyakorlatibb becsületes emberek viszont velem együtt szinte Golkonda és Utopia felé tartják a kormányrudat, azon idealis irányvég felé, hol az emberi nem magasztos czéljának megfelelve, noha külön nemzeti családokba szakadozva, végre elérendi rokon családsági szabad kifejlését; igen saját keblünk is nem kisebb czél után sóvárog, csakhogy apályt, dagályt, a hajónak mellyben ülünk ‚minőségét' sat., vagy inkább: a' magát túlélt s ekkép roskadozó alkotványunkat, nemzetiségünknek ha nem is éppen olvadó de igen kétes létét, heterogen ellemekkeli egybeköttetésünket, társasági viszonyaink elválasztó falait st. kellő tekintetbe vevén, úgy reméllünk egykor kiköthetni végczélunk üdvpartjára, valamint az indiai hajós is, mielőtt Calcuttába érkezik, Sz. Helenán ‚a Jóremény fokán' sat. kikötni kénytelen, hahogy életben vagy csak valaha is czélt érni vágyik.

Ha tehát a P. Hirlap szerk. nem szégyenli egykori tanítványomnak vallani magát, higye el, nincs oka szégyenlenie mostanimnak is nevezni magát; mert nemcsak hogy nem változtatám vérünk felemelését tárgyazó elveimet, de azok mind szilárdabbakká váltak keblemben. S ha van ok min egy kissé pirulnia, az talán az volna, hogy tanítványom létére — minek egyébiránt soha el nem ismertem — a gyakorlati élet mélyeibe soha nem birván leszállni, olly kevéssé okult politikában, és a szerepeket ez esetben is megforditván — mi a mai számos bajoknak egy főbb oka — ő a tanítvány ád nekem tanítójának tanácsot, mielőtt — és itt fekszik a furcsa, mert a tanács, bárhonnan jő, ha jó, elfogadható — mielőtt két év lefolyta alatt, mint maga megvallja, bőven adott csak egyetlenegy tanácsomat is valódilag követte volna. S most lássuk, mit tanácsol a szerény tanítvány? Csak azt, hogy miután én őt s elvbarátit kivétel nélkül csak nem tarthatom trágyának —

[1] Utopia meg Golkonda regékben és mesékben idealiter földi paradicsomként hozatnak fel, hol az ember nem sorsához kötött ezer viszontagságibul kivetkezve zavartalan élvezi az élet minden kéjeit. Gyarló létünknél fogva egyik sem érhető el; ámde azért mindenki tartozik embertársaival együtt, mennyire csak lehet, közelebb jutni ezen képzeleti kéjvirányhoz. *Sz. I.*

hol mondom én ezt? találd fel olvasó, ha feltalálhatod, v. nem bánom csavar elé ha csavarhatod, o veritas — »illendőbbé vagy csak enmagamhoz illőbbé változtassam irántuki modoromat.« S tudom, a nyájas olvasók nagyobb része a Pesti hirlap szerkesztőjének állását velem szemközt sokkal méltányosbnak hajlandó hinni — so hochherzig viel demuth, so viel Selbstverläugnung — mint az enyimet ő néki átellenében; enyimet, ki csupa gúny, szálka, ironia vagyok.

»Miért támadja meg Sz. szünet nélkül K.-t, holott ez őt soha nem bántja; milly gyülölet, milly irigység s ekkép milly szükkebelűség! Ugyan mit vétett K. Sz-nek, s nem tett-e engesztelésére mindent?« — ez a köztünki vita fölött, mondhatni, közitélet. Igen jól tudom. Ámde igazságos-é ezen itélet? Lássuk csak.

A Pesti Hirlap szerkesztője soha sem vétett *ellenem*. És ezt felette bánom; mert ha az, mit neki szemére hányok és mindig hányni fogok, csak ebbül állana, hogy t. i. személyemet bántá m eg, személyem ellen vétett, óh akkor boldog volnék s ellene, tüstint kiengesztelődve, de soha egy szót se emelek.

Ő azonban nem személyemet sérté, hanem mind azon ültetvényben, mellyet saját hozzájárulásommal nem egy hű kedély számos évig ápolt, s melly nem volt sajátunk, de a hazáé, s ezért hasonlíthatlanúl magasb, mint saját érdekünk, nemcsak szerfelett ügyetlenűl gázolt, de honunk azon reményeinek is nagy számát magához, t. i. csaleszméihez, csábítá, kik vérünk jövő sorsát tartják kezükben, s kikben megengedem minden erény van, csak türelem, józan tapintat és önmegadás nincs elég; mik nélkűl a magyar, habár fejére áll is, mai időkben semmiben de egy tapodtat sem halad.

Ő ellenem ki nem kel, eljárásomat nem korholja sat. Igaz; de csuda vagy méltányosság é ez? Hiszen én nem rontám meg éltének legszebb reményeit, élte szakadatlan fáradalminak már már csirázni kezdő ültetvényeit.

Én vagyok az, ki őt kérdőre vonja, ki őt, mint maga nevezte, de soha nemvolt tanítványomat korholja, mikép bátorkodott *készületlenül* tek. Pulszky Ferencz úr a »Vierteljahrs-

schrift aus und für Ungarn« című német folyóirat legközelebb megjelent 2-ik füzetében mint igen naiv megvallja, sőt úgy látszik, ezt nagyobb kitüntetésére hozza fel! — annyi arrogantiával oly munkához fogni, mellyhez nem ért s a mellyben sikeres vagy sikertelen eljáráshoz van kötve vérünk megmentése vagy meggyilkolása?

Valóban furcsa követelés, hogy illy körülmények közt, midőn én nemcsak egész politicai pályám eredvényeit — mi fel sem volna veendő — de honunk olly szépen fejledezni kezdett létét halálos sebekkel megrakva látom, annyi béketűréssel s ekkép méltánylásnak látszó komolysággal viseltessem a mindent összekeverő tanítvány iránt, mint a mennyit nekie iránt am mutatnia kell, ha lehető legnevetségesb állásba tenni nem akarja magát.

A néző sokaság azonban — ki ezen előzvényeket nem szokta figyelemre venni, és puha szivénél fogva, mellyet nem mindig kormányoz elég itélőtehetség, általján véve több sympathiát érez a sujtottal, mint a sujtóval; bármilly nagyon megérdemli is az első és gyöngéden szolgáltatja is ki ezen utolsó a sujtást — a néző sokaság, mondom, illyesekben nem competens itélő, és csak a később kor fogja eldönteni, mi azonban nem tántorít, valljon személyes düh, irigység, vagy vérünk megmentését és honunk javát szomjazó keblem érezteti é velem a P. H.-pot boszorkánykő gyanánt, mint azt az érintett lap szerkesztője valóban igen à propos és oly graphice, mint én soha nem lettem volna tenni képes, saját maga kereszteli.

Ámde a Pesti Hirlap szerkesztője, ki nagyon jól tudja, hogy ő a megrontó és én a védelmező, ne csudálkozzék, ha én, mint veterán hazafi, s maga elismerése szerint egykori tanítója, sok teketória nélkül nevetség szinpadára — oda t. i. hová illenek — állítom vérünk és honunk megsemmisítésére vezető kisérleteit.

»Ha Eduard és Kunigunda-féle tömjénezőimnek még gyarlóságaim iránti bókjait is nem vagyok elég hiú közvéleménynek tartani« — mellyre én, közbevetőleg legyen mondva, olly igen sok pondust állítok, mint tudva van — így mond

továbbá a Pesti Hirlap szerkesztője, három dologrúl lehetetlen meg nem győződnem. S ugyanis; »egyik az: hogy eddigi journalistai modorommal az olvasók legnagyobb részének vagy csak undort, vagy unatkozást okoztam; másik az: hogy a Pesti Hirlapnak sem erkölcsi, sem anyagi tekintetben csak egy hajszálnyit sem ártottam; harmadik az: hogy hazámfiainak iránt tami jó véleményükben, s mind *fent,* mind *alant* magamnak journalistaságommal többet ártottam, mint mennyit legnagyobb ellenségeim tíz éven át árthattak volna.« [1]

Mi az undort és unatkozást illeti, mellyet czikkeimmel olvasóimnak okoztam, el akarom hinni, hogy ez úgy van; ámde azon gyógyszer, melly a bolondgomba ellen — mert mondják, hogy ennek íze igen kedves, kivált az azt nem mindig ismerő kiskorú néposztálynál — egyedüli biztos specificum, felette keserű s bevétele éppen nem kellemes időtöltés, haszna pedig csak később mutatkozik. Egyébiránt nem minden halandóra mosolygott a humor nemtője, és nem mindenkinek homlokára süté dörgő Zeus a sebes lábú Peleusnak »nélkületek, sőt ellenetek, ha kell« agg Iliont ledöntő haragját.

Azon állítását tekintve tovább, hogy a Hirlapnak nem ártottam, igen örülök; mert sohase volt czélom a Hirlapnak és az abba dolgozóknak ártani, sőt ellenkezőleg ez esetben is hasznot hajtani kivántam, mit adjon isten, s necsak hogy a hirlapi társulat pénzszekrénye duzzadozzon, — mi egyébiránt nem mellékes tekintet s tökéletesen elvem szerinti, hogy minden becsületesen fáradozó kellőleg megarassa munkájának díját — de az érintett társulati fők is, respectiv gazdáiknak a magas paripárul leszállta után, mindinkább kiduzzadozzanak a gyakorlati élet politicájára.

Mi végre azon állitását illeti nyájas tanácsadómnak, hogy sem *fent* sem *alant* magamnak nagy hasznot nem tettem, ebben tökéletes igazsága lehet tanítványomnak. Nekem azonban, kéjérzettel állíthatom, egész politicai pályámon soha a *fent* meg *alant* irányúl nem szolgált, hanem mindig csak a „*bent*“,

[1] Lásd a Pesti Hirlap 245-d. sz. első hasábját. *Sz. I.*

t. i. becsületes meggyőződésem. S ebben a P. Hirlap szerkesztője, igaz, sokkal szerencsésb volt mint én. Ebben diadalosan s vajmi ügyesen meggyőzé tanítóját a tanítvány! Csak az kár, hogy midőn engem sujtani vélvén, önálló becsületes emberre nézve lehető legmagasb dicsérettel jutalmaz meg, maga magát árulja el, mintha en dernière analyse mesterséges uton ugyan, mellyet mindenki fel nem fog — mert a martiri komédiák kulcsa rendszerint titkos — ‚magája' volna előtte habár rejtett, de azért mégis legfelsőbb szempont, és nem ‚hazája'.

Folytatás. (Jelenkor 1843. 39. sz. május 18.)

III. Folytatván a P. Hirlap 245-dik számában előforduló és a Jelenkor legközelebbi két lapjában bonczolt vezérczikk további elemezését, a Pesti Hirlap szerkesztőjének jóslatára vagyok bátor figyelmeztetni a szives olvasót, melly prophetia igy szól: »eljövend az idő, midőn vérző szivvel mondandja minden hazafi, s vérző szivvel mondandjuk mi is (mert igazak a spanyol Quintana szavai: hogy csak gyáva örűlhet egy nemes ellenség esésének) vérző szivvel mondandjuk mindnyájan: boldog isten, mi gyarlók vagyunk mi emberek, ha még egy illy férfiú is túléli magát.«

S biz igy van az ember a túlzókkal s kivált a pártvezérekkel: majd in excelsis majd in profundis! a mint t. i. phantasiájuk valakit majd félistenileg felhőkbe emel, majd megkopasztott szellemkint sárba sülyeszt, vagy a mint érdekük a felmagasztalást, vagy viszont a sárbarántást tűzi ki a teendők során mint kellőt; mert hiszen *alig több két évnél*, hogy a Pest vármegyei közgyülésen a legnagyobb magyarrá sziveskedett emelni s kikiáltani engem a magyar becsületnek és hirnek őrje és kiosztó sáfára, a Pesti Hirlap szerkesztője t. i. — Én azonban mielőtt tudtam, hogy a Pesti Hirlap szerkesztője csak a világon van s felőle valami jót hallottam volna, és ő engem tanítójának tüzött ki vagy inkább karolt fel, már számos évek óta ügyekszem legjobb hiszem és legjobb eszem szerint hazafiúi kötelességimben eljárni. Köröm soha nem volt

nagy, sőt az legelső politicai felléptemtül fogva, melly, nem akarom tagadni, sokra nézve de csupán arányiagossága és nem saját személyességem miatt káprázató lehetett, és ekkép szaporán el is kellett tűnnie, mind szűkebb határok közé szoríttaték, úgy hogy én, betű szerint, e hazában, közlegény szerepen kivűl soha mást nem játszottam. Gyermekségem óta keblembe csepegtetett és ott híven megőrzött ‚Justum ac tenacem propositi virum' kelléke szerint habár nem is csábíta el egy alkalomnál is a nagyok fénye, de éppen olly kevéssé szédített el a sokasági ‚éljen' is: azért soha de egy pillanatig sem ringatám, vagy hagytam ringatni bárki által is magamat azon kevély ábrándba, mintha én csak egy hajszállal is többet tettem volna hazámért, véremért valaha, mint ez szoros kötelességemben állott.

Szánakozással itélek is azért mindazon idétlen barátok és szenvedélyes birálók sorárul, kik semmire e földön józan czirkalommal nem birván, személyemet felhőkbe emelve vagy apotheosisomat festik, éneklik s dudolják el valamikép — a mint hogy illyesben, noha eleget védelmeztem magamat ellene, mint tudva van, bő részem volt — vagy még becsületes jó szándékomat is gyanusítván, legkisebb léptemet sem hiszik salaktul tisztának — toujours dans les extrêmes — holott helyem sem fent nincs, sem igen alant, hála Istennek, de a polgárok azon lépcsőzetén, hol ha éltemben nem is, elhunytom után, hazámfiai engedékeny itéletére némi biztossággal tarthatok számot.

Ámde mikép lehet, hogy a P. Hirlap szerkesztőjének felőlemi olly magasztos felfogása, melly szerint ugy szólván toronykúpra csigázott, olly rövid idő óta annyira megváltozott volna és ő engem már elesett ellenének tarthatna? Hiszen ő csak nem tartozik azon iskolások sorába, kik az embert mintha csak azért fújnák fel ma szappanbuborékként, hogy egy rövidecske csillámlás után őt ismét semmiségbe sülyeszthessék. Tehát mikép lehet ez? Megmondom én — s erre vigyázzunk. Éppen nem azért, mintha úgy is elég alacsony állásombul még alacsonyabbra sülyedtem, vagy más szavakkal: mintha kis becsem még inkább kisebbült volna; hanem mert az érintett

pesti gyűlés alkalmával még nem hagyott fel azon reménnyel Magyarország irányadója, hogy egy pár szokás szerinti dagályos tömjén sententiáival, mellyekkel annyi jámbor hazafit felhorgozott, saját csekély személyemet is be fogná hálózni; most azonban — miután a pontokat még keselyű szemeire nézve is elég láthatólag rányomtam az **i** betűkre, és ekkép elvégre észrevette, hogy velem bizony aligha boldogúl már — most a »legnagyobb magyar«, t. i. a Pesti Hirlap szerkesztője által kegyesen felkent fejem — oh Isten bocsásd meg büneimet — már már földön fekszik; s ugyan miért? Halljuk! Mert a pesthirlapi párthoz obsequentissimus servus, vagy jobban mondva: ostensibilis vezérvázként szegődni nem éreztem magamban legkisebb hivatást, és e fölött — s ez legnagyobb bünöm — mert annyira felejtém hazafiúi kötelességemet, mihez képest óvakodásra merészleném felkérni a tévutakba mindinkább bele hagymázolt magyart.

Nem, nem; bármilly nagy óriás legyen is az, kinek a P. Hirlap szerkesztője parancsol, azért még sincs joga az ‚emberi nagyság' candidatiójára, és éppen olly kevéssé sülyesztheti és verheti azt le bárkiben és ekkép bennem is, mi önálló ember keblét melegíti.

Miknek egybevont erkölcsi tanulmánya az, hogy bizony a Pesti Hirlap szerkesztője is, valamint előtte nem egy forradalmi előfutó tevé, felhagymázolt felfogásában, sem embert sem hazát nem lát és nem vesz annyira tekintetbe, mint a mennyi figyelembe veszi pártját, vagy tán szabatosabban mondva: saját czimboratársulatát, de kész ennek mindent alárendelni; mihez képest előtte nem is más a valódi és minden csorba nélküli hazafi, sőt még csak a becsületes ember is, hanem egyedül az, ki érdekét mozdítja elő, és csak olly arányban s addig nagy és le nem sujtott hasznos polgár előtte mindenki, a mennyiben dictatori parancsát teljesítni készebb, vagy kevesebbé kész, és mig zászlója alatt áll; mi más alakban ismét nem egyéb, mint a függczimerül s tán mellékesen kitűzött, ‚haza', de vég és fő jóllehet elburkolt czélúl lappangó drágalátos ‚maga'.

Ezeket, valamint az utolsó czikkemben előadottakat elősorolván annak bebizonyítására, hogy az mi fénylik, habár a P. Hirlap hasábjaibul sugárzanék is ki, azért még korántsem arany, s hogy a szódagály, bármily szárazon (!) és logice (?) lenne is az előadva, azért még nem való; a 245-dik sz. Pesti Hirlap vezérczikkének azon két helyét bátorkodom felhozni, elsőben is, hol az vettetik szememre, hogy mint *post festa sacerdos,* csak akkor kezdek irni az adó tárgyát illetőleg, mikor már késő; s másodszor, hol a P. Hirlap szerkesztője *„azt a számtant igen jó dolognak"* erősítvén, engem egy kis számolgatásra szólít fel, hogy lássam, mikint — a mint mondja — »az egyetlenegy házi adót kivéve, minden főkérdésre a Pesti Hirlap elveivel rokonszellemű többség van«.

E két helynek felhozatalát pedig — mielőtt, mint igérém, egyenesen az adó dolgának tárgyalásához fognék — azért tartám szükségesnek, legelsőben is, hogy tétova nélkül kitárjam, és ekkép tudja kinek tetszik, mi okbul nem akartam elegyedni az adó kérdésének »szentségébe« mindaddig, mig ki nem sül, mikép azt némi ‚szentségtelen' kezek felette ügyetlenül kezelnék; s másodszor, hogy kimutassam, miszerint »az a számtan« csak akkor helyes, ha az integrans factorok a differentialisokkal nem jőnek ellentétbe, a száraz mathematica politikai számolásban pedig csak akkor zsarnok, melly előtt nincs menekvés, mikor a számoló egy kissé mélyebb, és nem számol a Pesti Hirlap szerkesztőjének bevett szokása szerint mindig gazda nélkül, mint azt ez alkalommal is tevé, midőn azon kéjmámorban éldegél, mintha mindazon ephemer győzelmek, mellyeket nem »veletek és általatok; hanem nélkületek sőt ellenetek« a vármegyék többségénél alapelvei körül maga és pártja kivivott, már eldöntő diadalok volnának, holott senki sincs e hazában, ki előtt csak félig ismeretes volna is, mikép készültek ujabb időkben s kivált a mostani országgyülésre az utasítások, ki ne tudná, hogy a legtöbb pest-hirlapi eszme csak azon reménység sőt bizonyosság fejében nem talált legtöbb megyénél ellenzékre, hogy az úgy sem megy keresztül a főrendeknél, és minden esetre meg fogna akadni a kormány-

nál, és ekkép kéjelmesebb volna — mi valóban nagy sagacitásra mutat — minden sok lárma és tudja isten milly ütközet elkerűlése végett inkább hallgatni, sőt a fenhéjázók chorusába vegyűlni, a tulzók fentartási szerepét nagy bölcsen minden odiumával együtt a mindent (?) megakasztó főrendeknek és a bona fide haladni nem akaró (?) mostoha (?) kormánynak hagyván át.

Mindezekrül azonban a jövő számban vagy számokban; addig is a P. Hirlap szerkesztőjével a körül tökéletesen kezet fogván, hogy »az a számtan« bizony valami felette jó dolog, kivált, vagy inkább: csak akkor, ha a számító saját fényétűl vagy inkább füstjétül el nem vakítva, számításibul mind azon kicsinységeket, mint például mostani esetben a vármegyék reactióját, ha egy vagy más, most itt ott áteresztett, vagy átcsusztatott — vagy ez máskép van? — főkérdés azon pontra jutna, hogy törvénynyé váljék, meg a főrendeket, meg aztán a kormányt ki nem hagyja, mik nélkűl lehet ugyan protestálni, vociferálni, repraesentálni, vezérczikkeket, sőt keserű vezérczik-oriákat papirosra vetni, meg dagályosan philippicázni, és elvégre mély búba és fekete melancholiába esni; ámde valódi diadalt hazánk, vérünk javára kivívni — — — — nem!

Folytatás. (Jelenkor 1843. 40. sz. május 18.)

IV. Stadium czimű munkámban én már 1831-ben (mert ekkor iratott az, bizonyos okoknál fogva azonban csak 1833-ban láthatott világot) tűzém a teendők sorában ki, az országgyűlési és házi pénztári költségek a nemesség által aránylagi viselésének kötelességben járó voltát. S miután, legalább tudomásom szerint, senki előttem oly világosan s kereken nem mondá véleményét a teherhordás e nemérül ki, mint én, azt hiszem, ha érdem: a káros előítéletek megtámadásában legelsőül lépni fel, akkor az érdem az adó kérdését tekintve személyemet illeti.

Ámde azért, mert szükségesnek véltem kengyelfutóként, a mint a Pesti Hirlap szerkesztője 247dik számú lapjában igen jól nevezi azon eszmesurlódást, mellynek Lamartine szerint meg kell előzni a törvényalkotást, csakhogy a Pesti Hirlap

szerkesztője — közbevetőleg legyen mondva — roppant sokoldalúságánál fogva a szerény (?) ujságiró mellett a politikai agitator, szónok, legislator és korbácsnok nem annyira kengyelfutó, mint kengyelszijjal sujtó éppen nem szerény szerepét is, egy kaptára húzva viseli, mirül azonban később; — ámde azért, mondom, mert szükségesnek véltem kengyelfutóként systemám egy egész egybefüggő vázát könyv által közre bocsátani: azért még sem tartám tanácsosnak, az adó ügye mellett mind addig sokat szólnom, sőt agitálnom, míg jobban s jobban nem érnék meg ez ügy; nem tartám pedig tanácsosnak azért, mert lehetetlen volt észre nem vennem, vagy inkább: szem elől bocsátnom, mennyire fáznék az adótul Magyarországnak a törvényhozásba avatkozható legtöbb lakosa, és ekkép anyatéjjel belé csepegtetett semmire fizetni, vagy sok esetben szabatosabban mondva: semmire előlegezni nem akaró előítéleténél és átaljában maga hasznát át nem látó felfogásánál fogva, milly csinnyán kellene vele bánni még azoknak is, kik nemcsak másokra ráparancsolják a teherhordást, mint a mostani agitatorok nagyobb része teszi, de magok is tetemesen meg lennének rakva, mint például én, hogy ezen lehető legfőbb életkérdés, politikánk alphája-omegája necsak zátonyra ne kerüljön, sőt hajótörést szenvedjen, de a nélkül hogy ad calendas graecas utasíttatnék, míg ideje van, többséget nyerjen, és ez által önámitás nélkül meg legyen elvégre a köz polgári lét azon sarkalata vetve, és pedig általunk és nem nélkülünk magasb hatalmak beavatkozása következtében, melly sarkalat ha nem létezik, bármilly fényben ragyogjon is nép, ittas mámorától nagyokra hevítve, soha nemzeti egészség áldását ismerni nem fogja; nemzeti egészség nélkül pedig közmegelégedés, közboldogság s valódi dicsőség, mindannyi hiú ábránd.

És így lőn, hogy eddig mondatim-, iratim- és cselekedetimben, az adó dolgát tekintve, soha nem estem, mint a német mondja, vagy éppen ‚rogytam' kapustul a házba, de hosszú évek során keresztül naprul napra egy egy lépéssel közelebb iparkodtam azon axioma kifejtéséhez járulni, hogy bizony, ha lenni akarunk, csak úgy lehetünk, ha egy váll sincs a tág haza

terén felmentve, vagy inkább ‚kitiltva' a közteher viselésének becsületébül; melly axioma azonban, ha Isten képében meg nem akarjuk tagadni a valót, a magyar legislatorok (!!!), Csengert, Tyukodot et C° természetesen ide értve, sokkal nagyobb részénél nemcsak axioma, de ollyannyira egybebonyolult csomó, mikép meg kell ismernünk — ha éretlen velejü tanulókként magunkat mystificálni s másokat boszantani nem akarunk — hogy azt bizony egyedül vagy valami Nagy Sándor-féle pallos fogja vághatni ketté, vagy az emberi természet titkaiba leereszkedő méltánylat oldhatja csak fel, de semmi esetre felszines viszketeg, indiscret korbácsolás s efféle p. hirlapi ingrediens.

Tizenegy éve, hogy a budapesti lánczhid eszméje megfogamzott, s mint most többé nem titok, nem egy híd de azon elvnek kivivása végett, hogy uj kellemért uj terhet venni törvényesen vállra, nemcsak csorbát nem üt a salakjaibul kitisztult polgári szabadságon, de egyedül illy szabad cselekvés gyakorolhatása által válhatik az ember valódilag szabaddá. Milly szerencse, hogy e kis kezdetet is, mielőtt nagy nehezen életbe lépett, nem korbácsolták agyon. Az egészre nézve egyébiránt e kis diadal ugyan nem volt fényes, de tán éppen azért, mert nem volt fényes, egy kis itt ottani pletykázást kivéve, nem is szült visszahatást s legalább annyiban még is bizonyos aerát alkotott, hogy számtalan magyar, ki azelőtt illyest fel nem fogott, felfogni kezdé, mintha a ‚szabadság' az Istennek ezen legszebb ajándéka még is valami más volna, mint ‚teher-nem-hordás' és ekkép félig meddig — oh ne csaljuk magunkat — ‚here' lét. S másoknak, hatalmasabbaknak, mélyebben látóknak hozzájárulásával, mint nemkülönben saját becsületes meg nem szünő hangyamunkám után naprul-napra és annyira érni kezdett a nem lármával, korbácscsal és anathemákkal ugyan, de a leggyöngédebb anyai gonddal ápolt ügy, hogy a teherhordási eszmétül úgy szólván senki többé nem irtózott már, és még azon osztály sem *látszott* ellene érezni nagy idegenkedést, melly a dolognak csak említését is kevéssel azelőtt a közne-

heztelés legnyilvánosb symptomájával fogadá. Kimondhatlan szép remények közt viradt ránk ezalatt azon időszak, mellyben a kormány arrul meggyőződvén, hogy mi vérünk zománczának kettétörése nélkül csak magyarok és csak alkotványos magyarok lehetünk, elvégre kitűzé az alkotványos haladás zászlóját, és ezáltal azon hiedelemre jogosíta fel, hogy viszonyos érdekinkrül egymást felvilágositva, karöltve és vállvetve fognánk régi pangásinkbul kiemelkedni; ott a kormány részérül segédkezet nyervén, hol magunkra hagyatva nem birnánk elégséges erővel, a nehézségekkel megvívhatni; ott viszont, mint hű polgárokhoz illik, saját erőnket egy egy czélra pontosítván össze. hol megint a kormány nem haladhatna támaszunk nélkül jól. És ekkép, én legalább, s velem együtt tudom nem egy, mi azon édes hitben éltünk jó idő óta, hogy vérünk naprul naprai nagyobb érettsége következtében sok egyéb hasznossal már az adó dolgát is annak visszalöketési veszélye nélkül életbe léptetni lehetne, mikor egyszerre feltünt egünkön a p. hirlapi üstökös, és mindennek neki: hű bele Balázs módra az adó dolgát is, mellyet én s velem együtt számosbak *sokat fizetendők* nem mertünk még és olly formákban életbe léptetni, mint az, nemzetalakulási tekintetben leginkább inyünk szerinti lett volna; az adó dolgát is, mondom, apródai, s mi e kérdés körül kellő tekintetbe veendő, *semmit vagy igen keveset fizetendő* korbácsnokai által munkába véteté; mi természet szerint nagy és megsemmisítő, vagy legalább messze hátralökő reactiót volt kénytelen szülni, a mit a P. Hirlap szerkesztőjének, mint igérkezett chrono- és historiographusnak, és ekkép magát illyesnek érzőnek tudnia és így előre kellett volna látnia; mert az sehol jó, vagy legalább erőszak-nélküli következést nem szült — mi pedig jó és *erőszak-nélküli* következmények után sóvárogtunk — ha az igen keveset vagy semmit nem fizetendők szerfelett generose rendelkezgettek a sokat fizetendők erszényeirül.

Ugyan ki nem emlékezik gróf Dessewffy Aurél azon talpraesett czikkére, mellyben az adó elbuktatása iránt, és mint a tapasztalás mutatja, méltán érzett aggodalmai között mesterileg pellengérre állitá az adónak mind azon elrontóit,

kik részint személyességeikkel, részint az adóhoz édesgetni akaró terrorismusukkal és ahhoz kötött egyéb ideologiáikkal valóban többet ártottak az ügynek, mint azt aztán magyar példabeszédként »több ezer bölcs egyhamar rendbe tudná hozni«.

Elég az, hogy az ujabbkori s a házakba kapustul berogyó p. hirlapi statusbölcsnek Pandora szelenczéjébül kigőzölögve szinte minden, vagy legalább igen sok száj annak minden árnyéklatokbani kimondására lett mozgásba tétetve, hogy az, ki a p. hirlapi pártnak nézete és parancsa szerint rögtön nem nyilatkozik az adó mellé, nemcsak nem hazafi, sőt egyenesen hazaáruló.

Fagyos, vagy inkább: forró vizzel leöntve érzém is magamat, mikor ezen betanított, vagy tán — s ez is meglehet — csak könnyelműen felfogott eszmét minden democratikai meg nem emésztett kinövésivel együtt valódi choleraként nemcsak mintha contagium, de epidemia által is csak rövid idő alatt olly általányos kiterjedésre kapni tapasztaltam. S nem azért éldelém a leforrázás ezen irigylésre méltó örömét teljes mértékben, mintha a P. Hirlap szerkesztőjének igen lovagias csürcsavarása szerint »rám nőtt volna a meg nem emésztett gondolat« s ekkép vonakodnám a házi pénztárbani részvéttül, nem nem, ‚mert egyenlő jog és egyenlő teher' politikámnak — ha így magyarázhatnám magamat — végkikötője; hanem azért epedtem mély keservbe sülyesztve, mert világosan állott előttem a magyar kifejlés üterét régóta tapintgatva — és azt hiszem jobban felfogva, mint azt a P. Hirlap szerkesztőjével együtt honunk vérmes gyógyászai meg nem szünő hetykélkedéseik daczára tevék — hogy ily dosist egyszerre és illy alakban és illy gyógyászoktul nyujtva, a magyar törvényhozó testnek nagyobb része nem fogna még megbirni, és e szerint még ha per fas et nefas valami mód többséget nyer is az eszme a vármegyéknél, az éppen ott okvetetlenül bekövetkező reactiók és ezzel egybekötött revocatiók következtében az országgyülésen dülne az repudiálva el, és ehhezképest nemcsak nem közelíténk a legsürgetőbb életkérdésnek ámítás és visszahatás nélküli kifejtéséhez, de éppen ellenkezőleg távolabb esünk attul.

Nem is volt ekkép nyugtom, s erősen feltevém magamban, mindent elkövetni, mi csak tőlem telik, hogy az ügy megmentése végett az adó dolgát legalább addig is más alakban hoznók fel, mig le nem volna csillapítva a bősz, és ekkép legalább két csatával vívnók ki azt, mit a ‚civium ardor' nélkül alkalmasint egy győzelemmel nyerénk vala el; ámde e vággyal csakhamar felhagytam, s tudja Isten nem könnyelműleg, vagy mert nézetemben tétováztam volna, hanem mert szinte minden elvbarátim sőt szövetségesim fel nem fogván a dolog elmérgesült voltát, annyira oszták e köz fascinatiót, miszerint t. i. az adó dolgát coûte que coûte csak a házi pénztár egy részének átvétele formájában kell szőnyegre hozni, vagy sehogy sem, hogy isolálva érezvén magamat, tanácsosbnak tartám, vagy inkább nem maradt egyebem hátra, mint hallgatni és bevárni az ügyetlenül kezelt és az uj hazaboldogító felekezet által csökönyösségre korbácsolt dolog lefolyását s pedig annál kevesbbé maradt választásomra valami egyéb hátra hallgatásnál — és itt különös figyelemért esedezem — mert a haladó pártnak nem egy notabilitása kétségem eloszlatása végett egyszerűleg csak azt válaszolta, vagy inkább fascinatióját azzal tetézte, hogy ha nem hagyom is helyben a modort, miután elvben egyetértek, legalább ne ellenzeném a megkezdett munkát és *ne rontanám meg az ügyet!* Mihezképest, nehogy az ügyet megrontsam — mert ennyit nem akartam lelkemre venni, jóllehet megvallom, igen furcsán esett, az adó dolgából azon ürügy alatt, hogy azon ‚*ne rontsak*', éppen ollyasok által kitiltatnom, kik eddigelé legalább nagy építőmesterek jeleit nem igen adák — mindaddig hallgattam is, mig az nem velünk, sem általunk, hanem nélkülünk, sőt ellenünk, nemcsak elhibázva, sőt annyira megrontva nem lett, mikép ezentúl valóban nem igen tudhatni, mik és kik fognák azt rendbe hozni ismét? mert hiszen hogy elesett az adó, az nem elcsüggesztő szerencsétlenség, mivel nemzetátalakulási küzdésekben olly fontos kérdések, mint az adói, nem igen szoktak egyszerre megoldatni; ámde azért busonghat minden magyar, kinek hona drága, felette méltán, hogy azon viszketeg és erőltetés által,

mellyel az adó dolga szőnyegre hozatott és mellyel kezeltetett, nemcsak elejté, de fájdalom a nagyobb résznél (!!) a legkisebb és leghasznosabb teherhordás elleni régi odiumba sülyeszté azt, miszerint az ügy nem egyedül el-, de hátraesett, mit gyakorlati politikában ki nem képes megkülönböztetni, bizony csak olly költői statusember, vagy rabulista politikus az, mint a P. Hirlap szerkesztője, ki szünet nélkül óriási általányosságokban kalandozván, nem bir egyéb mágnestűvel, mint ‚az idő folyamával', a ‚kor kivánatával' és efféle hatásszerzésre igen jól számított sententiákkal, mikkel eddigelé sokat csillogott ugyan, de minden kiábrándult embernek okvetlen csak nauseát okozott, s miket ad libitum csűrni csavarni lehet, úgy hogy bármit müveljen is a P. Hirlap szerkesztője, bár forduljon balra, bár jobbra, azt mindig saját iránytűje t. i. az ‚idő folyama', a ‚kor kivánata' és efféle ‚merre éppen kedve csoszszan vagy merre őt a pillanat heve ragadja' szerint fogja eszközleni, és ekkép magával mindig ugyancsak legnagyobb következetességben is fog maradni — — — felszines apródjai előtt. Mi igen ildomos vagy eszélyes.

És lehető rövid szavakkal ím ez, mit apologiául felhozni bátorkodám a Pesti Hirlap szerkesztőjének azon elméncségére, hogy ugyan miért valék az adó dolgában kénytelen a ‚post festa sacerdos' szerepét átvenni.

Mi pedig a P. Hirlap szerkesztőjének mély számoló tehetségét illeti, azt éppen részletesb elemzésbe akartam venni, midőn e munkát 247-dik sz. lapjában előforduló vezérczikke által felette udvariasan elősegítni sziveskedett, melly által új bizonyságát adá azon rég elismert s most legközelebbrül E. Girardin által diadalmasan kimutatott ténynek, hogy elvégre nincs polgári szerkezet, nincs álladalom, nincs alkotvány, mely a journalisticának ‚gutta cavat lapidem' hatása által előbb utóbb minden kötelékibül kibontva és ekkép a legnagyobb zavarba sülyesztve ne lenne, ha — és e körül forog a dolog — a journalistica nem létezik ügyes, de egyszersmind életgyakorlati és loyalis kezek közt. Mirül azonban legközelebbrül. —

Folytatás. (Jelenkor 1843. 41. sz. május 25.)

V. Miután elősorolám, miért nem szóltam, írtam és cselekedtem az adó dolgában mindaddig, mig az a P. Hirlap szerkesztőjének tacticája szerint kezeltetett és én annak meg nem rontására valék felszólítva; most azonban, miután az meg van rontva, és ekkép én azt ez uttal többé meg nem ronthatom, szólni, írni és cselekedni fognék: mindenek előtt a P. Hirlap szerkesztőjének mély számolási tehetségét igértem meg részletesb bonczolás alá venni.

Lapja 247dik számában előforduló vezérczikke azonban, melly szándoklott elemezésemre nézve lehető legjobb időben jelent meg, annyiban megváltoztatá e szándokomat, hogy mély számolási tehetsége helyett, vagy inkább mellett, egyenesen az érintett czikkben ismét legszebb világba állított politikájának fővonásait emeljem ki; mibül reméllem még jobban kisülend, ha eddigelé nem sült volna még elegendőleg ki: mit reméllhet vérünk és hazánk a p. hirlapi párttul, és e szerint aztán kiki tudja és magával előre számot vetvén elhatározhassa magát: valljon ellent fog-e állni mind azon impositióknak, mellyeknek e részrül se hossza se vége nem lesz; vagy el fogja-e magát felkarolt portéka gyanánt sodortatni az érintett párt folyama által.

»Nohabár az ember megmondani képtelen: az események roppant hatalma (!!) mit fejtend ki a most már bekövetkezett országgyülésen[1] — mint a P. Hirlap szerkesztője az érintett vezérczikket megkezdi — azért kettőt még is állítni mer, mert e kettő végett, úgymond, sem a felhőfutást, sem a szeleknek jós fuvallatit vizsgálnia nem kell. Az első az: hogy kik a haladás kerekét megakasztani, vagy éppen a cast-ok hatalmát a mult kor dicsőségébe visszahelyezni reméllik, azok meg fognak csalatkozni; mert mint a folyót kútfejéhez, úgy nemzeteket is a multba visszavinni nem lehet. A második az: hogy kik az országgyüléstül *mindent* reméllnek, szinte úgy meg fognak csalatkozni.«

Mi ezen utolsókat illeti, ezekhez nincs mondani valóm;

[1] Megnyittatott az 1843/4-ki országgyülés május 14-én 1843. *Z. A.*

mert hogy ugyan kik ezen jó teremtések, kiket a P. Hirlap szerkesztője minden garabonczáskodás nélkül, »felhőfutások« és a »szelek jós fuvallatinak« consultatiója nélkül mint olyasokat előre ki tudott peczézni, kik az országgyüléstül *mindent* reméllnek, én azt bizony nem tudom, de tudni nem is kivánom. Legyen egyébiránt hitük szerint, hadd reménljenek a félőkkel ők is, mint ezt a P. Hirlap szerkesztője jónak tartja, csakhogy az olasz példabeszéd szerint: chi vive sperando, muore — — — do, és azon statusfi, ki reménynyel laktatja jól az embereket, tán inkább költőnek, mint legislatornak és legis sustentatornak való.

Ennek következtében tehát azokat keresem, kik a ‚haladás kerekét' vágynak megakasztani.

Ámde kik ezek? A kormány? Ezt nem értheti a P. Hirlap szerkesztője, én legalább nem hihetem; mert ha létezik e hazában egyén, kinek nem volna illő a kormányt pangási hajlamrul gyanusítani, vagy éppen despotának tartani, kinek akaratja kényénél egyéb törvényt nem ismer: az bizony a P. Hirlap szerkesztője. Tán a statusok táblája? Ez sem lehet; mert hiszen győzedelmi tárogatóként annyiszor a hányszor tudtunkra adatott, hogy a követek nagyobb része a P. Hirlap elveinek volna híve. Kik tehát a ‚haladási kerék' azon megakasztóji, kik meg fognak csalatkozni, vagy tán jobban mondva ‚csalatni' — és ezt elhiszszük — ugyan kik lehetnek azok tehát? Tán csak nem a főrendek in corpore; mert hiszen ott is vannak egyének, kiket a P. Hirlap szerkesztője ‚felkarolt és megdicsérve a nemzetnek bemutata', s ha még az úr Isten is egy két ‚igaz' miatt engesztelődésre olvad s nem sujtja a büntetést érdemlő ezreket, ugyan várhatunk-é a P. Hirlap szerkesztőjétül magasztos léténél fogva kevesebbet? Én nem tudom, nem akarom hinni. És ekkép felkarolt mágnás apródjait kellő tekintetbe vevén s velök kimélettel bánván, az egész főrendi táblát in corpore bizonyosan nem tartja a ‚haladási kerék' megakasztójának.

Kikre czéloz tehát a P. Hirlap szerkesztője? Én bizony nem tudtam volna eltalálni, ha legalaposabb okoskodásai után,

mellyek közt azt is olvashatni, hogy »mindent tisztán és egészen egyik rész sem érhet el« — és bár ezen arany igazságot soha ne hagyta volna ki számításából a ‚nélkületek és ellenetek' fenyegetődző tanítványom — nem olvasom e következő sorokat: —

»Ezen igazságoknak elfelejtése okozá, hogy egy igen tisztelt nagyérdemű hazánkfia — én illyes czimet udvariasságbul azért mert hozzám irányoztatik, nem mindenkinek vagyok köteles vagy képes visszairányozni — lapjainknak s a pártnak, mellyhez tartozunk, annyira ellenségévé lőn.«

S így esett csak tudtomra, hogy az egész felette izletesen kitálalt, és a hirlapi ‚iskolára', melly csak tündöklő általányosságokban leli kedvét, igen jól kiszámított bevezetés saját fejemet illetné, s hogy a ‚haladás kerekének' megakasztója ekkép proprie én volnék, igen én! Aha! Tehát én! Legalázatosabb szolgája! De ugyan miért? Tán csak nem azért, mert a p. hirlapi haladás kerekét egy kissé okszerintibb fogásra ügyekszem vonni?

S most kérdem minden méltányosb magyartul: vádolhat-é engem arrul valaki igazságosan, hogy én a haladás ellen vagyok, vagy mint *„despota mindent tetszésem szerint rendelni akarok"*, mert a hirlapisták haladási modorát vérünkre, hazánkra nézve veszélyesnek, sőt megsemmisítőnek tartván, nem osztom, és vezérük despotiája által magamat önálló lábaimrul leveretni nem hagyom?

Teljes igaza van egyébiránt a P. Hirlap szerkesztőjének, hogy azon haladási kereket, melly a nagy Isten, a fatum, a természet vagy az *„események roppant hatalma"* által, a mint neki tetszik, forgattatik, halandó meg nem akaszthatja, és igazi sült bolond volna, ki ellene rugaszkodnék; ámde midőn ebben vele tökéletesen kezet fogok, ő viszont azt nem fogja tagadhatni és ekkép velem lesz kénytelen fogni kezet abban, hogy valamint ő sem repraesentansa a magyar közvéleménynek, sem plenipotentiáriusa a magyar nemzetnek: úgy szinte nem kerékforgató sáfárja az isteni végzésnek, fatumnak, természetnek, meg az események roppant hatalmának: és ehhezképest még

éppen nem következik, hogy az, ki az ő gondolta és ő-forgatja haladási kereket megakasztani iparkodik és ez okbul lapjának és pártjának nyilt ellensége, már azért némi *el nem felejthető igazságokat elfelejtett volna*, a mirül engem vádol; hanem tán éppen az következik, hogy az felejti el véréhez és hazájához tartozó kötelességét, ki a p. hirlapi szédítő általányosságoktul elbódítva mindazon szemfényvesztéseknek férfiasan ellent nem áll, mellyek politikai fellépte óta legnagyobb zavarba és már már szétbomláshoz közel hozák a magyart. —

Ne tartsuk fel ennélfogva azon haladást, mellyet vérünk olly rémítő elmaradása után s csak most viruló léténél fogva elbir; ámde ha ezt teszszük — és ezt nem tennünk vérünk megtagadása volna, mi több a hazaárulásnál — akkor viszont — és ez éppen oly lélekben járó kötelesség — ne engedjük azt is, hogy némi egyes exaltadok, kik felszinségbül nem tudnak vagy kevélységbül nem akarnak a mindennap változó körülményekhez simulni, fatalis elbizottságukban, bár törik, bár szakad, egy ők-álmodták és ez szerint egy ők-alkották kaptára vonják az illy experimentum alatt bizonyosan elpusztuló hazát. Mi sem több, mi sem kevesebb, mint a P. Hirlap eljárásának compendiuma, t. i. mindennek a maguk kaptájára való vonása; mintha hogy e felekezet soha nem jár az idővel és a körülményekkel, de azt akarja, hogy az idő és körülmények járjanak vele.

S miután én jól tudom, hogy valamint folyót kutfejéhez, úgy nemzeteket a multba visszavinni nem lehet; ámde szintolly jól tudom azt is, mikép több eset volt már a világon, hol a haladási zászló nimbusa alatt sárba vezettettek és mocsárba sülyesztettek némi szerencsétlen népek: nemcsak tökéletesen exculpálva érzem magamat a p. hirlapi ezen vád ellenében, ha lelkem legbensőbb meggyőződése szerint mindent elkövetek a p. hirlapi pártnak mind kellő megismertetése végett, habár magam maradok is; de akkor vétkezném s enmagammal jönnék ellenkezésbe, ha ezt elmulasztani elég gyáva volnék.

Ezek után felépit a P. Hirlap szerkesztője egy idealis pyramist, mellynek felsőbb része az *országgyülés által megfutandott kör*, mert az cselekszik (?); középrésze pedig *a tör-*

vény hatóságoké, mert ezek a cselekvésre javaslanak, mint pl. Pest vármegye tevé a P. Hirlap szerkesztőjének hős hozzájárultával a büntető törvény ügyében; a pyramis talaja végre a *sajtóé,* mert ez a javaslatok iránt csak elmélkedik. »E szerint áll egymás fölött — igy dicséri magával megelégedési pathosszal saját munkáját a nagy épitő — a pyramis lépcsőzete; s tért, időt, kört és szerepet zavar, ki a torony alapzatát rakók ellen felzúdúl, mivel hogy azt szélesbre rakák, mint felül a torony csúcsa leszen«, és személyemet ismét felhozva ezt ragasztja hozzá: »Ez volt többek közt gr. Sz. is egyik tévedése.«

A pyramis váza ellen nincs kifogásom. S igaz, ha sajtó által kiábrándult és tökéletesen megérett közvélemény alkotja valamelly nemzeti pyramis talaját és a közvéleménynek e gyümölcse józanul ápoltatik és érleltetik municipiumok által, és elvégre az tökéletesen megérve ténynyé válik a törvényhozó testületnél; ám akkor dicsérni fogja mesterét a mű, nincs kétség; és ha illyest eszközöl vagy illyeshez járul a P. Hirlap szerkesztője csak távolrul is olly jól, mint mesteri ecsettel ki tudta festeni a képet: akkor hódolok legislatori talentumának, és térdet fejet hajtva tüstént megadom magamat.

Azonban a P. Hirlap szerkesztője illyeseket csak festeni, csak költeni tud, és bizonyos alkalommal bizonyos pestmegyei gyülésen ‚ganz naiv' maga megvallván, miszerint emlékezete meglehetősen rosz volna, egészen felejteni látszik, hogy ő, ki minduntalan utánam mondja, mikép a ‚szerepeket nem kell összekeverni', a politikai pályán, mióta azon áll, mindig valódi ‚mindenes' akart lenni, igazi ‚Figaro qui Figaro qua'; mihezképest ha valaha valaki par excellence a sajtó általi érlelésnek, meg a municipális hatóságok általi kifejtésnek, meg végre az országgyülés által az így megérleltek és kifejtettek életbe léptetésének müvét, és ekkép gyakorlatban az általa gyönyörűen kifestett pyramist majd feldönté, majd csucsára állítá: az valóban nem volt más — legyünk méltányosak — mint a P. Hirlap szerkesztője; mert hiszen tért, időt, kört és szerepet összezavarva mindenbe beleavatkozott, egyben szerepét azonban soha

el nem tévesztvén, t. i. a mindent felkorbácsolásban, a meg nem szünő uszitásban, s minden más véleménynek fitymálásában, lealázásában.

S ugyanis journalisticája által — melly ellen, mint állitja, ki felzudul, tért, időt, kört és szerepet téveszt, minthogy általa, mint hiszi, nemzeti tornyunk alapzatát szélesbre raká; s ha nem szemtelenség meglett embernek illy édes álmokat álmodhatni, az valóban ritka szerencse — journalisticája által, mondom, nemcsak nem erősíté nemzetiséges alkotványunk úgy is elég kétes talaját, de annyi kanóczot és gyúlanyagot halmozott alája, mintha pyramis épités helyett inkább valami általa megjavított machine infernale által rögtön egekbe akarná küldeni a földi állását kellőleg felfogni úgy sem igen tudó s ebben szerencsétlen működése által még inkább elszédített magyart.

Vármegyei hatása által pedig mit müvelt egyebet, mint zsarnokságát valódi camarillaként néhány elvbarátival osztva — és errül alkalmasint részletesebben fogok még szólni — teljes ereje szerint ügyekezék hirlapi dagályos kisérleteit, nyers létükben, bekapatni a megyékkel? S mi lőn következése? Nem egyéb, mint fertelmes reactio, úgy hogy az általa olly annyira felmagasztalt, de egyszersmind körébül kikorbácsolt vármegyei autonomia, festett pyramisának közepe, melly *cselekvésre javasol* (!?) — bizony, mondom, felette mulatságos torzkép, ha olly busító nem volna — nyers tömegeknek lőn leggyalázatosb küzdhelye, és minden *javaslások* ellenére, ollyasokat *cselekszik*, hogy valóban melly magyarnak könyük nem fakadnak szemeibűl mind ezek átgondoltára, az szivével csak parádét üzött, de szive legalább hona iránt soha nem volt.

Országgyűlési beleavatkozása által végre mennyi bajba kevert már, s millyekbe fog ő még ott keverni, kivált ha a közbizodalom, t. i. elég kortesekkel parancsoló elvbarátai őt még követnek is felkarolandják, azt részint izleltük, részint az ‚események roppant hatalmától' függ: t. i. ott is, mint már tevé journalisticájában, kifőzött vezérczikkeinek kaptájára fogja, ha bírja, vonni a törvénybozást.

S hogy ne? »hiszen egy nemzet, kivált alkotványos nemzet — igy mond maga — senki kedveért nem fog élni systematice«, tehát ő általa korbácsolva, minden bevett és fenálló systema nélkül sőt ellen. Ugy-e? Mi valóban igen mulatságos és üdvös lesz, mert »illy escamotirozás — igy folytatja — csak ott történhetik, hol egy minister összeül magamagával és két-szemközt elvégzi a törvényhozást; nálunk ez teljességgel nem lehet«; de miért ne lehetne? kérdem. Egy két miniszter helyett három négy táblabiró által? Hiszen csak a portékaféle ember nem tudja mai időben, hogy monarchiai, democratiai, respublicai sat. kormánymód, ha *még nyers a néptömeg*, többé kevesebbé nem egyéb, mint mindannyi függczimer, és az egyikben, mint másikban, mint például vármegyéinknél is mindig csak ‚nehány' kormányoz, a ‚sok' pedig mindig kormányoztatik. Miszerint csak a nevek változnak, és az egy két táblabiró által lelármázottak vagy orruknál fogva vezetettek de éppen nem szabadabbak, mint valami basa v. jancsár combinatio alattiak. S ugyan ki parancsol Magyarországon ma? A kormány? Azt alig mondhatni, mert parancsát mint egyes esetekben történt, ha különös hatással fel nem lép, s maga nem hajtja végbe, csak azon megye fogadja, kinek épp úgy tetszik. Ki tehát a hatalmas? Senki egyéb, mint a *korteseket* használni tudó és akaró *restauratorok* és követválasztók, és e szerint tulajdonkép a kortesvezetők; vagy a dolgot az igazság kutforrásához még közelebb hozva, Themistoclesnek gyermekekint, ki anyja és ennek közbevetésével atyja által Görögországnak parancsolt: a kortesvezéreknek journalista soufleurje s oraculuma. Éljen a szabadság! Miért ne lehetne tehát egy kis escamotirozás által, mint például hogy a megyei utasítások legelső stadiumban s ebben rendszerint szövetségkint, mint a tapasztalás mutatja, egészen el szoktak végeztetni a dolgok — mind azok nélkül munkáltatának ki, kiktül tetemesb ellenvetést a P. Hirlap eszméi ellen lehete várni; vagy hogy bizonyos választásnál a kortesek a városnak nagy épülésére mind beidéztettek, az adó kérdésénél pedig felette jó systemával valóban igen ildomosan s eszélyesen mind kirekesztettek, vagy

rászedettek, mi egyébiránt csak egy példája a hazai száz esetnek, mikrül ezer és egy igen furcsa qui pro quot tudnék, alkalmasint fogok is kitárni; — miért nem lehetne tehát, kérdem, egy kis camarilla-félének egy kis ügyes escamotirozással nemcsak némi nagyokat kiviní s még könnyebben lerombolni, de megyeileg még a törvényhozásra is — és most nem a pestmegyei törvényhozásrul (!), de az országgyülésrül szólok — lehető legeldöntőbb befolyással lenni? Miért ne lehetne ez? S mi volna az egész? Semmi egyéb, mint a szerepek egy kis felcserélése, melly szerint bizonyos táblabirák kerülnének azon hatalom fölibe, melly törvény s jó rend szerint is a táblabirák fölött áll.

Ugyan kérdem, miért ne lehetne ez nálunk »hol egy egész nemzet életének ezernyi műkerekei nem foroghatnak«, mint a P. Hirlap szerkesztője mondja, de igen hibáz, mert vajmi sokszor, mint a felhozott esetben, igen nagyon is és csak az ő tervük szerint mozogtak, mozognak és fognak mozogni »mint egy gépnek alkatrészei« utóbb is, mig t. i. olly sententiáknak, mint a millyekkel eddigelé ellátta a P. Hirlap szerkesztője nyomorult hazánkat, áldozata lesz a jobb sorsra méltó magyar, vagy mig nemzetiségünk s alkotványunk nagy hasznára — o irgalmas Isten — ajándékkép ránk fog viradni a rend s vérünkre nézve alkalmasint az örök csend.

Ámde hagyján, ezt fel se vegyük, mert »nincs olly hatalmas egyéniség, nincs olly félisteni bölcseség — mint a P. Hirlap szerkesztője mondja — melly azon phasisok alól — mellyek most visszahatás által honunkat érék — a nemzetek kifejlődését fölmenthesse«. És ez több és kevesb közt tökéletesen igaz; csakhogy statusembernek az hivatása — és e körül forog a dolog, nekem legalább úgy látszik —: a kifejlődési átmenetelt jó móddal, mennyire lehet, könnyítni, s azt erőltetéssel el nem mérgesítni. De nézzük, mit ragaszt hozzá? »Egyes emberek, egyes pártok hamaríthatják azt; vagy késleltethetik; ennyi az egész,« Igen, ennyi az egész, t. i. *minden!* hogy midőn nemzet mint egyén, melly jól használja a körülményeket és jól gazdálkodik erejével, diszes és hosszú korra jut, akkor a körülmé-

nyeken túl kalandozó s erejét elhamarkodó egyén, meg nemzet idő előtt sülyed el. És úgy cavalierement elvégezve ‚ez az egész'. Bravo bravissimo! de nem kevesb, mint az emberi események összpontosított philosophiája, melly szerint a tulhajtás legalább is annyit ártott az emberi kifejlésnek, mint a késleltetés. Azonban a P. Hirlap szerkesztője ezt így világositja fel: »Ámde a késleltetés nemcsak nem bölcseség, sőt szerencsétlenség, mert a kóranyagot csak növeli s erősb lázakat idéz elő; ellenben a gyorsítás világos szerencse, mert a minek lenni kell, azon minél hamarabb átesünk, annál jobb.«

Gyönyörű thema! S itt áll a P. Hirlap szerkesztője politikájának egész nimbusától körülövedzve, mint valóságos mély számító, csakhogy ezen axioma alkalmazásában nem látszik mindig igen szerencsésnek lenni, és mi — vagy legalább én — nem igen tudjuk még, mit szándékol velünk magyarokkal, s nekünk mi mindenen kell átesnünk még; minthogy 1) azon *‚meg kell lenni!'* valami felette határozatlan, melly ellen éppen olly diadalosan fel lehet hozni s pedig minden drága kortesek nélkül, mitül Isten őrizzen, e rövidke sententiát, *‚nem kell meglenni';* s minthogy 2) azon meg kell lenni bármily elkerülhetlen legyen is nagyon megváltozik az idő, tér, kör és szerep hozzájárulása által, mint például halál esetében. Meghalni mindenkinek *kell,* de azért, mert ennek *‚meg kell lenni'*, azért a nagyobb rész ezen kellemetlen időtöltést mégis egy kissé továbbra kivánja halasztani, és nem mindenkinek közönyös, milly téren, milly körben s milly szerepben válni az élettül meg; miszerint a józanabb rész — mert hiszen a felhagymázolt semmit tisztán nem lát — nem kevéssé csudálkoznék is azon statusférfiu, ki, mert egyszer *‚meg kell halni'*, az emberi életet legnagyobb becsben nem tartaná.

S így áll azon ‚meg kell lenni' mindenben, az adó kérdésénél kezdve a nemzetek enyészetéig, minthogy földileg szólva mindenen s így a legdicsőbben is egykor át kell esnünk, csakhogy a ‚mikor' meg a ‚hogyan' szokta rendszerint megadni a dolognak jó ízét vagy emeticumát. Adja Isten egyébiránt, hogy felviruló és egykor dicsfényben ragyogandó

vérünk enyészet órája — jóllehet ennek is egyszer be kell következni — csak akkor üssön, mikor utánunk száz meg száz nemzedék temetve, felejtve lesz, és azért mert ennek egyszer meg kell lenni, ne most korbácsoltassék agyon.

Utolsó. (Jelenkor, 1843. 42. sz. máj. 28.)

VI. »Meg kell lenni nélkületek, sőt ellenetek, és nem engedmény, hanem jog- és kötelességkint; mert fejetekre nőtt a gondolat« sat. Illy formákban szól hozzánk, kiket alkotványunk védlése, ápolása, jogszerüleg illet a P. Hirlap szerkesztője közel három év óta; s nemcsak ir, nemcsak szól illy formákban — mit plausibilitással el lehetne ama jövendőnek, mellyet elérni akar, kengyelfutója gyanánt fogadni — de lankadásra térni nem tudó ügyügyködéssel mindent el is követ — ha sokra eddigelé nem igen ment, nem rajta mult, — hogy iratit, mondatit minél előbb testesitse. Az általa, 247dik számú lapjában felállított, de tettleg ekkép egybezagyvásított pyramisnál fogva tán szabad tehát tőle, a nyilvánosság emberétül tudakolnunk hogy valljon mit akar? S minek »kell meglenni nélkülünk sőt ellenünk, és nem engedvény, hanem jog és kötelességkint?« és végre, mellyek azon »gondolatok, mellyek fejeinkre nőttek?« Ne üzzön ennélfogva annyi pompát a nyilvánossággal; de e helyett lépjen inkább nyilt sisakkal elé, s ki vele! hadd tudjuk végre meg, mit szándokol vérünkkel, mit akar belőlünk csinálni, s alkotványunk régi falait democratiára, respublicára, vagy valami eddig sehol sem létezett tökély-ideálra akarja-é átalakítni? Tehát, ki vele! s a helyett hogy az általányosságok tengerébül soha nem köt ki a gyakorlati tennivalók partjára, s ha néha őt véletlenül odasodorja eszméinek dagálya, akkor egy-egy minden kapcsolat nélküli speciálitást emel ki, melly rendszerint épen nem illik alkotványunk falai közé, és ha illik, még nem érkezett meg kellő ideje; ezek helyett, mondom, ajándékozza meg ezen hazát inkább valami egybefüggő compendiummal, hogy sem mint igéri, terebélyes ujságirói pályához még a chrono- és historiograph fárasztó

szerepét is csatolná; mert jóllehet meg nem fizethető tagja a társaságnak az esetek hű és részrehajlatlan feljegyzője, azért, s kivált most, még is nagyobb szükségünk van olly egyénekre, kik egy kis gyakorlati lánczolatban tudnák előadni a teendők summáját és taktusként melléje ütögetni az okszerinti ‚egymásután'; s mert — tisztelet, becsület, de igazság is — pártjához legalább eddigelő nyilvánított szerfeletti hűsége, s mindazok ellen, kik felkentjei nem valának, bizonyított igazságtalansága, és ekkép ‚egyoldalusága' s e mellett mindenben mutatott ‚felszinsége' miatt nem igen látszik azon kellékekkel ellátva lenni, mellyek a chrono- meg historiograph tényezőihez elmulhatlanok; kivált ha a száraz factumok mellé — jóllehet ezek point ‚látpontja' is vajmi sokféle, és nem minden embernek jutott osztályrészül az igazi szerint itélni — meg némi kis magány nézetek és okoskodások is ragasztatnak, mitül, Tamás vagyok, hogy igen tudná magát visszatartóztatni a mindenben tanárkodni szerető P. Hirlap szerkesztője.

Irjon ennélfogva könyvet, mint én irám a ‚Hitelt', ‚Világot', ‚Stadiumot', sat. mellyekben nohabár korántsincs a bölcseség kövének csak árnyéka is rejtve, azért mégis némileg egy olly egész foglaltatik, melly után minden, ki azokat egy kis figyelemmel s engedékenységgel olvassa, tisztán itélhet egyetemes politikám hitvallásárul, s tudja minden esetre, hanyadán van velem; midőn, én legalább s velem együtt, tudom, nem egy, mi eddigelé még nem tudtuk egészen kiszámítni: in ultima analysi milly kaptát nézett ki a P. Hirlap szerkesztője a magyar számára.

Ha pedig munkáimat emlitvén, könyvirásra vagyok bátor felszólítni, vagy inkább ‚emlékeztetni' a P. Hirlap szerkesztőjét, ezt koránsem azért teszem, mintha érintett ‚irkafirkáimnak' legkisebb becset tulajdonítnék, hiszen magam mondám, hogy azokat csak ugy kell tekinteni, mint dilettáns exercitiumait, miért annak idejében Oroszszal együtt nem egy derekasan meg is rótt; hanem azért ajánlom a kérdéses ujságiró urnak a könyvirást, legelőször is természetesen, mert roppant olvasottságának megemésztettségénél, mibenlétünknek részérüli

olly tiszta felfogásánál és a status-tudományban olly gyakorlati kiképzettségénél, mint nemkülönben politikai mély számoló tehetségénél fogva csak »körülményeinkhez« illőt lehet ezen oldalrul várni; s másodszor, hogy neki alkalmat nyujtsak, szavát állni t. i. theoriáját gyakorlatilag is üzhetni, melly szerint, mint tanitá, a megyei autonomiák és a törvényhozás köreit meg kell előzni a sajtó által mozgásba tett elmesurlódásnak.

Irjon tehát könyvet; hadd legyen min rágódnunk és surlódnunk. Mert hiszen — és ez a könyv és az ostorozó hirlap közti különbség — mostani ‚alaprakási vezérczikkféle kengyelfutója' nemcsak nem hagy egy kis eszmélésre, s annál kevesbbé valamellyes megemésztésre időt, de egy indigestiobul a másikba döntvén inkább vértódulást, mint eszmeérlődést okoz; s ekkép nem alap-rakásra, hanem felforgatásra szolgál.

Én mikor megirám könyveimet, egy lépéssel sem mentem tovább, érlődésnek hagyván át, mit a szél véletlenül el nem sodorna; mi által tettleg tán jobban járultam azon pyramis talajának rakásához, mint azt remekül festő és szavakban vajmi tündöklő, de kivitelben annál fogyatkozóbb mély számoló tanitványom. És mégis — mire figyelemért esedezem — jóllehet senkit nem korbácsoltam, de még legtávolabbrul sem agitáltam, és nem tűzém ki zászlómra a »Nélkületek, sőt ellenetek« gőgteli mottóját, hanem a kengyelfutói szerepül bevégzett munkát, mélyen hallgatva, sorsának hagyám; — és mégis ma, mint magával számot vetett élemedett ember, nem egyszer kérdem, Kölcsey szerint, magamat: »Ősz gyermek, számláld el a hasznot, mi ifjúkori tettedből származik!« mert nem vagyok egészen bizonyos: elgyengült s ekkép hagymázba olly könnyen átmenő nemzetünk felüdülésére csak egy egy olly aránylag gyengéd adag is, mint a millyet én nyujték könyveim által s pedig hosszú intervallok közt a magyar közönségnek, nem ártott-é többet mint használt vala; és ha ezt átgondolom, akkor valóban Laokoon kinjai közt — mellynek kigyóitul engem barátságosan körülfonatni sziveskedik a P. Hirlap szerkesztője, s ezen operatiótul társaival együtt maga sem

marad el — csak azon vigasztaló öntudat hoz némi irt fájdalmimra, hogy szándokom becsületes és véremhez hű volt, és e mellett — mit tekintetbe nem venni tán igazságtalan lenne — hogy akkor, midőn én léptem, és nem ostorozó journalista — hanem könyvirókép a politikai pályára, mai felingerlett állapotunkhoz arányozva mibenlétünk még felette asthenicus volt, és ha az igazságot minden oldalrul meg akarjuk vallani, a kormány sem tüzé még akkor ki az alkotványos és nemzeties haladás zászlóját olly nyiltan, olly láthatólag, mint ma. S ez oka, miért vontam be haladási irányt adható lobogóimat tüsténT, midőn fejedelmi zászlón magyar szineket és az alkotványos haladásnak jeleit láttam. S ugyanis mihelyt fejedelmek adnak illyesekben irányt, akkor ha rendalkotás helyett kigázolhatlan chaosba nem akarunk bonyolódni, vagy más szavakkal, ha nem állitjuk személyünk ephemer kis fényét a köz álladalom tartós dicsőségének elibe, akkor le a magas paripárul! és minden jó hazafi közlegénysorba állni köteles. Ez legalább az én politikám. Ámde a P. Hirlap szerkesztője ebben szerencsésb személyemnél. Mert midőn én, teli scrupulussal, valóban nem vagyok egészen tisztában magammal: vajjon politikai lépteimben nem hibázok-é, és nem igen tudom, kivált most a hirlapi interventio után, miként fog szerencsétlen vérünk ezer szövevényeinkbül és mind abbul kibontakozni, mibe az érintett interventio sülyeszté azt — és ezen aggodalom közt nem egyedül én, de felette számos és nálam sokkal okosabb hazafi eped — azalatt a P. Hirlap szerkesztője »nyugtató önérzettel« gondol visszatekinthetni czimboratársaival »harmad évi pályájára« mint lapjában olvassuk, és felejtvén, s innen látszik, mikép emlékezete valóban »meglehetősen rosz« hogy egész pályáján nem vitt végbe egyebet, mint Magyarországban lakó minden más ajkú népességeknek a magyarság elleni bőszítését, minden osztályzatok felizgatását, minden érdekek tűhegyre állítását, szóval nem egyebet, mint indiscret korbácsolást és dölyfös erőtetést; mindezt felejtvén, öntetszőleg e következő sorokat tüzi ki magának és társainak minden esetrei martir-koronául, úgymint: »Illy korban, illy

körülmények közt, a párt, mellyhez tartozni szerencsénk van (!?), ha kortársaitól gyanusításokat arasson is, az utókortól egykor bizonnyal elismerést aratand — ámde köszönetet-é, az más kérdés — miért hogy az átalakulás kénytelen crisisét meggyorsította« és itt bizvást hozzá ragaszthatni, ‚kapustul törvén a házba', ha létünket nem gyilkolá is meg — mert hiszen tán csak nem fogja az efféle catilinai viszketeget végetlenig tűrni a magyar — legalább mód nélkül compromittálta azt.

És ha csak ennél maradna, hagyján; mert hiszen az illusio is szerencse, és mint sokan mondják, de én nem hiszem, a legnagyobb. De nem; mert, mint látszik, még csak most akar vezérileg agálni az uj ‚protector', mikor a fejedelem maga áll a nemzeties átalakulás kormányrudjánál, és ekkép, mint mondám, közlegény-sorba állni volna tiszte minden magyarnak, kinek hona drága.

Azonban legyen hite szerint, ringassa magát édes illusiókban magasparipáján; én, noha ez irigylésre méltó lehet, nem irigylem; és éldelje az önmagávali megelégedes vezéri kéjérzetét — melly ujabb bizonyossága, mennyire ísmeri saját magát s van tisztában magával — habár lehetetlen is nem látnia, ha csak egy pillanatig is magába tér, milly aggasztó veszélyek közé bonyolítá ő és pártja vérünket és ennek annyi század óta fenmaradt szabadságát, s lehetetlen meg nem ismernie, milly sürgetőleg szükséges most, midőn minden elem fel van vérünk és önállásunk ellen bőszítve, az egy pont körüli ragaszkodás, melly pont sem ő, sem én, sem más nem lehet, hanem egyedül a magyar fejedelem.

Mihezképest számolásiban ezentúl ne csalja meg magát s legyen meggyőződve, hogy habár kifőz is valamit camarillájában és mulatságát s mesterségét űznie engedtetik is egy darabig a nagyobb rész a felsőbbség által, azért az ő főzése még koránsem eldöntő, életbe hozó többség; mert bármilly respectabilis legyen is azon naprendszer, mellyben kering — mit nem akarok kérdésbe venni — s bár mennyi pénzbe került legyen is némelly elvbaráti- s elvujonczinak a ‚közbizodalmi követté felkaroltatás' s alkalmasint még szép pénzbe

kerülend a ‚vissza nem karoltatás' — risum teneatis — azért még mindenféle más naprendszerek is léteznek — kivált honunk körülményeit illetőleg — mellyek ha kellő tekintetbe nem vétetnek, lehet ugyan bármilly szép álmokat álmodni, de hazát ujjá alkotni bizonyosan soha; sőt csak zavart okozni és rombolni lehet, de épitni, hasznost valósítni teljességgel nem. És ezt, Istenért, vegye figyelembe; s azért hagyjon fel már valahára, szépen kérjük azon boszantó, nevetséges »Nélkületek és Ellenetek« mottojával, melly egyszer hóbortosb pillanatiban véletlenül poetai venajának fattyu-kinövésekint tollából csuszott, és most annak úgyszólván ‚polgárosítást' kivini harczol, vagy inkább handabandáz. Hagyjon fel végre ezzel; mert hiszen, hála az égnek, mai időkben még fejedelmek ajkai közé sem illenek efféle zsarnok hyperbolák, annál kevesbbé egy szerény honpolgár szájába.

És ennyit mély számoló tanitványomnak; ki miután engem tuléltnek declarál, némelly más hibáimat vajmi indiscrete a világ előtt kitárja, Laokoon kigyóival, összefrigyesülvén derekasan torqueal sat. pro coronide — úgyszólván szemrehányólag, hogy szegény fejem miért nem lett ‚tartós, vagy tán inopportunitási tünemény' »opportunitási celebritásnak« nevez, és ezt ragasztja hozzá: »hogy ha később munkáival« — t. i. ujságczikkeimmel, mert hiszen ezek irása előtt a tudós szerkesztő úr által a ‚legnagyobb magyar'-nak valék kikiáltva — »az előbbieket egybehasonlitjuk« — igen, igen, ha a p. hirlapisták szokásuk szerint csűrcsavarva egybehasonlítják, de más nem — »minden lapon kézzel fogható nyomait találjuk annak« — következetlenségnek? merem állítani nem; tehát minek? — »annak, hogy a Hitel irója elég statustudományi képzettséggel nem birt s mint politikai reformator sok dolgok iránt, önmagával tisztában nem volt.« És ebben tökéletes igaza van. De ugyan, követelem-e én mind ezt? vagy nem mondám-e annyiszor a hányszor, hogy mint dilettans csupán azért irnék, mert ezt más nem tenné?[1] Meri-e ezt valaki tagadni? Kár,

[1] Lásd a Hitel előszavát, mely igy kezdődik: »Nincs oly bölcs a világon, ki még igen sok hasznossal ne nevelhetné tudományit, mint

hogy 13 év előtt, mikor ‚Hitelem' megjelent, olly derék tapintatú bölcscsel, mint a P. Hirlap szerkesztője, még nem ajándékozá meg az ég a magyart. Mert ha már akkor illyessel ajándékozá vala meg, ki annyira van tisztában magával és olly irtózatosan ki van bélelve statustudományi mindenféle recipékkel, mint a tudós szerkesztő úr: ez esetben eddigelé már alkalmasint mindenen átesett volna vérünk, és igen üdvösen szenderegnénk egy fölénk épitett »pyramis«, vagy inkább ránk garabonczolt rom alatt.

Végre köszönetemet igényli a P. Hirlap szerkesztője, hogy ő és pártja engem, kiben az aristocrata a democratával nem tud megférni, és ekkép mindigi küzdésben van, legalább is tíz évvel előbb hozott magammal tisztába, mint különben történt volna; mi mindig nyereség. És ez igaz; tökéletesen felnyitotta a p. hirlapi párt szemeimet; de valóban nem a körül, hogy mennyire fér belém mint született és nevelt aristocratába — és ez vajmi sértő tövis a tudós szerkesztő úr s társai szemeiben — a democrata, mert hiszen kifejlődési körülményeink közt nem arrul van és lehet szó — mit azonban a p. hirlapi iskola tanárjával együtt soha nem tudott megkülönböztetni —: elv szerint ki democrata, ki aristocrata, ki republicanus s így tovább — hanem, hogy milly formák közt létezünk, és ekkép millyek közt kell és anarchia nélkül lehet csak mozognunk: nem ezek körül nyitotta fel szemeimet az illyesekben egészen vak p. hirlapi párt, hanem a körül, mit mindig sejték, hogy valósággal van hazánkban, mint szerencsétlenségünkre mindig volt, bizonyos házsártos kis osztály, melly a nagyobb részen mindig zsarnokoskodván, meg nem szünő túl kalandozásai által csak rontani tudott de épitni soha sem, és mellyel legalább úgy látszik mintha a sok álmosok és félénkek és kötelesség-felejtettek közt csak vas kéz birhatna.

Mi pedig a tudós szerkesztő úr felőlemi véleményét illeti, mellynek egybevonata által azt hitte: egy jó erőset sujt

viszont alig van oly tudatlan a föld kerekén, kitül egyet s mást nem lehetne nagy haszonnal tanulni. Minden emberben van valami jó, mint virágokban méz, s igy remélhetem a közönség engedőleg fogja ezen Értekezést fogadni, sat.« — *A szerkesztő.*

maga szép dosisa után itélt hiuságomon: azzal Talleyrand bizonyos esetét hozá emlékezetembe. Egy a természettül nem igen pazarul megajándékozott öcscse volt a hires statusférfinak és egyszersmind ritka elménczcnek, melly öcscse elgyengülve élte alkonyán szellemileg még alább szállott. Talleyrand hizelgői ennek következtében többek közt azon részvéttel is ad nauseam ostromlák őt, hogy szegény öcscse — kivel közbevetőleg, nem igen sympathizált — már ismét egészen gyermekségbe esett vala; midőn bizonyos alkalommal, az igen is sok részvét miatt egy kissé felpattanván, megnyugtatólag röviden azt válaszolá, hogy »öcscse minden esetre igen magasrul nem esett volna.«

És ezen eset az enyim. Mert ha leejtett is a P. Hirlap szerkesztője, legalább nyaktörő magasrul nem estem le, és így semmi bajom. Többnyire ha valaki ‚tuléli' magát, az mindig türhető, mert legalább ‚megmászta valamikép a hegyet, mielőtt völgynek indult volna'; mig a világon nem egy celebritás élte fogytáig soha nem tündöklött másutt, mint lidérczként posványok és mocsárok fölött.

Egyébiránt nekem is van a P. Hirlap szerkesztőjérül véleményem, melly iránt naprul napra nagyobb tisztába jövök magammal; de ez uttal elhallgatom; addig is, hazafiui részvéttel felszólitván őt: ‚Ne nevettesse ki magát minden méltányosb által.' Mert valamint én nem vagyok legtávolabbrul is valami celebritás, úgy bizony a tudós szerkesztő ur sem az, apródjai körén kivül; és valamint nekem nincs pártom, melly több volna, mint némelly barátok köre, úgy a p. hirlapi párt sem terjed tovább némelly egybetalálkoztak körénél. A magyar még mindig hiúbb, hogysem valamelly suprematiát, mellytül nincs mit tartania — mit a tudós szerkesztő úr sejteni nagyon is látszik, mert annyit korbácsol — maga fölött eltűrne; ezt bizonyitják évrajzaink, és ez oka, hogy vérünk vagy honi rendetlenségtül megszaggatva, vagy külnyomástul elzsibbasztva, csak vajmi ritkán és rövid pillanatokként birt jó egészséggel, mikép törpe is maradt. Ne nevettesse ki ennélfogva magát a P. Hirlap szerkesztője és higyje el, hogy sem neki, sem nekem, sem egy nálunk sokkal arravalóbbnak nincs pártja, és nem is

lehet, mellyel *loyális kormány* átellenében confusiónál egyebet csinálni lehetne, ha — és e körül forog a dolog — azon párt, mellyet a tudós szerkesztő úr, vagy én, vagy valaki nálunknál okosabb véletlenül egybepontosithatna, loyalis közelítés helyett újhuzási idétlen oppositiói s időn és soron künti ujitási viszketegben gyakorolná erejét.

Áldjuk az Istent s boruljunk térdre ez okbul — ha valóban nem magunkat bálványozzuk inkább, mint a hazát — hogy a végzés loyalis kormánynyal ajándékozott meg, melly előtt nemcsak az ‚ember' áll becsben, hanem az ‚ember'-nek nemzetiségi családokba oszlott léte is; s melly nemcsak az emberiség általányos jogait tartja szenteknek, de az irott törvényeket és ekkép sajátlagos rendszerünket is sérthetetlennek tekinti. Élvezzük ennélfogva végre azon szerencsét, hogy az mi kebleinknek mindig legédesb vágya volt, s minek elérésére, mennyire tehetségünkben állott, őszintén járulánk hangyamunkánkkal, az ‚alkotmányos és nemzeti kifejlődés' t. i. kormányunknál leli legerősb védjét, és ne felejtsük — nehogy jó szerencsénket otrombául magunktul lökjük — hogy valljon alkotmányos és kivált nemzetiségi tekintetben mi lenne belőlünk, és mi volna sorsunk ma, — tegyük kezünket mellünkre — ha most az ellenünk felkorbácsolt szenvedelmek árjai és ezer szétágazásink közt loyalis kormány erős támaszára nem számolhatván, egyedül csekély és eldiribolt erőnkre volna szoritkozva nem csak védelmünk, de alkotmányos nemzeti előmenetelünk is.

Rekeszszük tehát ki a szükkeblű ügyészkedést, ha valóban vérünk üdülése fő czélunk, és a helyett hogy nehezítnők, segitsük inkább elő a loyalis kormány lélekismeretes czélzatit, mellyféle kormány ha loyaliter többséget nem nyer, ‚a magyart alkotmányosan nem kormányozhatni' és mind azon pyramisféle festvény, melly a p. hirlapi officinában készült, nem egyéb lakó, mint keserü guny és szemtelen szemfényvesztés.

Le azért a magas paripákrul, és mindnyája, ki velem egyszőrű, közlegénysorba! mert csak akként — de igy bizonyosan — — —, lesz még a magyar, ha t. i. a régi királyság pyramisa szerint legfentebb áll a fejedelem, alatta taná-

csosai, és ha egyetemes, nem csak nyelven pengő de szivben haza- és király-hozi hűségünk alkotja annak talaját.

A P. Hirlap szerkesztője pedig a helyett, hogy bűvészként a »felhőfutást meg a szelek jós fuvallatit« kisértené meg, hogy valljon mi hasznost fog teremteni országgyülésünk, és a helyett hogy parancsnokló tábornagyként szilárd lelkesedésre szónoklaná az ország rendeit, mint 246-ik sz. lapja vezérczikkében tenni kegyeskedett, mintha Pozsonyban valami ellenséggel kellene szembe szállnunk, mondja meg inkább, ő ki olly mély lélektani ismeretekkel bir s ekkép oly mélyen tud buvárkodni az emberi tettek legrejtettebb redőiben, és ki olly csalhatlan biztossággal tapintgatá eddigelé a korszellem ‚üterét'; — mondja meg: az országgyülésen most felhalmozott erkölcsi ingredienseknek, mellyektül minden illetőnek keble telve van és ekkép azok minősége fog adni cselekedeteinek irányt, ugyan mennyi része »salak nélküli honszeretet?«

Ám mondja meg ezt nekünk! Hadd táguljon keblünk kéjérzete; avagy elszánt lelkülettel szemlélhessük enyészetünk lépcsőnkénti bekövetkezését; minthogy minden attul függ: több vagy kevesebb salakkal van é összevegyülve azon honi hűség, mellyet minden illető magában hord, s melly hűség nem vak, mert nem szenvedélyes, és ekkép mindig legjózanabb tapintatú megbirálni: a közálladalomra nézve mi káros, mi hasznos.

Tudom, a hivatalvágy, s pedig még ollyasokban is kik arra nem valók, hazánkfiainak nem csekély hibája, mikép nem egyszer történt is meg, hogy nem egy fenhéjázó s mindenben gáncsoskodó szónok zsebébül véletlenül félig egy kérelemlevélke gazdáján mosolyogva, kukucskált ki. Magas eskükkel körül is lőn ez okbul czölöpözve nem egy honpolgár, hogy e részrül meg ne csiphesse őt az ármány. És ez némi legislator mély bölcseségét nyilván tanusitja.

Ámde ármány igen furfangos, és valamint — mint tudva van — nem egy falusi szép játszja felette haragosan Lucretia szerepét földesurának átellenében, mig ma a tehenessel holnap pedig még a bivalyossal enyelg, és a két megboldogitott egy-

iránt hiszi, hogy egyedül ő a kegyencz: szintugy áll sokszor nem egy hazai hős sziklaként minden fentebbi csáb ellen, midőn ármány; más részt keresvén hiuságánál, valami kis szerepecskét játszási szomjánál fogva vajmi könnyen csipi meg a szegény halandót, és az illyest szintugy lánczolja diadali szekeréhez mint a másikat.

Beh kár is ennélfogva, hogy azon bölcsek, kik a hivatalhajhászokat ittott olly derekasan körülczölöpözék, nem czölöpözték körül ármány kisértetei ellen mind azokat is, kik hiuságuknak és ‚coute que coute egy kis szerepecskét játszani akaró szomjuknak' mindent s ekkép vérünk üdvét is alárendelik. És valóban, hogy ezen igen szükséges provisio életbe hozása elkerülte azon bölcsek figyelmét, kik a tisztviselés elleni esküt találták fel, véghetetlen nagy kár; mert az auxesis legkisebb alkalmazása nélkül — mint sokan gondolják s fogadni lehetne — alkalmasint tiz hiú szerephajhász ront addig a hazán, mig egy hivatalhajhász üt azon csorbát, és e szerint inkább amoda kellett volna tűzni a magas esküt, és nem ide.

Mondja meg ennélfogva a tudós szerkesztő úr — miszerint aztán hadd vigadjunk, hadd epedjünk — azon erkölcsi vis motrixnak, melly most az országgyülésen minden illetőt mozdít és mozdítni fog, ugyan hány száztulia, ‚salak nélküli hazaszeretet', és hány száztulia egyéb keverék mint: hivatal vagy szerephajhászat, pajzán negéd, ál szemérem, iskolás dacz, felekezethezi vonzalom, vallási tekintet sat. — Mert csak úgy, ha a hazai hűség, melly tisztán lát, a nagyobb suly, csak ugy és nem máskép van jövendőnk, tudniillik — mert hiszen mindennek, még egy elégetett lapocskának is van jövendője, de hamu — nemzeti és alkotmányos jövendőnk.

Kutassa ezt ki annálfogva mély számoló tanitványom, és aztán erre épitse vezérczikkeit, mikép a salak nélküli hazaszeretet súlya egyéb inditóokok maszlagait a gyülölet és nevetség pelengérére naprul napra magasabban vonja fel; minthogy így, csak igy fog journalisticaja, melly már annyit ártott, érni elvégre valamit.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Tartalma az első kötetnek.

	Lap
Előszó	V
Bévezetés: Gr. Széchenyi István egész irói munkásságának ismertetése	IX
Felső Magyarországi Minerva (Szerk. jegyzet)	1
A F. M. O. Minerva számára gr. Széchenyi István 1828. junius	3
Mélt. gr. Sz. I. ur eő nagyságának a Minerva redactiójához küldött sorai. 1828. szept.	4
Gr. Sz. I. dunai utjairól (Szerk. jegyzet)	16
Juniusi utam I. Ferencz gőzhajón 1834. (Társalkodó)	17
Néhány szó a Dunagőzhajózás körül 1834—6. I—XII. (Társalkodó)	24-179
Szerkesztői jegyzet.	179
Helmeczy Mihály urnak, 1835. jan. 1. (Szerk. jegyz.)	180
A Jelenkor válasza	192
Néhány szó a magyar játékszin körül 1835. (Szerk. jegyz.)	193
Orosz József (Szerk. jegyz.)	204
Némelly Orosz tárgyakról 1838. (Társalkodó.)	205
Nemzeti casino. (Szerk. jegyz.)	220
Felszólitás a P. N. Casino tagjaihoz 1839. (Társalkodó.)	220
Minimum. (Szerk. jegyz.)	224
A Minimum kérdése 1839. (Társalkodó.)	225
Selyem. (Szerk. jegyz.)	238
Selyemrül 1840. (Társalkodó.)	238
Soprony-Vasi Szederfa-Egyesület Szabályai. (Társalkodó.)	261
A pályinkárul.	277
Soproni szederegyletnél (Toast) 1841. (Társalkodó.)	278
Marseillaise 1840. (Társalkodó.) Szerk. jegyz.	280
Néhány szó a budapesti lánczhid ügye körül. 1841. (Jelenkor.) (Szerk. jegyz.)	293
Német szinházi botrány 1842. (Szerk. jegyz.)	299
Német szinházi botrány és ahhoz még egy kis advány I. II. (Jelenkor.)	300
Wesselényi és Kossuth. Tiz czikk. (Szerk. jegyz.)	327
Wesselényi és Kossuth 1843. I—X. (Jelenkor.)	308
Egy kis fővárosi pletyka. (Szerk. jegyz.) 1843. (Jelenkor.)	408

Lap
Nyilatkozat 1843. (Jelenkor.) I. II. (Szerk, jegyz.) 419
Gyanusitás 1843. (Jelenkor.) Szerk. jegyz. 444
Vieuxtemps. 1843. (Jelenkor.) (Szerk. jegyz.) I-III. 457
I. Mélt. Széchenyi István gr. ur levele a Jelenkor szerkesztőjéhez 488
A Jelenkor szerkesztőjének válasza 497
II. Nyilt levél a Jelenkor szerkesztőjéhez 1843. (Szerk. jegyz.) 499
A Jelenkor szerkesztőjének válasza 513
Egy álom (Jelenkor, máj. 7. 1843.) 515
Mély számoló tanitványom 1843. I—VI. (Szerk. jegyz.) 521

OSZK
M. N. MÚZEUM KÖNYVTÁRA

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A Magyar Tudományos Akadémia

kiadásában megjelent:

Gróf Széchenyi István külföldi uti rajzai

és följegyzései. Naplói nyomán összeállította **Zichy Antal.** 1893. 440 lap. ... 4 frt.

Széchenyi és a magyar költészet.

Az 1893. évi január 15-én tartott Széchenyi-ünnepélyre irta **Beöthy Zsolt.** 1893. 107 lap. ... 1 frt.

SZÉCHENYI EMLÉKEZETE.

Szász Károlytól. 1860. 15 lap. ... 10 kr.

Gróf Széchenyi István és az akadémia megalapitása.

A Széchenyi-szobor leleplezési ünnepére irta **Szász Károly.** 1880. 257 lap. ... 1 frt 50 kr.

Megrendelések még az érkezés napján intéztetnek el.

Magyar Tudományos Akadémia

könyvkiadó-hivatala

Budapesten.

Budapest, 1893. Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

